भोट-भारती ग्रन्थमाला-१

བོད་སྐད་སློབ་དེབ།

तिब्बती पाठमाला

टुल्कु दोनडुब

भोट विद्या संस्थानम्

केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान, सारनाथ, वाराणसी

बुद्धाब्द २५४१ ख्रीस्ताब्द १९९७

भोट-भारती ग्रन्थमाला-१

བོད་སྐད་སློབ་དེབ།

तिब्बती पाठमाला

टुल्कु दोनडुब

भोट विद्या संस्थानम्

केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान, सारनाथ, वाराणसी

बुद्धाब्द २५४१ खीस्ताब्द १९९७

भोट–भारती ग्रन्थमाला–१

प्रधान सम्पादक : भिक्षु समदोङ् रिनपोछे
सम्पादक : के० अंगरूप लाहुली

प्रथम संस्करण : १००० प्रतियाँ, १९७६
द्वितीय संस्करण : १०५० प्रतियाँ, १९९७

मूल्य
सजिल्द : रु० ९५.००
अजिल्द : रु० ४५.००

© १९९७, केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान, सारनाथ, वाराणसी–२२१००७
प्रकाशन सम्बन्धी सभी अधिकार सुरक्षित ।

प्रकाशक
केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान, सारनाथ, वाराणसी–२२१००७

मुद्रक : सत्तनाम प्रिंटिंग प्रेस, पाण्डेयपुर, वाराणसी ।

BIBLIOTHECA INDO-TIBETICA SERIES - I

TIBBATĪ PĀṬHAMĀLĀ

Tulku Dhondup

भोट विद्या संस्थानम्

CENTRAL INSTITUTE OF HIGHER TIBETAN STUDIES
SARNATH, VARANASI

B.E. 2541 C.E. 1997

BIBLIOTHECA INDO-TIBETICA SERIES - I

Chief Editor: *Prof. Samdhong Rinpoche*
Editor: *K. Angrup Lahuli*

1st Edition: 1000 copies, 1976
2nd Edition: 1050 copies, 1997

Price: Hardback: Rs. 95.00
Paperback: Rs. 45.00

© Copyright by Central Institute of Higher Tibetan Studies, Sarnath, Varanasi -221007, India, 1997. All rights reserved.

Publisher:
Central Institute of Higher Tibetan Studies,
Sarnath, Varanasi-221007, India.

Printed at Sattanam Printing Press, Pandeypur, Varanasi.

པར་སྐྲུན་པའི་ཆེད་བརྗོད།

[པར་ཐེངས་གཉིས་པ་]

༄༅། །བོད་སྐད་ཀྱི་ནང་འཕགས་བོད་ཀྱི་གནའ་བོའི་རིག་གཞུང་རྒྱ་ཆེ་གཏིང་ཟབ་མུ་མེད་ཅིག་ཡོད་པར་བརྟེན། འཛམ་གླིང་གི་ཤེས་ཡོན་ཅན་མང་པོས་བོད་སྐད་ཀྱི་ཁུངས་ལས་གནའ་བོའི་རིག་གཞུང་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་འདོད་ཅན་ཇེ་མང་དུ་འགྲོ་བཞིན་པ་དང་། དེའི་དབང་གིས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་འདོད་ཅན་ཡང་ཇེ་མང་དུ་འགྲོ་བཞིན་པར་མ་ཟད། འཛམ་གླིང་གི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་མང་པོའི་ནང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སློབ་ཁྲིལ་གྱི་སྡེ་ཚན་ཡང་ཡོད་པ་དེ་ལྟར་ཡང་། ཧི་རྡུའི་ཡུལ་སྐད་སྨྲ་བའི་བློ་གསར་དོན་གཉེར་ཅན་རྣམས་ལ་ཧིན་སྐད་བརྒྱུད་བོད་ཡིག་སློབ་སྦྱོང་ཐུབ་པའི་སློབ་དེབ་ཚད་ལྡན་ཞིག་ད་ཕན་མེད་སྐབས་འདིའི་དགོས་མཁོ་རིང་མོ་ཞིག་ནས་མཐོང་བ་ལྟར། བི་ཤྭ་བྷཱ་ར་ཏི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་གི་སློབ་དཔོན་སྤྲུལ་སྐུ་དོན་གྲུབ་མཆོག་གིས་སློབ་དེབ་འདི་བཞིན་རྩོམ་སྒྲིག་མཛད་པ་དགེ་མཚན་ཅི་ཆེར་བྱུང་འདུག་ཅིང་། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཁྲབ་ཁྲིལ་གྱི་བྱ་བ་འདི་དག་དབུས་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་འདིའི་དམིགས་ཡུལ་དང་ཕྱོགས་མཐུན་དུ་སོང་གཤིས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༦ ལོར་པར་ཐེངས་དང་པོར་འདིའི་དེབ་གྲངས་ཆིག་སྟོང་ཐམ་པ་པར་འགྲེམས་ཞུས་ཀྱང་རིམ་རྫོགས་གྱུར། རྒྱ་གར་བའི་སློབ་གཉེར་རྣམས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་འདོད་ཀྱི་འདུན་པ་ཇེ་འཕེལ་ལ་བརྟེན། ད་ལན་པར་ཐེངས་གཉིས་པ་པར་འགྲེམས་ཞུ་རྒྱུའི་ཐག་ཆོད་བྱུང་། པར་ཐེངས་དང་པོའི་སྐབས་པར་སྐྲུན་གྱི་ཆ་རྐྱེན་ཆ་ཚང་མ་འཛོམས་པས་པར་ཡིག་དབྱངས་འདོགས་ཆག་གྲུམ་སོགས་ཀྱི་ནོར་འཁྲུལ་མང་པོ་ཞིག་ལྷག་ཡོད་པ་མ་ཟད། ཧིན་སྐད་ཀྱང་གོ་དཀའ་བ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པས། པར་ཐེངས་གཉིས་པ་པར་འགྲེམས་མ་ཞུས་སྔོན་རྩོམ་པ་པོ་སྤྲུལ་སྐུ

དོན་གྲུབ་མཆོག་ལ་སླར་ཡང་ཞུ་སྒྲིག་གི་རེ་བསྐུལ་ཞུས་ཀྱང་། ཕྱག་ལས་མང་པོའི་ནང་ཐུགས་བྲེལ་གྱིས་གནང་ཐུབ་མིན་གྱི་ལན་གསལ་ཕྱུང་བར་བརྟེན། སྐུ་ཞབས་གར་ཞ་བ་དངོས་གྲུབ་ལགས་ཀྱིས་ཞུ་སྒྲིག་ངེས་འདྲོངས་སོང་བ་ཞིག་གནང་སྟེ། ད་ཆ་པར་འགྲེམས་ཞུ་ཐུབ་པར་དགའ་བ་བརྟས།

བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་མཁྱེན་འདོད་ཅན་རྣམས་ལ་ཕན་ཐོགས་རྒྱ་ཆེ་ཡོང་བའི་སྨོན་འདུན་བཅས་ཟམ་གདོང་པས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༦ ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༣ ལ་བྲིས།

प्रकाशकीय

(द्वितीय संस्करण)

भोट वाङ्मय में प्राचीन भोट-भारतीय विद्या का अथाह भण्डार सुरक्षित है, जिसके कारण आज सम्पूर्ण विश्व का बुद्धिजीवी वर्ग तिब्बती स्रोत से प्राप्त प्राचीन ज्ञान-विज्ञान के क्षेत्र में शोध एवं अध्ययन की दिशा में सचेत दीख पड़ता है। इस कारण न केवल भारतवासी, बल्कि विश्व के अधिकांश लोग तिब्बती भाषा सीखने के लिए लालायित हैं ।

विश्व के अनेक विश्वविद्यालयों में इस भाषा के एक विषय के रूप में पठन-पाठन की व्यवस्था की गई है, किन्तु हिन्दी भाषी जिज्ञासु छात्रों के लिए हिन्दी माध्यम से तिब्बती भाषा सीखने की कोई अच्छी व्यावहारिक पुस्तक अभी तक प्राप्य नहीं थी । इस अभाव का अनुभव हमें दीर्घकाल से हो रहा था, जिसकी पूर्ति विश्वभारती विश्वविद्यालय, शान्ति-निकेतन के रीडर, भदन्त टुल्कु दोन-डुब ने की । टुल्कु जी बधाई के पात्र हैं ।

तिब्बती संस्थान के उद्देश्य के अनुरूप होने के कारण १९७६ में हमने इसकी एक हजार प्रतियाँ प्रकाशित की थीं । वे सभी क्रमशः बिक गईं । जैसे कि विश्व के बहुत से लोग तिब्बती भाषा का ज्ञान प्राप्त करने के इच्छुक हैं, वैसे ही हिन्दी भाषा-भाषी भारतीय छात्रों की प्रवृत्ति भी इसे सीखने की ओर बढ़ रही है । अतएव हमने इस पाठमाला का द्वितीय संस्करण प्रकाशित करने का निर्णय लिया ।

प्रथम संस्करण के प्रकाशन काल में मुद्रण की समुचित व्यवस्था न हो पाने के कारण तथा बहुत हद तक मात्राओं के टूट जाने के कारण भी बहुत सी अशुद्धियाँ रह गई थीं और हिन्दी भाषा भी किञ्चित् क्लिष्ट-सी हो गई थी । अतः इस बार हमने इसका द्वितीय संस्करण छपवाने से पहले मूल लेखक भदन्त टुल्कु

दोन-डुब से, जो इस समय अमेरिका में रह रहे हैं, इसका पुनरीक्षण और संशोधन करने के लिये अनुरोध किया, परन्तु अपने विभिन्न कार्यों में व्यस्त होने के कारण उन्होंने असमर्थता प्रकट की । अतः पंजाब विश्वविद्यालय, चण्डीगढ़ से सेवा निवृत्त रीडर श्री के० अंगरूप से संशोधित कराकर तथा कम्प्यूटर पर टाइप करवा के, संस्थान द्वारा प्रकाशित कर सकने में हमें प्रसन्नता है ।

आशा है कि हिन्दी माध्यम से तिब्बती भाषा सीखने के इच्छुक लोगों के लिए यह उपयोगी सिद्ध होगी ।

सारनाथ
३-५-१९९६

समदोङ् रिनपोछे
निदेशक

གླེང་བརྗོད།

༄ འཕགས་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་དམག་བརྒྱ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་སྲས་ཤིག་ཡེ་ཤུའི་སྔོན་ལོ་དུས་རབས་གཉིས་པའི་ནང་བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་སུ་བྱོན་པ་ན་བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་རྗེ་ར་བཀུར་ཞིང་། རྗེ་གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ་ཞེས་མཚན་དུ་གསོལ། དེ་ནི་བོད་རྗེའི་ཐོག་མར་གྲགས་སོ།།

དེ་ནས་དུས་རབས་བདུན་པའི་ནང་དེའི་གདུང་རབས་ཀྱི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་པ་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོས་རང་གི་མདུན་ན་འདོན་གཉལ་ཐོན་མི་ཨ་ནུའི་བུ་སམ་བྷོ་ཊ་འཁོར་དང་བཅས་པ་སྐད་ཡིག་དང་ཆོས་སློབ་ཆེད་དུ་རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་བརྫངས། ཐོན་མིས་བྲམ་ཟེ་ལིཔིཀཱར་ལས་ཡི་གེའི་རིགས་དང་། པཎྜི་ཏ་ལྷ་རིག་པའི་སེང་གེ་ལས་པཱ་ཎི་ནཱི་བྱཱ་ཀ་ར་ཎ། ཀལཱ་པ། པཎྜི་ཏའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཙནྡྲ་པ། རྒྱལ་པོའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དང་། སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་མདོ་རྒྱུད་ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག་སོགས་ཕྱི་ནང་གི་ཐུན་མོང་དང་ཐུན་མིན་གྱི་རིག་པའི་གནས་མང་པོ་སྦྱངས་ཤིང་མཁས་པར་གྱུར་ཏེ་སླར་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དྲུང་དུ་བྱོན།

རྒྱལ་པོའི་བཀས་བསྐུལ་བ་བཞིན་བོད་སྐད་ཀྱི་ཡི་གེའི་སྲོལ་གསར་དུ་ཕྱེ་བར་མཛད། དེ་ཡང་བོད་སྐད་ཀྱི་ཡི་གེའི་ཕྲེང་བ་ནི་ལེགས་སྦྱར་དང་མཐུན་པར་ལེགས་སྦྱར་གྱི་དབྱངས་ཡིག་བཅུ་དྲུག་ལས་བོད་སྐད་ལ་ཨི་ཨུ་ཨེ་དང་ཨོ་སྟེ་བཞི་དང་། ལེགས་སྦྱར་གྱི་གསལ་བྱེད་སོ་བཞི་ལས་བོད་སྐད་ལ་མི་དགོས་པའི་ཡི་གེ   གྷ་ཛྷ་ཊ་ཋ་ཌ་ཌྷ་ཎ་དྷ་བྷ་ཥ་དང་ཀྵ་སྟེ་བཅུ་གཅིག་དོར་ཞིང་། བོད་སྐད་ལ་མཁོ་བའི་ཡི་གེ་ཙ་ཚ་ཛ་ཞ་ཟ་དང་འ་སྟེ་གསར་བསྣན་དྲུག་དང་ཨ་གསལ་བྱེད་ཀྱི་གྲལ་དུ་བཞག་པས་སུམ་ཅུ་སྟེ། དབྱངས་གསལ་སུམ་ཅུ་རྩ་བཞིར་གཏན་ལ་ཕབ་བོ།།

བོད་སྐད་ཀྱི་ཡི་གེའི་གཟུགས་ནི། རྒྱ་གར་གྱི་ཡིག་རིགས་རྣམས་ལས་ལཉྫ་(རཉྫ་) སྟེ་མདོག་ལྡན་གྱི་ཡིག་གཟུགས་ལ་དཔེ་བྱས་ཏེ་དབུ་ཅན་དང་། ཝརྟུལ་ཏེ་འཁྱིལ་བ་ལ་དཔེ་བྱས་ནས་དབུ་མེད་ཀྱི་ཡིག་གཟུགས་མཛད་པར་གྲགས། བུ་སྟོན་དང་སི་ཏུ་སོགས་ཀྱིས་ནཱ་གརའི་ཡི་གེ་ལ་དཔེ་བྱས་ཏེ་མཛད་པར་གསུངས། གང་ལྟར་ཡང་དུས་རབས་བདུན་པ་སྔོར་གྱི་རྒྱ་གར་གྱི་གུཔྟའི་ཡི་གེར་གྲགས་པ་རྣམས་དང་གཟུགས་མཚུངས་ཆེའོ།།

སློབ་དཔོན་ཐོན་མིས་བརྡ་གསལ་བར་བྱེད་པའི་ཆེད་དུ་སུམ་ཅུ་པ་དང་རྟགས་ཀྱི་འཇུག་པ་ལ་སོགས་པའི་བསྟན་བཅོས་བརྒྱད་བརྩམས་ཤིང་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་མདོ་རྒྱུད་ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག་སོགས་བཀའ་དང་བསྟན་བཅོས་ཁ་ཤས་བསྒྱུར་བར་མཛད།

དེ་ལྟར་རྒྱལ་བློན་འདི་གཉིས་ཀྱི་ཐུགས་རྗེས་གངས་རིའི་ཁྲོད་ཀྱི་སྐྱེ་རྒུའི་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཞིང་དུ། རིག་གནས་བྱེ་བའི་ཡོན་ཏན་གྱི་སྐྱེས་བཟང་པོ་མངོན་པར་འཛིན་པའི་ཐེག་པའི་ཚོགས་འདྲེན་པའི་ལམ་པོ་ཆེ་གསར་དུ་བསྐྲུན་པར་མཛད་དོ།།

དེ་རྗེས་དུས་རབས་དགུ་པའི་ནང་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་སོ་བདུན་པ་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་གྱི་དུས་སུ་མཁན་སློབ་ཆོས་གསུམ་གྱི་ཕྲིན་ལས་ཀྱིས་བོད་དུ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེའི་གཞི་བཙུགས་ཤིང་རྒྱས་པར་མཛད། པཎ་ཆེན་བིམལམིཏྲ་སོགས་རྒྱ་གར་གྱི་པཎྜི་ཏ་རྣམས་དང་ལོ་ཆེན་བཻ་རོ་ཙ་ན་དང་སྐ་ཅོག་ཞང་གསུམ་སོགས་བོད་ཀྱི་ལོ་ཙྪ་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཐུན་མོང་དང་ཐུན་མིན་གྱི་བཀའ་དང་བསྟན་བཅོས་གྲངས་མེད་པ་ལེགས་སྦྱར་ནས་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར། གསུང་རབ་རྣམས་ཀྱི་དགོངས་དོན་འཆད་རྩོད་རྩོམ་པའི་སྒོ་ནས་གཏན་ལ་ཕབ་སྟེ། བོད་སྐད་འདི་འཛམ་གླིང་ན་འགྲན་ཟླ་བྲལ་བའི་རིག་གཞུང་དུ་མའི་མཛོད་ཅིག་ཏུ་བསྒྱུར་བར་མཛད་དོ།།

བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་བཞི་བཅུ་པ་ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་རལ་པ་ཅན་གྱི་དུས་ལོ་པཎ་དུ་མས་སྔར་མ་བསྒྱུར་བའི་གསུང་རབ་དུ་མ་བསྒྱུར་བ་དང་བསྒྱུར་ཟིན་རྣམས་བསྒྱུར་བཅོས་ཀྱིས་

དག་པར་མཛད། བརྡ་རྙིང་གོ་དཀའ་བ་རྣམས་དོར་བ་དང་གོ་བདེ་བའི་ཐ་སྙད་དང་སྦྱོར་བ་དུ་མ་གསར་དུ་བྱས་ཏེ་བཀས་བཅད་པའི་སྒོ་ནས་བོད་སྐད་ཀྱི་བརྡ་གསལ་ཞིང་དག་པར་གཏན་ལ་ཕབ་བོ།།

དེ་བཞིན་དུ་ཕྱི་འགྱུར་གྱི་དུས་སུ་ལོ་ཆེན་རིན་ཆེན་བཟང་པོ་སོགས་ལོ་ཙྪ་བ་དུ་མས་མདོ་དང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་མང་པོ་གསར་དུ་བསྒྱུར་བ་དང་། སྔ་འགྱུར་རྣམས་ལ་ཞུས་དག་གིས་གཏན་ལ་ཕབ་པ་དང་བོད་ཀྱི་འཇམ་དབྱངས་རྣམ་གསུམ་སོགས་མཁས་ཤིང་གྲུབ་པའི་སྐྱེས་མཆོག་གྲངས་མེད་པས་འཆད་རྩོད་རྩོམ་པའི་ཕྲིན་ལས་ཀྱིས་བོད་སྐད་འདི་ཆོས་ཚུལ་རྒྱ་མཚོའི་གཏེར་ཆེན་པོར་བསྒྱུར་བར་མཛད་དོ།།

བཀའ་དང་བསྟན་བཅོས།

བོད་སྐད་དུ་ལེགས་སྒྱུར་ནས་བསྒྱུར་བའི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའི་སྡེ་ཚན་རྣམས་ལ་རྒྱལ་བའི་བཀའ་འགྱུར་ཆེན་མོ་དང་། འཕགས་ཡུལ་གྱི་པཎ་གྲུབ་རྣམས་ཀྱིས་མཛད་པའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་རྣམས་ལ་བསྟན་འགྱུར་ཆེན་མོ་ཞེས་གྲགས།

གཞན་བོད་ཀྱི་མཁས་གྲུབ་རྣམས་ཀྱིས་མཛད་པའི་བསྟན་བཅོས་གྲངས་ལས་འདས་པ་བཞུགས་ཀྱང་གྲངས་མང་ལ་རྒྱ་ཆེ་བས་མཚན་བརྗོད་པའི་ཡུལ་ལས་འདས་སོ།།

བཀའ་འགྱུར་དང་བསྟན་འགྱུར་གྱི་ནང་གསེས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་རྣམས་ཀྱི་མཚན་དང་སྡེ་ཚན་རེ་རེར་གཞུང་ཚན་ཇི་ཡོད་ཀྱི་གྲངས་ནི།

བཀའ་འགྱུར།

སྡེ་ཚན་རྣམས་ཀྱི་མཚན།	གཞུང་ཚན་གྱི་གྲངས།
(༡) འདུལ་བ།	༧

(༢)	ཤེར་ཕྱིན།	༢༦
(༣)	ཕལ་ཆེན།	༡
(༤)	དཀོན་བརྩེགས།	༤༩
(༥)	མདོ་སྡེ།	༢༦༦
(༦)	རྒྱུད་འབུམ།	༤༦༨
(༧)	རྙིང་རྒྱུད།	༡༧
(༨)	དུས་འཁོར།	༡
(༩)	གཟུངས་འདུས།	༢༦༣

བསྟན་འགྱུར།

	སྡེ་ཚན་རྣམས་ཀྱི་མཚན།	གཞུང་ཚན་གྱི་གྲངས།
(༡)	བསྟོད་ཚོགས།	༧༡
(༢)	རྒྱུད།	༢༦༠༦
(༣)	ཤེར་ཕྱིན།	༣༨
(༤)	དབུ་མ།	༡༥༧
(༥)	མདོ་འགྲེལ།	༣༩
(༦)	སེམས་ཙམ།	༦༦
(༧)	མངོན་པ།	༡༨
(༨)	འདུལ་བ།	༤༦
(༩)	སྐྱེས་རབས།	༨
(༡༠)	སྤྲིང་ཡིག	༤༧

(༡༡) ཚད་མ། ༦༦

(༡༢) སྒྲ་མདོ། ༣༧

(༡༣) གསོ་བ་རིག་པ། ༧

(༡༤) བཟོ་རིག་པ། ༡༥

(༡༥) ཐུན་མོང་བ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། ༡༨

(༡༦) སྣ་ཚོགས། ༡༡༩

(༡༧) ངོ་བོའི་ཆོས་ཆུང་། ༡༠༣

རྗོད་བྱེད།

རིག་པའི་གནས་རྒྱ་མཚོ་ལྟ་བུ་ལ་མཁས་པར་བྱེད་པ་ལ་བརྗོད་བྱའི་དོན་སྟོན་པའི་རྗོད་པ་ཇི་སྙེད་པ་ཀུན་ཡི་གེ་མིང་དང་། མིང་ཚིག་དང་། ཚིག་བརྗོད་པར་སྦྱོར་བའི་སྒོ་ནས་ཇི་ལྟར་སྟོན་པའི་ཚུལ་ལེགས་པར་ཤེས་དགོས།

དེ་ལ་

ཡི་གེ་ནི། དོན་མི་སྟོན་ཅིང་བརྗོད་པ་ཀུན་གྱི་གཞིར་གྱུར་པའི་སྒྲ་ཀ་ལྟ་བུའོ།

མིང་ནི། ཡི་གེ་གཅིག་གཉིས་སམ་མང་པོ་འདུས་པ་ལས་དོན་གྱི་ངོ་བོ་ཙམ་སྟོན་པར་བྱེད་པའི་སྒྲ་ཀ་དང་ཀ་བ་ལྟ་བུའོ།།

ཚིག་ནི། མིང་གཉིས་སམ་མང་པོ་འདུས་པ་ལས་དོན་གྱི་ཁྱད་པར་སྟོན་པར་བྱེད་པའི་སྒྲ་ངའི་བུམ་པ་ལྟ་བུའོ།

བརྗོད་པ་ནི། ཚིག་དེ་དག་ཕན་ཚུན་སྦྱར་བས་བརྗོད་བྱའི་དོན་འགྲེལ་ཞིང་ཚང་བར་སྟོན་པའི་སྒྲ་ཤིན་ཏུ་མཛེས་པའི་མེ་ཏོག་དྲི་མ་མེད་པ་ནི་མཆོད་པའི་རྫས་སུ་འོས་སོ།། ལྟ་བུའོ།

དེ་ལ་དོན་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་ཚིག་གི་སྦྱོར་བ་ལ་མཁས་པར་བྱེད་པ་ལ་ལུང་སྟོན་པའི་གཞུང་ལ་གོམས་པར་བྱ་བ་ཉིད་གལ་ཆེའོ།།

ལུང་སྟོན་པའི་གཞུང་།

བོད་སྐད་ཀྱི་ལུང་སྟོན་པའི་གཞུང་ལ། སྔ་རབས་ཀྱི་སྨྲ་སྒོ་མཚོན་ཆ་དང་། སྒྲ་སྦྱོར་བམ་པོ་གཉིས་པ་སོགས་དང་། ཕྱི་རབས་ཀྱི་མཁས་པའི་ཚོགས་ཀྱིས་མཛད་པའི་གཞུང་འགྲེལ་སོགས་དུ་མ་བཞུགས་ཀྱང་། རྩ་བ་ལྟ་བུར་གྱུར་པ་ནི་སློབ་དཔོན་ཐོན་མིས་མཛད་པའི་སུམ་རྟགས་ཀྱི་གཞུང་གཉིས་ཡིན་ལ། དེའི་འགྲེལ་བཤད་མཁས་པའི་ཚོགས་ཀྱིས་མཛད་པ་མང་ཡང་། རྒྱས་ལ་གནད་འདུས་པའི་ཕུལ་དུ་གྱུར་པ་ནི་སི་ཏུ་པཎ་ཆེན་གྱིས་མཛད་པའི་སུམ་རྟགས་ཀྱི་རྣམ་བཤད་མཁས་པའི་མགུལ་རྒྱན་མུ་ཏིག་ཕྲེང་མཛེས་སུ་གྲགས་པའོ།།

བོད་སྐད།

བོད་སྐད་འདི་ནི། ཆོས་དང་རིག་གཞུང་གཉིས་ཀའི་འབྱུང་གནས་ཤིག་ཡིན་པར་བརྟེན། བོད་ཡུལ་ཙམ་དུ་མ་ཟད། སོག་ཡུལ་དང་། རྒྱ་ནག་དང་། བལ་ཡུལ་དང་། རྒྱ་གར་སོགས་ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་ལའང་དར་ཁྱབ་ཡོད་པ་ཞིག་རེད། འབྲུག་དང་། འབྲས་ལྗོངས་དང་། ལ་དྭགས་བཅས་ཀྱི་སོ་སོའི་ཡུལ་སྐད་ཡིན་པ་དང་། གཞན་ཡང་འཕགས་ཡུལ་གྱི་ཁ་ཆེའི་ལུང་པ་ནས་ཤར་ཨ་སམ་གྱི་ས་མཐའི་བར་གྱི་གངས་རིའི་ཉེ་འགྲམ་གྱི་མི་རིགས་མང་པོའི་སོ་སོའི་ཁ་སྐད་དངོས་སམ་དེའི་གཞིར་གྱུར་པ་ཞིག་ཡིན་པར་བརྟེན། ཆོས་སྲིད་ལོ་རྒྱུས་གང་ཐད་ནས་ཀྱང་གནད་གལ་ཆེ་བ་ཞིག་རེད།

སློབ་དེབ་འདི།

བོད་སྐད་སློབ་དེབ་འདིར་ལེའུ་གཉིས་ལས། ལེའུ་དང་པོའི་ནང་བོད་སྐད་ཀྱི་ལུང་སྟོན་པའི་གཞུང་དང་གཞུང་འགྲེལ་རྣམས་ལ་གཞིར་བྱས་སྐད་ཡིག་གཞན་དག་གི་ལུང་སྟོན་པ་སྤྱིའི་འགྲོ་ལུགས་ཀྱི་སྲོལ་དང་བསྡུན་ཏེ་ཐ་སྙད་དང་། དབྱེ་བ་འགའ་གསར་དུ་བྱས་ནས་བོད་སྐད་དང་ཧིནྡིའི་སྐད་གཉིས་ཤན་སྦྲར་དུ་བཀོད་པའི་བོད་སྐད་ཀྱི་ལུང་སྟོན་པ་གནད་བསྡུས་དཔེར་བརྗོད་འགྲེལ་བཤད་དང་བཅས་པ་དང་།

ལེའུ་གཉིས་པའི་ནང་། གསུང་རབ་རྣམས་ལས་བྱུང་བ་གཙོར་བྱས་པའི་སྒྲུང་། ཚིགས་བཅད། སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཛད་པ། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་བསླབ་བྱ་བཅས་བཏུས་ཏེ་བཀོད་ཡོད།

བོད་སྐད་ཀྱི་ལུང་སྟོན་པའི་གཞུང་སྟོན་མ་རྣམས་བརྩོན་འགྲུས་ཞན་པ་དང་བློ་གསར་རྣམས་ལ་རྟོགས་དཀའི་གནས་སུ་གྱུར་པ་དང་། ཁྱད་པར་དུ་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་མི་རིགས་ཚོར་བོད་སྐད་སློབ་སྦྱོང་གནང་ཆེད་སྤྱི་མཐུན་འཇུག་བདེའི་ཕྱག་དེབ་རིགས་དཀོན་རྐྱེན་གྱིས་ངལ་བ་གང་མང་འབྱུང་བཞིན་པ་སེལ་ཆེད་དུ་དེབ་ཆུང་འདི་འབྲི་བ་ལ་བརྩོན་པར་བྱས་པ་ཡིན།

འོན་ཀྱང་བོད་སྐད་ཀྱི་ལུང་སྟོན་པའི་གཞུང་རྣམས་སུ་མེད་པའམ་རྒྱས་པར་མ་བཀྲལ་བའི་ཐ་སྙད་དང་དབྱེ་བ་གལ་ཆེ་བ་དཔེར་ན། མིང་དང་། མིང་ཚབ་དང་། ཁྱད་ཆོས་དང་། བྱ་ཚིག་གི་ཕྲད་དང་། བྱ་ཚིག་གི་ཚིག་གྲོགས་བྱ་ཚིག་ཡུལ་ལྡན་དང་། བྱ་ཚིག་ཡུལ་བྲལ་དང་། བྱ་བའི་ཁྱད་ཚིག་འབྲེལ་བའི་ཚིག་ཕྲད་དང་། སྦྱོད་འབྱེད་ཀྱི་ཚིག་ཕྲད་སོགས་ཀྱི་ཐ་སྙད་དང་དབྱེ་བ་གཙོ་ཆེར་ཧིནྡི་དང་གཞན་ལིགས་སྦྲར་དང་དབྱིན་སྐད་སོགས་ཀྱི་ལུང་སྟོན་པའི་གཞུང་རྣམས་དང་བསྡུན་ཏེ་གསར་དུ་བཀོད་དགོས་བྱུང་ལ། དེར་བརྟེན་

འདི་ར་ནོར་འཁྲུལ་འགའ་བྱུང་ཡོད་སྲིད་ཀྱང་ བློ་གསར་སྐྱེ་དང་། ཁྱད་པར་དུ་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་བོད་སྐད་སློབ་ཕྲུག་རྣམས་ལ་དཀའ་སེལ་གྱི་ཕན་པ་ཕྲན་བུ་ཡོང་རྒྱུ་དང་། མཁྱེན་ཆེན་སྐྱེས་བུ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་ དེབ་འདི་གཟིགས་རྟོག་གནང་ ཆེ་སྐྱོན་ རེ་ཟུང་ལ་འཕྲལ་དུ་དགོངས་ཕྲིལ་མི་བཞེས་པར་ལེགས་བཅོས་ཀྱི་སློབ་སྟོན་ རིགས་ཀྱང་གནང་རྒྱུའི་ རེ་བ་དང་བཅས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༡ ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༢༥ ལ་བྲིས་པ་ལགས།། ॥

- སྤྲུལ་སྐུ་དོན་གྲུབ།

भूमिका

नरेश ञा-ठ्रि चेन्-पो ने, जो भारत के शतयुद्ध नामक एक राजा का पुत्र था, ईसा पूर्व दूसरी शताब्दी में, तिब्बत के सर्वप्रथम राजा के रूप में राज्य किया ।

तत्पश्चात् इनके वंश के सम्राट सोङ्-चेन् गम्-पो ने, सातवीं शताब्दी में, ३३वें शासक के रूप में, तिब्बत का राज्य ग्रहण किया । उस समय न तिब्बती भाषा की कोई लिपि थी, न तो तिब्बत में बौद्ध-धर्म का उदय ही हुआ था । तब उन्होंने अपनी भाषा की लिपि के बिना राज्य-शासन चालाना तथा बौद्ध-धर्म के बिना अपने देशवासियों को अनन्त जन्मों के लिए परम सुख का लाभ कराना असम्भव देखकर अपने मंत्री थोन-मी सम्भोट को परिचारकों सहित विद्या अध्ययनार्थ भारत भेजा ।

थोन-मी सम्भोट ने ब्राह्मण लिपिकार से विभिन्न भारतीय भाषाओं और पण्डित देवविद्या सिंह से पाणिनि, कलाप और चन्द्र व्याकरणों तथा राजनीति-शास्त्र और अवलोकितेश्वर के २१ सूत्र एवं तन्त्र आदि की सामान्य और असामान्य शिक्षाएँ ग्रहण कीं ।

तिब्बत लौटने पर सम्राट की आज्ञा पाकर उन्होंने तिब्बती भाषा की लिपि और व्याकरण का सर्वप्रथम निर्माण किया ।

उन्होंने संस्कृत के आधार तिब्बती वर्णमाला बनायी और संस्कृत के १६* स्वरों में से अि, अु, अे तथा ओ चार स्वर तिब्बती के लिए निर्धारित किये । संस्कृत के ३४* व्यंजनों में से—घ, झ, ट, ठ ड, ढ, ण ध, भ, ष और क्ष सहित ग्यारह अनावश्यक अक्षरों को हटाया और च़, छ, ज़ श़, स़, ऽ और अ सहित सातं नये अक्षरों को सम्मिलित करके तिब्बती भाषा के लिए ३० व्यंजन निर्धारित्ति किये ।

---

*   प्राचीन तिब्बती ग्रन्थकारों के मतानुसार

तिब्बती भाषा की लिपि, अधिकतर लेखकों के मतानुसार, प्रचीन भारत के रञ्जा लिपि के आधार पर वु-चन् (मस्तकमय) और वर्तुल के आधार पर वु-मेद् (मस्तक विहीन) की लिपि निर्धारित की । लेकिन इतिहासकार बुस्तोन और शब्द शास्त्री सि-तु आदि के मतानुसार यह नागरी लिपि के आधार पर बनायी गयी थी । जैसा भी हो, यह प्रत्यक्ष है कि यह भारत की गुप्तकालीन लिपियों से बहुत मिलती है ।

थोन-मी सम्भोट ने तिब्बती व्याकरण से सम्बन्धित आठ ग्रन्थ लिखे थे, लेकिन आज केवल सुम्-चु-पा (त्रिंशत्) और तग्-जुग् (लिङ्गावतर) दो ही उपलब्ध हैं, जो तिब्बती व्याकरण के मूल ग्रन्थ के रूप में प्रसिद्ध हैं ।

तदनन्तर उन्होंने अवलोकितेश्वर के २१ सूत्र एवं तन्त्र ग्रन्थ आदि कई बुद्ध वचनों तथा शास्त्रों का अनुवाद किया । फलत: तिब्बतवासियों को अपने ज्ञान का विकास करने का शुभ अवसर प्राप्त हुआ ।

९वीं शताब्दी के प्रारम्भ में तिब्बत के ३७वें धर्मराज ठ्रि-सोङ् दे-चन् के राज्य-काल में भारत से आचार्य पद्मसम्भव और उपाध्याय शान्तरक्षित आदि अनेक विद्वान् एवं सिद्ध तिब्बत के धर्मराज के निमन्त्रण पर तिब्बत गये और वहाँ बौद्ध-धर्म की स्थापना की तथा उसका प्रचार किया । महापण्डित विमलमित्र आदि अनेक भारत के बौद्ध विद्वानों और वैरोचन आदि तिब्बत के दुभाषियों ने बौद्ध-धर्म के बहुत से सूत्रों तथा तन्त्रों के मूल-ग्रन्थ एवं व्याख्याओं का तिब्बती में अनुवाद किया और विभिन्न शास्त्रों की व्याख्या, रचना आदि महान कृत्यों द्वारा तिब्बती भाषा को एक ज्ञान-कोश के रूप में परिवर्तित किया ।

९वीं शताब्दी में तिब्बत के ४०वें धर्मराज ठ्रि-रल्-पा-चन् के राज्यकाल में भारत के आचार्य जिनमित्र आदि अनेक विद्वानों और तिब्बत के उपाध्याय रत्नरक्षित तथा अनुवादक ज्ञानसेन आदि ने बहुत से नये सूत्र-तंगों का अनुवाद किया और पूर्व अनूदित ग्रन्थों में से अप्रचलित शब्दों को हटाया और बहुत-सी

नयी संज्ञाएँ और व्याकरण नियम बनाकर तथा संशोधित करके तिब्बती भाषा को प्राय: एक नवीन रूप प्रदान किया । तब से आज तक उन्हीं नियमों के अनुसार तिब्बती भाषा का विकास होता चला आ रहा है ।

लेकिन १०वीं शताब्दी में तिब्बत के ४१वें राजा लङ-दर-मा ने अपने अधार्मिक मन्त्रियों के प्रभाव से बौद्ध-धर्म का बड़ा अहित किया । फलत: मध्य तिब्बत में कुछ वर्षों तक बौद्ध-धर्म लुप्त हो गया ।

१०वीं शताब्दी में ही पुन: तिब्बत के दूसरे प्रदेशों तथा भारत एवं नेपाल आदि से बड़ी संख्या में विद्वान और सिद्ध मध्य तिब्बत में पधारे और बौद्ध-धर्म का पुन: विकास प्रारम्भ हुआ और तब से २०वीं शताब्दी के मध्य तक उत्तरोत्तर वृद्धि एवं विकास होता रहा

साहित्य

तिब्बती में जो संस्कृत से अनूदित ग्रन्थ हैं, उनके दो भाग हैं—

(१) क-ग्युर अर्थात् बुद्ध वचनानुवाद और

(२) तन्-ग्युर अर्थात् शास्त्रानुवाद—जो भारतीय विद्वानों द्वारा दर्शन, धर्म, व्याकरण एवं इतिहास आदि विषयों पर लिखित ग्रन्थों के संग्रह हैं । क-ग्युर और तन्-ग्युर की अनेक प्रतियाँ भारत सहित कई देशों के बड़े पुस्तकालयों में आज भी सुरक्षित हैं ।

इनके अतिरिक्त तिब्बती विद्वानों द्वारा तिब्बती भाषा में विभिन्न विषयों पर रचित जो असंख्य बहुमूल्य ग्रन्थ २०वीं शताब्दी के मध्य तक प्रतिष्ठित थे, उनमें से अब एक प्रतिशत भी उपलब्ध होना कठिन है ।

क-ग्युर तथा तन्-ग्युर विभिन्न विषयों के आधार पर, विनय आदि कई विभागों में विभक्त है और प्रत्येक विभाग के अन्तर्गत विभिन्न ग्रन्थ सम्मिलित हैं । उनके विभागों का नाम तथा उनके अन्तर्गत ग्रन्थों की संख्या का विवरण नीचे दिया गया है ।

क-ग्युर—बुद्ध वचनानुवाद

विभागों के नाम	ग्रन्थों की संख्या
१. विनय	७
२. प्रज्ञापारमिता	३६
३. अवन्तक सूत्र	१
४. रत्नकूट	४९
५. सूत्रान्त	२६६
६. तन्त्र	४६८
७. प्राचीन तन्त्र	१७
८. कालचक्र तन्त्र	१
९. मन्त्र संग्रह	२६३

तन्-ग्युर—शास्त्रानुवाद

विभागों के नाम	ग्रन्थों की संख्या
१. स्तोत्र	७१
२. तन्त्र	२६०६
३. प्रज्ञापारमिता	३८
४. माध्यमिक	१५७
५. सूत्र टीका	३९
६. योगाचर्या	६६
७. अभिधर्म	१८
८. विनय	४६
९. जातक	८
१०. लेख (पत्र)	४५
११. प्रमाण शास्त्र	६६

१२. शब्द सूत्र (व्याकरण)	३७
१३. चिकित्सा शास्त्र	७
१४. शिल्प विद्या	१५
१५. सामान्य शास्त्र	१८
१६. विविध	११९
१७. अतिश कृत ग्रन्थ	१०३

धार्मिक सम्प्रदाय

तिब्बत की संस्कृति और साहित्य तथा तिब्बतयों का जीवन बौद्ध धर्म पर आधारित और बौद्ध धर्म से संचालित है । तिब्बत में बौद्ध धर्म के चार सम्प्रदाय हैं, उन्हें उनके प्रवर्तक एवं संवर्धक विद्वानों के द्वारा प्रचारित और प्रतिष्ठित किया गया है । ये चार सम्प्रदाय इस प्रकार हैं :—

(१) **ञिङ्-मा**—९वीं शताब्दी में आचार्य पद्मसम्भव, उपाध्याय शान्तरक्षित और महापण्डित विमल मित्र आदि के द्वारा अनूदित ग्रन्थ एवं उनके आधार पर प्रवर्तित बौद्ध धर्म की परम्परा को ञिङ्-मा कहते हैं ।

(२) **क-ग्युद्**—११वीं शताब्दी में मर-पा लो-च़ा-वा छौ-किय लो-डोस् द्वारा सिद्ध नरोपा और मै-त्री-पा आदि गुरुओं के उपदेश के आधार पर प्रवर्तित परम्परा को क-ग्युद् कहते हैं ।

(३) **स-क्या**—११वीं शताब्दी में सिद्ध वैरुप्य और गयाधर आदि के शिक्षा के आधार पर खोन्-कोन्-छोग् ग्याल-पो द्वारा प्रवर्तित परम्परा को स-क्या कहते हैं ।

(४) **गे-लुग्स**—१४वीं शताब्दी में प्रख्यात विद्वान जे चो़ङ्-ख-पा द्वारा अतिश आदि भारतीय पण्डितों के मतानुसार प्रवर्तित बौद्ध धर्म की परम्परा को गे-लुग्स कहते हैं ।

वाचक

विभिन्न विषयों का अर्थ वर्णन करके असंख्य विद्याओं का ज्ञान प्राप्त करने के लिए अक्षर से संज्ञा, संज्ञा से शब्द, शब्द से वाक्य बनाने का ज्ञान होना आवश्यक है, जो व्याकरण के अध्ययन से ही पा सकते हैं ।

अक्षर सभी वाचक का मूल होने पर भी कोई अर्थ प्रकट नहीं करता है, जैसे—''क'' ।

संज्ञा— *एकाधिक अक्षरों के संयोग से किसी वाच्य का मात्र नाम ही प्रकट करता है, जैसे—''स्तम्भ'' ।

शब्द— *एकाधिक संज्ञाओं के प्रयोग से किसी वाक्य की विशेषता प्रकट करता है, जैसे—''मेरा कुम्भ'' ।

वाक्य— *कई शब्दों के प्रयोग से किसी वाच्य का पूर्ण अर्थ प्रकट करता है, जैसे—''अति सुन्दर निर्मल पुष्प तो पूजा के लिए ही उचित है ।''

तिब्बती भाषा

तिब्बती भाषा गम्भीर दर्शन एवं साहित्य का एक प्रसिद्ध भण्डार होने के कारण केवल तिब्बत में ही सीमित न रहकर चीन, मंगोलिया, नेपाल एवं भारत आदि देशों में भी प्रचलित हुई । तिब्बती भाषा तिब्बत के अतिरिक्त भूटान, सिक्किम तथा लद्दाखवासियों की भी अपनी मातृभाषा है ।

भारत की बहुत-सी प्राचीन विद्याएँ 'बौद्ध दर्शन एवं साहित्य आदि' तिब्बती में अब भी उपलब्ध हैं ।

कश्मीर से आसाम तक के अधिकांश हिमालय पर्वतीय निवासियों की अपनी भाषा या भाषा का मूल तिब्बती ही है ।

---

* प्राचीन तिब्बती ग्रन्थकारों के मतानुसार

अत: यह भारतवर्ष के लिए अपनी क्षेत्रीय भाषाओं का एक अंग ही नहीं, बल्कि आध्यात्मिक, ऐतिहासिक और राजनीतिक आदि सभी दृष्टिकोणों से एक महत्वपूर्ण भाषा भी कही जा सकती है ।

तिब्बती व्याकरण का ग्रन्थ

तिब्बती व्याकरण ग्रन्थों में मा-गो छ़ोन्-छा और डा-जोर बम-पो ञि-पा आदि प्राचीन ग्रन्थ तथा बाद के विद्वानों द्वारा लिखित अनेक व्याख्याएँ हैं । लेकिन थोन-मी सम्भोट द्वारा रचित सुम्-चु-पा और तग्-जुग् दोनों को मूल ग्रन्थ और उन पर सि-तु महापण्डित द्वारा लिखित व्याख्या को सर्वश्रेष्ठ टीका माना जाता है ।

यह पाठमाला

इस तिब्बती पाठमाला के अन्तर्गत दो अध्याय हैं ।

प्रथम अध्याय में आधुनिक तिब्बती व्याकरण है, जो तिब्बती व्याकरण ग्रन्थों को मूल आधार बनाकर हिन्दी तथा अंग्रेजी आदि दूसरी भाषाओं की व्याकरण के अनुसार आधुनिकतम रूप में कुछ नये विषय और विधि को सम्मिलित करके लिखी गई है, जिनके हिन्दी अनुवाद भी साथ-साथ दिये गये हैं ।

दूसरे अध्याय में बुद्ध-वचन आदि ग्रन्थों से ली गयी कथाएँ, पद्यादि, बुद्ध की लीलाएँ, तिब्बती इतिहास की कुछ मुख्य घटनायें और शिक्षाएँ आदि संक्षेप में लिखी गयी हैं ।

मूल तिब्बती व्याकरण ग्रन्थों को समझने में नये पाठकों को कठिनाई होती है । वर्तमान समय में आधुनिक पाठ्य-पुस्तकों की कमी है और विशेषकर अतिब्बती भाषी विद्यार्थियों को तिब्बती भाषा प्रारम्भ से सीखने के लिए कोई अच्छी पुस्तक उपलब्ध न होने के कारण कठिनाई महसूस करनी पड़ रही है ।

इन कठिनाइयों को ध्यान में रखते हुए मैने इस छोटी-सी पुस्तक को लिखने का प्रयत्न किया है ।

यद्यपि मूल तिब्बती व्याकरण में—संज्ञा, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया के प्रत्यय, सहायक क्रिया, क्रिया-विशेषण, सकर्मक क्रिया, अकर्मक क्रिया, सम्बन्ध सूचक, समुच्चयबोधक और विस्मयादिबोधक आदि का नियम उल्लेख न होने या स्पष्ट और विस्तृत विवरण न होने के कारण मुझे अधिकतर हिन्दी एवं तदनन्तर अंग्रेजी व्याकरण के आधार पर नये रूप से नामकरण तथा भेद करना पड़ा है, अतः इसमें कुछ अशुद्धियाँ होंगी, तथापि नये पाठकों की वे कठिनाइयाँ जो किसी आधुनिक पाठ्य-पुस्तक के उपलब्ध न होने के कारण थीं, आशा है कुछ हद तक दूर होंगी ।

तिब्बती भाषा की लिपि एवं व्याकरण भारतीय भाषाओं से कुछ मिलता-जुलता है । किन्तु उच्चारण में अतिब्बती भाषी विद्यार्थियों को प्रारम्भ में कुछ कठिनाई महसूस होती है, क्योंकि शब्दों में प्रयुक्त कुछ अक्षरों का उच्चारण लुप्त हो जाता है । इसी कारण मैंने इन उच्चारण-नियमों का भी विशेष ध्यान देकर स्पष्ट वर्णन किया है ।

लखनऊ
२५-१२-७१

टुल्कु दोनडुब

དཀར་ཆག
विषय-सूची

ལེའུ་དང་པོ། पहला भाग

	པར་སྐྲུན་པའི་ཆེད་བརྗོད།		v
	प्रकाशकीय		vii
	སྔོན་བརྗོད།		ix
	भूमिका		xvii
	विषय-सूची		xxv
༡།	ཡི་གེའི་ཕྲེང་བ།	वर्णमाला	1
༢།	མིང་།	संज्ञा	20
༣།	མིང་ཚབ་ (ཀུན་མིང་)	सर्वनाम	24
༤།	ཁྱད་ཆོས།	विशेषण	31
༥།	རྟགས།	लिङ्ग	34
༦།	གྲངས།	वचन	37
༧།	རྣམ་དབྱེ།	विभक्ति	40
༨།	དེ་ཉིད།	अकर्मक	55
༩།	ཚེ་སྐབས།	कालबोधक	56
༡༠།	བྱ་བ།	क्रिया	58
༡༡།	དུས།	काल	73

༡༢།	བདག་སྒྲ།	स्वामित्व	83
༡༣།	དགག་སྒྲ།	निषेधात्मक प्रत्यय	86
༡༤།	ཉེར་བསྒྱུར།	उपसर्ग	88
༡༥།	ཚིག་ཕྲད།	अव्यय	91
༡༦།	བྱིངས་ཀྱི་ཚིག་མཛོད།	क्रिया शब्दों का विवरण	119

ལེའུ་གཉིས་པ།   दूसरा भाग

ཀ	སྒྲུང་།	कथा	159
ཁ	ལོ་རྒྱུས།	इतिहास	183
ག	བསླབ་བྱ།	शिक्षा	205

(1)

ཡི་གེའི་ཕྲེང་བ།
वर्णमाला
Alphabet

(ཀ་) གསལ་བྱེད་སུམ་ཅུ། तीस व्यञ्जन

(30 Consonants)

ཀ	ཁ་	ག་	ང་
क	ख	ग (क)	ङ
ཅ་	ཆ་	ཇ་	ཉ་
च	छ	ज (च)	ञ
ཏ་	ཐ་	ད་	ན་
त	थ	द (त)	न
པ་	ཕ་	བ་	མ་
प	फ	ब (प)	म
ཙ་	ཚ་	ཛ་	ཝ་
च़ (त्स)	छ़ (त्स्ह)	ज़	व
ཞ་	ཟ་	འ་	ཡ་
श़ (ज्य)	स़	अ (ऽ)	य
ར་	ལ་	ཤ་	ས་
र	ल	श	स
ཧ་	ཨ་		
ह	अ		

इन साढे–सात वर्गों में से प्रथम चार वर्गें के तीसरे अक्षरों का उच्चारण कुछ अपने वर्ग के प्रथम अक्षर के समान होता है । लेकिन प्रथम अक्षरों के उच्चारण में अघोष तथा तीसरे अक्षरों में घोष का उपयोग होता है और जब इन तीसरे अक्षरों के साथ कोई पूर्वयोग या उर्ध्वस्थ अक्षर प्रयुक्त हो, तब उसका

उच्चारण बदल कर ག को ग, ཇ को ज, ད को द और བ को ब हो जाता है । यदि བ་ के साथ पूर्वयोग ད प्रयुक्त हो, तब उसका उच्चारण व की तरह होता है ।

བ་ नामान्त अक्षर के रूप में प्रयुक्त हो, तो उसका उच्चारण अधिकतर व की तरह होता है ।

(ཁ་) དབྱངས་བཞི། चार स्वर **(4 Vowels)**

ཨི་	ཨུ་	ཨེ་	ཨོ་
अि (इ)	अु (उ)	अे (ए)	ओ

(ག) གསལ་བྱེད་ལ་དབྱངས་འཇུག་ཚུལ།
व्यञ्जन के साथ स्वरों का प्रयोग, उदाहरण

ཀ་	+	ཨི (ི)	= ཀི་
क	+	गिकु (इ–कार)	= कि
ཀ་	+	ཨུ (ུ)	= ཀུ་
क	+	शब्क्यु (उ–कार)	= कु
ཀ་	+	ཨེ (ེ)	= ཀེ་
क	+	डे–बु (ए–कार)	= के
ཀ་	+	ཨོ (ོ)	= ཀོ་
क	+	ना–रो (ओ–कार)	= को

ཅི་	ཆུ་	ཇེ་	ཉོ་
चि	छु	जे (चे)	ञो

ཚིག་ शब्द

ཉི་མ་	རི་	དུ་བ་	ཆུ་
ञि–मा*	रि	दु–वा	छु
सूर्य	पहाड़	धुआं	पानी
རེ་བ་	དེ་	ཁོ་	ལོ་མ་
रे–वा	दे	खो	लो–मा
आशा	वह	वह	पत्ता
ཡི་གེ་	ཆུ་བོ་	རི་མོ་	དེ་རུ་
यि–गे	छु–वो	रि–मो	दे–रु
पत्र	नदी	चित्र	वहां

(ང་) ཡི་གེའི་སྐྱེ་གནས། वर्णों का उच्चारण स्थान

མགྲིན་པ་ – कण्ठ	ཀ་ཁ་ག་ང་འ་ཧ་ཨ་ཨི་ཨེ་
རྐན་ – तालु	ཅ་ཆ་ཇ་ཉ་ཞ་ཡ་ཤ་
སོ་ – दाँत	ཏ་ཐ་ད་ན་ལ་
མཆུ་ – ओठ	པ་ཕ་བ་མ་ཝ་ཨུ་ཨོ་
སོ་དང་རྐན་ – दाँत–तालु	ཙ་ཚ་ཛ་ཟ་ས་
སྤྱི་བོ་ – मूर्धा	ར་
སྣ་ལྡན་ – अनुनासिक	ང་ཉ་ན་མ་

---

* तिब्बती में स्वर में ह्रस्व और दीर्घ का भेद नहीं होता है; लेकिन यहां स्पष्ट उच्चारण होंने के लिए बिना प्रयोग वाले शब्दों के पश्चात् आकार का प्रयोग किया गया है ।

ཡི་གེའི་རྟགས།
वर्णों का लिंग

སྔོན་འཇུག་ पूर्वयोग

ཕོ་ पुरुष	མོ་ स्त्री	མ་ནིང་ नपुंसक	ཤིན་ཏུ་མོ་ अतिस्त्री
བ་	འ་	ག་ད་	མ་

རྗེས་འཇུག་
परयोग

ཕོ་ पुरुष	མོ་ स्त्री	མ་ནིང་ नपुंसक
ག་ད་བ་ས་	ང་མ་འ་	ན་ར་ལ་

མིང་གཞི་
मूल अक्षर

	མོ་ स्त्री			
ཕོ་ पुरुष	མོ་ स्त्री	ཤིན་ཏུ་མོ་ अतिस्त्री	མོ་གཤམ་ बन्ध्या	མ་ནིང་ नपुंसक
ཀ་	ག་ ཞ་	ང་	ར་	ཁ
ཅ་	ཇ་ ཟ་	ཉ་	ལ་	ཆ་
ཏ་	ད་ འ་	ན་	ཧ་	ཐ་
པ་	བ་ ཡ་	མ་	ཨ་	ཕ་
ཙ་	ཛ་ ཤ་			ཚ་
	ཥ་ ས			

ཕོའི་ཡི་གེ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲ་ཤུགས་ཆེ་བ་དང་། མ་ནིང་གི་རན་པ་དང་། མོའི་ཆུང་ཟད་ཞན་པ་དང་། ཤིན་ཏུ་མོའི་དེ་ལས་ཀྱང་ཞན་པ་དང་། མོ་གཤམ་གྱི་ཤིན་ཏུ་ཞན་པའོ།།

पुरुष अक्षरों का उच्चारण तीब्र, नपुंसक का मध्यम, स्त्री का मन्द, अतिस्त्री का अतिक्षीण और बन्ध्या का अत्यधिक–क्षीण होता है ।

(ཅ་) རྗེས་འཇུག་བཅུ། दस परयोग

ག་	ང་	ད་	ན་	བ་
མ་	འ་	ར་	ལ་	ས་

མིང་གཞི་ལ་རྗེས་འཇུག་སྦྱོར་ཚུལ།

मूल संज्ञा के साथ परयोग (अक्षरों) का प्रयोग, उदाहरण

ལག་པ་	ཡང་	དད་པ་	ངན་པ་
लग्–पा हाथ	यङ भी, फिर	दद्–पा श्रद्धा	ङन–पा बुरा
ལབ་པ་	ལམ་	གདའ་	ཡར་
लब्–पा कहना	लम मार्ग	गॅदअ् है, हैं	यर् ऊपर
ཕལ་པ་	ནས་		
फल्–पा साधारण	नस् से, द्वारा		

इन दस परयोगों में से कोई भी मूल–संज्ञा के परे प्रयुक्त हो, तो उनका उच्चारण हलन्त हो जाता है ।

मध्य–तिब्बत की बोली में जब किसी मूल–संज्ञा के बाद परयोग ད, ན या ལ का प्रयोग हो, तो उसे ए–कार सहित उच्चारण के साथ पढते है; जैसेः དད་ का उच्चारण तेत् के समान होता है । ས་ प्रयोग—किसी बिना परयोग वाले मूल–संज्ञा के पश्चात् प्रयुक्त हो, तो ས का उच्चारण ए–कार में, ओ–कार या उ–कार वाले मूल–संज्ञा के बाद प्रयुक्त हो, तो ऐ–कार में बदल जाता है जैसेः ངས་ का ङे, ངོས་ का ङू, ངུས་ का ङू तथा ངེས་ का ङै के समान होता है ।

བརྗོད་པ། वाक्य

དེ་ཁོའི་ལག་པ་རེད།
वह उसका हाथ है ।

ང་ཡང་ཡོང་གི་ཡིན།

मैं भी आऊँगा ।

དད་པ་ཡག་པོ་རེད།

श्रद्धा अच्छी है ।

མི་དེ་ངན་པ་ཞིག་རེད།

वह एक बुरा आदमी है ।

ངས་*ཁོ་ལ་ལབ་པ་ཡིན།

मैने उसको (से) कहा था ।

ལམ་མང་པོ་ཡོད།

मार्ग बहुत से हैं ।

ནང་ལ་ཆུ་གདའ།

अन्दर पानी है ।

ཁོ་མི་ཕལ་པ་ཞིག་རེད།

वह एक साधारण आदमी है ।

ཉི་མ་ཤར་ནས་ཤར་སོང་།

सूर्य पूर्व से उदय हो गया ।

(ཆ་) སྔོན་འཇུག་ལྔ། पांच पूर्वयोग (**5 Prefixes**)

ག་	ད་	བ་	མ་	འ་

འཇུག་ཚུལ་དཔེར་བརྗོད། प्रयोग के उदाहरण

གསང་བ་	དམག་མི་	བསམ་པ་
गँसङ्–वा	दॅमग्–मि	वॅसम्–पा

---

* तिब्बती में जिस वाक्य की क्रिया सकर्मक हो उस वाक्य के कर्त्ता के परे करण–कारक का प्रत्यय प्रयुक्त होता है ।

गुप्त	सेना	विचार
མདའ་	འདུག་	
मॅदअ्	अॅदुग्	
तीर	है, हैं ।	

इन पांच पूर्वयोगों में से यदि कोई भी मूल–संज्ञा के पूर्व प्रयुक्त हो, तो उसका स्पष्ट उच्चारण नहीं होता । उससे केवल उच्चारण–स्थान में मदद मिलती है ।

ག་ और འ་ पूर्वयोग वाले शब्दों का कण्ठ सहित उच्चारण तथा བ་ एवं མ་ पूर्वयोग वाले शब्दों का ओष्ठ सहित उच्चारण होता है । द་ का उच्चारण–स्थान दाँत है, मगर जब वह किसी शब्द के पूर्वयोग में प्रयुक्त हो, तब उस शब्द का दाँत सहित उच्चारण न होकर, कण्ठ सहित उच्चारण होता है ।

བརྗོད་པ། वाक्य

གསང་གཏམ་གཞན་ལ་མ་སྒོད།
गुप्त बात दूसरों को मत कहो ।
དམག་མི་ནང་ལ་འདུག
सेना अन्दर (घर में) है ।
ངེད་གཉིས་བསམ་པ་གཅིག་པ་རེད།
हम दोनों एक विचार के है ।
མདའ་མ་འཕེན།
तीर मत छोड़ो (मारो) ।
཈ོ་ཡོང་གི་མིན་འདུག
वह नहीं आता है ।

(E) ཡང་འཇུག་གཉིས། दो पुनः योग

(2 Secondary suffixes)

ས་ ད་

འཇུག་ཚུལ་དཔེར་བརྗོད། प्रयोग के उदाहरण

རིགས་	གངས་	སེམས་	ཕེབས་
रिग्स	गङ्स	सेम्स	फेव्स
कुल	हिम	मन	आया

ཀུནད་	ཤརད་	ཕྱོརད་
कुन्द	शर्द	फ्योर्द
सब	पूर्व	फहराइये

पुनःयोग ད་ तथा ས་ किसी भी परयोग के पश्चात् प्रयुक्त हो, तो उसका उच्चारण लुप्त हो जाता है ।

བརྗོད་པ། वाक्य

ཁོང་ རིགས་མཐོན་པོའི་མི་རེད།
ये उँचे कुल के आदमी है ।
བོད་ལ་གངས་རི་མང་པོ་ཡོང་།
तिब्बत में बहुत हिम–पर्वत है ।
ཁོའི་སེམས་དགའ་པོ་འདུག
उसका मन प्रसन्न है ।
ཁོང་འདི་རུ་ཕེབས་སོང་།
वे यहाँ आये थे ।
དུས་ཀུན་ཏུ་དགེ་བ་མཛོད།
हमेशा कुशल (शुभ) कर्म कीजिये ।
ཤརད་དུ་རིན་པོ་ཆེ་འདུག
पूर्व में रत्न है ।

དཔོན་པོ་ལགས། དར་ཕྱུར་དད་ཅིག
प्रधान जी ! झण्डा फहराइये ।

(३) མགོ་གསུམ། तीन उध्र्वस्थ अक्षर

(3 Head letters)

ར་ ལ་ ས་

इन तीन प्रकार के उध्र्वस्थ अक्षरों में से कोई भी मूल–संज्ञा के ऊपर प्रयुक्त हो तो उसका उच्चारण स्पष्ट नहीं होता, उनसे केवल उच्चारण–स्थान में मदद मिलती है ।

ར་ उध्र्वस्थ–अक्षर वाले शब्दों का उच्चारण मूर्धन्य और ལ तथा ས་ उध्र्वस्थ–अक्षर वाले शब्दों का उच्चारण अधिकतर दंत्य होता है ।

(क) ར་མགོ་བཅུ་གཉིས། बारह र उध्र्वस्थ–अक्षर

རྐ་	རྒ་	རྔ་	རྗ་	རྙ་
र्क	र्ग	र्ङ	र्ज	र्ञ
རྟ་	རྡ་	རྣ་	རྦ་	རྨ་
र्त	र्द	र्न	र्ब	र्म
རྩ་	རྫ་			
र्च़	र्ज़			

འདྲག་རྒྱལ་དཔེར་བརྗོད། प्रयोग के उदाहरण

རྐང་པ་	རྒད་པོ་	རྔོན་པ་	རྗེས་འཇུག
र्कङ्–पा	र्गद्–पो	र्ङोन्–पा	र्जेस्–ॲजुग्
पाँव	बुड्ढा	शिकारी	परयोग

རྙིང་པ་	རྟག་པ་	རྡོ་རྗེ་	རྣོན་པོ་
ञिङ्–पा	र्तग्–पा	र्दो–र्जे	र्नोन्पो
पुराना	नित्य	वज्र	तीक्ष्ण

འབ་	རྨོངས་པ་	རྩུབ་མོ་	རྫུན་
र्ब	र्मोङ्स–पा	र्चुब्–मो	र्जुन्
एक देश का नाम	मूर्ख	कठोर	झूठ

བརྗོད་པ། वाक्य

ངའི་རྐང་པ་ན་གི་འདུག
मेरा पाँव दुखता है ।
མི་རྒད་པོ་དེ་ཉལ་འདུག
वह बुड्ढा आदमी सोया है ।
དེ་རྔོན་པ་ཞིག་རེད།
वह एक शिकारी है ।
རྗེས་འཇུག་གི་ཡི་གེ་བཅུ་ཡོད་པ་རེད།
परयोग अक्षर दस होते है ।
དེ་ད་ཅང་རྙིང་པ་མ་རེད།
वह बहुत पुराना नहीं है ।
མིའི་ཚེ་རྟག་པ་མ་རེད།
मनुष्य की आयु नित्य नहीं है ।
རྡོ་རྗེ་ནི་རིན་པོ་ཆེ་ཞིག་རེད།
वज्र तो एक रत्न है ।
མཚོན་ཆ་རྣོན་པོ་འདུག་གམ།
क्या अस्त्र तीक्ष्ण है ?
ཁོ་འབ་ཡུལ་ནས་ཡོང་བ་རེད།
वह र्बा देश से आया है ।

བུ་དེ་གླེན་པ་ཞིག་འདུག
वह एक मूर्ख लड़का है ।
ཚིག་རྩུབ་མོ་མ་ལབ།
कठोर शब्द मत बोलो ।
རྫུན་མ་ལབ།
झुठ मत बोलो ।

(ख) ལ་མགོ་བཅུ། दस ल उर्ध्वस्थ-अक्षर

ལྐ་	ལྒ་	ལྔ་	ལྕ་	ལྗ་
ल्क	ल्ग	ल्ङ	ल्च	ल्ज
ལྟ་	ལྡ་	ལྤ་	ལྦ་	ལྷ་
ल्त	ल्द	ल्प	ल्ब	ल्ह

འཇུག་ཚུལ་དཔེར་བརྗོད། प्रयोग का उदाहरण

ལྐུགས་པ་	ལྒང་བུ་	ལྔ་	
ल्कुग्स-पा	ल्गङ्-शु	ल्ङ	
गूंगा	दीपक	पाँच	
ལྕགས་	ལྗོན་ཤིང་	ལྟ་བ་	
ल्चग्स	ल्जोन्-शिङ्	ल्त-वा	
लोहा	पेड़	दर्शन	
ལྡེ་མིག་	ལྤགས་པ་	ལྦུ་བ་	ལྷ་ས་
ल्दे-मिग्	ल्पग्स-पा	ल्बु-वा	ल्ह-सा
चाभी	चमड़ा	बुलबुला	ल्ह-सा

བརྗོད་པ་ वाक्य

ཁོ་མི་ལྐུགས་པ་མ་རེད།

वह गूंगा आदमी नहीं है ।

སྣང་ཞུ་ལྕོག་ཙེའི་སྟེང་ལ་འདུག

दीपक मेज के ऊपर है ।

དེ་རིང་ཚེས་ལྔ་རེད།

आज पाँच तारीख है ।

ལྕགས་ལས་གསེར་གོང་ཆེ་བ་རེད།

लोहे से सोने का दाम ज्यादा है ।

ལྗོན་ཤིང་ལ་ཤིང་ཏོག་མང་པོ་འདུག

पेड़ पर बहुत फल है ।

འདི་ལྟ་བའི་དཔེ་ཆ་ཞིག་རེད།

यह एक दर्शन की पुस्तक है ।

ང་ལ་ལྡེ་མིག་གཅིག་ཡོད།

मेरे पास एक चाभी है ।

ཕགས་པ་མཐུག་པོ་འདུག

चमड़ा मोटा है ।

ཆུའི་ལྦུ་བ་དང་བཞིན་མི་རྟག་པ་རེད།

जल का बुलबुला जैसे अनित्य है ।

ལྷ་ས་བོད་ཡུལ་དབུས་ན་ཡོད་པ་རེད།

ल्ह–सा तिब्बत देश के मध्य में स्थित है ।

(ग) ས་མགོ་བཅུ་གཅིག ग्यारह स उध्र्वस्थ–अक्षर

སྐ་	སྒ་	སྔ་	སྙ་	སྟ་
स्क	स्ग	स्ङ	स्ञ	स्त

སྡ་	སྣ་	སྤ་	སྦ་	སྨ་
स्द	स्न	स्प	स्ब	स्म
སྩ་				
स्च				

འཇུག་རྒྱུལ་དཔེར་བརྗོད། प्रयोग के उदाहरण

སྐད་	སྒོ་	སྔ་པོ་	སྙན་
स्कद्	स्गो	स्ङ–पो	स्ञन
भाषा	दरवाजा	सुबह	कान
སྡུག་བསྔལ་	སྣ་	སྤང་	སྦལ་པ་
स्दुग्–बॅस्ङल्	स्न	स्पङ्	स्बल्–पा
दुःख	नाक	मैदान	मेढक
སྨན་པ་	སྩོལ་བ་		
स्मन्–पा	स्चोल–वा		
चिकित्सक	देना		

བརྗོད་པ། वाक्य

བོད་སྐད་ཁག་པོ་མ་རེད།

तिब्बती भाषा कठिन नहीं है ।

སྒོ་དང་སྐྱེའུ་ཁུང་ཆེན་པོ་འདུག

दरवाजा और खिड़की बड़ी हैं ।

ཞལ་འདོན་སྔ་པོ་འགོ་ཚུགས་ཡོང་།

प्रार्थना सबेरे आरम्भ होगी ।

རྣ་བའི་ཞེ་ས་ལ་སྙན་ཟེར་བ་རེད།

कान के आदर–सूचक के लिये स्ञन् कहते हैं ।

སྟག་གིས་ཤ་ཟ་གི་རེད།

बाघ मांस खायेगा ।

སྡིག་པ་ལས་སྡུག་བསྔལ་ཡོང་བ་རེད།

पाप से दुःख होता है ।

སྣ་དང་རྣ་མཆོག་སོ་སོ་རེད།

नाक और कान अलग–अलग हैं ।

ཁོ་ཐང་ལ་རྩེ་གི་འདུག

वह मैदान में खेलता है ।

སྦལ་པ་ཆུའི་ནང་ལ་འདུག

मेढक पानी में है ।

སྨན་པས་ནད་པ་ལ་ལྟ་གི་འདུག

चिकित्सक रोगी को देखता है ।

ང་ལ་ཆུ་སྐྱོལ་ཅིག

मुझे पानी दीजिये ।

(ང་) འདོགས་བཞི། चार अधःस्थ–अक्षर

(4 Subjoind letters)

ཡ་	ར་	ལ་	ཝ་

(क) ཡ་བཏགས་བདུན། सात अधःस्थ–अक्षर

ཀྱ་	ཁྱ་	གྱ་	པྱ་	ཕྱ་
क्य	ख्य	ग्य	प्य (च)	फ्य (छ)
བྱ་	མྱ་			
ब्य (ज)	म्य (ञ)			

འཇུག་ཚུལ་དཔེར་བརྗོད། प्रयोग के उदाहरण

ཀྱང་	ཁྱོད་	གྱི་	དཔྱད་པ་	ཕྱི་
क्यङ्	ख्योद्	ग्यि	दॅप्यद्–प	फ्यि (छि)
भी, पर भी	तुम	का, की, के	परीक्षा करना	बाहर
བྱ་བ་	མྱ་ངན་			
ब्य–वा (ज–वा)	म्य–ङन् (ञ–ङन्)			
काम	शोक			

བརྗོད་པ། वाक्य

འཆད་ཀྱང་ཉན་གྱི་མི་འདུག

कहने पर भी नहीं मानता है ।

ཁྱོད་ག་ནས་ཡོང་བ་ཡིན།

तुम कहाँ से आये हो ?

དེ་དགེ་རྒན་གྱི་རེད།

वह शिक्षक का है ।

དཔྱད་པ་གནང་རོགས་གནང་།

परीक्षा (विचार) कीजिये ।

དེབ་ཀྱི་ཕྱི་ལ་རི་མོ་འདུག

किताब के बाहर रेखा है ।

བྱ་བ་བྱེད་པ་ཡག་པོ་རེད།

काम करना अच्छा है ।

མྱ་ངན་བྱེད་པ་དོན་མེད་རེད།

शोक करना व्यर्थ है ।

(ख) ར་བཏགས་བཅུ་གཅིག ग्यारह र अधःस्थ–अक्षर

ཀྲ་	ཁྲ་	གྲ་	ཏྲ་	དྲ་
क्र (ट)	ख्र (ठ)	ग्र (ड़)	त्र (ट)	द्र (ड़)
པྲ་	ཕྲ་	བྲ་	མྲ་	སྲ་
प्र (ट)	फ्र (ठ)	ब्र (ड़)	म्र	स्र
ཧྲ་				
ह्र				

འཇུག་ཚུལ་དཔེར་བརྗོད། प्रयोग के उदाहरण

བཀྲ་ཤིས་	ཁྲི་	གྲོགས་པོ་	ཏྲེ་ཧོར་	
बॅक्र–शिस्	ख्रि (ठ्रि)	ग्रोग्स्–पो डोग्सपो)	त्रो–होर् (टेहोर)	
मंगल	गद्दी	मित्र	एक स्थान का नाम	
དྲན་པ་		དཔྲལ་བ་	ཕྲུ་གུ་	བྲོ་
द्रन–पा (ड़न्–पा)		दॅप्रल्–वा (टलवा)	फ्रुगु (ठुगु)	ब्रो (ड़ो)
याद		ललाट	बच्चा	नाच
སྨྲ་བ་	སྲིང་མོ་	ཧྲིལ་པོ་		
म्र–वा (म्र–व)	स्रिङ्मो	ह्रिल्–पो		
कहना	बहिन	गोल		

བརྗོད་པ། वाक्य

ཁོའི་མིང་བཀྲ་ཤིས་རེད།

उसका नाम बक्र–शिस् (ट–शी) है ।

དབུ་འཛིན་ཁྲི་ལ་བཞུགས་འདུག

अध्यक्ष गद्दी पर बैठे है ।

ཁོ་ངའི་གྲོགས་པོ་རེད།

वह मोरा मित्र है ।

ཁོང་དྲེ་ཧོར་ལ་བཞུགས་མཁན་རེད།

वह ढे–होर का निवासी है ।

དེ་དྲན་གྱི་མི་འདུག

वह याद नहीं आता है ।

ཁོའི་དཔྲལ་བ་ཆེན་པོ་འདུག

उसका ललाट विशाल है ।

ཕྲུ་གུ་ཚོ་ནང་ལ་འདུག

बच्चे अन्दर है ।

མོ་བྲོ་འཁྲབ་མཁན་ཞིག་རེད།

वह एक नाचने वाली है ।

རྒྱལ་པོས་སླས་པ་རེད།

राजा ने कहा था ।

མོ་ངའི་སྲིང་མོ་རེད།

वह मेरी बहिन है ।

ཉི་མ་རྡིལ་པོ་རེད།

सूर्य गोल है ।

(ग) ལ་བཏགས་དྲུག छः ल अधःस्थ–अक्षर

ཀླ་	གླ་	བླ་	རླ་
कल	गल	बल	रल
སླ་	ཟླ་		
स्ल	स्ल (द)		

इन में ग आदि मूल–संज्ञा [मूल–अक्षर] होने के बावजूद भी ཟླ के सिवाय सभी में [ल] का उच्चारण प्रधान होता है; और मूल–संज्ञा से केवल उच्चारण–स्थान में मदद मिलती है ।

འཇུག་ཚུལ་གྱི་དཔེར་བརྗོད། प्रयोग के उदाहरण

ཀློག་པ་	གླུ་	བླ་མ་
क्लोग्–पा	ग्लु	ब्ला–मा
पढ़ना	गाना	गुरु
རླུང་	སླ་པོ་	ཟླ་བ་
र्लुङ्	स्ला–पो	ज़्ल–वा (द–वा)
हवा	आसान	चन्द्रमा

བརྗོད་པ། वाक्य

དགེ་ཕྲུག་ཀློག་གིན་འདུག
शिष्य पढ़ रहा है ।
ང་གླུ་གཞས་ལ་དགའ་པོ་ཡོད།
मैं संगीत (को) पसन्द करता हूँ ।
ཁོང་ངའི་བླ་མ་རེད།
वह मेरा गुरु है ।
རླུང་བསིལ་པོ་ཡོང་།
हवा शीतल होती है ।
བོད་སྐད་ལས་སླ་པོ་རེད།
तिब्बती भाषा आसान है ।
མི་ཟླ་བའི་ནང་ལ་ཕྱིན་པ་རེད།
मनुष्य चन्द्रमा में (पर) गया था ।

(घ) ཝ་བཏགས་བཅུ་དྲུག सोलह व अधःस्थ अक्षर

ཀྭ་	ཁྭ་	གྭ་	ཅྭ་
क्व	ख्व	ग्व	च्व

ཉྭ་	ཏྭ་	དྭ་	ཙྭ་
ञ्व	त्व	द्व	च़्व
ཚྭ་	ཞྭ་	ཟྭ་	རྭ་
छ़्व	श़्व	स्व	रव
ལྭ་	ཤྭ་	སྭ	ཧྭ
ल्व	श्व	स्व	ह्व

ཝ་ (व) अधःस्थ–अक्षर किसी भी अक्षर के साथ प्रयुक्त हो, तो उसका उच्चारण लुप्त हो जाता है ।

འཇུག་ཚུལ་གྱི་དཔེར་བརྗོད། प्रयोग के उदाहरण

ཀྭ་ཡེ་	ཁྭ་ཏ་	བཅྭོ་ལྔ་	སློབ་གྲྭ་
क्व–ये	ख्व–ता	बॅच्वो–ल्ङा	स्लोब्–ग्र
अरे, हे	कौवा	पन्द्रह	पाठशाला
དྭངས་མ་	རྩྭ་	ཚྭ་	ཞྭ་མོ་
द्वङ्स–मा	च़्व	छ़्व	श़्व–मो
स्वच्छ	घास	नमक	टोपी
རྭ་ཅོ་	ལྭ་བ་	ཤྭ་བ་	
रव–चो	ल्व–वा	श्व–वा	
सींग	पट्टू	हिरण	

(2) མིང་ **(Noun)** संज्ञा

མིང་ནི། གང་ཟག་གམ་དངོས་པོ་གང་ཞིག་གི་མིང་ངམ་ངོ་བོ་ཙམ་སྟོན་བྱེད་དུ་གྱུར་པའི་སྒྲའོ།།

किसी वस्तु या व्यक्ति आदि के नाम के लिये जो शब्द प्रयुक्त होता है, उसे संज्ञा कहते है ।

(ཀ) རིགས་སམ་སྤྱི་མིང་། जातिवाचक संज्ञा **(Common Noun)**

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ལྷ་	ལྷ་མོ་	བུ་	བུ་མོ་
देव	देवी	लड़का	लड़की
ཁང་པ་	བོད་པ་	རྒྱ་གར་བ་	རི་
घर	तिब्बती	भारतीय	पहाड़

བརྗོད་པ། वाक्य

ལྷ་དང་ལྷ་མོ་རྣམས་ལ་མཆོད་པ་གྱིས།
देवों और देवियों को पूजा करो ।
བུ་དང་བུ་མོ་རྩེ་ཡིན་འདུག
लड़का और लड़की खेल रहे हैं ।
ཁང་པ་འདི་ངའི་རེད།
यह मेरा घर है ।
བོད་པ་ཚོ་དང་རྒྱ་གར་བ་ཚོ་གྲོགས་པོ་རེད།
तिब्बती और भारतीय मित्र हैं ।
ཁོ་རི་ལྟ་ཆེད་འགྲོ་གི་རེད།
वह पहाड़ देखने के लिये जायेगा ।

(ཁ) མིང་ཚིག་གཙོ་བོ་ལས་བྱེ་བྲག་གི་མིང་།

व्यक्तिवाचक संज्ञा (Proper Noun)

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ལྷ་ས་	རྒྱ་གར་	རྡོ་རྗེ་ལགས་	པདྨ་
ल्ह–सा	भारत	दोर्जे जी	पद्मा
ཚངས་པ་	ཉི་མ་	དབྱངས་ཅན་མ་	
ब्रह्मा	सूर्य	सरस्वती	

བརྗོད་པ། वाक्य

ལྷ་ས་ནས་རྒྱ་གར་ཐག་རིང་པོ་རེད།

ल्ह–सा से भारत दूर है ।

རྡོ་རྗེ་ལགས་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་ཀྱི་འདུག

दोर्जे जी अध्ययन करते हैं ।

ཁོས་ཚངས་པ་ལ་དད་པ་བྱེད་ཀྱི་འདུག

वह ब्रह्मा को श्रद्धा करता है ।

ཉི་མ་ཤར་ཚེ་པདྨ་ཁ་བྱེ་ཡི་རེད།

सूर्योदय के समय पद्म खिलेगा ।

དབྱངས་ཅན་མ་རིག་པའི་ལྷ་མོ་རེད།

सरस्वती विद्या की देवी है ।

(ག) རང་བཞིན་གྱི་མིང་། भाववाचक संज्ञा **(Abstract Noun)**

तिब्बती में भाववाचक संज्ञा के लिये कुछ संज्ञा या विशेषण के परे ཆ का प्रयोग किया जाता है, लेकिन भाववाचक संज्ञा के तथा विशेषणों के रूप में कोई अन्तर नहीं होता है ।

कुछ वैयाकरणों का मत है कि संज्ञा या विशेषण के पश्चात् ཚོས་ ཚོས་ ཅན་ རྒྱུ་ या ཡ་ आदि जोड़कर भाववाचक संज्ञा बनाई जाती है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ཡག་པོ་	དགའ་བ་	དཀར་པོ་	རིང་ཆ་	རྒ་བ་
अच्छाई	प्रसन्नता	सफेदी	लम्बाई	बुढ़ापा

བརྗོད་པ། वाक्य

རྫུན་མི་ལབ་པ་ཡག་པོ་ཞིག་རེད།
झूठ न बोलना एक अच्छाई है ।
ཁྱེད་དང་མཇལ་ནས་ང་དགའ་པོ་བྱུང་།
आप से मिलकर मुझे प्रसन्नता हुई ।
ཟླ་བའི་དཀར་ཆ་སེམས་ལ་མཛེས་པོ་སྣང་གི་འདུག
चन्द्रमा की सफेदी मन के सुन्दर लगती है ।
ལྗོན་ཤིང་དེའི་རིང་ཆ་ལ་ག་ཚོད་འདུག
उस वृक्ष की लम्बाई कितनी है ?
རྒ་བ་སླེབས་དུས་སྟོབས་མེད་ཆགས་ཀྱི་རེད།
बुढ़ापा आने पर कमज़ोरी आ जाती है ।

(ང་) ཚོགས་མིང་ **समूहवाचक संज्ञा (Collective Noun)**

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ཚོགས་འདུ་	ཁྱུ་	འཛིན་གྲྭ་	དམག་དཔུང་	སྡེ་
सभा	झूण्ड	कक्षा	सेना	वर्ग

བརྗོད་པ། वाक्य

སྐུ་ཞབས་ལགས་ཚོགས་འདུ་ཞིག་ལ་ཕེབས་སོང་།
श्रीमान जी एक सभा में चले गये ।
གླང་པོ་ཆེའི་ཁྲུ་ཞིག་ནགས་ན་འདུག
हाथी का एक झुण्ड वन में है ।
དམག་དཔུང་སྟོབས་ཆེན་པོ་འདུག
सेना बड़ी शक्तिशाली है ।
འཛིན་གྲྭར་སློབ་སྦྱོང་འགོ་ཚུགས་ཚར་འདུག
कक्षा में अध्ययन आरम्भ हो चुका है ।
གསལ་བྱེད་ལ་སྡེ་པ་ཕྱེད་དང་བརྒྱད་ཡོད་པ་རེད།
व्यञ्जन में साढ़े–सात वर्ग हैं ।

(3) མིང་ཚབ་ (ཀུན་མིང་) **सर्वनाम (Pronoun)**

མིང་ཚབ་ནི། ཚིག་གང་ཞིག མིང་ཞིག་གི་ཚབ་ཏུ་འཇུག་པ་ཞིག་ལ་བྱའོ།།

མིང་ཚབ་ལ། སྐྱེས་བུ་གསུམ་སྟེ། བཤད་པ་ལྟ་བུ་ལ་མཚོན་ན་འཆད་པ་པོ་སྐྱེས་བུ་རབ། ཉན་པ་པོ་སྐྱེས་བུ་འབྲིང་། བརྗོད་བྱ་སྟེ་འཆད་པོ་དང་ཉན་པ་པོ་ལས་གཞན་དུ་གྱུར་པ་ཀུན་སྐྱེས་བུ་ཐ་མའོ། །དེ་ལ༔

སྐྱེས་བུ་རབ་	ང་	ང་ཚོ་		
སྐྱེས་བུ་འབྲིང་	ཁྱོད་	ཁྱོད་ཚོ་	ཁྱོད་ནམས་	
སྐྱེས་བུ་ཐ་མ་	ཁོ་	ཁོ་ཚོ་	ཁོང་	ཁོང་ཚོ་
(ཁོང་ནམས་)	འདི་	འདི་ཚོ་	དེ་	དེ་ཚོ་
གང་ཡང་	སུ་ཡང་	ཅི་ཡང་	ཇི་ཡང་	སུ་

གང་ ག་རེ་ ཅི་ ཇི་ ལ་སོགས་པ་མིང་ཚབ་གཞན་ (སྐྱེས་བུ་རང་འབྲིང་གཉིས་སུ་མ་གཏོགས་པ་) ཀུན་སྐྱེས་བུ་ཐ་མར་གཏོགས་སོ།།

सर्वनाम उस शब्द को कहते हैं जो किसी संज्ञा के बदले में आता है । सभी सर्वनाम तीन पुरुषों में विभक्त किये जाते है ।

वक्ता की दृष्टी से–उत्तम पुरुष, स्वयं वक्ता; मध्यम पुरुष, श्रोता और अन्य पुरुष, कथाविषय अर्थात् वक्ता तथा श्रोता को छोड़कर और सब । उदाहरणः –

उत्तम पुरुष-- मैं, हम ।

मध्यम पुरुष– तू, तुम, आप, आप लोग ।

अन्य पुरुष– वह, वे, यह, ये, सो, जो, जो भी, कौन, क्या, कोई और कुछ आदि प्रयः सभी दूसरे सर्वनाम अन्य पुरुष का अंग कहे जा सकते हैं ।

(ཀ་) སྐྱེས་བུའི་མིང་ཚབ་ **पुरुषवाचक सर्वनाम (Personal Pronoun)**

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

	གཅིག་ཚིག་	མང་ཚིག་
སྐྱེས་བུ་རང་ उत्तम पुरुष	ང་ मैं	ང་ཚོ་ हम
སྐྱེས་བུ་འབྲིང་ मध्यम पुरुष	ཁྱོད་ ཁྱེད་ तू आप	ཁྱོད་ཚོ་ ཁྱེད་རྣམས་ तुम, आप लोग
སྐྱེས་བུ་ཐ་མ་ अन्य पुरुष	ཁོ་ ཁོང་ མོ་ वह, वह [आ0सू0] वह [स्त्री]	ཁོང་ཚོ་ ཁོང་རྣམས་ མོ་ཚོ་ वे, वे [आ0सू0] वे [स्त्री]

བརྗོད་པ། वाक्य

ང་ཚེས་མཐོའི་སློབ་གྲྭ་ལ་འགྲོ་ཡི་ཡོད།
मैं विश्वविद्यालय को जाता हूँ ।
ཁྱོད་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་ཆེད་འགྲོ་དགོས།
तुम्हें अध्यायन करने के लिये जाना चाहिये ।
ཁྱེད་སློབ་སྦྱོང་གནང་ཆེད་ཕེབས་དགོས།
आप को अध्यायन करने के लिये जाना चाहिये ।
ཁོ་བོད་ལ་འགྲོ་ཡི་རེད།
वह तिब्बत को जायेंगा ।
ཁོང་བོད་ལ་ཕེབས་ཀྱི་རེད།
वे तिब्बत को जायेगा ।
ངས་ཁྱོད་ལ་ཁོའི་སྐོར་ལབ་པ་ཡིན།
मैंने तुझे उसके बारे में कहा था ।

(ཁ་) རང་སྒྲའི་མིང་ཚབ། **निजवाचक सर्वनाम** **(Reflexive Pronoun)**

རང་ (ང་རང་ ང་རང་ཚོ་ ཁྱོད་རང་ ཁྱོད་རང་ཚོ་
ཁྱེད་རང་ ཁྱེད་རང་ཚོ་ ཁོ་རང་ ཁོ་རང་ཚོ་
འདི་རང་སོགས་) རང་ཉིད།
आप [आप, आपने, आप ही, स्वयं]

བརྗོད་པ། वाक्य

ང་རང་(རང་)གིས་བྱེད་ཀྱི་ཡིན།
मैं स्वयं करूँगा ।
ང་ཚོ་རང་གི་ཁང་པ་རེད།
हमारा स्वयं का [अपना] घर है ।

ཁྱོད་རང་(རང་)བྲོས་སོང་།

तुम स्वयं ही भाग गये ।

ཁོས་རང་(ཉིད་)ལ་ཞུས་པ་རེད།

उसने स्वयं तुम [आप] को कहा था ।

ཁོང་རང་ཕེབས་གནང་སོང་།

वे स्वयं आये थे ।

བདག་རང་གི་དཔེ་ཆ་རེད།

मेरी अपनी [स्वयं की] पुस्तक है ।

(ག) ངེས་པའི་མིང་ཚབ། निश्चयवाचक सर्वनाम

(Demonstrative Pronoun)

འདི་	འདི་ཚོ་	དེ་	དེ་ཚོ་
यह	ये	वह	वे
ཕ་གི་	ཕ་གི་ཚོ་		
वह	वे		

བརྗོད་པ། वाक्य

འདི་སུའི་ཁང་པ་རེད།

यह किस का घर है ?

འདི་ཚོ་ཧ་ཅང་ཡག་པོ་འདུག

ये बहुत अच्छे है ।

དེ་ཡང་བོད་ནས་ཡོང་བའི་ཅ་ལག་རེད།

वह भी तिब्बत से आया हुआ सामान है ।

དེ་ཚོ་ནི་ཁྱོད་ཀྱིས་བྱས་པའི་ལས་ཀ་རེད།

ये तो तुम्हारे द्वारा किया गया काम है ।

དེ་འདིར་བཞག་རོགས་གནང་།
उसे यहाँ रख दीजिये ।
དེ་ལས་འདི་ཡག་གི་འདུག
उससे यह अच्छा है ।
ཕ་གི་ག་ནས་ཡོང་བའི་གནམ་གྲུ་རེད།
वह कहाँ से आया हुआ हवाई जहाज है ।

(ང་) མ་ངེས་པའི་མིང་ཚབ། अनिश्चयवाचक सर्वनाम

(Indefinite Pronoun)

སུ་(ཡང་)	གང་(ཡང་)	ཅི་(ཡང་)	ཇི་(ཡང་)
कोई (भी)		कुछ (भी)	
ཅིག་	ཁ་ཅིག		
कोई, कुछ	कोई		

བརྗོད་པ། वाक्य

སུའང་དགའ་གི་མ་རེད།
कोई भी प्रसन्न नहीं होगा ।
སུ་གང་འབྱོར་མ་སོང་།
कोई नहीं आया (आ पहुँचा) ।
ངས་གང་ཡང་ཤེས་མ་སོང་།
मैंने कुछ भी नहीं जाना था ।
སྣོད་འདིར་གཅིག་འདུག
इस बर्तन में कुछ है ।
ཅིའང་ཐོབ་མི་ཡོང་།
कुछ भी नहीं पायेगा ।

ཧེ་ཡང་མི་འདུག
कुछ भी नहीं है ।
ཁོས་ཅིག་བསམ་གྱི་ཡོད་པ་འདྲ།
शायद वह कुछ सोचता है ।
ཁ་ཅིག་དེབ་ཀློག་གིན་འདུག
कोई पुस्तक पढ़ रहा है ।
ཅིག་ཡོང་གི་འདུག
कोई आता है ।
སུ་ལའང་མ་ལབ།
किसी को भी मत कहो ।
སུས་ཀྱང་ཅི་གང་བྱེད་མི་ཡོང་།
कोई भी कुछ नहीं करेगा ।

(ठ) འདྲི་བའི་མིང་ཚབ། **प्रश्नवाचक सर्वनाम**

(Interrogative Pronoun)

སུ་	གང་ (ག་རེ་ ཅི་ ཧེ་)
कौन	क्या

བརྗོད་པ། **वाक्य**

སུ་ཡོང་གི་རེད།
कौन आयेगा ?
གང་བྱེད་ཀྱི་འདུག
क्या करता है ?
ག་རེ་བྱས་པ་ཡིན།
क्या किया था ?

སུས་ལབ་ཀྱི་འདུག
कोन कहता है ?
ཁོང་གིས་ཇི་སྐད་གསུངས།
उन्होंने कैसा कहा ?
འདིས་ལེགས་ཉེས་ཅི་ཡོང་གི་རེད།
क्या इससे अच्छा होगा या बुरा ?

(ཆ) འབྲེལ་བའི་མིང་ཚབ། सम्बन्धवाचक सर्वनाम

(Relative Pronoun)

སུ་ གང་ ཅི་ ཇི་ དེ་
जो सो (वह, वे)

བརྗོད་པ། वाक्य

ངས་ཅི་བཏང་བ་ལེན་དགོས།
मैंने जो भेजा, उसे लेना चाहिये ।
དེའི་ནང་ལ་ཇི་ཡོད་པ་དེ་ཟ་དགོས།
उसके अन्दर जो है, उसे खाना चाहिये ।
ཁོས་གང་བྱས་པ་དེ་ཡག་པོ་རེད།
जो उसने किया, सो अच्छा है ।
དམག་ལ་སུ་འགྲོ་བ་དེ་དཔའ་བོ་རེད།
जो फौज में जायेगा, सो बहादुर है ।
རྒྱལ་བས་གང་གསུངས་དམ་པའི་ཆོས།
जो जिन (बुद्ध) ने कहा, (वह) परम धर्म है ।

(4) ཁྱད་ཆོས། **विशेषण (Adjective)**

ཁྱད་ཆོས་(མིང་གི་ཁྱད་ཆོས་)ནི་ཁྱད་ཆོས་ཅན་གྱི་མིང་གང་ཞིག་ཁྱད་པར་གྱི་ཆོས་དང་སྦྲེལ་ནས་སྟོན་པར་བྱེད་པའི་སྒྲའོ།།

जिस शब्द द्वारा संज्ञा की विशेषता का ज्ञान होता हो, उसे विशेषण कहते हैं ।

(ཀ) ཡོན་ཏན་གྱི་ཁྱད་ཆོས། **गुणवाचक विशेषण**
(Adjective of quality)

གང་ཟག་གམ་དངོས་པོ་གང་ཞིག་སྐྱོན་ཡོན་གང་རུང་དང་སྦྲེལ་ནས་སྟོན་པའི་སྒྲའོ།།

जिस विशेषण से संज्ञा के गुणादि का बोध हो, उसे गुणवाचक विशेषण कहते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

རྒྱགས་པ་	མཐོན་པོ་	ཆེན་པོ་	དཀར་པོ་
मोटा	ऊँचा	बड़ा	सफेद
ཡག་པོ་	གསར་པ་	ཕལ་པ་	མཁས་པ་
अच्छा	नया	साधारण	विद्वान

བརྗོད་པ་ वाक्य

རྟ་རྒྱགས་པ་ཞིག་དགོས་ཀྱི་འདུག

एक मोटा घोड़ा चाहिये ।

ཁང་པ་མཐོན་པོ་དེ་སུའི་རེད།

वह ऊँचा घर किस का है ?

དེབ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཁྱེར་འགྲོ་ཡི་འདུག
एक बड़ी पुस्तक ले जाता है ।
གླང་ཆེན་དཀར་པོ་དེ་སྙིང་རྗེ་པོ་འདུག
वह सफेद हाथी सुन्दर (चित्तरंजक) है ।
ལས་ཀ་ཡག་པོ་ཞིག་ཐོབ་སོང་།
एक अच्छा काम मिल गया ।
ལུང་པ་གསར་པ་ཞིག་ལ་འགྲོ་ཡི་ཡིན།
एक नये देश में जाऊँगा ।
ཁོ་མི་ཕལ་པ་ཞིག་ཡིན་པ་འདྲ།
शायद वह एक साधारण आदमी है ।
ཁོང་མི་མཁས་པ་ཞིག་རེད།
वह एक विद्वान आदमी है ।

(ཁ) གྲངས་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས། संख्यावाचक विशेषण

(Adjective of quantity)

གང་ཟག་གམ་དངོས་པོའི་མང་ཉུང་གི་གྲངས་དང་གོ་རིམ་སོགས་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་སྟོན་བྱེད་ཀྱི་སྒྲའོ།།

जिस विशेषण द्वारा संज्ञा की संख्या आदि जानी जाये, उसे संख्यावाचक विशेषण कहते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

གཅིག་	དང་པོ་	(འགྱུར་)ལྡབ་	མང་པོ།
एक	पहला, प्रथम	गुना	बहुत
ཉུང་ཉུང་	ཁ་ཤས་	ག་ཚོད་	ཅིག་ ཞིག་ ཤིག
थोड़ा	कुछ	कितना	एक

བརྗོད་པ། वाक्य

བྱ་གཅིག་ཕུར་འགྲོ་སོང་།
एक पक्षी उड़ गया ।
ཁོ་རིམ་པ་དང་པོ་ལ་སློན་འདུག
वह प्रथम श्रेणी में आया है ।
འདི་ལས་བརྩོན་འགྲུས་བཅུ་(འགྱུར་) ལྷག་བྱེད་དགོས།
इससे दसगुना परिश्रम करना चाहिये ।
ཡོང་སྒོ་མང་པོ་དང་འགྲོ་སོང་ཉུང་དུ་བྱུང་ན་ཡག་པོ་རེད།
आय ज्यादा और खर्चा कम हुआ तो अच्छा है ।
ངས་ཚིག་ཁ་ཤས་བྲིས་པ་ཡིན།
मैंने कुछ शब्द लिखे थे ।
ལྡེབ་མ་གཅིག་བྲི་བ་ལ་ཆུ་ཚོད་ག་ཚོད་འགོར་སོང་།
एक पृष्ठ लिखने में कितने घंटे लग गये ?

(ग) མིང་ཚབ་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས། सर्वनाम विशेषण

(Pronoun Adjectives)

མིང་ཚབ་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་ནི། མིང་ཚབ་གང་ཞིག་མིང་གི་ཁྱད་ཆོས་སྟོན་བྱེད་དུ་འཇུག་པའི་སྒྲའོ།།

जो सर्वनाम संज्ञा की विशेषता बताता है, उसे सर्वनाम विशेषण कहते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

འདི་	འདི་ཚོ་	དེ་	དེ་ཚོ་	དེ་འདྲ་
यह	ये	वह	वे	वैसा
གང་འདྲ་	ཅི་	ཇི་	སུ་	གཞན་
कैसा	कैसा	जैसा	कौन	दूसरे

བརྗོད་པ། वाक्य

ཕྱག་ལས་འདི་ཡག་པོ་གནང་རོགས་གནང་།
यह काम अच्छी तरह से कीजियेगा ।
བླ་མ་དེ་ངའི་ནང་ལ་བཞུགས་ཡོད།
वह लामा मेरे घर में बैठे हैं ।
དེབ་འདི་ཚོ་ཁྱོད་ཀྱི་བུའི་རེད།
ये किताबें तुम्हारे पुत्र की हैं ।
དེ་འདྲ་ན་བཟའ་སུས་བཟོས་པ་རེད།
वैसा कपड़ा किसने बनाया था ?
མེ་ཏོག་གང་ (ག་) འདྲ་ཞིག་འདུག
कैसा फूल है ?
མི་སུ་འདིར་ཡོང་སོང་།
कौन आदमी यहाँ आया था ?
ཁོ་རྒྱལ་པོ་ཇི་བཞིན་སྟོབས་ཆེན་པོ་འདུག
वह राजा जैसा बलवान् है ।
ང་ཡུལ་གཞན་ཞིག་ལ་འགྲོ་གི་ཡིན།
मैं एक दूसरे देश (परदेश) को जाऊँगा ।

(5) རྟགས། लिंग **(Gender)**

རྟགས་ལ། མིང་ངམ། མིང་ཚབ་བམ་ཁྱད་ཆོས་ཀྱི་ཚིག་གང་ཞིག ཕོའམ་མོའི་རིགས་གང་རུང་སྟོན་བྱེད་དུ་གྱུར་པའི་ཕོ་དང་མོའི་རྟགས་གཉིས་སོ།།

མིང་ངམ། མིང་ཚབ་བམ། ཁྱད་ཆོས་ཀྱི་ཚིག་གང་རུང་གི་མཐར། པ་ པོ་ བ་ བོ་དང་ཕོ་གང་རུང་སྦྱར་བ་ཕོའི་རྟགས་དང་། མ་ དང་ མོ་ གང་རུང་སྦྱར་བ་མོའི་རྟགས་ཏེ། བྱ་ཚིག་ལ་ཕོ་མོའི་རྟགས་ཀྱི་རྣམ་དབྱེ་མེད་དོ།།

जिस संज्ञा, सर्वनाम या विशेषण के रूप से स्त्री या पुरुष जाति का बोध हो, उसे लिंग कहते हैं ।

तिब्बती में दो लिंग हैं और क्रिया में लिंग का भेद नहीं होता है ।

संज्ञा, सर्वनाम या विशेषण के बाद པ་, པོ་, བ་, བོ་ या ཕོ་ का प्रयोग हो तो पुल्लिग तथा མ་ या མོ་ का प्रयोग हो तो स्त्रीलिंग हो जाता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ཕོ་རྟགས་	མོ་རྟགས་
पुल्लिंग	**स्त्रीलिंग**
བོད་པ་	བོད་མོ་
तिब्बती	तिब्बती नारी
རྒྱལ་པོ་	རྒྱལ་མོ་
राजा	रानी
རྒྱལ་བ་	རྒྱལ་ཡུམ་
जिन	जिन–माता
དཔའ་བོ་	དཔའ་མོ་
वीर	वीरांगणा
བྱ་ཕོ་	བྱ་མོ་
मुर्गा	मुर्गी
དཀར་པོ་	དཀར་མོ་
गोरा	गोरी
མཛེས་པ་	མཛེས་མ་
सुन्दर	सुन्दरी

བརྗོད་པ། वाक्य

ཁོ་བོད་པ་རེད།
वह तिब्बती है ।
མོ་བོད་མོ་རེད།
वह तिब्बतिनी/तिब्बती नारी है ।
རྒྱལ་པོ་དང་རྒྱལ་མོ་བཞུགས་འདུག
राजा और रानी बैठे हैं ।
བྱ་ཕོ་གསུམ་དང་བྱ་མོ་བཞི་འདུག
तीन मुर्गा और चार मुर्गियाँ हैं ।
རྟ་དཀར་པོ་དེ་མཛེས་པོ་འདུག
वह सफेद घोड़ा सुन्दर है ।
བུད་མེད་དཀར་མོ་དེ་མཛེས་མ་ཞིག་གོ།
वह गोरी लड़की एक सुन्दरी है ।

(མིང་མཐའི་ཡི་གེ **नामान्त अक्षर**)

འོན་ཀྱང་པ་པོ་ཕོ་མ་དང་མོའི་མིང་མཐའ་ཅན་ཡོད་ཚད་ཀྱིས་རྟགས་སྟོན་བྱེད་དུ་མི་འཇུག་ཚུལ།

तथापि सभी प्रकार के པ་པོ་ཕོ་མ་ और མོ་ संज्ञान्त (नामान्त) से किसी विशेष लिंग का बोध नहीं होता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

བླ་མ་	ཉིན་མོ་	ཕན་པ་	ཀོང་པོ་	ཡག་པོ་
गुरु	दिन	लाभ	कोङ्पो	अच्छा
ཁ་ཕོ་				
घमंड				

བརྗོད་པ། वाक्य

བླ་མས་ཉིན་མོ་ཆོས་གསུང་གི་འདུག
गुरु जी दिन में धर्म उपदेश देते हैं ।
ཁ་ཕོ་ཆེ་ན་ཕན་པ་མི་ཡོང་།
ज्यादा घमंड हो तो लाभ नहीं होगा ।
ཀོང་པོ་ལུང་པ་ཡག་པོ་ཞིག་རེད།
कोंपो एक अच्छा देश है ।

(6) གྲངས། वचन (Number)

གྲངས་ལ། མིང་ངམ་མིང་ཚབ་བམ་ཁྱད་ཆོས་ཀྱི་ཚིག་གང་ཞིག་གང་ཟག་གམ་དངོས་པོ་གཅིག་སྟོན་པར་བྱེད་པ་གཅིག་ཚིག་དང་། གཅིག་ལས་མང་བ་སྟོན་པར་བྱེད་པ་མང་ཚིག་སྟེ་གཉིས་སོ། །བྱ་ཚིག་ལ་ནི་གྲངས་ཀྱི་རྣམ་དབྱེ་མེད།

མིང་ངམ། མིང་ཚབ་བམ། ཁྱད་ཆོས་ཀྱི་རྗེས་སུ། རྣམས་དག་(དག་གཉིས་ཚིག་སྟོན་བྱེད་དུ་འདོད་པའང་ཡོད) དང་ ཚོ་ གང་རུང་སྦྱར་བས་མང་ཚིག་ཏུ་འགྱུར་བ་ཡིན་ནོ།།

जब संज्ञा, सर्वनाम या विशेषण से एक वस्तु या व्यक्ति का बोध होता है, तब उसे एकवचन कहते हैं और जब एकाधिक का बोध होता है, तो उसे बहुवचन कहते हैं । तिब्बती भाषा में क्रिया में वचन का कोई विभेद नहीं होता है, और बहुवचन के लिये संज्ञा, सर्वनाम या विशेषण के परे ཚོ་, རྣམས་ या དག (किसी–किसी तिब्बती व्याकरण में དག को द्विवचन के लिये कहा है) का प्रयोग होता है । लेकिन बहुवचन के चिन्ह वाक्यों में प्रयोग होने के समय कभी–कभी समास से लुप्त हो जाते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

གཅིག་ཚིག། एक वचन	མང་ཚིག། बहु वचन
རྒྱལ་པོ་	རྒྱལ་པོ་རྣམས་
राजा	राजे
ཕོ་བྲང་	ཕོ་བྲང་དག
महल	महल
ང་	ང་ཚོ་
मैं	हम
ཁྱོད་	ཁྱོད་ཚོ་
तू	तुम
ཁོ་	ཁོ་ཚོ་
वह	वे
དེ་	དེ་རྣམས་
वह	वे
འདི་	འདི་རྣམས་
यह	ये
བོད་པ་	བོད་པ་ཚོ་
तिब्बती	तिब्बतियों
དཀར་པོ་	དཀར་པོ་རྣམས་
गोरा	गोराओं

བརྗོད་པ་ वाक्य

རྒྱལ་པོ་ཕོ་བྲང་ལ་བཞུགས་འདུག
राजा महल में बैठे हैं ।

རྒྱལ་པོ་རྣམས་ཕོ་བྲང་དག་ལ་བཞུགས་འདུག
राजे महलों में बैठे हैं ।

ང་ཁྱོད་ཚོ་ལ་ཐུག་སྲད་བྱེད་དུ་ཡོང་བ་ཡིན།
मैं तुम लोगों से मिलने के लिये आया हूँ ।

ང་ཚོ་ཁྱེད་ལ་མཇལ་ཁར་ཡོང་བ་ཡིན།
हम आप से मिलने के लिये आये हैं ।

ཁོ་དེ་ཚོ་མཉམ་དུ་ཕྱིན་སོང་།
वह उन लोगों के साथ चला गया ।

ཁོང་ཚོ་དེ་མཉམ་དུ་ཕེབས་སོང་།
वे उसके साथ चले गये ।

འདི་ཚོ་བོད་པ་ཞིག་གི་རེད།
ये एक तिब्बती का है ।

འདི་བོད་མི་ཚོའི་རེད།
यह तिब्बतियों का है ।

རྣམ་དབྱེ་དང་ཚིག་ཕྲད་ཀྱི་རྐྱེན་རྣམས་སྔ་མའི་རྗེས་འཇུག་དང་བསྟུན་ནས་འཇུག་ཚུལ་གྱི་རེའུ་མིག

विभक्ति के प्रत्ययों का पूर्व के परयोगी अक्षरों के साथ प्रयोग विधि

རྗེས་འཇུག परयोग	ཡང་འཇུག पुनःयोग	ལ་དོན་ ल–प्रत्यय	འབྲེལ་སྒྲ་ सम्बन्ध कारक	བྱེད་སྒྲ་ करण कारक	བྱ་ཚིག་གི་ཕྲད་ क्रिया का प्रत्यय
ག	ས་	ཏུ་	གི་	གིས་	གི་ གིན་
ང་	ས་	དུ་	གི་	གིས་	གི་ གིན་
ད་		དུ་	ཀྱི་	ཀྱིས་	ཀྱི་ ཀྱིན་
ན་	ད་	དུ་	གྱི་	གྱིས་	གྱི་ གྱིན་
བ་	ས་	ཏུ་	ཀྱི་	ཀྱིས་	ཀྱི་ ཀྱིན་
མ་	ས་	དུ་	གྱི་	གྱིས་	གྱི་ གྱིན་
འ་		ར་རུ་	འི་ཡི་	འིས་ཡིས་	གི་ གིན་
ར་	ད་	དུ་	གྱི་	གྱིས་	གྱི་ གྱིན་
ལ་	ད་	དུ་	གྱི་	གྱིས་	གྱི་ གྱིན་
ས་		སུ་	ཀྱི་	ཀྱིས་	ཀྱི་ ཀྱིན་
མཐའ་མེད		ར་རུ་	འི་ཡི་	འིས་ཡིས་	གི་ གིན་
ད་དྲག་		ཏུ་	ཀྱི་	ཀྱིས་	ཀྱི་ ཀྱིན་

(7) རྣམ་དབྱེ། विभक्ति (कारक Case)

རྣམ་དབྱེ་ནི། སྤྱིར་ཚིག་གང་ཞིག་རང་གི་བྱ་བ་རྫོགས་པར་བྱས་ཏེ། བརྗོད་པ་ཚང་བར་བྱེད་པ་སྐྱེ་མིང་ངམ། མིང་ཚབ་བམ། ཁྱད་ཆོས་གང་རུང་གི་རྗེས་སུ་འབྱུང་

བའི་ཚིག་རྣམས་ཀྱི་ཕན་ཚུན་འབྲེལ་བ་སྟོན་པ་དང་། ཚོས་གཉིས་ཀྱི་རྣམ་པ་མ་འདྲེས་པར་སོ་སོར་འབྱེད་བྱེད་དུ་གྱུར་པའོ། །རྐྱེན་ལ་དང་ནས་ལ་སོགས་པ་ལ་རྣམ་དབྱེའི་རྐྱེན་ནམ་ཕྲད་ཅེས་བྱའོ།།

ऐसी वस्तु, जिससे क्रिया को पूरा करके वाक्य पूर्ण करते हैं, उसे विभक्ति (कारक) कहते हैं । संज्ञा, सर्वनाम या विशेषण के अन्त में आने वाले शब्दों का परस्पर सम्बन्ध दिखाने वाले कारक–चिन्ह ལ་ और ནས་ आदि को विभक्ति कहते हैं ।

रྣམ་དབྱེ། **विभक्ति**	རྐྱེན་ (ཕྲད) **प्रत्यय**
༡ ངོ་བོ་ཙམ་སྟོན་པ་ कर्त्ता (नाम मात्र) कारक	— — —
༢ ལས་སུ་བྱ་བ་ कर्म कारक	སུ་ར་རུ་དུ་ན་ལ་ཏུ་ को
༣ བྱེད་པ་པོ་ करण (कर्त्ता) कारक	གིས་ཀྱིས་གྱིས་འིས་ཡིས་ से, द्वारा (ने)
༤ དགོས་ཆེད་ सम्प्रदान कारक	སུ་ར་རུ་དུ་ན་ལ་ཏུ་ को, के लिये, के वास्ते
༥ འབྱུང་ཁུངས་ अपादान कारक	ནས་ལས་ से
༦ འབྲེལ་སྒྲ་ सम्बन्ध कारक	གི་ཀྱི་གྱི་འི་ཡི་ का, के, की
༧ རྟེན་གནས་ अधिकरण कारक	སུ་ར་རུ་དུ་ན་ལ་ཏུ་ में, पर
༨ འབོད་པ། सम्बोधन	ཀྱེ་ ཀྭ་ཡེ་ ཨྱ་ཡེ་ हे, अजी, अरे

(ཀ) ངོ་བོ་ཙམ་སྟོན་པ། कर्त्ता (नाम मात्र)

(Nominative Case)

ཆོས་གཞན་དང་མ་འདྲེས་པར། མིང་ངམ་མིང་ཚབ་བམ། ཁྱད་ཆོས་ཀྱི་ཚིག་གང་ཞིག་རང་གི་ངོ་བོ་ཙམ་སྟོན་པའི་མིང་རྐྱང་སྟེ། འདི་ལ་རྣམ་དབྱེའི་རྐྱེན་མེད་དོ།།

तिब्बती भाषा में प्रथम विभक्ति केवल एक संज्ञा (नाम) मात्र को बताते हैं । इसमें किसी कारक–चिह्न का प्रयोग नहीं होता है ।

हिन्दी के कर्त्ता कारक—जैसे : "उसने कहा" (ཁོས་ལབ་སོང་) का तिब्बती में करण कारक हो जाता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

གཅིག་ཚིག	एक वचन	མང་ཚིག	बहु वचन
ང་	मैं	ང་ཚོ་	हम
ལྷ་	देव	ལྷ་རྣམས་	देवों
བྱ་བ་	काम	བྱ་བ་རྣམས་	कामों
སློབ་སྦྱོང་	शिक्षा	སློབ་སྦྱོང་རྣམས་	शिक्षाएं

(ཁ་) ལས་སུ་བྱ་བ། कर्म **(Accusative)**

ལས་སུ་བྱ་བ་ནི། ལས་དང་བྱ་བ་གཉིས་སོ་སོར་འབྱེད་ཅིང་བྱེད་པ་པོས་བྱ་བའི་ལས་སམ་ཡུལ་གང་ཞིག་ལ་བྱ་བ་བྱས་པ་གཙོ་བོར་སྟོན་པའོ།།

འདི་ལ་རྣམ་དབྱེའི་རྐྱེན། སུ་སོགས་ལ་དོན་བདུན་འཇུག་ཅིང་། དེ་རྣམས་ཀྱི་འཇུག་ཚུལ་སྔོན་གྱི་མིང་མཐའི་ཡི་གེ་ལ་ལྟོས་ཏེ།

རྗེས་འཇུག་ ཡང་འཇུག་	ས་	ཡེ་རྗེས་སུ་	སུ་
རྗེས་འཇུག་ ཡང་འཇུག་	ག་བ་ ད་	ཡེ་རྗེས་སུ་	ཏུ་
རྗེས་འཇུག་	ང་ད་ན་མ་ར་ལ་	ཡེ་རྗེས་སུ་	སུ་
རྗེས་འཇུག་ མཐའ་མེད་	འ་	ཀྱི་རྗེས་སུ་	ར་རུ་

འཇུག་ལ། ལ་ནི། སྐབས་ཕལ་ཆེ་བར་སྦྱོར་རུང་ཞིང་། ན་ནི། སྐབས་འགར་མ་གཏོགས་སྦྱོར་བ་ཉུང་ངོ་།།

कर्त्ता तथा कर्म को विभक्त करके मुख्यतः जिस कर्म पर क्रिया के व्यापार का फल पड़ता है, उसे सूचित करने वाले को कर्म कारक कहते हैं ।

इस विभक्ति में སུ་ आदि सात प्रत्यय होते हैं और उसे ल–प्रत्यय (ལ་དོན་) नाम से पुकारते हैं । ये प्रत्यय पूर्व शब्द के परयोग तथा पुनःयोग आदि अक्षरों के नियम के अनुसार प्रयुक्त होते हैं । जैसेः–

परयोग पुनःयोग	–ས་	–	के बाद	= སུ་
परयोग पुनःयोग	–ག་བ་ད་	–	के बाद	= ཏུ་

परयोग ང་ད་ན་མ་ར་ལ་ – के बाद = དུ་

परयोग
बिना परयोग (མཐའ་མེད་) | –འ – के बाद = ར་ རུ་

ལ་ प्रत्यय को अधिकतर शब्दों के परे प्रयोग कर सकते हैं । ན་ का प्रयोग बहुत कम होता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ཁོ་གནས་ལ་(སུ་)ཕྱིན་སོང་།
वह तीर्थस्थान को गया ।
ཤར་ཕྱོགས་སུ་མདའ་འཕང་གི་རེད།
पूर्व दिशा की ओर (को) तीर छोड़ेगा ।
སྟག་ལ་(ཏུ་)མེ་མདའ་རྒྱབ་ཀྱི་འདུག
बाघ को गोली मारता है ।
དེབ་ལ་(ཏུ་)ལྟ་གིན་ཡོད།
किताब को देख रहा हूँ ।
ཕྱི་རོལ་ད་ལ་(ཏུ་)གཡུགས་ཤིག
बाहर (को) फेंक दो ।
ཁོ་རྡོ་རྗེ་གླིང་ལ་གཏོང་རོགས་གནང་།
उसको दार्जीलिंग (को) भेज दीजिये ।
ཡི་གེ་ཞིག་བོད་ལ་(དུ་)བཏང་བ་ཡིན།
एक पत्र तिब्बत को भेजा था ।
ཁོང་ཚོ་མོན་ལ་(དུ་)ཕྱིན་འདུག
वे मोन–देश को गये हैं ।

མཚོ་མ་ཕམ་ལ་(དུ་)མཇལ་བ་ཡིན།
मानसरोवर को देखा था ।
ཁོ་ཡང་རྒྱ་གར་ལ་(དུ་)ཡོང་གི་རེད།
वह भी भारत को आयेगा ।
མོ་རང་ཡུལ་ལ་ལོག་འགྲོ་སོང་།
वह स्वदेश को लौट गयी ।
མདའ་ལ་(རུ་)དུག་བྱུག་གི་འདུག
तीर को विष लगाता है ।
མདར་དུག་བྱུག་གི་མི་འདུག
तीर को विष नहीं लगाता है ।
ཁོ་སློབ་གྲྭ་ལ་(རུ་)ཡོང་སོང་།
वह पाठशाला को (में) आ गया ।
ཁོ་སློབ་གྲྭར་འགྲོ་སོང་།
वह पाठशाला को गया ।

(ག) བྱེད་པ་པོ། करण (कारक) **(Instrumental)**

བྱེད་པ་པོ་དང་། བྱ་བ་གཉིས་སོ་སོར་འབྱེད་ཅིང་། བྱ་བ་གང་ཞིག་བྱེད་པ་པོ་གང་གིས་བྱེད་པ་གཙོ་བོར་སྟོན་པའོ།།

འདིའི་རྣམ་དབྱེའི་རྐྱེན། གིས་སོགས་ལྔ་སྟོན་གྱི་ཚིག་གི་མཐའི་རྗེས་འཇུག་དང་ཡང་འཇུག་ལ་ལྟོས་ནས་འཇུག་སྟེ།

རྗེས་འཇུག་	ག་ང་	ཡི་རྗེས་སུ་	གིས་
རྗེས་འཇུག་	ད་བ་ས་	ཡི་རྗེས་སུ་	ཀྱིས་
ཡང་འཇུག་	ད་ས་		

རྗེས་འཇུག་	ན་མ་ར་ལ་	ཡི་རྗེས་སུ་	གྱིས་
རྗེས་འཇུག་	འ་	ཀྱི་རྗེས་སུ་	འིས་ ཡིས་
མཐའ་མེད་			

འཇུག་པ་ཡིན་ནོ།།

कर्त्ता एवं क्रिया को विभक्त करके मुख्यतः जो काम जिस कर्त्ता के द्वारा किया जाता है, उसे सूचित करने वाले को करण कारक कहते हैं ।

इसमें जो གིས་ आदि पाँच प्रत्यय होते हैं, उन्हें मूल (पूर्व) शब्द के परयोग तथा पुनःयोग के नियम के अनुसार प्रयोग करते हैं, जैसेः–

परयोग	ག་ང་	के बाद	གིས་
परयोग	ད་བ་ས་		ཀྱིས་
पुनःयोग	ད་ས་	के बाद	
परयोग	ན་མ་ར་ལ་	के बाद	གྱིས་
परयोग	འ་		
बिना परयोग वाले		के बाद	འིས་ या ཡིས་

का प्रयोग होता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ཁོས་མིག་གིས་ལྟ་གི་འདུག
वह आँख से देखता है ।

མི་མང་གིས་ཞུས་པ་རེད།

जनता ने कहा था ।

གཏམ་དེ་ཁྱོད་ཀྱིས་བཤད་དགོས།

उस बात को तुम्हारे द्वारा कहा जाना चाहिए ।

ཕོ་ཡབ་ཀྱིས་བཏང་གནང་བ་རེད།

वह पिताजी के द्वारा भेजा गया था ।

སངས་རྒྱས་ཀྱིས་གསུངས་པ་རེད།

बुद्ध ने कहा था ।

དུད་འགྲོས་རྩྭ་ཟ་གི་འདུག

पशु घास खाता है ।

ཁོས་སྟོབས་འབྱོར་གྱིས་རྒྱལ་ཁ་བླངས་པ་རེད།

उसने बल और धन से विजय प्राप्त की थी ।

མ་བྱན་གྱིས་ཟ་མ་བཟོ་གི་འདུག

रसोइया खाना बनाता है ।

ཡུམ་གྱིས་དེ་འདྲ་གསུང་གི་འདུག

माताजी वैसा कहती हैं ।

བ་ཕྱུགས་ཆར་གྱིས་བདས་སོང་།

वर्षा के द्वारा गाय भगा दी गई ।

རུས་སྦལ་གྱིས་ཉ་ཟོས།

कछुवा ने मछली खायी ।

དེ་ལ་མདའ་ཡིས་བརྒྱབས་པ་རེད།

उसको तीर से मारा है ।

སྟ་རེ་ཡིས་ཤིང་བཅད་པ་རེད།

कुल्हाड़ी से पेड़ काटा है ।

སྟ་རེས་ཤིང་གཅོད་ཀྱི་འདུག

कुल्हाड़ी से पेड़ काटता है ।

(༨) དགོས་ཆེད། सम्प्रदान **(Dative)**

དགོས་པ་དང་བྱ་བ་གཉིས་སོ་སོར་འབྱེད་ཅིང་བྱེད་པ་པོས་དགོས་པ་གང་གི་ཆེད་དུ་བྱ་བ་བྱས་པ་གཙོ་བོར་སྟོན་པའོ།།

འདིའི་རྣམ་དབྱེའི་རྐྱེན་དང་དེའི་འཇུག་ཚུལ་ནི་ལས་སུ་བྱ་བའི་སྐབས་དང་མཐུན་ནོ།།

सम्प्रदान तथा क्रिया को विभक्त करके मुख्यतः कर्त्ता के द्वारा जिस वस्तु के लिए कोई क्रिया की जाती है, उसे सूचित करने वाले को सम्प्रदान कारक कहते हैं ।

इसके प्रत्यय और उनके प्रयोग–नियम कर्म–कारक की भाँति होते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

འབྲས་ལ་(སུ་)སྣོད་འཁྱེར་ཤོག
चावल के लिये बर्तन ले आओ ।
ང་ཞིང་འདེབས་ལ་(སུ་)འགྲོ་ཡི་ཡིན།
मैं खेत बीजने के लिये जाऊँगा ।
གྲོད་པ་རྒྱག་ཏུ་ཟས་ཟ་བ་ཡིན།
पेट भरने के लिए खाना खाता है ।
མོ་བུ་ལོན་བསབ་ལ་(ཏུ་)འགྲོ་ཡི་རེད།
वह ऋण चुकाने के लिये जायेगी ।
བྲན་བཀོལ་ལ་(ཏུ་)ཐབས་བྱ་དགོས།
नौकर को (काम में) लगाने के लिये उपाय करना चाहिये ।
ཁོ་སློབ་སྦྱོང་ལ་(ཏུ་)འགྲོ་ཡི་རེད།
वह अध्ययन के लिये जायेगा ।

ང་ས་ཁྲལ་སྤྲོད་ལ་(དུ་)འགྲོ་ཡི་ཡིན།

मैं भूमि–कर देने के लिये जाऊँगा ।

བུ་ལོན་ལ་(དུ་)གཏོང་གི་ཡིན།

उधार के लिये दिया जायेगा ।

ང་ཤིང་ཏོག་སྐམ་ཁར་(དུ་)འགྲོ་ཡི་ཡིན།

मैं फल सुखाने के लिये जाऊँगा ।

དངུལ་གཏོང་ལ་(དུ་)མི་གཏོང་གི་འདུག

रुपये भेजने के लिये आदमी भेजता है ।

ཁོ་མི་གླ་ཚོལ་དུ་ཕྱིན་པ་འདྲ།

शायद वह कुली खोजने के लिये गया है ।

སྐྱེ་དམན་དེ་ཞིང་ཁ་བལྟ་བར་ (རུ་)ཕྱིན་སོང་།

वह औरत खेत देखने के लिये चली गयी ।

ཁང་གླར་དངུལ་སྤྲད་པ་ཡིན།

घर के किराये के लिये रुपया दिया था ।

ཁོ་ར་བཤའ་རུ་འགྲོ་ཡི་མ་རེད།

वह बकरा मारने के लिये नहीं जायेगा ।

ཁོ་ར་བཤར་འགྲོ་ཡི་རེད།

वह बकरा मारने के लिये जायेगा ।

(ठ) འབྱུང་ཁུངས། अपादान **(Ablative)**

གང་ལས་བྱུང་བའི་ཁུངས་དང་དེ་ལས་བྱུང་བའི་ཆོས་གཉིས་སོ་སོར་འབྱེད་ཅིང ཆོས་གང་ཞིག་གཞི་གང་ལས་འབྲལ་བའམ་འབྱུང་བའི་ཁུངས་གཙོ་བོར་སྟོན་པའོ།།

འདི་ལ་རྣམ་དབྱེའི་རྐྱེན་ནས་དང་ལས་གཉིས་ཡོད།

पृथकता और पृथक को विभक्त करके मुख्यतः पृथकता, जिससे किसी वस्तु का अलग होना पाया जाये, उसे सूचित करने वाले को अपादान कारक कहते हैं ।

इसमें ནས་ और ལས་ दो प्रत्यय हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ནང་པའི་ཆོས་རྒྱ་གར་ནས་བྱུང་བ་རེད།
बौद्ध–धर्म भारत से आया है ।
ནམ་མཁའ་ནས་(ལས་)ཆར་འབབ་ཀྱི་འདུག
आकाश से बारिश गिरती है ।
གངས་རི་ལས་(ནས་)ཆུ་བོ་འབབ་ཀྱི་འདུག
हिमालय से नदी बहती है ।
ལྗོན་ཤིང་ལས་(ནས་)ཤིང་ཏོག་ཟག་གི་འདུག
वृक्ष से फल गिरता है ।
རྟ་ལས་ལྷུང་སོང་།
घोड़े से गिर गया ।
སྐས་ལས་བབ་ཀྱི་རེད།
सीढ़ी से उतरेगा ।
བྲག་ལས་འཆད་ཀྱི་འདུག
चट्टान से टूटता है ।

(ཆ) འབྲེལ་བ། सम्बन्ध **(Possessive)**

ཆོས་གང་དང་འབྲེལ་བའི་འབྲེལ་ཡུལ་དང་འབྲེལ་ཆོས་གཉིས་སོ་སོར་འབྱེད་ཅིང་གཙོ་ཆེར་འབྲེལ་ཆོས་གང་ཞིག་འབྲེལ་གཞི་གང་དང་འབྲེལ་བའི་འབྲེལ་ཡུལ་སྟོན་པ་ལས་བྱ་བ་མི་བྱེད་པའོ།།

འདི་ལ་གི་ཀྱི་གྱི་འི་ཡི་སྟེ་རྣམ་དབྱེའི་རྐྱེན་ལྔ་འཇུག་ཅིང་། འཇུག་ཚུལ་བྱེད་པ་པོའི་སྐབས་དང་མཚུངས་སོ།།

भेदक तथा भेद को विभक्त करके मुख्यतः भेदक, जिससे किसी दूसरी वस्तु का सम्बन्ध होता है, उसे सूचित करने वाले को सम्बन्ध कारक कहते हैं ।

इसके གི་ ཀྱི་ གྱི་ འི་ और ཡི་ पाँच प्रत्यय हैं; जिसके प्रयोग–नियम करण–कारक की भाँति होते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

(རྟེན་དང་བརྟེན་པའི་འབྲེལ་བ། आधाराधेय सम्बन्ध)

འདི་བོད་ཀྱི་མི་ཞིག་རེད།
यह तिब्बत का एक आदमी है ।
འབྲུག་གི་རྒྱལ་པོ་ན་གཞོན་རེད།
भूटान के महाराजा युवा हैं ।
ཁོང་འཕགས་ཡུལ་གྱི་དགེ་སློང་ཞིག་རེད།
वे आर्य–देश के एक भिक्षु हैं ।
ཁོ་ཚོ་ཕྱི་རོལ་ཀྱི་མི་རེད།
वे बाहर के आदमी हैं ।
ནམ་མཁའི་སྤྲིན་གློ་བུར་བ་རེད།
आकाश के बादल आकस्मिक हैं ।
ནམ་མཁའ་ཡི་སྤྲིན་གློ་བུར་བ་རེད།
आकाश के बादल आकस्मिक हैं ।

(བདག་པོ་དང་ཡུལ་གྱི་འབྲེལ་བ་ कर्तृकर्म भाव सम्बन्ध)

འདི་སྐུ་ཞབས་ལགས་ཀྱི་ཕྱག་སྒམ་རེད།
यह श्रीमान्जी का सन्दूक है ।
དེ་ཡིག་མཁན་གྱི་སྨྱུག་གུ་དང་སྣག་ཚ་རེད།
वे लिपिकार के कलम और स्याही हैं ।
ཡབ་ཀྱི་ཕྱག་དངུལ་འདིར་ཁྱེར་ཤོག
पिताजी का पैसा यहाँ ले आओ ।

ཡུམ་གྱི་ཕྱུག་དེབ་ཕར་ཁྱེར་སོང་།

माताजी की पुस्तक उधर ले जाओ ।

དཔོན་གྱི་བཞུགས་ཁྲི་མཐོན་པོ་འདུག

प्रधान का आसन ऊँचा है ।

དེ་ངའི་གྲོགས་པོ་ཡག་ཤོས་ཤིག་རེད།

वह मेरा (एक) सबसे अच्छा मित्र है ।

ཁོ་ཡི་གྱོན་ཆས་ཚང་མ་གསར་པ་རེད།

उसके सभी कपड़े नये हैं ।

(ཡན་ལག་དང་ཡན་ལག་ཅན་གྱི་འབྲེལ་བ་ अवयव–अवयवी भाव सम्बन्ध)

འདི་ཤིང་གི་ལོ་མ་དང་མེ་ཏོག་རེད།

यह वृक्ष का पत्ता और फूल है ।

(བདག་ཉིད་གཅིག་པའི་འབྲེལ་བ་ तदात्म्य सम्बन्ध)

དེ་གངས་དཀར་གྱི་རི་བོ་འདྲ་པོ་འདུག

वह हिम के पर्वत जैसा है ।

(ཁྱད་གཞི་དང་ཁྱད་ཆོས་ཀྱི་འབྲེལ་བ་ गुणगुणी सम्बन्ध)

ཟས་ཀྱི་བྲོ་བ་ཡག་པོ་འདུག

भोजन का स्वाद अच्छा है ।

ཕ་གི་གསེར་གྱི་བུམ་པ་རེད།

वह सोने का कुम्भ है ।

(ཛ་) རྟེན་གནས། **अधिकरण (Locative)**

རྟེན་གཞི་དང་། བརྟེན་ཆོས་གཉིས་སོ་སོར་འབྱེད་ཅིང་བརྟེན་ཆོས་དེ་གང་དུ་གནས་པའི་རྟེན་གཞི་གཙོ་བོར་སྟོན་པའོ།།

འདིའི་རྣམ་དབྱེའི་རྐྱེན་དང་། དེའི་འཇུག་ཚུལ་ནི་ལས་སུ་བྱ་བའི་སྐབས་ཀྱི་ལ་དོན་དང་མཚུངས་སོ།།

आधार तथा आधेय को विभक्त करके मुख्यतः जिससे क्रिया के आधार का बोध होता है, उसे अधिकरण कारक कहते हैं ।

इसके प्रत्यय एवं उनके प्रयोग–नियम कर्म–कारक के ल–प्रत्यय की भाँति होते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ཡུལ་དབུས་སུ་ཆོས་ཡོད།
मध्य देश में धर्म है ।
མདོ་ཁམས་སུ་ཆོས་པ་མང་པོ་ཡོད།
मदो–खम्स में बहुत से धार्मिक पुरुष हैं ।
ལག་ཏུ་(ལ་)སྨྱུ་གུ་འདུག
हाथ में कलम है ।
ང་ཚོའི་ཐབ་ལ་(ཏུ་)མེ་འདུག
हमारे चूल्हे में आग है ।
སྣོད་ཀུན་ཏུ་འབྲས་འདུག
सभी बर्तनों में चावल है ।
མགྲོན་ཁང་དུ་(ལ་)མགྲོན་པོ་འདུག
अतिथिगृह में अतिथि हैं ।
བོད་ལ་གངས་རི་མང་པོ་ཡོད།
तिब्बत में बहुत से हिम–पर्वत हैं ।
གདན་ལ་(དུ་)མི་ཞིག་བསྡད་འདུག
आसन पर एक आदमी बैठा है ।
ལམ་ལ་(དུ་)འགྲུལ་པ་མང་པོ་འདུག
रास्ते पर बहुत यात्री हैं ।

གྲོང་ཁྱེར་ལ་(དུ་)ལྟད་མོ་འདུག
शहर में तमाशा है ।
ནགས་ཚལ་ལ་(དུ་)བྱ་མང་པོ་འདུག
वन में बहुत पक्षी हैं ।
ནམ་མཁའ་ལ་(རུ་) སྤྲིན་པ་འདུག
आकाश में बादल हैं ।
ནམ་མཁར་སྤྲིན་འདུག
आकाश में बादल हैं ।
ལྷ་ས་ལ་(རུ་)ལྷ་ཁང་མང་པོ་ཡོད།
ल्ह–सा में बहुत देवालय हैं ।
ལྷ་སར་ལྷ་ཁང་མང་པོ་ཡོད།
ल्ह–सा में बहुत देवालय हैं ।
ངས་སློབ་གྲྭར་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།
मैं पाठशाला में अध्ययन करता हूँ ।

(७) འབོད་པ། सम्बोधन **(Vocative)**

མིང་གི་ཐོག་མར་ཀྱེ། ཀྭ་ཡེ་འམ། ཨ་ཡེ་སྦྱར་བས་འབོད་པར་འགྱུར་ལ། དེ་བཞིན་དུ་མིང་གི་ཐ་མར་ཡང་ཀྱེ་སོགས་སྦྱར་བས་འབོད་སྒྲར་འགྱུར་བ་ཡོད་དོ།།

किसी संज्ञा के पूर्व ཀྱེ་ ཀྭ་ཡེ་ या ཨ་ཡེ་ आदि संयुक्त करने से सम्बोधन हो जाता है, और कभी सम्बोधन के लिये संज्ञा के परे भी ཀྱེ་ आदि का प्रयोग होता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ཀྱེ་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ།
हे महाराजा !

ཀྱཻ་ཡེ་གྲོགས་པོ།
अरे मित्र !
ལྷ་ཡེ་འབངས་ཀྱི་ཚོགས།
हे प्रजागण !
ཐུགས་རྗེས་གཟིགས་ཤིག་བླ་མ་ཀྱེ།
दया से देखिये, हे गुरु !

(४) དེ་ཉིད། अकर्मक (द्वितीय)

ཕྲད། སུ་ར་རུ་དུ་ན་ལ་ཏུ།
प्रत्यय – को

དེ་ཉིད་ནི། རྣམ་དབྱེ་གཉིས་པའི་ཡན་ལག་ཏུ་འདོད་ཅིང་། ཡུལ་གང་ཞིག་ལ་བྱ་བ་གང་ཞིག་བྱེད་པ་ན། ལས་དང་བྱ་བ་གཉིས་སོ་སོར་འབྱེད་ཀྱང་། དེ་གཉིས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཐ་མི་དད་པར་སྟོན་པའོ།།

འདིའི་རྒྱན་དང་འཇུག་ཚུལ་ཡང་། ན་དང་ལ་མ་གཏོགས་པའི་ལ་དོན་གྱི་རྒྱན་ལྔ་པོ་རྣམ་དབྱེ་གཉིས་པའི་སྐབས་བཞིན་འཇུག་གོ།

अकर्मक को कर्म कारक का एक भेद मानते हैं । यद्यपि इसके कर्म और क्रिया अभिन्न रूप के होते हैं और हिन्दी में तत्त्ववाचक के प्रत्यय का प्रयोग नहीं होता है ।

इसमें ལ་ और ན་ के अतिरिक्त कर्म–कारक के शेष पाँच ल–प्रत्ययों (ལ་དོན་) का प्रयोग होता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

དེ་ཚོ་གཅིག་ཏུ་གྱུར་སོང་།
वे एक (को) हो गये ।
འདི་ཆང་དུ་གྱུར་འདུག
यह शराब (को) हो गयी है ।

ཆུ་དང་འོ་མ་དབྱེར་མེད་དུ་གྱུར།
पानी तथा दूध अभिन्न (को) हो गये ।
ཟས་སྣན་དུ་འགྱུར་དགོས།
भोजन पुष्टिकारक (को) होना चाहिये ।
ཆོས་རྣམས་བདེན་གྲུབ་ཏུ་མེད།
वस्तुएँ सत्य (को) नहीं हैं ।
འདི་འགྲོ་སའི་ལམ་དུ་གྱུར་པ་རེད།
यह जाने का रास्ता (को) हो गया ।
འདི་མདར་གྱུར་འདུག
यह तीर (को) हो गया ।
འདི་མདའ་རུ་གྱུར་འདུག
यह तीर (को) हो गया ।
ནམ་མཁའ་སྔོན་པོར་གྱུར་སོང་།
आकाश नीला (को) हो गया ।
ནམ་མཁའ་སྔོན་པོ་རུ་གྱུར་སོང་།
आकाश नीला (को) हो गया ।
ཁོང་སངས་རྒྱས་སུ་ངེས་སོ།
वह अवश्य बुद्ध (की) है ।

(9) ཚེ་སྐབས། कालबोधक

ཕྲད། – སུ་ར་རུ་དུ་ན་ལ་ཏུ།
प्रत्यय– समय, के समय

འདི་རྣམ་དབྱེ་བདུན་པའི་དུས་བརྗོད་པའི་དོན་ལ་འཇུག་ཅིང་། ཀྱིན་ལ་དོན་བདུན་པོ་རྣམ་དབྱེ་བདུན་པ་དང་མཐུན་པར་འཇུག་གོ།

यह अधिकरण कारक का एक अंग है जो अवस्था विशेष को सूचित करता है । इसमें सात ལ་དོན་ (ल–प्रत्यय) का प्रयोग होता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ཚེས་གཉིས་ལ་ཁོ་ཕྱིན་པ་རེད།

वह दूसरी तारीख को गया था ।

ཐོ་རངས་སུ་(ལ་)མལ་ནས་ལྡོངས་ཤིག

प्रातःकाल के समय बिछौने से उठो ।

རྟག་ཏུ་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་ན་ལེགས།

हमेशा अध्ययन करे तो अच्छा है ।

ཉི་ནུབ་ཏུ་ཁྲུས་བྱེད་ཀྱི་ཡིན།

सूर्यास्त के समय स्नान करेंगे ।

དུས་ཀུན་ཏུ་དགེ་བ་བྱེད་དགོས།

सदा पुण्य करना चाहिये ।

ཉིན་གུང་དུ་ཞལ་ལག་བཞེས་ཀྱི་རེད།

दोपहर के समय भोजन करेंगे ।

སྲོད་ལ་(དུ་)ལས་ཀ་བྱེད་ཀྱི་མ་རེད།

सायं काल के वक्त काम नहीं करेगा ।

མཚན་ལ་(དུ་)ཕྱི་ལ་ཕེབས་ཀྱི་མ་རེད།

रात के समय बाहर नहीं जायेंगे ।

ཚེས་གསུམ་ལ་(དུ་)འདིར་ཕེབས་ཤོག

तीन तारीख को यहाँ आयें ।

ཉི་ཤར་ལ་(དུ་)གསོལ་འདེབས་བྱེད་ཀྱི་འདུག

सूर्योदय के समय प्रार्थना करते हैं ।

ཉི་མ་ཕྱེད་ཡོལ་ལ་(དུ་)དགོངས་(གུང་)སེང་གནང་ཡོང་།

तीसरे पहर के समय अवकाश ग्रहण करेंगे ।

དུས་མཐའ་རུ་མུ་གེ་ཆེན་པོ་ཡོང་གི་རེད།

युग (के) अन्त में बड़ा दुर्भिक्ष पड़ेगा ।

ཁོ་འགྲོ་ཁ་རུ་ང་དང་ཐུག་མ་སོང་།

वह जाते समय मुझ से नहीं मिला ।

ཁོ་འགྲོ་ཁར་འདིར་ཡོང་གི་རེད།
वह जाते वक्त यहाँ आयेगा ।
ཉིན་མོའི་དུས་ལ་(སུ་)འདིར་སློབ་སྦྱོང་བྱོས།
दिन के समय यहाँ अध्ययन करो ।
ཁོང་འདིར་ཕེབས་པའི་སྐབས་སུ་ཞུ་དགོས་རེད།
उनके यहाँ आने के वक्त कहना चाहिये ।

(10) བྱ་བ། क्रिया **(Verb)**

བྱ་བ་(ཚིག་)ནི། ཕྱིངས་ཀྱི་མིང་གང་ཞིག་ཕྲད་པ་དང་། བ་གང་རུང་གི་མཐའ་ཅན་བྱ་བ་གང་ཞིག་བྱེད་པར་སྟོན་བྱེད་དུ་གྱུར་པ་དེ་བྱ་ཚིག་སྤྱིའི་གཟུགས་སྟེ། དཔེར་ན།

जिस मूल–शब्द (संज्ञा) या धातु के बाद པ་ या བ་ प्रत्यय लगे हों और उसके द्वारा किसी काम का करना या होना जाना जाये तो वह क्रिया का सामान्य रूप है; जैसे :–

འབྲི	+	བ	=	འབྲི་བ།
लिख	+	ना	=	लिखना
ཀློག་	+	པ་	=	ཀློག་པ།
पढ़	+	ना	=	पढ़ना
ཟ་	+	བ	=	ཟ་བ།
खा	+	ना	=	खाना
འགྲོ་	+	བ	=	འགྲོ་བ།
जा	+	ना	=	जाना

སྔོན་འཇུག་དང་། ཡང་འཇུག་སོགས་ཀྱི་འཇུག་ཚུལ་གྱི་དབང་གིས་དུས་ད་ལྟ་བ་དང་། འདས་པ་དང་། མ་འོངས་པ་དང་། སྐུལ་ཚིག་བཅས་སོ་སོར་སྟོན་པའི་བྱ་ཚིག་མང་སྟེ།

(༡) དཔེར་ན། བཀག་པ་ཞེས་པ་ལྟ་བུའི་སྔོན་འཇུག་བ (ཕོ་) དུས་འདས་པ་དང་། གསོད་པ་དང་དཔྱོད་པ་ལྟ་བུའི་སྔོན་འཇུག་ག་དང་ད་མ་ནིང་(མ་ནིང་)དུས་ད་ལྟ་བ་དང་།

འཇིག་(བྱེད་)དང་འགྱུར་ལྟ་བུའི་སྔོན་འཇུག་འ (མོ་) དུས་ད་ལྟ་བ་དང་མ་འོངས་པ གཉིས་ཀ་དང་།

མཐོང་ (མཐོང་ཟིན་ མཐོང་བར་འགྱུར་) ལྟ་བུའི་སྔོན་འཇུག་མ་(ཤིན་ཏུ་མོ་) དུས་གསུམ་ཀ་སྟོན་པར་བྱེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ལྟ་བུའོ།།

(༢) ཡང་། སྔོན་འཇུག་དང་ཡང་འཇུག་མེད་པའི་བྱ་ཚིག་དུས་ད་ལྟ་བ་དང་། སྔོན་འཇུག་དང་ཡང་འཇུག་གཉིས་ཀ་དང་བཅས་པའི་བྱ་ཚིག་དུས་འདས་པ་དང་། སྔོན་འཇུག་ཡོད་ལ་ཡང་འཇུག་མེད་པའི་བྱ་ཚིག་དུས་མ་འོངས་པ་དང་། སྔོན་འཇུག་མེད་ལ ཡང་འཇུག་ཡོད་པ་སྐུལ་ཚིག་སྟོན་པར་བྱེད་པ་ལ་འཇུག་ཚུལ།

དཔེར་ན། སློབ་ བསླབས་ བསླབ་ དང་ སློབས་(ཤིག་) ཞེས་པ་ལྟ་བུའོ།།

(༣) ཡང་། རྗེས་འཇུག་ས་དུས་འདས་པ་སྟོན་བྱེད་དུ་འཇུག་པ། སླས་ པ་ལྟ་བུ་དང་། སྔོན་འཇུག་བ་དང་། རྗེས་འཇུག་ས་གཉིས་ཀས་དུས་འདས་པ་སྟོན་པ་ བཀས་ལྟ་བུའོ།།

बहुत–सी क्रियाओं में धातुओं के साथ पूर्वयोग तथा पुनःयोगों (अक्षरों) के रूपान्तर के कारण ही विभिन्न कालों का बोध होता है; तथा उन विभिन्न कालों को बताने के लिए पूर्वयोग तथा पुनःयोगों के प्रयोग होते हैं ।

(१) जैसे : བཀག་པ་ में पूर्वयोग བ་ (पुरुष) द्वारा भूत काल, གསོད་པ་ और དཔྱོད་པ་ में पूर्वयोग ག་ और ད་ (नपुंसक) द्वारा वर्तमान काल, མཐོང་བ་

(མཐོང་ཟིན་ མཐོང་འགྱུར་) में पूर्वयोग མ་ (अतिस्त्री) से तीनों कालों तथा འཛིག་ (བྱེད་) और འགྱུར་ में पूर्वयोग འ་ (स्त्री) द्वारा वर्तमान तथा भविष्य काल का बोध होता है ।

(२) कुछ ऐसी क्रियायें भी हैं, जिनमें पूर्वयोग तथा पुनःयोग प्रयोग होने या न होने से विभिन्न कालों का बोध होता है । इसमें :–

(क) वर्तमान के लिये पूर्वयोग और पुनःयोग का प्रयोग नहीं होता है ।

(ख) भूत काल के लिये पूर्वयोग तथा पुनःयोग तथा पुनःयोग दोनों का प्रयोग होता है ।

(ग) भविष्य काल के लिये केवल पूर्वयोग का ही प्रयोग होता है ।

(घ) आज्ञा सूचक के लिये केवल पुनःयोग का प्रयोग होता है ।

जैसे : (༡) སློབ་ (༢) བསླབས་ (༣) བསླབ་ और (༤) སློབས།

(३) फिर, कुछ ऐसी क्रियायें भी हैं जिनमें केवल परयोग ས་ के प्रयोग होने से भूत काल का बोध होता है; जैसे : སྨྲས་ (कहा) और कुछ पूर्वयोग བ་ और परयोग ས་ दोनों के प्रयोग से भूत काल का बोध होता है; जैसे : བཀས་ (चीरा) ।

(ག) བྱ་ཚིག་ཡུལ་ལྡན། सकर्मक क्रिया

(Transitive Verb)

བྱ་ཚིག་(ཡུལ་བྱེད་པ་པོ་གཞན་དང་དངོས་སུ་འབྲེལ་བའི་ལས)ལྡན་ནི། བྱེད་པ་པོས་ཡུལ་གཞན་ཞིག་ལ་བྱ་བ་བྱེད་པ་སྟེ། བྱེད་པ་པོ་དང་ཡུལ་ཐ་དད་པའི་བྱ་བ་སྟོན་པའི་སྒྲའོ།།

जिस क्रिया से सूचित होने वाले व्यापार का फल कर्त्ता से निकलकर किसी दूसरी वस्तु (कर्म) पर पड़ता है और कर्त्ता तथा कर्म भिन्न दीखता है, उसे सकर्मक क्रिया कहते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

བྱིངས་	ད་ལྟ་བ་	འདས་པ་	མ་འོངས་པ་	སྐུལ་ཚིག
धातु	**वर्त्तमान**	**भूत**	**भविष्य**	**आज्ञा सूचक**
སྐོན་པ་ पहनाना	སྐོན་	བསྐོན་	བསྐོན་	སྐོན་
འགེགས་པ་ चीरना	འགེགས་	བཀས་	དགས་	ཁོས་
གློག་པ་ पढ़ना	གློག་	བགླགས་	བགླག་	གློགས་
དཀྲི་བ་ लपेटना	དཀྲི་	དཀྲིས་	དཀྲི་	དཀྲིས་
གཅོད་པ་ काटना	གཅོད་	བཅད་	གཅད་	ཆོད་
འཕེན་པ་ फेंकना	འཕེན་	འཕངས་	འཕང་	ཕོངས་
མཛད་པ་ करना	མཛད་	མཛད་	མཛད་	མཛོད་
སྒྲུབ་པ་ सिद्ध करना (कमाना)	སྒྲུབ་	བསྒྲུབས་	བསྒྲུབ་	སྒྲུབས་

བརྗོད་པ། वाक्य

ད་ལྟ་བ། (ག་ད་འ་མ་)

ཁོས་ཤིང་གཙོད་ཀྱི་འདུག
वह वृक्ष काटता है ।
ཁོས་སྨྱུག་མ་འགེས་ཀྱི་འདུག
वह बाँस चीरता है ।
དེབ་རས་ཀྱིས་དཀྲི་ཡི་འདུག
कपड़े से पुस्तक लपेटता है ।
བུས་མདའ་འཕེན་གྱི་འདུག
पुत्र तीर फेंकता है ।
འཁོར་ལ་ཆོས་སྟོན་པར་མཛད་ཀྱི་འདུག
परिषद् को धर्मोपदेश देते हैं ।
ཚོང་པས་དངུལ་སྒྲུབ་ཀྱི་འདུག
व्यापारी पैसा कमाता है ।

འདས་པ། भूत (བ་མ་)

སློབ་ཕྲུག་གིས་དེབ་བཀླགས་པ་རེད།
शिष्य ने पुस्तक पढ़ी थी ।
རྒྱལ་པོས་ཕྱག་ལས་མཛད་སོང་།
राजा ने काम किया था ।
ཁོས་ནོར་བསྒྲུབས་པ་རེད།
उसने धन कमाया था ।

མ་འོངས་པ། भविष्य (འ་མ་)

ཁོང་ཚོ་ཁྲོས་ན་རྡོ་འཕང་གི་རེད།
वे क्रोधित होने पर पत्थर फेकेंगे ।
ཉིན་མོར་ཆོས་མཛད་ཀྱི་རེད།
दिन में धर्म किये जायेंगे ।
མཁས་པས་སྙན་གྲགས་བསྒྲུབ་ཀྱི་རེད།
विद्वान यश कमायेंगे ।

སྐུལ་ཚིག आज्ञा–सूचक

སློབ་དེབ་འདི་ཡག་པོར་ཀློགས་ཤིག
पाठच पुस्तक अच्छी तरह पढ़ो ।
ཤིང་དེ་རྩ་བ་ནས་ཆོད་ཅིག
वह वृक्ष जड़ से काटो ।
སྤྱོད་ལམ་ལེགས་པོ་མཛོད་ཅིག
अच्छा चरित्र बनाइये ।

(ཁ)   བྱ་ཚིག་ཡུལ་བྲལ། अकर्मक क्रिया

(Intransitive Verb)

བྱ་ཚིག་ཡུལ་བྲལ་(བྱེད་པ་པོ་གཞན་དང་དངོས་སུ་མ་འབྲེལ་བའི་ལས)ནི། བྱེད་པ་པོ་དང་ཡུལ་གཉིས་ཐ་མི་དད་པའི་བྱ་བ་སྟོན་པའི་སྒྲའོ།།

जिस क्रिया द्वारा सूचित होने वाला व्यापार तथा उसका फल कर्त्ता पर ही पड़े और कर्त्ता तथा कर्म अभिन्न दीखता हो, उसे अकर्मक क्रिया कहते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

བྱིངས་ धातु	ད་ལྟ་བ་ वर्तमान	འདས་པ་ भूत	མ་འོངས་པ་ भविष्य	སྐུལ་ཚིག आज्ञा–सूचक
གཟིམས་པ་ सोना	གཟིམས་	གཟིམས་	གཟིམས་	གཟིམས་
འཁོར་བ་ घूमना	འཁོར་	འཁོར་	འཁོར་	འཁོར་
བཞེངས་པ་ उठना	བཞེངས་	བཞེངས་	བཞེངས་	བཞེངས་
སྡོད་པ་ बैठना	སྡོད་	བསྡད་	བསྡད་	སྡོད་
འགྲོ་བ་ जाना	འགྲོ་	ཕྱིན་	འགྲོ་	སོང་
ཡོང་བ་ आना	ཡོང་	ཡོངས་	ཡོང་	ཡོངས་

བརྗོད་པ་ वाक्य

ད་ལྟ་བ། वर्तमान

གཡོག་པོ་ནང་ལ་འགྲོ་ཡི་འདུག
नौकर घर (को) जाता है ।
བློན་པོ་གཟིམས་ཁྲིར་གཟིམས་འདུག
मन्त्री आसन पर सोये हैं ।

འདས་པ། भूत

ཕྱུགས་རྫི་རི་ལ་ཕྱིན་པ་རེད།
गड़ेरिया पहाड़ पर गया था ।

ད་ལོ་ཁོང་ཚོ་འདིར་བསྡད་སོང་།
इस वर्ष वे यहाँ बैठे थे ।

མ་འོངས་པ། भविष्य

ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་འཁོར་གྱི་འདུག
धर्म चक्र घूमेगा ।
རྒྱལ་པོ་ཁྲི་ལས་བཞེངས་ཀྱི་རེད།
राजा आसन से उठेंगे ।

(ག) བྱ་ཚིག་གི་ཕྲད། क्रिया का प्रत्यय

བྱ་ཚིག་གི་ཕྲད་གི་ཀྱི་གྱི་ཡི་དང་། གིན་ཀྱིན་གྱིན་ཡིན་བཞིན་དང་། པ་བ་དང་། གྲུབ་ཟིན་ཚར་དང་། རྒྱུ་དང་། ཡ་སོགས་སྟེ། འདི་དག་གིས་བྱ་བའི་དུས་གསལ་བར་སྟོན་པའི་གྲོགས་ཀྱང་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ།།

དེ་ལས། གི་ཀྱི་གྱི་དང་ཡི། དུས་ད་ལྟ་བ་དང་མ་འོངས་པ་སྟོན་བྱེད་ཀྱི་ཚིག་རྣམས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ་ཡིན།

གིན་ཀྱིན་གྱིན་ཡིན་དང་། བཞིན་རྣམས་རྒྱུན་ལྡན་གྱི་བྱ་ཚིག་རྣམས་ལ་འཇུག

པ་བ་གྲུབ་ཟིན་དང་ཚར་རྣམས་དུས་འདས་པ་དང་། ཚང་བ་རྣམས་ལའང་འཇུག

རྒྱུ་དང་ཡ་ནི། དུས་མ་འོངས་པ་སྟོན་བྱེད་ཀྱི་བྱ་ཚིག་རྣམས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འཇུག་གོ།

འཇུག་ཚུལ་ནི། རྗེས་འཇུག་ད་བ་ས་དང་། ཡང་འཇུག་ད་དང་ས་ཅན་གྱི་བྱ་ཚིག་གི་རྗེས་སུ་ཀྱི་དང་ཀྱིན་འཇུག

རྗེས་འཇུག་ན་མ་ར་ལ་ཅན་གྱི་རྗེས་སུ་གྱི་དང་གྱིན་འཇུག

རྗེས་འཇུག་ག་ང་ཅན་གྱི་རྗེས་སུ་གི་དང་གིན་འཇུག་ཅིང་། རྗེས་འཇུག་འ་དང་མཐའ་མེད་ཀྱི་མཐར་ཡི་དང་ཡིན་འཇུག་གོ།

ཕྲད་པ་ནི། རྗེས་འཇུག་ག་ད་ན་བ་མ་ས་དང་། ཡང་འཇུག་ད་དང་ས་ཅན་གྱི་བྱ་ཚིག་གི་རྗེས་སུ་འཇུག

ཕྲད་བ་ནི། རྗེས་འཇུག་ང་འ་ར་ལ་དང་། མཐའ་མེད་ཅན་གྱི་རྗེས་སུ་འཇུག་གོ།

ཕྲད་གཞན་རྣམས་ཅི་བདེར་སྦྱོར་བ་ཤེས་པར་བྱའོ།།

क्रिया के प्रत्यय के लिये གི , ཀྱི་ , གྱི་ , གིན་ , ཀྱིན་ , གྱིན་ , བཞིན་, པ་ , བ་ , གྲུབ་ , ཟིན་ , ཚར་ ,और སྒྲུ་ तथा ཡ་ आदि के प्रयोग होते हैं ।

इसमें से གི་ , ཀྱི་ , གྱི་ , ཡི་ वर्तमान तथा भविष्यत् काल को सूचित करने वाली क्रियाओं के परे प्रयोग होते हैं ।

གིན་ , ཀྱིན་ , ཡིན་ और བཞིན་ तात्कालिक काल; པ་ , བ་ , གྲུབ་ , ཟིན་ और ཚར་ भूतकाल; और སྒྲུ་ तथा ཡ་ भविष्य को सूचित करने वाली क्रियाओं के बाद प्रयोग होते हैं ।

प्रयोग नियम—इनमें से परयोग ད་བ་ས་ और पुनःयोग ད་ तथा ས་ वाली क्रियाओं के बाद ཀྱི་ और ཀྱིན་ का प्रयोग होता है ।

परयोग ན་ , མ་ ,ར་ और ལ་ के बाद གྱི་ और གྱིན་ का प्रयोग होता है ।

परयोग ག་ , ང་ वाली क्रियाओं के बाद གི་ और གྱིན་ का प्रयोग होता है । परयोग འ་ और མཐའ་མེད་ (बिना परयोग या འ་ परयोग) के बाद ཡི་ और ཡིན་ का प्रयोग होता है ।

པ་ प्रत्यय, परयोग ག་ , ད་ , ན་ , བ་ , མ་ , ས་ और पुनःयोग ད་ तथा ས་ वाली क्रिया के बाद प्रयोग होता है ।

བ་ प्रत्यय परयोग ང་ , འ་ , ར་ , ལ་ और མཐའ་མེད་ वाले क्रियाओं के बाद प्रयोग होते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ཤིང་སྡོང་ལས་ཤིང་ཏོག་ཟག་གི་འདུག
वृक्ष से फल गिरता है ।
ཁོས་ང་ལ་ཡི་གེ་གཏོང་གི་རེད།
वह मुझे पत्र भेजेगा ।
དེས་རྫུན་འཆད་ཀྱི་འདུག
वह झूठ कहता है ।
ལམ་མཁན་གྱིས་ལམ་སྟོན་གྱི་འདུག
मार्ग–दर्शक रास्ता दिखाता है ।
ང་མ་ཕྱིན་ན་ཁོས་ཅིག་བསམ་གྱི་རེད།
मैं नहीं गया तो वह कुछ सोचेगा ।
ཁོས་ལོ་རྒྱུས་ལབ་ཀྱི་འདུག
वह वृत्तान्त कहता है ।
བཤན་པས་ལུག་བཤའ་ཡི་མི་འདུག
कसाई भेड़ नहीं काटता है ।
དཔོན་པོས་དར་འཕྱར་གྱི་རེད།
प्रधान झण्डा फहरायेगा ।
དམག་མི་གཡུལ་ལས་རྒྱལ་གྱིན་འདུག
फौज युद्ध में (से) जीत रही है ।

ཨ་མ་ལགས་ཞལ་ལག་བཞེས་ཀྱི་རེད།
माताजी खाना खायेंगी ।
བྱེད་པ་པོས་བྱ་བ་བྱས་པ་རེད།
कर्त्ता ने काम किया था ।
ཁོས་ཁོ་རང་གི་ཁང་པ་གཞུང་ལ་ཕུལ་བ་རེད།
उसने अपना घर सरकार को दे दिया ।
ངས་ལས་ཀ་བྱེད་གྲུབ་སོང་།
मैं काम कर चुका ।
ཁོས་རྩིས་རྒྱབ་ཟིན་པ་རེད།
वह हिसाब कर चुका था ।
ཁོ་ཡིག་ཚང་ལ་འགྲོ་ཚར་བ་རེད།
वह दफ्तर (को) जा चुका था ।
ང་ཆེས་མཐོའི་སློབ་གྲྭར་འགྲོ་རྒྱུ་ཡིན།
मुझे विश्वविद्यालय को जाना है ।
ཁྱོད་རྩེད་མོ་རྩེ་བར་འགྲོ་ཡ་རེད།
तुम्हें खेलने के लिये जाना है ।
ཁོས་ཀློག་གིན་འདུག
वह पढ़ रहा है ।
ཁྱོད་ཀྱིས་ལས་ཀ་བྱེད་ཀྱིན་འདུག
तुम काम कर रहे हो ।
ངས་ལྟད་མོ་སྟོན་གྱིན་ཡོད།
मैं तमाशा दिखा रहा हूँ ।
ཁོས་ལས་ཀ་འདི་བྱས་པ་རེད།
उसने यह काम किया था ।
ངས་མི་དེ་བཏང་བ་ཡིན།
मैंने उस आदमी (को) भेजा था ।

(ང་) བྱ་ཚིག་གི་ཚིག་གྲོགས། सहायक क्रिया
(Auxiliary Verb)

བྱ་ཚིག་གི་ཚིག་གྲོགས་ལ། ཡིན། ཡོད། རེད། འདུག སོང་དང་ཡོང་རྣམས་འདུག་པ་ཡིན་ནོ།།

དེ་ལས། ཡིན་ སྐྱེས་བུ་དང་པོ་དང་། དུས་འདས་པ་དང་། མ་འོངས་པ་ལ་འདུག

ཡོད་ སྐྱེས་བུ་དང་པོ་དང་། དུས་ད་ལྟ་བ་ལ་འདུག

རེད་ སྐྱེས་བུ་འབྲིང་དང་། ཐ་མ་དང་། དུས་འདས་པ་དང་། མ་འོངས་པ་ལ་འདུག

འདུག་ སྐྱེས་བུ་འབྲིང་དང་། ཐ་མ་དང་། དུས་ད་ལྟ་བར་འདུག

སོང་ སྐྱེས་བུ་གསུམ་ག་དང་། དུས་མ་འདས་པ་ལ་འདུག

ཡོང་ སྐྱེས་བུ་གསུམ་ག་དང་། དུས་མ་འོངས་པ་ལ་འདུག་གོ།

सहायक क्रिया के लिये— ཡིན་ , ཡོད་ , རེད་ , སོང་ और ཡོང་ प्रत्ययों का प्रयोग होता है ।

ཡིན་ —उत्तम पुरुष और भूत काल तथा भविष्य को सूचित करने के लिये प्रयुक्त होता है ।

ཡོད་ —उत्तम पुरुष और वर्तमान काल के लिये प्रयुक्त होता है ।

རེད་ —मध्यम और अन्य पुरुष तथा भूत और भविष्य काल के लिय प्रयुक्त होता है ।

འདུག .—का प्रयोग मध्यम और अन्य पुरुष तथा वर्तमान को सूचित करने के लिये प्रयुक्त होता है ।

སོང་ —तीनों पुरुषों तथा भूत काल को सूचित करने के लिये प्रयुक्त होता है ।

ཡོང་ — तीनों पुरुषों तथा भविष्य काल को सूचित करने के लिये प्रयुक्त होता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

ང་ཕྱིན་པ་ཡིན།
मैं गया था ।
ངས་བྲི་ཡི་ཡིན།
मैं लिखूँगा ।
ངས་ལྟ་ཡི་ཡོད།
मैं देखता हूँ ।
ཁྱོད་ཀྱིས་བྲིས་པ་རེད།
तुमने लिखा था ।
ཁྱོད་ཀྱིས་དེབ་བཀླག་གི་རེད།
तुम किताब पढ़ोगी ।
ཁོས་བསྐུར་དང་པ་རེད།
उसने भेजा था ।
ཁོ་འཇིགས་ཀྱི་རེད།
वह डरेगा ।
ཁྱོད་ཀྱིས་གཅོད་ཀྱི་འདུག
तुम काटते हो ।

ཁོས་འཆད་ཀྱི་འདུག

वह कहता है ।

ཁོས་བྲིས་སོང་།

उसने लिखा ।

ཁོ་ཕྱིན་སོང་།

वह चला गया ।

ཁྱོད་རང་རང་གིས་ལབ་སོང་།

स्वयं तुमने कहा था ।

ངས་བརྗེད་སོང་།

मैं भूल गया ।

ངས་ལབ་ཡོང་།

मैं कहूँगा ।

ཁྱོད་སླེབ་ཡོང་།

तू पहुँचेगा ।

ཁོས་བྱེད་ཡོང་།

वह करेगा ।

འོན་ཀྱང་། བྱ་བའི་ཚིག་གྲོགས་དེ་རྣམས། དུས་ཐུན་མོང་པ་ཙམ་ལས། སྐྱེས་བུ་དང་དུས་གོང་དུ་བཤད་པ་ཁོ་ན་ལྟར་ལ་འཇུག་པའི་ངེས་པ་མེད་དེ། དཔེར་ན།

लेकिन, बहुत–सी ऐसी भी क्रियायें हैं; जिनमें सामान्य कालों के अतिरिक्त जिस पुरुष तथा काल के लिये जो सहायक क्रियायें हैं और जिनके उपर्युक्त प्रयोग नियम हैं; के अनुसार नहीं होती हैं । जैसे :

ཁོ་སྨན་པ་ཡིན།

वह चिकित्सक है ।

དེབ་འབྱོར་བ་ཡིན་འགྲོ

किताब पहुँची होगी ।

ཁོ་བསྡད་ཡོད།

वह बैठा है ।
ངས་བྱས་པ་རེད།
मैंने किया था ।
ང་ཡོང་བ་རེད།
मैं आया था ।

(ङ) སྐུལ་ཚིག आज्ञा–सूचक
(Imperative)

སྐུལ་ཚིག་ལ་ (༡) བྱ་ཚིག་ད་ལྟ་བའི་རྗེས་སུ་ཅིག་ཞིག་ཤིག་གང་རུང་སྦྱར་བས་སྟོན་པ་དང་། (༢) བྱ་ཚིག་གི་ཡང་འཇུག་གིས་སྟོན་པ་དང་། (༣) དབྱངས་ན་རོ་བྱ་ཚིག་ལ་ཞུགས་པས་སྟོན་པ་དང་། (༤) བྱ་ཚིག་འདས་པས་སྟོན་པ་སོགས་ཡོད་དོ།།

आज्ञा–सूचक बनाने के लिये (१) वर्तमान कालीन क्रिया के पश्चात् ཅིག་ , ཞིག་ या ཤིག་ का प्रयोग, (२) क्रिया के साथ पुनःयोग अक्षर का प्रयोग, (३) क्रिया के साथ ओकार स्वर का प्रयोग या (४) कभी कभी भूत कालीन क्रिया का प्रयोग करते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

(༡)

གཏམ་གསོང་ཞིག	बात छिपाओ ।
གད་མོ་དགོད་ཅིག	हंसी हँसो ।
རྩོད་པ་རྩོད་ཅིག	संघर्ष करो ।
མཐོ་དམན་སྙོམས་ཤིག	ऊँच–नीच समान करो ।

(༢)

ནོར་སྒྲུབས།	धन कमाओ ।
བོད་སྐད་སློབས།	तिब्बती भाषा सीखो ।

ཛ་ཚ་པོ་ཐུངས། गरम चाय पियो ।

(३)

ཤིང་འདིའི་རྩེ་མོ་ཆོད། इस वृक्ष की चोटी काटो ।

཈ོ་ལ་ལོ་རྒྱུས་ཤོད། उसे वृत्तान्त सुनाओ ।

ཚིག་འདིའི་དོན་ཛོད། इस शब्द का अर्थ बताओ ।

ལས་ཀ་ཡག་པོར་གྱིས། काम अच्छी तरह करो ।

(८)

ཤིང་ཐག་པས་དཀྲིས། लकड़ी (को) रस्सी से लपेटो ।

རྒྱ་གར་ལ་སོང་། भारत (को) जाओ ।

཈ོང་ལ་བཀའ་འདྲི་ཞུས། उनसे (को) प्रश्न पूछो ।

(11) དུས། **काल** **(Tense)**

དུས་ནི། བྱ་ཚིག་གི་བྱ་བ་བྱེད་སྐབས་ཀྱི་དུས་གང་ཞིག་སྟོན་པར་བྱེད་པའི་བྱ་ཚིག་གི་གཟུགས་དེ་ལ་སྒྲོ།

क्रिया के उस रूपान्तर को काल कहते हैं, जिससे क्रिया के व्यापार के समय का बोध होता है ।

(ཀ) བྱ་ཚིག་ཡུལ་ལྡན། **सकर्मक क्रिया** **(Transitive)**

བྱ་ཚིག་ — འབྲི་བ་

क्रिया — लिखना

གཅིག་ཚིག मङ्ग ཚིག

གཅིག་ཚིག མང་ཚིག

एक वचन बहु वचन

[༡] དུས་ད་ལྟ་བ། वर्तमान काल

(ཀ) ད་ལྟ་བ། वर्तमान

སྐྱེས་བུ་རབ། उत्तम पुरुष

ངས་འབྲི་ཡི་ཡོད།
मैं लिखता हूँ ।

ང་ཚོས་འབྲི་ཡི་ཡོད།
हम लिखते हैं ।

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་། मध्यम पुरुष

ཁྱོད་ཀྱིས་འབྲི་ཡི་འདུག།
तू लिखता है ।

ཁྱོད་ཚོས་འབྲི་ཡི་འདུག།
तुम लिखते हो ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ་ अन्य पुरुष

ཁོས་འབྲི་ཡི་འདུག
वह लिखता है ।

ཁོ་ཚོས་འབྲི་ཡི་འདུག
वे लिखते हैं ।

(ཁ) ད་ལྟ་བ་རྒྱུན་ལྡན། तात्कालिक वर्तमान

སྐྱེས་བུ་རབ། उत्तम पुरुष

ངས་འབྲི་ཡིན་ཡོད།
मैं लिख रहा हूँ ।

ང་ཚོས་འབྲི་ཡིན་ཡོད།
हम लिख रहे हैं ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ། मध्यम पुरुष

ཁོས་འབྲི་ཡིན་འདུག
तू लिख रहा है ।

ཁོ་ཚོས་འབྲི་ཡིན་འདུག
तुम लिख रहे हो ।

अन्य पुरुष

ཁོས་འབྲི་ཡིན་འདུག	ཁོ་ཚོས་འབྲི་ཡིན་འདུག
वह लिख रहा है ।	वे लिख रहे हैं ।

[३] དུས་འདས་པ་ भूत काल

(ཀ) འདས་པ་ भूत

སྐྱེས་བུ་རབ། उत्तम पुरुष

ངས་བྲིས་པ་ཡིན།	ང་ཚོས་བྲིས་པ་ཡིན།
मैंने लिखा था ।	हमने लिखा था ।

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་། मध्यम पुरुष

ཁྱོད་ཀྱིས་བྲིས་པ་རེད།	ཁྱོད་ཚོས་བྲིས་པ་རེད།
तूने लिखा था ।	तुमने लिखा था ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ། अन्य पुरुष

ཁོས་བྲིས་པ་རེད།	ཁོ་ཚོས་བྲིས་པ་རེད།
उसने लिखा था	उन्होंने लिखा था ।

དང་ और

སྨྲེས་པ་རང་། उत्तम पुरुष

ངས་བྲིས་སོང་།
मैंने लिखा था ।

ང་ཚོས་བྲིས་སོང་།
हमने लिखा था ।

སྨྲེས་པ་འཁྲིང་། मध्यम पुरुष

ཁྱོད་ཀྱིས་བྲིས་སོང་།
तू ने लिखा था ।

ཁྱོད་ཚོས་བྲིས་སོང་།
तुमने लिखा था ।

སྨྲེས་པ་ཐ་མ། अन्य पुरुष

ཁོས་བྲིས་སོང་།
उसने लिखा था ।

ཁོ་ཚོས་བྲིས་སོང་།
उन्होंने लिखा था ।

(ཁ) འདས་པ་མ་ཆང་བ། आसन्न भूत

སྨྲེས་པ་རང་། उत्तम पुरुष

ངས་བྲིས་ཡོད།
मैं ने लिखा है ।

ང་ཚོས་བྲིས་ཡོད།
हम ने लिखा है ।

སྨྲེས་པ་འཁྲིང་། मध्यम पुरुष

ཁྱོད་ཀྱིས་བྲིས་འདུག
तू ने लिखा है ।

ཁྱོད་ཚོས་བྲིས་འདུག
तुम ने लिखा है ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ། अन्य पुरुष

ཁོས་བྲིས་འདུག	ཁོ་ཚོས་བྲིས་འདུག
उसने लिखा है ।	उन्होंने लिखा है ।

[३] དུས་མ་འོངས་པ། भविष्यत् काल

སྐྱེས་བུ་རབ། उत्तम पुरुष

ངས་བྲི་ཡི་ཡིན།	ང་ཚོས་བྲི་ཡི་ཡིན།
मैं लिखूँगा ।	हम लिखेंगे ।

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་། मध्यम पुरुष

ཁྱོད་ཀྱིས་བྲི་ཡི་རེད།	ཁྱོད་ཚོས་བྲི་ཡི་རེད།
तू लिखेगा ।	तुम लिखोगे ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ། अन्य पुरुष

ཁོས་བྲི་ཡི་རེད།	ཁོ་ཚོས་བྲི་ཡི་རེད།
वह लिखेगा ।	वे लिखेंगे ।

དང་། और

སྐྱེས་བུ་རབ། उत्तम पुरुष

ངས་བྲི་ཡོང་།	ང་ཚོས་བྲི་ཡོང་།
मैं लिखूँगा ।	हम लिखेंगे ।

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་། अन्य पुरुष

ཁྱོད་ཀྱིས་བྲི་ཡོང་། तू लिखेगा ।

ཁྱོད་ཚོས་བྲི་ཡོང་། तुम लिखोगे ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ། अन्य पुरुष

ཁོས་བྲི་ཡོང་། वह लिखेगा ।

ཁོ་ཚོས་བྲི་ཡོང་། वे लिखेंगे ।

(ཁ་) བྱ་ཚིག་ཡུལ་བྲལ། अकर्मक क्रिया

(Intransitive)

བྱ་ཚིག — འགྲོ་བ།

क्रिया — जाना

གཅིག་ཚིག་ एक वचन

མང་ཚིག बहु वचन

[༡] ད་ལྟ་བ། वर्तमान

(ཀ་) ད་ལྟ་བ། वर्तमान

སྐྱེས་བུ་རབ། उत्तम पुरुष

ང་འགྲོ་ཡི་ཡོད། मैं जाता हूँ ।

ང་ཚོ་འགྲོ་ཡི་ཡོད། तुम जाते हो ।

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་། मध्यम पुरुष

ཁྱོད་འགྲོ་ཡི་འདུག	ཁྱོད་ཚོ་འགྲོ་ཡི་འདུག
तू जाता है ।	तुम जाते हो ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ། अन्य पुरुष

ཁོ་འགྲོ་ཡི་འདུག	ཁོ་ཚོ་འགྲོ་ཡི་འདུག
वह जाता है ।	वे जाते हैं ।

(ཁ་) ད་ལྟ་བ་རྒྱུན་ལྡན། तात्कालिक वर्तमान

སྐྱེས་བུ་རབ། उत्तम पुरुष

ང་འགྲོ་ཡིན་ཡོད།	ང་ཚོ་འགྲོ་ཡིན་ཡོད།
मैं जा रहा हूँ ।	हम जा रहे हैं ।

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་། मध्यम पुरुष

ཁྱོད་འགྲོ་ཡིན་འདུག	ཁྱོད་ཚོ་འགྲོ་ཡིན་འདུག
तू जा रहा है ।	तुम जा रहे हो ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ། अन्य पुरुष

ཁོ་འགྲོ་ཡིན་འདུག	ཁོ་ཚོ་འགྲོ་ཡིན་འདུག
वह जा रहा है ।	वे जा रहे हैं ।

[༣] འདས་པ། भूत

(ཀ) འདས་པ། भूत

སྐྱེས་བུ་རབ། उत्तम पुरुष

ང་ཕྱིན་པ་ཡིན།
मैं गया था ।

ང་ཚོ་ཕྱིན་པ་ཡིན།
हम गये थे ।

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་— मध्यम पुरुष

ཁྱོད་ཕྱིན་པ་རེད།
तू गया था ।

ཁྱོད་ཚོ་ཕྱིན་པ་རེད།
तुम गये थे ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ་— अन्य पुरुष

ཁོ་ཕྱིན་པ་རེད།
वह गया था ।

ཁོ་ཚོ་ཕྱིན་པ་རེད།
वे गये थे ।

དང་ और

སྐྱེས་བུ་རབ་ — उत्तम पुरुष

ང་ཕྱིན་སོང་།
मैं गया था ।

ང་ཚོ་ཕྱིན་སོང་།
हम गये थे ।

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་། मध्यम पुरुष

ཁྱོད་ཕྱིན་སོང་།
तू गया था ।

ཁྱོད་ཚོ་ཕྱིན་སོང་།
तुम गये थे ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ། अन्य पुरुष

ཁོ་ཕྱིན་སོང་།	ཁོ་ཚོ་ཕྱིན་སོང་།
वह गया था ।	वे गये थे ।

(ཁ་) འདས་པ་མ་ཆང་བ། आसन्न भूत

སྐྱེས་བུ་རབ། उत्तम पुरुष

ང་ཕྱིན་འདུག	ང་ཚོ་ཕྱིན་འདུག
मैं गया हूँ ।	हम गये हैं ।

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་། मध्यम पुरुष

ཁྱོད་ཕྱིན་འདུག	ཁྱོན་ཚོ་ཕྱིན་འདུག
तू गया है ।	तुम गये हो ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ། अन्य पुरुष

ཁོ་ཕྱིན་འདུག	ཁོ་ཚོ་ཕྱིན་འདུག
वह गया है ।	वे गये हैं ।

༣ མ་འོངས་པ། भविष्यत्

སྐྱེས་བུ་རབ། उत्तम पुरुष

ང་འགྲོ་ཡི་ཡིན།	ང་ཚོ་འགྲོ་ཡི་ཡིན།
मैं जाऊँगा ।	हम जायेंगे ।

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་། मध्यम पुरुष

ཁྱོད་འགྲོ་ཡི་རེད།	ཁྱོད་ཚོ་འགྲོ་ཡི་རེད།
तू जायेगा ।	तुम जाओगे ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ། अन्य पुरुष

ཁོ་འགྲོ་ཡི་རེད།	ཁོ་ཚོ་འགྲོ་ཡི་རེད།
वह जायेगा ।	वे जायेंगे ।

དང་། और

སྐྱེས་བུ་རབ། उत्तम पुरुष

ང་འགྲོ་ཡོང་།	ང་ཚོ་འགྲོ་ཡོང་།
मैं जाऊँगा ।	हम जायेंगे ।

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་། मध्यम पुरुष

ཁྱོད་འགྲོ་ཡོང་།	ཁྱོད་ཚོ་འགྲོ་ཡོང་།
तू जायेगा ।	तुम जाओगे ।

སྐྱེས་བུ་ཐ་མ། अन्य पुरुष

ཁོ་འགྲོ་ཡོང་།	ཁོ་ཚོ་འགྲོ་ཡོང་།
वह जायेगा ।	वे जायेंगे ।

གལ་ཆེན་གྱི་མཆན།

བརྗོད་པ་གང་ཞིག་གི་བྱ་ཚིག་དེ། བྱ་བ་ཡུལ་(ལས་)ལྡན་ཡིན་ཆེ། དེའི་བྱེད་པ་པོའི་རྗེས་སུ་རྣམ་དབྱེ་གསུམ་པའི་རྐྱེན་སྦྱོར་བ་དང་། བརྗོད་པ་གང་ཞིག་གི་བྱ་ཚིག་དེ་བྱ་བ་ཡུལ་(ལས་)བྲལ་ཡིན་ཆེ། དེའི་བྱེད་པ་པོའི་རྗེས་སུ་རྣམ་དབྱེ་གསུམ་པའི་རྐྱེན་མི་སྦྱོར་བ་མང་བར་ཤེས་པར་བྱ་བ་ནི་གལ་ཆེའོ།།

जिस वाक्य की क्रिया सकर्मक होती है, उसके कर्त्ता के बाद करण कारक का प्रत्यय प्रयुक्त होता है । जिस वाक्य की क्रिया अकर्मक होती हैं, उस वाक्य के कर्त्ता के बाद करण कारक का प्रत्यय प्रयुक्त नहीं होता है ।

(12) བདག་སྒྲ། स्वामित्व सूचक

ཐུད་	—	པ་པོ་བ་མ་མོ།
प्रत्यय	—	वाला, वाले, वाली (आदि)

བདག་སྒྲ་ལ་ (༡) མིང་ངམ་ཁྱད་ཆོས་ཀྱི་ཚིག་གི་རྗེས་སུ་པ་པོ་བ་མ་དང་མོ་གང་རུང་གསར་དུ་སྦྱར་བ། དེ་ཕན་གྱི་བདག་སྒྲ་དང་། (༢) བྱ་ཚིག་གི་རྗེས་སུ་པོ་དང་མོ་གང་རུང་སྦྱར་བ། བྱེད་མཐའ་ཅན་གྱི་བདག་སྒྲ་སྣེ་གཉིས་ཡོད་དོ།།

འཇུག་ཚུལ།

རྗེས་འཇུག	ག་ད་ན་བ་མ་ས	} ཡི་རྗེས་སུ་ =	པ་
ཡང་འཇུག	ད་ས་		
རྗེས་འཇུག་	ང་འ་ར་ལ་	} ཀྱི་རྗེས་སུ་	= ཡ་ལ་(བ་)
མཐའ་མེད་		དང་(ཆ་ལ་)	= པ་

སྦྱོར་བ་ཡིན་ནོ།

པོ་དང་མོ་ནི་ པ་བ་དང་མའི་མིང་མཐའ་ཅན་གྱི་རྗེས་སུ་འཇུག
མ་དང་མོ་ནི་ སྐབས་དང་བསྟུན་ཏེ་སྦྱོར་དགོས།
དེ་བཞིན་དུ། ཅན་ལྡན་དང་མཁན་ཀྱང་བདག་སྒྲའི་ཕྱད་དང་མཚུངས་པར་འཇུག་གོ།
དེ་ལས། པ་པོ་དང་བ་ཡིས་ཕོའི་རིགས་དང་། མ་དང་མོས་མོའི་རིགས་ཅན་གྱི་བདག་སྒྲ་སྟོན་ནོ།།

स्वामित्व सूचक में—(१) जब किसी संज्ञा या विशेषण के बाद པ་, པོ་, བ་, མ་ या མོ་ का प्रयोग करते हैं, तो उसे तद्धित कहा जाता है ।

(२) जब किसी क्रिया के पश्चात् པོ་ या མོ་ का प्रयोग करते हैं तो उसे कृदन्त कहते हैं ।

किन्तु नामान्त में आये हुए པ་ और པོ་ आदि से शंका नहीं करनी चाहिये ।

प्रयोग नियम :–
परयोग— ག་ད་བ་ལ་ས་ } के बाद = པ་
पुनःयोग द་ས་
परयोग— ང་འ་ར་ལ་ के बाद = (अगर वह शब्द बेजोड़ हो तो) བ་ बिना परयोग वाले तथा (जोड़ा हो तो) པ་ का प्रयोग किया जाता है ।

པོ་ और མོ་ का प्रयोग པ་, བ་ या མ་ नामान्त वाली क्रिया के बाद किया जाता है ।

མ་ और མོ་ का सुविधानुसार प्रयोग होता है ।

པ་ , པོ་ और བ་ से पुल्लिंग तथा མ་ और མོ་ से स्त्रीलिंग का बोध होता है ।

इसके अतिरिक्त ཅན་ ལྡན་ और མཁན་ को भी स्वामित्व सूचक प्रत्यय के समान प्रयोग करते हैं ।

(ཀ་) དེ་ཕན། तद्धति

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

གསར་འགོད་པ་ (མཁན་)	पत्रकार
རི་ཁྲོད་པ་	शबर
སྐུ་མདུན་པ་	पुरोहित

ཆ། जोड़ा शब्द

ཞིང་པ་	किसान
གསེར་པ་ (ཅན་)	सोने वाला
ནོར་པ་ (ལྡན་)	धनिक

ཡ། बेजोड़ शब्द

ཡི་གེ་བ་	पत्र वाला
ལྡ་མོ་བ་	नाचने वाला
རྒྱ་གར་བ་	भारतीय

དཔྱོད་པ་བ་	मीमांसक
མེ་ཏོག་མ་	फूल वाली
རི་ཁྲོད་མ་	शबरी

(ཁ་) བྱེད་མཐའ་ཅན། कृदन्त

བྱེད་པོ་	(མཁན་)	कर्त्ता
བྱེད་པོ་	"	करने वाला
བྱེད་པ་མོ་	"	करने वाली
ཉན་པ་པོ་	"	सुनने वाला
འབྲི་བ་པོ་	"	लिखने वाला
གཏོང་བ་པོ་	"	भेजने वाला

(13) དགག་སྒྲ། निषेधात्मक प्रत्यय
(Negative)

ཕྲད་ — མ་ མི་ མིན་ མེད།
प्रत्यय — न, नहीं, मत अ–(आदि)

མིང་ངམ། ཁྱད་ཆོས་སམ། བྱ་ཚིག་གང་རུང་ལ་མ་མི་མིན་མེད་གང་རུང་གསར་དུ་སྦྱར་བ་དགག་སྒྲའོ།།

སྦྱོར་ཚུལ་ནི། མ་དང་མི་ནི། མིང་ངམ་ཁྱད་ཆོས་སམ་བྱ་ཚིག་གང་རུང་གི་སྔོན་དང་། མ་ནི། སྐབས་འགར་ཚིག་གི་བར་དུ་སྦྱོར་བའང་ཡོད་ལ། མིན་དང་མེད་ནི། མཇུག་ཏུ་སྦྱོར་རོ།།

जब མ་ , མི་ , མིན་ और མེད་ किसी संज्ञा, विशेषण या क्रिया के साथ प्रयोग होते हैं, तो उसे निषेधात्मक प्रत्यय कहते हैं ।

उसमें མ་ और མི་ संज्ञा, विशेषण और क्रिया के पूर्व तथा མིན་ और མེད་ बाद में प्रयुक्त होते हैं । कभी-कभी མ་ बीच में भी प्रयुक्त होता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

མི་དགེ་བ་	अकुशल (कर्म)
མ་རིག་པ་	अविद्या
མ་གང་བ་	अपूर्ण
མི་བྱེད་	नहीं करता
མ་བྱས་	नहीं किया
མི་བྱ་	नहीं करूँगा
མི་འདུག་	नहीं है
མི་རེད་	नहीं है
མ་བྱེད་	मत करो
མ་ཟ་	मत खाओ
མྱ་ངན་མེད་	अशोक
ང་མིན་	मैं नहीं हूँ
ཁྱོད་ལ་མེད་	तुम्हारे लिये नहीं है
ཁོའི་མིན་	उसका नहीं है

(14) ཉེ་བསྒྱུར། उपसर्ग

ཉེ་བསྒྱུར་གང་རུང་ཞིག་མིང་སོགས་ལ་སྦྱར་བས། འགའ་ཞིག་ཏུ་དོན་ཤུགས་ལྡན་དུ་བྱེད་པ་དང་། འགའ་ཞིག་ཏུ་དོན་དེ་ལས་ལྡོག་པར་བྱེད་པ་དང་། འགའ་ཞིག་ཏུ་དོན་དེ་ཉིད་དུ་གནས་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ།།

उपसर्ग के प्रयोग से शब्द (धातु) का अर्थ अधिक विशिष्ट हो जाता है, कभी उलटा हो जाता है और कभी ठीक वही रहता है ।

དཔེར་ན། जैसे :-

ཤིན་ཏུ་	ཤིན་ཏུ་མཛེས་པ།
अति	अति सुन्दर
ལྷག་པ་	ལྷག་པའི་ལྷ།
अधि	अधिदेव
རྗེས་སུ་	རྗེས་སུ་འགྲོ་བ།
अनु	अनुगमन
ངན་པ་	ངན་འགྲོ
अप	अपगति
འང་ ཡང་	ཡིན་ནའང་། གང་ཡང་།
अपि	यद्यपि, किमपि
མངོན་པ་	མངོན་པར་ཤེས་པ།
अभि	अभिज्ञान
དམན་པ་	ཡོན་ཏན་དམན་པ།
अव	अवगुण
ཀུན་	ཀུན་དགའ།
आ	आनन्द

མཆོག་	མཆོག་རྒྱུས།
उत्	उत्कीर्ण
ཉེ་བར་	ཉེ་བར་བསྟན་པ།
उप	उपदेश
ངན་པ་	སྐལ་ངན།
दुर्	दुर्भग
དཀའ་བ་	བཟོད་དཀའ།
दुस्	दुस्सह
ངེས་	ངེས་པར་བསྐྱོས་པ།
नि	नियुक्त
མེད་པ་	སྐྱོན་མེད།
निर्	निर्दोष
བྲལ་བ་	ཐོ་ཚོམ་བྲལ་བ།
निस्	निस्सन्देह
ཡོངས་སུ་	ཡོངས་སུ་གྲོལ་བ།
परि	परिमुक्त
རབ་	རབ་ཏུ་སྟོན་པ།
प्र	प्रदर्शन
རེ་རེ་	ལྷ་རེ་རེ།
प्रति	प्रतिदेव
རྣམ་	རྣམ་དག
वि	विशुद्ध
རྟོགས་པ་	རྟོགས་པའི་སངས་རྒྱས།
सम्	सम्बुद्ध
ལེགས་	ལེགས་བཤད།
सु	सुभाषित

རྗེས་འཇུག་གི་མཐར་ཚིག་ཕྲད་རྣམས་ཀྱི་འཇུག་ཚུལ།

परयोग अक्षरों के बाद प्रत्ययों के प्रयोग का नियम

རྗེས་འཇུག་ परयोग	འབྱེད་སྡུད་ विभाजक संयोजक	ལྷག་བཅས་ सशेषक प्रत्यय	རྒྱན་སྡུད་ अलंकार, समासक	སླར་བསྡུ་ प्रतिसमाहरण	ཚིག་ཕྲད། निपात
ག་	གམ་	སྟེ་	ཀྱང་	གོ་	ཅིང་
ང་	ངམ་	སྟེ་	ཡང་	ངོ་	ཞིང་
ད་	དམ་	ཏེ་	ཀྱང་	དོ་	ཅིང་
ན་	ནམ་	ཏེ་	ཡང་	ནོ་	ཞིང་
བ་	བམ་	སྟེ་	ཀྱང་	བོ་	ཅིང་
མ་	མམ་	སྟེ་	ཡང་	མོ་	ཞིང་
འ་	འམ་	སྟེ་	འང་ ཡང་	འོ་	ཞིང་
ར་	རམ་	ཏེ་	ཡང་	རོ་	ཞིང་
ལ་	ལམ་	ཏེ་	ཡང་	ལོ་	ཞིང་
ས་	སམ་	ཏེ་	ཀྱང་	སོ་	ཤིང་
མཐའ་མེད་	འམ་	སྟེ་	འང་ ཡང་	འོ་	ཞིང་
ད་དྲག་	ཏམ་	ཏེ་	ཀྱང་	ཏོ་	ཅིང་

(15) མི་ཟད་པ། अव्यय

(ཀ་) བྱ་བའི་ཁྱད་ཚིག་ क्रिया–विशेषण
(Adverb)

བྱ་བའི་ཁྱད་ཚིག་(ཚོས་)ནི། ཚིག་གང་ཞིག་བྱ་བའི་ཚུལ་དང་ཡུལ་དང་དུས་དང་རང་བཞིན་སོགས་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་སྟོན་བྱེད་ཀྱི་ཚིག་གོ།

जिस शब्द द्वारा क्रिया का व्यवहार, स्थान, काल और भाव आदि कोई विशेषता जानी जाती है; उसे क्रिया–विशेषण कहते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

མགྱོགས་པོ་	ག་ལེར་	རིམ་བཞིན་	འདི་པར་
जल्दी	धीरे	क्रमशः	यहाँ
སྔ་དྲོ་	དེ་རིང་	ཡག་པོར་	བྱས་ཏེ་
सबेरे	आज	अच्छी तरह	करके
མཆོད་དེ་	ལབ་སྟེ་	ནས་	རྗེས་ལ་
पूजा करके	कहकर	कर	बाद में
ཡང་	ནི་	ཇི་སྲིད་ – དེ་སྲིད་	ཅི་འདྲ་ – དེ་འདྲ་
भी	तो	जब तक–तब तक	जैसे–तैसे
ཇི་ལྟར་ – དེ་ལྟར་		གང་དུ་ – དེ་རུ་	ག་དུས་ – དེ་དུས་
जैसे–तैसे		जहाँ–तहाँ	जब–तब

བརྗོད་པ། वाक्य

ཁོ་མགྱོགས་པོར་འགྲོ་ཡི་འདུག

वह जल्दी जाता है ।

ཕྲུ་གུས་དེབ་ག་ལེར་ཀློག་གི་འདུག

पुत्र किताब धीरे–धीरे पढ़ता है ।

སློབ་མཚན་རིམ་གཞིན་ཀློག་དགོས་རེད།

पाठ क्रमशः पढ़ना चाहिये ।

ཁོ་འདི་པར་སྡོད་ཀྱི་འདུག

वह यहाँ रहता है ।

གསོལ་འདེབས་སྔ་དྲོ་བྱེད་ཀྱི་འདུག

प्रार्थना प्रातःकाल करता है ।

ང་ཚོས་སློབ་སྦྱོང་ཉིན་གང་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།

हम लोग दिन भर अध्ययन करते हैं ।

བཀྲ་ཤིས་དེ་རིང་འབྱོར་གྱི་རེད།

बँक्र–शीस् आज पहुँचेगा ।

ཁོས་འབད་བརྩོན་བྱས་ཏེ་སྦྱོང་གི་རེད།

वह प्रयत्न करके सीखता है ।

བུ་མོ་དེས་ལས་ཀ་ཡག་པོར་བྱེད་ཀྱི་འདུག

वह लड़की अच्छी तरह से काम करती है ।

ནང་ལ་ཤོག

अन्दर आओ ।

ཁོ་སྔོན་ལ་ཕྱིན་སོང་།

वह पहले चला गया ।

ཁྲུས་བྱས་ཏེ་(ནས་)ཟ་ཡི་འདུག

स्नान करके खाता है ।

ལྷ་མཆོད་དེ་(ནས་)འགྲོ་དགོས།

देवपूज कर जाना चाहिये ।

ལོ་རྒྱུས་ལབ་སྟེ་(ནས་)བྲིས་པ་རེད།

वृत्तान्त कहकर लिखता था ।

ཁོས་ང་མཐོང་ནས་ཡོང་བ་རེད།

वह मुझे देखकर आया था ।

ཁོ་རྗེས་ལ་བསྡད་འདུག

वह बाद में बैठ गया ।

ངས་ཁོ་མཐོང་ཡང་མ་སོང་།

मैंने उसको देखा भी नहीं ।

དགྲ་ནི་བཅོམ་པར་བྱས་སོ།།

शत्रु तो नष्ट कर दिया गया ।

ག་དུས་དགོས་ན་དེ་དུས་གསུང་རོགས་གནང་།

जब चाहिये तब कहिये ।

ཇི་སྲིད་གནས་པ་དེ་སྲིད་ཀློགས།

जब तक रहोगे, तब तक पढ़ो ।

ཁོས་ཅི་འདྲ་བྱས་པ་དེ་འདྲ་ངས་བྱེད་ཀྱི་ཡིན།

उसने जैसा किया, मैं वैसा करूँगा ।

ཁྱེད་ཀྱིས་ཇི་ལྟར་གསུངས་པ་དེ་ལྟར་ཁོས་བྱས་སོང་།

आपने जैसा कहा, उसने वैसा किया ।

མཁས་པ་གང་དུ་བཞུགས་པ་དེ་རུ་སྙན་པ་རྒྱས།

विद्वान जहाँ रहते हैं, वहाँ कीर्ति फैलती है ।

(ཁ) འབྲེལ་བའི་ཚིག་ཕྲད། सम्बन्ध सूचक

(Preposition)

ཚིག་ཕྲད་(བྱ་བའི་ཁྱད་ཆོས་སྟོན་བྱེད་མ་ཡིན་པ་) གང་ཞིག་མིང་ངམ་དེ་མཚུངས་ཀྱི་ཚིག་དང་། ཚིག་གཞན་གྱི་དབར་གྱི་འབྲེལ་བ་སྟོན་པར་བྱེད་པའོ།།

जो अव्यय संज्ञा आदि शब्दों का सम्बन्ध वाक्य के किसी अन्य शब्दों से बतलाते हैं; उसे सम्बन्ध सूचक कहते हैं ।

དཔེར་ན། जैसे :

གང་	མ་གཏོགས་	བཞིན་	ཁོ་ན་
भर	अतिरिक्त	तरह, सा	मात्र

བར་	མཚུངས་	བཅས་	མཉམ་དུ་
तक	समान	सहित	साथ
ལྟོས་ན་	རྩར་	སྔོན་ལ་	ཞོར་ལ་
अपेक्षा	पास	पहले	साथ
ཕྱོགས་སུ་	ཕྱི་ལ་	དང་	ནས་
ओर	बाहर	के कारण,	के समय से

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

(1) མིང་སོགས་ཚིག་གི་རྗེས་སུ་འཇུག་པའི་ཚིག་ཕྲད་དམ་མི་ཟད་པ།

संज्ञा आदि शब्द के पश्चात् प्रयुक्त अव्यय ।

ཤོག་བུ་གང་ཡི་གེ་བྲིས་འདུག

कागज भर पत्र लिखा है ।

ང་མ་གཏོགས་སུ་མེད།

मेरे अतिरिक्त कोई नहीं था ।

ལྷ་སའི་མི་བཞིན་མཐོང་གི་འདུག

ल्ह–सा के आदमी की तरह दीखता है ।

ཁོང་ཆོས་ཁོ་ན་གནང་མཁན་རེད།

वे धर्म मात्र करने वाले हैं ।

སང་ཉིན་བར་འདིར་སྡོད།

कल तक यहाँ बैठो ।

(2) དང་སྒྲའི་རྗེས་སུ་འཇུག་པའི་ཚིག་ཕྲད་

དང་ प्रत्यय के पश्चात् प्रयुक्त अव्यय ।

འདི་དང་མཚུངས་པ་སུ་མི་ཡོང་།

इसके समान कोई नहीं होगा ।

འཁོར་དང་བཅས་པ་བཞུགས་འདུག
परिवार सहित बैठे हैं ।
ཁོ་དང་མཉམ་དུ་སྐད་ཆ་མ་བྱུང་།
उसके साथ बातचीत नहीं हुई ।

(3) ལ་སྒྲའི་རྗེས་སུ་འཇུག་པའི་ཚིག་ཕྲད།

ལ་ प्रत्यय के पश्चात् प्रयुक्त अव्यय ।
ང་ལ་ལྟོས་ན་ཁོ་མཁས་པ་རེད།
मेरी अपेक्षा वह विद्वान है ।

(4) ཀྱེན་ གི་ ཀྱི་ གྱི་ འི་ ཡི་ གང་རུང་གི་རྗེས་སུ་ཞུགས་པའི་ཚིག་ཕྲད།

གི་ ཀྱི་ གྱི་ འི་ या ཡི་ विभक्ति के पश्चात् प्रयुक्त अव्यय ।
སྟག་གི་ཉེ་ར་མ་འགྲོ
बाघ के पास मत जाओ ।
ཟས་ཀྱི་སྔོན་ལ་ཁྲུས་བྱ་དགོས།
भोजन के पहले स्नान करना चाहिये ।
གཏམ་གྱི་ཞོར་ལ་གད་མོ་མ་ཤོར།
बातचीत के साथ हँसी मत हँसो ।
དཔོན་པོའི་ཕྱོགས་སུ་མིག་ལྟོས།
अधिकारी की ओर देखो ।
རྨ་ཡི་ཕྱི་ལ་རས་དཀྲིས་ཤིག
घाव के ऊपर (बाहर) कपड़ा लपेटो ।

(5) དང་སྒྲ་ཚིག་ཕྲད་དུ་ཞུགས་པ།

དང་ प्रत्यय अव्यय के रूप में प्रयुक्त ।

གནས་ཚུལ་ཐོས་པ་དང་དགའ་པོ་བྱུང་།

समाचार सुनने के कारण प्रसन्नता हुई ।

ཉི་མ་ཤར་བ་དང་ལང་གི་ཡིན།

सूर्योदय के समय उठूँगा ।

(6) དགར་སྒྲ་(ནས་)ཚིག་ཕྲད་དུ་ཞུགས་པ།

निर्धारण (से) अव्यय के रूप में प्रयुक्त ।

སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ནང་ནས་མི་མཆོག་གོ།

प्राणियों में से मनुष्य श्रेष्ठ है ।

(ग) སྡུད་འབྱེད་ཀྱི་ཚིག་ཕྲད། समुच्चय–बोधक **(Conjunction)**

སྡུད་འབྱེད་ཀྱི་ཚིག་ཕྲད་ནི། བརྗོད་པ་གཉིས་ཕན་ཚུན་སྦྲེལ་བས་བརྗོད་པ་གཅིག་ཏུ་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའོ།།

जो अव्यय एक वाक्य का सम्बन्ध दूसरे वाक्य से जोड़ता है, उसे समुच्चयबोधक कहते हैं ।

དཔེར་ན། जैसे :

དང་	གམ་ (སོགས་)	ཀྱང་ ཡང་ འང་
और	या, वा (आदि)	भी, पर भी, लेकिन
གལ་སྲིད་ ན	ནི་	ནས་ ལས་
यदि–तो	तो	से
ཏེ་ དེ་ སྟེ་	ཅིང་ཞིང་ཤིང་	འོན་ཀྱང་
क्योंकि, और, अर्थात्	और	मगर, लेकिन

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

སངས་རྒྱས་དང་ རིག་འཛིན་འགྲོ་ཡི་རེད།
सङ्स–ग्यस् और रिग्–ज़िन् जायेंगे ।
དེ་ར་མི་ཞིག་འདུག་གམ་སྤྲེའུ་ཞིག་འདུག
वहाँ एक आदमी है या एक बन्दर (है) ।
མི་དེ་དབུལ་པོ་ཡིན་ཀྱང་ཡོན་ཏན་ཡག་པོ་འདུག
वह आदमी गरीब है, लेकिन गुणवान् है ।
གལ་སྲིད་ང་ཚོར་ལོངས་སྤྱོད་མེད་ན་གྲོགས་སུ་ཡང་མི་ཡོང་།
यदि हमारे पास धन न हो, तो कोई मित्र भी न होगा ।
ཁོ་ལས་ཀ་ལ་འགྲོ་སོང་ན་ང་ཡོང་གི་ཡིན།
वह काम को गया, तो मैं आऊँगा ।
ང་ལས་ཁོ་ཡོན་ཏན་ཆེ་ཡི་རེད།
मुझसे उसके गुण अच्छे हैं ।
སྡིག་པ་བྱ་མི་རིགས་ཏེ་སྡུག་བསྔལ་གྱི་འབྱུང་གནས་སོ།།
पाप करना उचित नहीं, क्योंकि दुःख का स्रोत है ।
ཟས་བཟའ་བར་བྱ་ཞིང་གཏམ་སྨྲ་བར་བྱ།
खाना खाऊँगा और बात करूँगा ।

སྡུད་འབྱེད་ཀྱི་ཚིག་ཕྲད་ཀྱིས་ཚིག་ཕན་ཚུན་སྦྲེལ་བར་བྱེད་པའང་ཡོད་དེ།
कभी–कभी कोई समुच्चयबोधक में शब्दों को भी जोड़ते हैं; जैसेः–

བཞི་དང་བཞིས་བརྒྱད་དུ་འགྱུར།
चार और चार आठ होते हैं ।

(ང་) སེམས་ཚོར་སྟོན་པའི་འབོད་སྒྲ། विस्मयादिबोधक

(Introjection)

སེམས་ཚོར་སྟོན་པའི་འབོད་སྒྲ་ནི། བརྗོད་པ་དང་འབྲེལ་བ་མེད་པར་ངོ་མཚར་དང་སྐྱོ་ངན་དང་ཧ་ལས་པ་སོགས་སེམས་ཀྱི་ཚོར་བའི་རྣམ་འགྱུར་སྟོན་བྱེད་དུ་གྱུར་པའི་སྒྲའོ།།

जिन अव्ययों का सम्बन्ध वाक्य से नहीं रहता है और जो वक्ता के केवल हर्ष, शोक तथा आश्चर्य आदि भाव सूचित करते हैं, उन्हें विस्मयादिबोधक अव्यय कहते हैं ।

དཔེར་ན། जैसे :

ཨེ་མ་ཧོ་	ཨ་ལ་ལ་ཧོ་	ཧ་ཧ་
आहा	अहो	जय
ཨོ་ཧོ་	ཨ་ཙི་	ཧེ་
ओहो	ओहो	है ।
ཀྱེ་མ་	ཀྱེ་ཧུད་	
आह	ऊह	

བརྗོད་པ། वाक्य

ཨེ་མ་ཧོ། ལྷའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཤིན་ཏུ་མཛེས་སོ།།
आहा ! देव–मण्डल बड़े सुन्दर हैं ।
ཨ་ལ་ལ་ཧོ། ཞལ་ཟས་རོ་བཅུད་ལྡན་པའོ།།
अहो ! भोजन स्वादिष्ट और पौष्टिक है ।
ཧ་ཧ། དགྲ་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བར་གྱུར་ཏོ།།
जय ! शत्रु से विजयी हो गया ।

ཨོ་ཧོ། ངའི་བུ་བསླེབས་སོང་།
ओहो ! मेरा पुत्र आ गया ।
ཨ་ཙེ། དགེ་ལགས་ཕེབས་འདུག
ओहो ! गुरुजी आये हैं ।
ཀྱེ། གྲོགས་རྣམས་ཉོན་ཅིག
हे ! मित्रो सुनो ।
ཀྱི་མ། སྡུག་བསྔལ་ནི་མཐའ་ཡས་སོ།།
आह ! दुःख तो अनन्त है ।
ཀྱི་ཧུད། ཁྱོད་ནི་བསོད་ནམས་དམན་ནོ།།
ऊह ! तू तो दुर्भाग्यशाली है ।

(ཅ་) དགར་སྡུད། निर्धारण और समाहार
ཕྲད། - ནས་ ལས།
प्रत्यय — से, कर, करके

དགར་སྡུད་ནི། འབྱུང་ཁུངས་དང་མཚུངས་པར་རྒྱུན་ནས་དང་ལས་འཇུག་ཀྱང་ འབྱུང་ཁུངས་མིན། བྱ་བའི་ཁྱད་ཚིག་དང་། འབྲེལ་བའི་ཚིག་ཕྲད་དང་། སྡུད་འབྱེད་ཀྱི་ཚིག་ཕྲད་དུ་འཇུག་པ་ཡིན་ནོ།།

སྦྱོར་ཚུལ་ནི། (༡) རིགས་མཐུན་པའི་དགར་ཚིག་ལ་ནས། (༢) རིགས་མི་མཐུན་པའི་དགར་ཚིག་ལ་ལས་དང་། (༣) སྡུད་ཚིག་དང་ལྷག་བཅས་ལ་ནས་སྒྲ་ཁོ་ན་འཇུག་པ་ཡིན་ནོ།།

इसमें अपादान की तरह ནས་ और ལས་ प्रत्ययों के प्रयोग होते हैं, तथापि यह अपादान कारक नहीं है ।

. यह क्रिया–विशेषण, सम्बन्धसूचक और समुच्चयबोधक अव्यय के लिये प्रयुक्त होते हैं ।

प्रयोग–नियम—(१) समान–जाति–निर्धारण के लिये ནས་ , (२) असमान–जाति–निर्धारण के लिये ལས་ तथा (३) समाहार और सशेषक के लिये ནས་ मात्र प्रत्यय का प्रयोग होता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

(༡) རིགས་མཐུན་དགར་བ། = समान–जाति–निर्धारण

སྦྱར་ — ནས། प्रत्यय — से

སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ནང་ནས་མི་མཆོག་གོ།

प्राणियों में से मनुष्य श्रेष्ठ है ।

ཆུ་བོའི་ནང་ནས་གངྒཱ་བྱིན་རླབས་ཆེ།

नदियों में से गंगाजी बड़ी पवित्र हैं ।

ནོར་གྱི་ནང་ནས་གསེར་གོང་ཆེ་བ་རེད།

धन में से सोने की कीमत अधिक है ।

(༢) རིགས་མི་མཐུན་པ་དགར་བ། = असमान–जाति–निर्धारण

སྦྱར།—ལས། प्रत्यय—से

དངུལ་ལས་གསེར་གོང་ཆེ།

चाँदी से सोने की कीमत ज्यादा है ।

བོད་ལས་རྒྱ་གར་རྒྱ་ཆེ་བ་རེད།

तिब्बत से भारत बृहत् है ।

ཀ་ལ་ཀཏྟཱ་ལས་ཝཱ་རཱ་ཎ་སཱི་གྲོང་ཁྱེར་རྙིང་གི་རེད།

कलकत्ता से वाराणसी शहर पुराना है ।

(३) སྡུད་པ། समाहार

ཕྲད་—ནས། प्रत्यय—से

ལྷ་ས་སྔོན་གྱི་དུས་ནས་ད་བར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཅན་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་རྙིང་པ་ཞིག་རེད།
ल्ह–सा प्राचीन काल से अब तक (का) एक ऐतिहासिक शहर है ।
གཟའ་ཉི་མ་ནས་པ་སངས་བར་དགོངས་སེང་རེད།
रविवार से शुक्रवार तक छुट्टी है ।
འདི་ནས་ཕ་གི་བར་ངའི་ས་ཆ་རེད།
यहाँ से वहाँ तक मेरी जमीन है ।

(८) ལྷག་བཅས། सशेषक

ཕྲད་—ནས། प्रत्यय—कर, करके

ཁོས་བྲིས་ནས་ཀློག་གི་རེད།
वह लिखकर पढ़ेगा ।
ཟས་ཟོས་ནས་འགྲོ་ཡི་ཡིན།
खाना खाकर जाऊँगा ।
སློབ་སྦྱོང་བྱས་ནས་བསྡད་ཀྱི་ཡིན།
अध्ययन करके बैठूँगा ।

(ཆ་) འབྱེད་སྡུད། विभाजक और संयोजक

ཕྲད་ གམ་ངམ་དམ་ནམ་བམ་མམ་འམ་རམ་ལམ་སམ་ཏམ།
प्रत्यय — वा, या, क्या (आदि)

རྗེས་འཇུག་བཅུ་དང་ཡང་འཇུག་གི་ཡི་གེའི་རྗེས་སུ་མ་སྦྱར་བ། སྡུད་འབྱེད་ཀྱི་ཚིག་ཕྲད་ཀྱི་འབྱེད་པ་དང་། སྡུད་པ་དང་། འདྲི་ཚིག་དང་། ཐེ་ཚོམ་སྐོན་བྱེད་ཀྱི་འབྱེད་སྡུད་ཀྱི་སྒྲོ།།

སྒྲའི་སྦྱོར་ཚུལ་ནི། སྔོན་གྱི་ཚིག་མཐའི་ཡི་གེ་ལ་ལྟོས་ནས་འཇུག་སྟེ། དཔེར་ན། ཚིག་བྱས་ཀྱི་རྗེས་སུ་སམ་དང་། དག་གི་རྗེས་སུ་གམ་འཇུག་པ་སོགས་ཀྱིས་འགྲེས་སོ།།

གམ་ ངམ་ དམ་ आदि उपर्युक्त प्रत्यय पूर्व शब्द के अन्तिम अक्षर के अनुसार प्रयोग किए जाते हैं । जैसेः བྱས་ शब्द के परे སམ་ , དག་ के बाद གམ་ तथा མཐའ་མེད་ (बिना परयोग वाले) के बाद འམ་ प्रयोग हेते हैं ।

इसमें समुच्चयबोधक के विभाजक, संयोजक, प्रश्नवाचक और संशयक चार भाग हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

(༡) འབྱེད་པ། विभाजक

སྐྱེས་བུ་གསུམ་སྟེ། སྐྱེས་བུ་རབ་བམ་(དང་)འབྲིང་ངམ་(དང་)ཐ་མའོ།།

तीन पुरुष हैं, उत्तम पुरुष, मध्यम पुरुष और अन्य पुरुष ।

(༢) སྡུད་པ། संयोजक

ད་ལྟའམ་(དང་)འདས་པའམ་(དང་)མ་འོངས་པ་ནི་དུས་གསུམ་མོ།།

वर्तमान, भूत और भविष्य तीन काल हैं ।

(༣) འདྲི་བ། प्रश्नवाचक

क्रिया या सहायक क्रिया के परे प्रयुक्त होता है ।

ཁོ་ཡག་པོ་འདུག་གམ།

क्या वह अच्छा है ?

ཚོང་ཡག་པོ་བྱུང་ངམ།

क्या व्यापार अच्छा हुआ ?

ནང་ལ་འགྲོ་ཡི་ཡིན་ནམ།

क्या घर जाओगे ?

ཁོ་ནང་ལ་འདུག་གམ།

क्या वह घर में है ?

(༨) ཐེ་ཚོམ། संशयक

འདི་གསེར་དངོས་གནས་རེད་དམ་མ་རེད།

यह शुद्ध सोना है या नहीं ।

ཁོ་མི་ཡག་པོ་ཞིག་ཡིན་ནམ་མིན་ངས་ཤེས་ཀྱི་མེད།

वह एक अच्छा आदमी है या नहीं, मैं नहीं जानता ।

ཁོ་སང་ཉིན་འགྲོའམ་མི་འགྲོ་གཏན་གཏན་མི་འདུག

वह कल जायेगा या नहीं, निश्चित नहीं है ।

(༩) ལྷག་བཅས། सशेषक प्रत्यय

ཕྲད་ — དེ་ ཏེ་ སྟེ།

प्रत्यय — कर, करके, कि, है कि, और

ལྷག་བཅས་ནི། ཚིག་ལྷག་མ་དང་བཅས་པར་སྟོན་ཅིང་ཚིག་ཕྱི་མ་ལ་སྦྱོར་བ་དང་། ཚིག་སྔ་མ་འདྲེན་པར་བྱེད་པ་སྟེ། བྱ་བའི་ཁྱད་ཚིག་དང་། འབྲེལ་བའི་ཚིག་ཕྲད་དང་། སྒྲུད་འབྱེད་ཀྱི་ཚིག་ཕྲད་དུ་འཇུག་པ་ཡིན་ནོ། །སྦྱོར་སྦྱོར་ཚུལ་ནི།

རྗེས་འཇུག་	—	ད་	ཡི་རྗེས་སུ་= དེ་
རྗེས་འཇུག་	—	ན་ར་ལ་ས་	ཡི་རྗེས་སུ་= ཏེ་
ཡང་འཇུག་	—	ད་ས་	

རྗེས་འཇུག —	ག་ང་བ་མ་འ་	ཀྱི་རྗེས་སུ་	=	སྟེ་འཇུག་པ་
མཐའ་མེད་				
ཡིན་ནོ།།				

असमाप्ति-सूचक या सशेषक में དེ་ ཏེ་ और སྟེ་ तीन प्रत्यय हैं ।

प्रयोग नियम :

परयोग—	ད་	—	के बाद	= དེ་
परयोग—	ན་ར་ལ་ས་	—	के बाद	= ཏེ་.
पुनःयोग—	ད་ས་			
परयोग—	ག་ང་བ་མ་འ་	—	के बाद	= སྟེ་
बिना परयोग वले				

का प्रयोग होता है ।

यह क्रिया विशेषण तथा सम्बन्ध सूचक का "कर" और "करके" की तरह और समुच्चयबोधक का "कि", "है कि" तथा "ओर" की तरह होता है । किन्तु कभी-कभी यह भी वाक्य के अन्त में आने पर सहायक-क्रिया का सा अर्थ भी प्रकट करता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

(༡) མཚམས་སྦྱོར་ལྷག་བཅས། संयोजक

असमाप्ति सूचक (सशेषक)

འདི་ལ་དེང་སང་ཡུལ་སྐད་དུ་ཏེ་དེ་སྟེ་གསུམ་གྱི་ཚབ་ཏུ་ནས་སྦྱོར་བ་མང་ངོ་།།

आजकल के बोलचाल में इन ཏེ་ , དེ་ और སྟེ་ प्रत्ययों के स्थान पर ནས་ का प्रयोग अधिक किया जाता है ।

ཆོས་བཤད་དེ་(ནས་) འགྲོ་ཡི་ཡིན།
धर्म व्याख्यान देकर जाऊँगा ।
གསུང་བཤད་ཉན་ཏེ་(ནས་)འགྲོ་ཡི་ཡིན།
व्याख्यान सुनकर जाऊँगा ।
དར་འཕྱར་ཏེ་(ནས་)བཞུགས་ཀྱིན་འདུག
झण्डा फहराकर बैठ रहे हैं ।
མེ་ཏོག་ཕུལ་ཏེ་(ནས་)ཕྱག་འཚལ།
फूल चढ़ा कर बन्दना करो ।
ལས་ཀ་བྱས་ཏེ་(ནས་)གླ་ཆ་ལོང་ས།
काम करके मजदूरी लो ।
ཡར་བཀག་སྟེ་(ནས་)འཁྱེར་སོང་།
ऊपर उठाकर ले गया ।
གདན་ནས་ལངས་ཏེ་(ནས་)འགྲོ་ཡི་འདུག
आसन से उठकर जाता है ।
མདའ་བརྒྱབས་ཏེ་(ནས་)བྲོས་སོང་འདུག
तीर मारकर भाग गया है ।
སྒོ་ཕྱེས་ཏེ་(ནས་)ནང་ལ་འགྲོ་དགོས།
दरवाजा खोलकर अन्दर जाना चाहिए ।

(३) དམ་བཅའ་ལྷག་བཅས། संकल्पात्मक असमाप्ति सूचक

བོད་དབུས་ཀྱི་གདན་ས་ཆེན་པོ་གསུམ་སྟེ་དགའ་ལྡན། འབྲས་སྤུངས་དང་། སེ་རའོ།།
मध्य तिब्बत की तीन महान् संस्थायें हैं, गा-देन्, डे-पुङ् और से-रा ।

ཐབ་ཏུ་མེ་ཡོད་དེ། དུ་བ་ཡོད་པའི་ཕྱིར།
चूल्हे में आग है, क्योंकि धुआँ है ।
འདི་ནི་པདྨ་སྟེ་ཉི་མའི་ཟེར་གྱིས་ཁ་འབྱེད་པ་དང་། འདམ་ལས་སྐྱེས་ཀྱང་གཙང་ཞིང་མཛེས་པས་སོ།།
यह पद्म है (क्योंकि) सूर्य–किरण पाकर खिलता है और कीचड़ में उगने पर भी स्वच्छ और सुन्दर है ।

(२) གཞན་འདྲེན་ལྷག་བཅས། परनायक असमाप्ति सूचक

འདིར་དབྱར་དྲོ་སྟེ་དགུན་གྲང་ངོ་།།
यहाँ पर ग्रीष्म में गर्मी है और शीत काल में सर्दी है ।
འདི་ནི་རྒྱ་གར་སྟེ་དེ་ནི་བོད་དོ།།
यह तो भारत है और वह तो तिब्बत है ।

(३) རྒྱན་སྡུད་ཀྱི་ཕྲད། अलंकार, समासक प्रत्यय

ཕྲད་ — ཀྱང་ ཡང་ འང་།
प्रत्यय — ही, भी, पर भी, लेकिन

བྱ་བའི་ཁྱད་ཚིག་དང་། སྡུད་འབྱེད་ཀྱི་ཚིག་ཕྲད་ཀྱི་ཚིག་གི་རྒྱན་དང་། སྡུད་པའི་དོན་ལ་འཇུག་ཅིང་སྦྲའི་སྦྱོར་ཚུལ་ནི།

རྗེས་འཇུག་ — ག་ད་བ་ས་ ཡི་རྗེས་སུ་ = ཀྱང་
ཡང་འཇུག་ — ད་ས་

རྗེས་འཇུག་ — ང་ན་མ་ར་ལ་ ཡི་རྗེས་སུ་ = ཡང་

རྗེས་འཇུག་ — འ་དང་མཐའ་མེད ཀྱི་རྗེས་སུ་ = འང་ཡང་
གང་རུང་འཇུག་གོ།

अलंकार तथा समासक प्रत्यय ཀྱང་ ཡང་ འང་ .तीन होते हैं ।

प्रयोग नियम :

परयोग	—ག་ད་བ་ས་		
पुनःयोग	—ད་ས	के बाद	= ཀྱང་
परयोग	—ང་ན་མ་ར་ལ་	के बाद	= ཡང་
परयोग	—འ་		
बिना परयोग वाले		के बाद	= འང་ या ཡང་

इसके प्रत्ययों का अर्थ क्रिया–विशेषण और समुच्चयबोधक के 'ही', 'भी' तथा 'पर भी' के सदृश होता है ।

(༡) མཐུན་པའི་རྒྱན། समानालंकार

ཟླ་བ་ནི་དཀར་ཡང་དཀར་པོ་འདུག

चन्द्रमा तो सफेद ही सफेद है ।

མེ་ཏོག་ནི་མཛེས་ཀྱང་མཛེས་པོ་འདུག

फूल तो सुन्दर ही सुन्दर हैं ।

ཁོང་ནི་མཁས་ཤིང་སྙིང་སྟོབས་ཀྱང་ཆེའོ།།

वे पण्डित (भी) हैं, बहादुर भी हैं ।

(༢) མི་མཐུན་པའི་རྒྱན། असमानालंकार

ཁོ་ཕྱུག་པོ་ཡིན་ཀྱང་སེར་སྣ་ཆེན་པོ་འདུག

वह धनवान होने पर भी बड़ा कंजूस है ।

ཕ་མི་བཟང་ཡང་བུ་མི་ངན་པ་ཞིག་འདུག

पिता के अच्छे आदमी होने पर भी पुत्र एक बुरा आदमी है ।

གསེར་གོང་ཆེ་ཡང་རག་གོང་ཆུང་དུ་རེད།
सोने का मूल्य ज्यादा है, लेकिन पीतल का मूल्य कम है ।
ཉི་མ་ཀུ་མུད་ཀྱི་དགྲ་ཡིན་ཀྱང་པདྨའི་གྲོགས་སོ།།
सूर्य कुमुद का शत्रु होने पर भी पद्म का मित्र है ।
ཁ་ནས་ཆོས་བཤད་ཀྱང་བྱ་བ་ཆོས་མིན་བྱེད་ཀྱི་འདུག
मुँह से धर्म कहने पर भी काम अधार्मिक करता है ।
ལབ་ཀྱང་གོ་ཡི་མི་འདུག
कहने पर भी नहीं सुनता है ।

(३) སྡུད་པ། समासक

ལྷས་བྱིན་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་མཆེད་ཀྱང་ཡིན་ལ་དགྲ་ཡང་ཡིན།
देवदत्त तो बुद्ध के भाई भी हैं और शत्रु भी हैं ।
རལ་གྲི་ནི་མཚོན་ཡང་ཡིན་ལ་རྒྱན་ཡང་ཡིན།
तलवार तो अस्त्र–शस्त्र भी है और आभूषण भी है ।
སྟག་ཀྱང་མཛེས་པོ་འདུག
बाघ भी सुन्दर है ।
ལམ་ཡང་བདེ་པོ་འདུག
रास्ता भी सुखकर है ।
མདའ་ཡང་རྣོན་པོ་འདུག
तीर भी तेज है ।
བོད་ཡུལ་ཡང་གྲང་མོ་ཡོང་།
तिब्बत भी ठण्डा होता है ।
འདི་ཡང་མཐོང་སོང་དེ་ཡང་མཐོང་སོང་།
यह भी देखा, वह भी देखा ।

(ང་) ནི་སྒྲ། तो प्रत्यय

ཕྲད་ — ནི། प्रत्यय — तो, ही

ནི་སྒྲ་ནི། དོན་གང་ཞིག་དགར་བ་དང་། བརྣན་པའི་སྒོ་ནས་རྗོད་པར་བྱེད་པ་སྟེ། བྱ་བའི་ཁྱད་ཚིག་དང་། སྡུད་འབྱེད་ཀྱི་ཚིག་ཕྲད་དང་ཚིག་གི་ཁ་བསྒོང་བའི་ཆེད་དུ་འཇུག་གོ།

ནི་ प्रत्यय अवधारण, आग्रह तथा शब्द पूर्ति के लिये प्रयोग किये जाते हैं और हिन्दी के क्रिया–विशेषण और समुच्चयबोधक के 'तो' और 'ही' की भाँति है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

(༡) དགར་བ། अवधारण

སངས་རྒྱས་ནི་རྐང་གཉིས་རྣམས་ཀྱི་ནང་ནས་མཆོག་གོ།

बुद्ध तो द्विपदियों (मनुष्यों) में से श्रेष्ठ हैं ।

སྡིག་པའི་ལས་ནི་བྱ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ནང་ནས་ཐ་མའོ།།

पाप का कम तो कर्मों में से निकृष्ट है ।

(༢) བརྣན་པ། आग्रह

དེ་ནི་དེབ་ལེགས་པོས་ཤིག་ཏུ་ངེས་སོ།།

वह निश्चय ही एक श्रेष्ठ पुस्तक है ।

སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱིས་ནི་གསུངས་སོ།།

स्वयं बुद्ध ने ही कहा था ।

ཁྱོད་ནི་གཡོག་དང་ཁྱོད་ནི་གྲོགས་སོ།།

तू ही दास और तू ही मित्र है ।

(३) ཚིག་གི་ཁ་སྐོང་། शब्द पूर्ति

བསོད་ནམས་ལྡན་པའི་མི་རྣམས་ནི།
भाग्यवान् आदमी तो ।
ཆོས་རྣམས་ཀྱི་ནི་རང་བཞིན་ནོ།།
सभी धर्मों का (तो) स्वभाव है ।

(घ) དང་སྒྲ། और प्रत्यय

ཕྲད་ — དང་
प्रत्यय — समय, से, के कारण

དང་སྒྲ་ནི། འབྲེལ་བའི་ཚིག་ཕྲད་དང་། སྡུད་འབྱེད་ཀྱི་ཚིག་ཕྲད་ཀྱི་སྡུད་པ་དང་། འབྱེད་པ་དང་། རྒྱུ་མཚན་དང་། ཚེ་སྐབས་དང་། གདམས་ངག་བཅས་ལ་འཇུག་གོ།

और (དང་) प्रत्यय — सम्बन्धसूचक और समुच्चयबोधक का संयोग, वियोग, कारण तथा अवधिवाचक और आज्ञासूचक के लिये प्रयोग होता है ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

(༡) སྡུད་པ། संयोग

ས་དང་། ཆུ་དང་། མེ་དང་། རླུང་ནི་འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་བཞིའོ།།
पृथिवी, आप, तेज, और वायु ही चार महाभूत हैं ।
དབུས་གཙང་དང་ཁམས་དང་ཨ་མདོ་ནི་བོད་ཆོལ་ཁ་གསུམ་མོ།།
वू–चङ्, खम् और आ–दो ही तिब्बत के तीन प्रान्त हैं ।

(༢) འབྱེད་པ། वियोग

བོད་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་ཁག་བཞི་ནི་རྙིང་མ་པ་དང་བཀའ་བརྒྱུད་པ་དང་ས་སྐྱ་པ་དང་དགེ་ལུགས་པའོ།།

तिब्बत के बौद्ध धर्म के चार सम्प्रदाय तो ञिङ्–मा–पा. का–ग्युत–पा, स–क्या–पा और गे–लुग्–पा हैं ।

(༣) རྒྱུ་མཚན། कारण

འདི་བྱ་ཚིག་གི་རྗེས་སུ་འཇུག་གོ།

यह क्रिया के बाद प्रयोग होता है ।

ལྷ་མཇལ་བ་དང་དད་པ་སྐྱེས་སོ།།

देव–दर्शन के कारण (से) श्रद्धा उत्पन्न हुई ।

སྨན་ཟོས་པ་དང་ནད་དྭངས་སོང་།

औषधि खाने से बीमारी ठीक हो गयी ।

(༤) ཚེ་སྐབས། अवधिवाचक

ཉི་མ་ཤར་བ་དང་འགྲོ་གི་ཡིན།

सूर्योदय के समय जाऊँगा ।

ལྟོ་ཟ་ཚར་བ་དང་ཉལ་གྱི་ཡིན།

भोजन खा चुकने के समय (पर) सो जाऊँगा ।

(༥) གདམས་ངག आज्ञासूचक

ལས་ཀ་གྱིས་དང་ཡར་རྒྱས་ཡོང་གི་རེད།

काम करो, उन्नति होगी ।

ཡར་ཕེབས་དང་།
ऊपर आइये ।
འདི་བཞུགས་དང་བཀའ་མོལ་ཞིག་ཡོད།
यहाँ बैठिये, एक बात है ।

(ད) རྫོགས་ཚིག समाप्ति–सूचक
ཕྲད་ — གོ་ངོ་དོ་ནོ་བོ་མོ་འོ་རོ་ལོ་སོ་ཏོ།

सहायक क्रिया — है, हैं हूँ तथा हो (आदि) ।
རྫོགས་ཚིག་གམ་སླར་བསྡུ་ནི། རྗེས་འཇུག་བཅུ་དང་ད་ཡིག་ལ་ན་རོ་སྦྱར་བས་བརྗོད་པ་རྫོགས་པར་སྟོན་པ་ཡིན།

འཇུག་ཚུལ་ནི། སྔོན་གྱི་ཚིག་གི་རྗེས་ཀྱི་ཡི་གེ་ལ་ལྟོས་ནས་དེ་དང་མཐུན་པར། དཔེར་ན — བྱས་ཀྱི་མཐར་རྫོགས་ཚིག་སོ་དང་། དག་གི་མཐར་གོ་དང་། མཐའ་མེད་ཀྱི་མཐར་འོ་སྦྱར་བ་སོགས་ཀྱིས་འགྲིས་སོ།།

समाप्ति–सूचक अथवा प्रतिसमाहरण गོ་ ངོ་ དོ་ ནོ་ བོ་ མོ་ འོ་ རོ་ ལོ་ སོ་ और ཏོ། को पूर्व शब्दान्त के अनुसार प्रयोग करते हैं । जैसे : བྱས་ के बाद प्रत्यय སོ་ , དག་ के बाद གོ་ तथा མཐའ་མེད་ (बिना परयोग वाले) के बाद འོ་ लगाते हैं । कभी–कभी ये सहायक क्रिया का अर्थ भी देते हैं ।

དཔེར་བརྗོད། उदाहरण

འདིས་བྱས་སོ།།
इसने किया ।

ཁོས་བྱེད་དོ།།

वह करता है ।

དོན་འཆད་པར་འགྱུར་རོ།།

अर्थ बतायेगा ।

འདི་ནི་གཡག་གོ།

यह याक है ।

དེ་མིའོ།།

वह आदमी है ।

སྨན་བཏུང་གྲུབ་བོ།།

दवा पी चुका है ।

རྟ་བཟང་ངོ་།།

घोड़ा अच्छा है ।

བྱ་བ་ལེགས་སོ།།

काम अच्छा है ।

ཟས་བྱིན་ནོ།།

भोजन दिया ।

འདི་བོད་ཀྱི་ཡུལ་ལོ།།

यह तिब्बत (का) देश है ।

རྒྱ་གར་ལ་ཕྱིནད་དོ།།

भारत को गया ।

ངས་བསམས་སོ།།

मैंने सोचा था ।

དེ་ནམ་མཁའ་འོ།།

वह आकाश है ।

(ན) ཚིག་ཕྲད། निपात

ཞིང་	ཅིང་	ཤིང་	कर, करके
ཞེས་	ཅེས་	ཤེས་	इस (उस) प्रकार
ཞེའོ་	ཅེའོ་	ཤེའོ་	कहा, कहते हैं ।
ཞེ་ན་	ཅེ་ན་	ཤེ་ན་	कहे तो, कहने पर
ཞིག་	ཅིག་	ཤིག	एक, कुछ, कोई, आज्ञा–सूचक

ཚིག་ཕྲད་འདི་རྣམས་ཀྱིས་འཇུག་ཡུལ་གྱི་ཚིག་གཞན་ལ་ལྟོས་ནས་དོན་སོ་སོར་སྟོན་པའི་གྲོགས་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ།།

इन निपातों में से जो जिन वाक्यों के साथ प्रयुक्त होते है, उनके अनुसार परिवर्तित होकर विभिन्न अर्थ प्रकट करते हैं ।

སྦྱོར་ཚུལ་ནི། རྗེས་འཇུག་ང་ན་མ་ར་ལ་དང་མཐའ་མེད་ཀྱི་རྗེས་སུ་ཞིང་ཞེས་ཞེའོ་ཞེ་ན་ཞིག་འཇུག

རྗེས་འཇུག་ག་ད་བ་དང་ཡང་འཇུག་ད་ཡི་རྗེས་སུ་ཅིང་ཅེས་ཅེའོ་ཅེ་ན་དང་ཅིག

རྗེས་འཇུག་དང་ཡང་འཇུག་ས་ཡི་རྗེས་སུ་ཤིང་ཤེས་ཤེའོ་ཤེ་ན་ཤིག་འཇུག་གོ།

प्रयोग नियम;

परयोग ང་ ན་ མ་ འ་ ར་ ལ་ और बिना परयोग वाले के पश्चात् ཞིང་ , ཞེས་ , ཞེའོ་ , ཞེ་ན་ , और ཞིག་

परयोग ག་ ད་ བ་ और पुनःयोग ད་ के पश्चात् ཅིང་ , ཅེས་ , ཅེའོ་ , ཅེ་ན་ और ཅིག་

और परयोग तथा पुनःयोग ས་ के बाद ཤིང་ , ཤེས་ (ཞེས་) , ཤེའོ་, ཤེ་ན་ और ཤིག का प्रयोग होता है ।

བརྗོད་པ། वाक्य

ལམ་ལ་བལྟས་ཤིང་རྒྱུགས་ཤིག

मार्ग में देखकर जाओ ।

ལེགས་སོ་ཞེས་ཤེའོ།།

अच्छा है, इस प्रकार कहते हैं ।

མི་དགོས་ཤེ་ན་མ་སྦྱིན།

नहीं चाहिये कहे तो, मत देना ।

བཀྲ་ཤིས་པར་གྱུར་ཅིག

मंगलम्

བྱིངས་ཀྱི་ཚིག་མཛོད།

༄༅། །བྱིངས་ཀྱི་ཚིག་མཛོད།

བྱ་ཚིག་རེ་རེ་བཞིན། བྱེད་བཞིན་ད་ལྟ་བ། བྱས་ཟིན་འདས་པ་དང་། བྱེད་འགྱུར་མ་འོངས་པ་དང་། བྱེད་པར་སྐུལ་བ་སྐུལ་ཚིག་བཅས་ཀྱི་ཡི་གེའི་གཟུགས་འདྲ་མིན་རྣམས་ཀྱི་བྱ་བའི་ཚིག་ཚོགས་ཀ་ཕྲེང་གི་རིམ་པར་བསྒྲིགས་ཡོད༔

ཀ

	ད་ལྟ་བ།	འདས་པ།	མ་འོངས་པ།	སྐུལ་ཚིག
ལུས།	བཀན་	བཀནད་	བཀན་	བཀནད་ཅིག
སྨིན་	བཀུ་	བཀུས་	བཀུ་	བཀུས་ཤིག
ལྷ་མ་	བཀུར་	བཀུརད་	བཀུར་	བཀུརད་ཅིག
ཕྲ་	བཀོང་	བཀོང་	བཀོང་	བཀོང་ཞིག
གནོད་པར་	བཀོན་	བཀོནད་བཀོན་	བཀོན་	བཀོནད་ཅིག
བྲན་དུ་	བཀོལ་	བཀོལད་	བཀོལ་	བཀོལད་ཅིག
ནོར་	ཀྲུ་	བཀྲུས་	བཀྲུ་	ཀྲུས་ཤིག
ས་	ཀྲོ་	བཀྲོས་	བཀྲོ་	ཀྲོས་ཤིག
ནོར་ལ་	བཀྲམ་	བཀྲམ་	བཀྲམ་	ཀྲོམས་ཤིག
ཟླུམ་	སྐྱུད་	བསྐྱུས་	བསྐྱུ་	སྐྱུས་ཤིག
ལག་པ་	སྐྱུམ་	བསྐྱུམས་	བསྐྱུམ་	སྐྱུམས་ཤིག
ཡི་གེ་	སྐྱུར་	བསྐྱུརད་	བསྐྱུར་	སྐྱུརད་ཅིག
ཚོས་ལ་	སྐྱུལ་	བསྐྱུལད་	བསྐྱུལ་	སྐྱུལད་ཅིག

ཀུན་རྫས་	སྐྱུང་	བསྐྱུངས་	བསྐྱུང་	སྐྱུངས་ཤིག
ཉི་མར་	སྐེམ་	བསྐམས་	བསྐམ་	སྐོམས་ཤིག
གོ་སར་	སྐོ་	བསྐོས་	བསྐོ་	སྐོས་ཤིག
ཁ་	སྐོང་	བསྐངས་	བསྐང་	སྐོངས་ཤིག
གོས་	སྐོན་	བསྐོནད་	བསྐོན་	སྐོནད་ཅིག
འཁོར་ལོ་	སྐོར་	བསྐོརད་	བསྐོར་	སྐོརད་ཅིག
ཆུ་	སྐོལ་	བསྐོལད་	བསྐོལ་	སྐོལད་ཅིག
བཀས་	བཀྱོན་	བཀྱོནད་	བཀྱོན་	བཀྱོནད་ཅིག
ཁང་ལག་	རྐྱོང་	བརྐྱངས་	བརྐྱང་	རྐྱོངས་ཤིག
བུ་ལོན་	སྐྱི་	བསྐྱིས་	བསྐྱི་	སྐྱིས་ཤིག
ཆུ་	སྐྱིལ་	བསྐྱིལད་	བསྐྱིལ་	སྐྱིལད་ཅིག
ཁ་ནས་	སྐྱུག་	བསྐྱུགས་	བསྐྱུག་	སྐྱུགས་ཤིག
ཁེངས་པ་	སྐྱུང་	བསྐྱུངས་	བསྐྱུང་	སྐྱུངས་ཤིག
བརྗེད་པའམ་	སྐྱུད་	བསྐྱུད་	བསྐྱུད་	སྐྱུད་ཅིག
ནོར་	སྐྱུར་	བསྐྱུརད་	བསྐྱུར་	སྐྱུརད་ཅིག
རྟ་ཁ་	དཀྲུ་	དཀྲུས་	དཀྲུ་	དཀྲུས་ཤིག
བུ་	སྐྱེ་	སྐྱེས་	སྐྱེ་	སྐྱེས་ཤིག
རྒྱུ་	སྐྱེད་	བསྐྱེད་	བསྐྱེད་	སྐྱེད་ཅིག
གནས་སུ་	སྐྱེལ་	བསྐྱལད་	བསྐྱལ་	སྐྱེལད་ཅིག
བརྩེ་བས་	སྐྱོང་	བསྐྱངས་	བསྐྱང་	སྐྱོངས་ཤིག
ལྕུང་གིས་	སྐྱོད་	བསྐྱོད་	བསྐྱོད་	སྐྱོད་ཅིག
རྟ་ལ་	སྐྱོན་	བསྐྱོནད་	བསྐྱོན་	སྐྱོནད་ཅིག

དགྲ་ལས་	སྐྱོབ་	བསྐྱབས་	བསྐྱབ་	སྐྱོབས་ཤིག
མཆོ་	སྐྱོམ་	བསྐྱམས་	བསྐྱམ་	སྐྱོམས་ཤིག
ཀློག་པའམ་	སྐྱོར་	བསྐྱརད་	བསྐྱར་	སྐྱོརད་ཅིག
ལམ་ལ་	བགྲི་	བགྲིས་	བགྲི་	བགྲིས་ཤིག
གོས་ཀྱིས་	དགྲི་	དགྲིས་	དགྲི་	དགྲིས་ཤིག
སྒྲིན་	དགྲིག་	དགྲིགས་	དགྲིག་	དགྲིགས་ཤིག
གོ་རིམ་	དགྲུག་	དགྲུགས་	དགྲུག	དགྲུགས་ཤིག
དཀར་ཡོལ་	དགྲུམ་	དགྲུམས་	དགྲུམ་	དགྲུམས་ཤིག
འོ་མ་	དགྲོག	དགྲོགས་	དགྲོག་	དགྲོགས་ཤིག
རོལ་མོ་	དགྲོལ་	དགྲོལད་	དགྲོལ་	དགྲོལད་ཅིག
ཟས་	སྐྲུ་	བསྐྲུས་	བསྐྲུ་	སྐྲུས་ཤིག
སྤར་དུ་	སྐྲུན་	བསྐྲུནད་	བསྐྲུན་	སྐྲུནད་ཅིག
ཉ་མ་རུ་	སྐྲོག་	བསྐྲོགས་	བསྐྲོག་	སྐྲོགས་ཤིག
གདོན་	སྐྲོད་	བསྐྲད་	བསྐྲད་	སྐྲོད་ཅིག
གོས་ཀྱིས་	ཀླུབ་	བཀླུབས་	བཀླུབ་	ཀླུབས་ཤིག
དེབ་	ཀློག	བཀླགས་	བཀླག་	ཀློགས་ཤིག

ཁ

ཚོས་ལ་	མཁས་	མཁས་	མཁས་	མཁས་ཤིག
རང་ལ་	མཁོ་	མཁོ་	མཁོ་	མཁོ་ཞིག
དགྲ་ལ་	འཁུ་	འཁུས་	འཁུ་	འཁུ་ཞིག

ནད་ཀྱིས་	འཁུན་	འཁུནད་	འཁུན་	འཁུན་ཞིག
ཚིག་དོན་	འཁུམས་	འཁུམས་	འཁུམས་	འཁུམས་ཤིག
གཙུག་ཏུ་	འཁུར་	བཀུརད་	བཀུར་	ཁུརད་ཅིག
སྐུད་པ་	འཁལ་	བཀལད་	བཀལ་	ཁལད་ཅིག
གྲལ་དུ་	འགོད་	བཀོད་	དགོད་	འཁོད་ཅིག
དགྲ་དང་	འཁོན་	ཁོནད་	འཁོན་	འཁོན་ཞིག
བྲན་དུ་	འཁོལ་	འཁོལ་	འཁོལ་	འཁོལ་ཞིག
གྲང་བས་	འཁྱག་	འཁྱགས་	འཁྱག་	འཁྱགས་ཤིག
འཁོར་བར་	འཁྱམས་	འཁྱམས་	འཁྱམས་	ཁྱམས་ཤིག
ཕན་ཚུན་	འཁྱར་	འཁྱརད་	འཁྱར་	འཁྱར་ཞིག
ཡན་ལག་	འཁྱིགས་	བཀྱིགས་	བཀྱིག་	ཁྱིགས་ཞིག
སྦྲུལ་	འཁྱིལ་	འཁྱིལད་	འཁྱིལ་	འཁྱིལ་ཞིག
དཔེ་	མཁྱུད་	མཁྱུད་	མཁྱུད་	མཁྱུད་ཅིག
གློག་	འཁྱུག་	འཁྱུགས་	འཁྱུག་	འཁྱུག་ཅིག
ལུས་ལ་	འཁྱུད་	འཁྱུད་	འཁྱུད་	འཁྱུད་ཅིག
དོན་	མཁྱེན་	མཁྱེནད་	མཁྱེན་	མཁྱེནད་ཅིག
ཕན་ཚུན་	འཁྱེར་	ཁྱེརད་	འཁྱེར་	ཁྱེར་ཞིག
ཤིང་ཡར་	འཁྱོག་	འཁྱོགས་	འཁྱོག་	ཁྱོག་ཅིག
ཉིན་སྣང་	འཁྱོང་	འཁྱོངས་	འཁྱོང་	འཁྱོངས་ཤིག
སེམས་	འཁྱོམ་	འཁྱོམས་	འཁྱོམ་	ཁྱོམས་ཤིག
མཐར་	འཁྱོལ་	འཁྱོལད་	འཁྱོལ་	འཁྱོལད་ཅིག་
དགྲ་ལ་	ཁྲོ་	ཁྲོས	ཁྲོ་	ཁྲོས་ཤིག

བྲོ་	འཁྲབ་	འཁྲབས་	འཁྲབ་	འཁྲོབས་ཤིག
ཆགས་པས་	འཁྲིག་	འཁྲིག་	འཁྲིག་	འཁྲིག་ཅིག
མཉམ་དུ་	འཁྲིད་	ཁྲིད་	འཁྲིད་	ཁྲིད་ཅིག
ལུས་ལ་	འཁྲིལ་	འཁྲིལད་	འཁྲིལ་	འཁྲིལ་ཞིག
སྣོད	འཁྲུད་	བཀྲུས་	བཀྲུ་	ཁྲུས་ཤིག
དགྲ་དང་	འཁྲུག་	འཁྲུགས་	འཁྲུག་	འཁྲུགས་ཤིག
སྲས་	འཁྲུང་	འཁྲུངས་	འཁྲུང་	འཁྲུངས་ཤིག
དྲི་མ་	འཁྲུད་	བཀྲུས་	བཀྲུ་	ཁྲུས་ཤིག
རོལ་མོ་	འཁྲོལ་	འཁྲོལ	འཁྲོལ་	འཁྲོལད་ཅིག

ག།

ཡལ་ག་	འགུགས་	བཀུགས་	བཀུག་	ཁུག་ཅིག
གོས་	བགོ་	བགོས་	བགོ་	བགོས་ཤིག
ཟས་	བགོད་	བགོས་	བགོ་	བགོས་ཤིག
ལམ་	འགོག་	བཀག་	དགག་	ཁོག་ཅིག
ཆོད་	བགམ་	བགམ་	བགམ་	བགམ་ཞིག
ལམ་	འགགས་	འགགས་	འགགས་	འགོགས་ཤིང
ཕྱེ་མ་ཁར་	འགམ་	འགམས་	འགམ་	འགོམས་ཤིག
དགྲ་གཉེན་	འགལ་	འགལད་	འགལ་	འགལད་ཅིག
ཤིང་	འགས་	བཀས་	དགས་	ཁོས་ཤིག
མགྲོན་	འགུགས་	བཀུག་	དགུག་	ཁུག་ཅིག
སྲོག་	འགུམ་	གུམ་	འགུམ་	གུམས་ཤིག

སྒྲོན་	འགེགས་	བཀག་	དགག་	ཁོགས་ཤིག
སྣོད་	འགེངས་	བཀང་	དགང་	ཁོངས་ཤིག
མདའ་	འགེངས་	བཀང་	དགང་	ཁོངས་ཤིག
གོས་ཀྱིས་	འགེབས་	བཀབ་	དགབ་	ཁོབས་ཤིག
ཁལ་	འགེལ་	བཀལད་	དགལ་	ཁོལད་ཅིག
ཤིང་	དགེས་	བཀས་	དགས་	ཁོས་ཤིག
ཐུགས་ལ་	དགོངས་	དགོངས་	དགོངས་	དགོངས་ཤིག
གད་མོ་	དགོད་	བགད་	བགོད་	དགོད་ཅིག
སྐལ་བ་	བགོད་	བགོས་	བགོ་	བགོས་ཤིག
གོ་སར་	འགོད་	བཀོད་	དགོད་	ཁོད་ཅིག
སྒྲིག་	འགུམས་	བཀུམ་	དགུམ་	ཁུམས་ཤིག
གཡོ་ཞིང་	འགུལ་	འགུལད་	འགུལ་	འགུལ་ཞིག
ཡོན་ཏན་	འགོ་	འགོས་	འགོ་	གོས་ཤིག
ལམ་དུ་	འགོར་	འགོརད་	འགོར་	འགོརད་ཅིག
རྩ་ནས་	འགོགས་	བཀོག་	དགོག་	ཁོགས་ཤིག
ཕྱི་རྒོལ་	འགོག་	བཀག་	དགག་	ཁོག་ཅིག
གོམ་པས་	འགོམ་	བགོམས་	བགོམ་	འགོམས་ཤིག
ལས་ཀ་	བགྱིད་	བགྱིས་	བགྱི་	གྱིས་ཤིག
ཐུགས་	དགྱེས་	དགྱེས་	དགྱེས་	དགྱེས་ཤིག
དུས་ལས་	འགྱང་	འགྱངས་	འགྱང་	འགྱངས་ཤིག
ལུས་	འགྱིང་	འགྱིངས་	འགྱིང་	འགྱིང་ཞིག
སེམས་	འགྱུ་	འགྱུས་	འགྱུ་	འགྱུས་ཤིག

ཁ་དོག་	འགྱུར་	གྱུརད་	འགྱུར་	གྱུརད་ཅིག
སྐྱུལ་པ་	འཁྱེ་	བཀྱེས་	བཀྱེ་	བཀྱེ་ཞིག
ཡོན་	འཁྱེད་	འཁྱེད་	འཁྱེད་	འཁྱེད་ཅིག
ཤིང་སྡོང་	འཁྱེལ་	འཁྱེལད་	འཁྱེལ་	འཁྱེལ་ཞིག
ཁྲིག་	བགྲད་	བགྲད་	བགྲད་	བགྲོད་ཅིག
གྲོས་	བགྲོ་	བགྲོས་	བགྲོ་	བགྲོས་ཤིག
ལམ་ལ་	བགྲོད་	བགྲོད་	བགྲོད་	བགྲོད་ཅིག
ལྡོ་	འགྲང་	འགྲངས་	འགྲང་	འགྲངས་ཤིག
གོ་རིམ་	འགྲིག་	འགྲིགས་	འགྲིག་	གྲིགས་ཤིག
རྒྱལ་ཁམས་	འགྲིམ་	འགྲིམས་	འགྲིམ་	འགྲིམས་ཤིག
ཐབ་ལ་	འགྲིལ་	གྲིལད་	འགྲིལ་	གྲིལད་ཅིག
དོན་	འགྲུབ་	གྲུབ་	འགྲུབ་	གྲུབ་ཅིག
གྲེན་དུ་	འགྲེང་	འགྲེངས་	འགྲེང་	འགྲེངས་ཤིག
ཆུ་	འགྲེམས་	བཀྲམ་	དགྲམ་	ཁྲོམས་ཤིག
ཚིག་གི་དོན་	འགྲེལད་	བཀྲལད་	དགྲོལ་	འགྲེལད་ཅིག
ཕར་	འགྲོ་	ཕྱིན་	འགྲོ་	སོང་ཞིག
ཚེ་ཟད་དེ་	འགྲོངས་	གྲོངས་	འགྲོངས་	གྲོངས་ཤིག
འཁོར་བ་ལས་	གྲོལ་	གྲོལད	གྲོལ་	གྲོལ་ཞིག
མདུད་པ་	འགྲོལ་	བཀྲོལད་	དགྲོལ་	ཁྲོལད་ཅིག
གཏམ་	གླེང་	གླེངས་	གླེང་	གླེངས་ཤིག
བཅིངས་པ་	གློད་	གློད་	གློད་	གློད་ཅིག
ཡོན་ཏན་གྱིས་	རྒྱགས་	རྒྱགས་	རྒྱགས་	རྒྱགས་ཤིག

ཀོ་བ་	རྒྱོང་	བརྒྱངས་	བརྒྱང་	རྒྱོངས་ཤིག
རྒྱན་གྱིས་	རྒྱན་	བརྒྱནད་	བརྒྱན་	རྒྱནད་ཅིག
མདའ་	རྒྱོབ་	བརྒྱབས་	བརྒྱབ་	རྒྱོབས་ཤིག
རྔན་པ་	བརྒྱལ་	བརྒྱལད་	བརྒྱལ་	བརྒྱལ་ཞིག
འོ་	བརྒྱལ་	བརྒྱལད་	བརྒྱལ་	བརྒྱལད་ཅིག
མགྱོགས་པར་	རྒྱུག་	བརྒྱུགས་	བརྒྱུག་	རྒྱུགས་ཤིག
ཕྱིང་བར་	རྒྱུ་	བརྒྱུས་	བརྒྱུ་	རྒྱུས་ཤིག
རིམ་པར་	བརྒྱུད་	བརྒྱུད	བརྒྱུད་	རྒྱུད་ཅིག
དམ་སྲི་	སྒབ་	བསྒབས་	བསྒབ་	སྒོབས་ཤིག
གྲོགས་ཀྱི་ཆེད་	སྒུག་	བསྒུགས་	བསྒུག་	སྒུགས་ཤིག
མགོ་	སྒུར་	སྒུརད་	སྒུར་	སྒུརད་ཅིག
ཤིང་སྡོང་	སྒུལ་	བསྒུལད་	བསྒུལ་	སྒུལད་ཅིག
བཀའ་	སྒོ་	བསྒོས་	བསྒོ་	སྒོས་ཤིག
དྲིས་	སྒོ་	བསྒོས་	བསྒོ་	སྒོས་ཤིག
མཐའ་	སྒོག་	བསྒགས་	བསྒག་	སྒོགས་ཤིག
ལྷ་	སྒོམ་	བསྒོམས་	བསྒོམ་	སྒོམས་ཤིག
གོས་	སྒྲུར་	བསྒྲུརད་	བསྒྲུར་	སྒྲུརད་ཅིག
སྤོང་པོ་	སྒྲུལ་	བསྒྲུལད་	བསྒྲུལ་	སྒྲུལད་ཅིག
གོ་རིམ་	སྒྲིག་	བསྒྲིགས་	བསྒྲིག་	སྒྲིགས་ཤིག
ཡོལ་བས་	སྒྲིབ་	བསྒྲིབས་	བསྒྲིབ་	སྒྲིབས་ཤིག
ཤྲོ་	སྒྲིམ་	བསྒྲིམས་	བསྒྲིམ་	སྒྲིམས་ཤིག
སྐུད་པ་	སྒྲིམ་	བསྒྲིམས་	བསྒྲིམ་	སྒྲིམས་ཤིག

གཅིག་ཏུ་	སྒྲིལ་	བསྒྲིལད་	བསྒྲིལ་	སྒྲིལད་ཅིག
ནོར་	སྒྲུབ་	བསྒྲུབས་	བསྒྲུབ་	སྒྲུབས་ཤིག
རིགས་	སྒྲི་	བསྒྲིས་	བསྒྲི་	སྒྲིས་ཤིག
གྲེན་དུ་	སྒྲེང་	བསྒྲེངས་	བསྒྲེང་	སྒྲེངས་ཤིག
སྒྲ་	སྒྲོག་	བསྒྲགས་	བསྒྲག་	སྒྲོགས་ཤིག
གྲངས་	སྒྲོང་	བསྒྲངས་	བསྒྲང་	སྒྲོངས་ཤིག
དགྲ་	སྒྲོལ་	བསྒྲལད་	བསྒྲལ་	སྒྲོལད་ཅིག
བུད་མེད་	སྒྲོད་	བསྒྲོད་	བསྒྲོད་	སྒྲོད་ཅིག

ང་

ལས་ཀྱིས་	ངལ་	ངལད་	ངལ་	ངལ་ཞིག
སེམས་	དངང་	དངངས་	དངང་	དངངས་ཤིག
ཚར་དུ་	དངར་	དངརད་	དངར་	དངར་ཞིག
ལས་བྱེད་དུ་	མངག་	མངགས་	མངག་	མངགས་ཤིག
སྨྲ་ངན་གྱིས་	ངུ་	ངུས་	ངུ་	ངུས་ཤིག
སེམས་ལ་	ངེས་	ངེས་	ངེས་	ངེས་ཤིག
ལོ་ཏོག་	རྔ་	བརྔས་	བརྔ་	རྔོས་ཤིག
ནོར་གྱིས་	རྔན་	བརྔནད་	བརྔན་	རྔནད་ཅིག
ནོར་ལ་	རྔམ་	བརྔམས་	བརྔམ་	རྔམས་ཤིག
དབུགས་	རྔུབ་	བརྔུབས་	བརྔུབ་	རྔུབས་ཤིག
ཡོས་	རྔོད་	བརྔོས་	བརྔོད་	རྔོས་ཤིག
རི་དྭགས་	རྔོན་	བརྔོནད་	བརྔོན་	རྔོནད་ཅིག

དམ་པར་	བསྡུགས་	བསྡུགས་	བསྡུགས་	བསྡུགས་ཤིག
དགེ་བ་	སྡོ་	བསྡོས་	བསྡོ་	སྡོས་ཤིག
མཚང་	སྡོགས་	བསྡོགས་	བསྡོག་	སྡོགས་ཤིག

ཙ་

ཕན་ཚུན་	གཙོར་	བཙརད་	གཙར་	གཙོརད་ཅིག
གཤིན་	གཙི་	གཙིས་	གཙི་	གཙི་ཞིག
ཉན་	འཚིར་	བཙིརད་	བཙིར	ཚིརད་ཅིག
བར་དུ་	གཙིར་	གཙིརད་	གཙིར་	གཙིརད་ཅིག
ཆུ་	འཚུ་	བཙུས་	བཙུ་	ཚུས་ཤིག
ལག་པ་	འཚུས་	གཙུས་	བཙུས་	ཙུས་ཤིག
ཡིད་	གཙུགས་	གཙུགས་	གཙུགས་	གཙུགས་ཤིག
བར་དུ་	གཙུར་	གཙུརད་	གཙུར་	ཚུརད་ཅིག
བྲམས་པའམ་	གཙེས་	གཙེས་	གཙེས་	གཙེས་ཤིག
སྨིག་	བཙོར་	བཙརད་	བཙར་	བཙོརད་ཅིག
ནོར་	འཚོལ་	བཙོལད་	བཙོལ་	ཚོལ་ཅིག
སྤྱོད་	གཙོག་	བཙག་	གཙག་	ཚོག་ཅིག
ཐོག་པ་	གཙོད་	བཙད་	གཙད་	ཚོད་ཅིག
མདུན་ལ་	གཙོར་	བཙརད་	གཙར་	གཙོརད་ཅིག
སྤྱོད་	གཙོག་	བཙག་	གཙག་	ཙོག་ཅིག

ཆ

ལམ་ལ་	ཆ་	ཆས་	ཆས་	ཆས་ཤིག
འདོད་པས་	ཆགས་	ཆགས་	ཆགས་	ཆགས་ཤིག
སྣོད་	འཆག་	ཆག་	འཆག་	ཆག་ཅིག
ཞབས་ཀྱིས་	འཆག་	བཅགས་	བཅག་	ཆོགས་ཤིག
སྡིག་པ་	འཆགས་	བཤགས་	བཤག་	འཆོགས་ཤིག
ལུས་ལ་	འཆང་	བཅངས་	བཅང་	ཆོངས་ཤིག
སྐུད་པ་	འཆད་	ཆད་	འཆད་	ཆད་ཅིག
ཆོས་.	འཆད་	བཤད་	བཤད་	ཤོད་ཅིག
སྐྱོན་	འཆབ་	བཅབས་	བཅབ་	ཆོབས་ཤིག
གནས་	འཆའ་	བཅས་	བཅའ་	འཆོས་ཤིག
ཉི་མ་	འཆར་	ཤར་	འཆར་	ཤར་ཅིག
རྟ་ལ་	འཆིབས་	བཅིབས་	བཅིབ་	ཆིབས་ཤིག
ལྕགས་སྒྲོག་གིས་	འཆིངས་	བཅིངས་	བཅིང་	ཆིངས་ཤིག
འགྲོ་བའམ་	མཆི་	མཆིས་	མཆི་	མཆིས་ཤིག
ཆུ་	འཆུ་	བཅུས་	བཅུ་	ཆུས་ཤིག
རྟེན་འབྲེལ་	འཆུག་	འཆུགས་	འཆུག་	འཆུགས་ཤིག
མེ་	མཆེད་	མཆེད་	མཆེད་	མཆེད་ཅིག
ཁས་	འཆེ་	འཆེས་	འཆེ་	འཆེས་ཤིག
ཞེན་པའམ་	འཆེལ་	འཆེལད་	འཆེལ་	འཆེལ་ཞིག
ལྷ་ལ་	མཆོད་	མཆོད་	མཆོད་	མཆོད་ཅིག
ནམ་མཁར་	མཆོང་	མཆོངས་	མཆོང་	མཆོངས་ཤིག

རྒྱུན་གྱིས་	མཚོར་	མཚོརད་	མཚོར་	མཚོརད་ཅིག
ཀུན་མ་	འཚོར་	ཤོརད་	འཚོར་	ཤོར་ཞིག
ཉ་	འཚོར་	བཤོརད་	གཤོར་	ཤོརད་ཅིག
འཕྲིན་ལས་	འཚོལ་	བཙོལད་	བཙོལ་	ཚོལད་ཅིག
ཁྲིམས་	འཆའ་	བཅས་	བཅའ་	འཚོས་ཤིག
གཏོར་མ་	འཚོས་	བཙོས་	བཙོ་	ཚོས་ཤིག

ཇ་

ལྷ་	མཇལ་	མཇལད་	མཇལ་	མཇོལད་ཅིག
ཡིད་ལ་	འཇགས་	བཙགས་	གཙགས་	ཚོགས་ཤིག
སྐོག་ནས་	འཇབ་	བཞབས་	བཞབ་	འཇོབས་ཤིག
རིང་སྲུང་	འཇལ་	བཙལད་	གཞལ་	འཇོལད་ཅིག
བུ་ལོན་	འཇལ་	བཙལད་	གཞལ་	འཇོལད་ཅིག
མཁར་	འཇིག་	བཤིག་	གཞིག	ཤིག་ཅིག
དགྲ་	འཇིགས་	འཇིགས་	འཇིགས་	འཇིགས་ཤིག
ནུ་འོ་	འཇིབ་	བཞིབས་	གཞིབ	འཇིབས་ཤིག
ཉོན་མོངས་པ་	འཇིལ་	བཅིལད་	གཞིལ་	ཅིལད་ཅིག
ལག་པས་	འཇུ་	འཇུས་	འཇུ་	འཇུས་ཤིག
ནང་ལ་	འཇུག་	བཅུག་	གཞུག་	ཆུགས་ཤིག
ཐབས་ཀྱིས་	འཇུན་	བཅུནད་	གཅུན་	ཆུནད་ཅིག
ཤ་	འཇུམ་	འཇུམ་	གཞུམ་	ཆུམ་ཞིག
འཇུར་མིག་ཏུ་	འཇུར་	བཅུརད་	བཅུར་	གཅུརད་ཅིག

འདོད་པ་	འཛོ་	འཛོ་	འཛོ་	འཛོ་ཞིག
འོ་མ་	འཛོ་	བཞོས་	བཞོ་	འཛོས་ཤིག
བཅའ་ཀ་	འཛོག་	བཞག་	གཞག་	ཞོག་ཅིག
ཤིང་ལེབ་མོར་	འཛོག་	བཞོགས་	གཞོག་	གཞོགས་ཤིག
དགྲ་	འཛོམས་	བཅོམ་	གཞོམ་	ཚོམས་ཤིག
ཕན་ཚུན་	རྗེ་	བརྗེས་	བརྗེ་	རྗེས་ཤིག
སེམས་ཀྱིས་	བརྗེད་	བརྗེད་	བརྗེད་	བརྗེད་ཅིག
ངག་གིས་	རྗོད་	བརྗོད་	བརྗོད་	རྗོད་ཅིག

ཉ་

གཏམ་	ཉན་	ཉནད་	ཉན་	ཉོནད་ཅིག
མགྲོ་དམན་	མཉམ་	མཉམ་	མཉམ་	མཉམ་ཞིག
བཅའ་ཀ་	ཉོ་	ཉོས་	ཉོ་	ཉོས་ཤིག
བཟང་ངན་	གཉུལ་	གཉུལད་	གཉུལ་	གཉུལད་ཅིག
ཀོ་བ་	མཉེད་	མཉེས་	མཉེ་	མཉེད་ཅིག
ངལ་བའམ་	མཉེལ་	མཉེལད་	མཉེལ་	མཉེལད་ཅིག
དཔོན་པོ་	མཉེས་	མཉེས་	མཉེས་	མཉེས་ཤིག
དམན་པར་	བརྙས་	བརྙས་	བརྙས་	བརྙས་ཤིག
ཐོར་བ་	རྙེད་	རྙེད་	རྙེད་	རྙེད་ཅིག
མངའ་	བརྙེས་	བརྙེས་	བརྙེས་	བརྙེས་ཤིག
རྒྱ་	རྙོག་	བརྙོགས་	བརྙོག་	རྙོགས་ཤིག
ལོ་རྒྱུས་	སྙོད་	བསྙད་	བསྙད་	སྙོད་ཅིག

ཡིད་ལ་	སྐྱམ་	སྐྱམ་	སྐྱམ་	སྐྱམ་ཞིག
དུས་	སྐྱིགས་	སྐྱིགས་	སྐྱིགས་	སྐྱིགས་ཤིག
ཆར་དུ་	སྐྱིལ་	བསྐྱིལད་	བསྐྱིལ་	སྐྱིལད་ཅིག
སྐུམ་	སྐྱུག་	བསྐྱུགས་	བསྐྱུག་	སྐྱུགས་ཤིག
ནད་པ་	སྐྱུང་	བསྐྱུངས་	བསྐྱུང་	བསྐྱུངས་ཤིག
ནད་ཀྱིས་	སྐྱུན་	བསྐྱུནད་	བསྐྱུན་	སྐྱུནད་ཅིག
འཛེགས་པས་	སྐྱེང་	བསྐྱེངས་	བསྐྱེང་	སྐྱེངས་ཤིག
ཛེས་སུ་	སྐྱེགས་	བསྐྱེགས་	བསྐྱེག་	སྐྱེགས་ཤིག
ཀྲུགས་པའམ་	སྐྱེམས་	བསྐྱེམས་	བསྐྱེམ་	སྐྱེམས་ཤིག
གདོང་	སྐྱེར་	བསྐྱེརད་	བསྐྱེར་	སྐྱེརད་ཅིག
གོང་མར་	སྐྱེན་	བསྐྱེནད་	བསྐྱེན་	སྐྱེནད་ཅིག
ཆུ་	སྐྱོག་	བསྐྱོགས་	བསྐྱོག་	སྐྱོགས་ཤིག
སྐུད་པ་	སྐྱོད་	བསྐྱོད་	བསྐྱོད་	སྐྱོད་ཅིག
ཚིག་གི་དོན་	སྐྱོན་	བསྐྱོནད་	བསྐྱོན་	སྐྱོནད་ཅིག
ལག་པས་	སྐྱོབ་	བསྐྱབས་	བསྐྱབ་	སྐྱོབས་ཤིག
མཐོ་དམན་	སྐྱོམས་	བསྐྱམས་	བསྐྱམ་	སྐྱོམས་ཤིག
མལ་དུ་	སྐྱོལ་	བསྐྱལད་	བསྐྱལ་	སྐྱོལད་ཅིག

ཏ

ནོར་གཞན་ལ་	གཏམ་	གཏམས་	གཏམ་	གཏོམས་ཤིག
འོད་ཀྱིས་	གཏམ་	གཏམས་	གཏམ་	གཏམས་ཤིག
ཁྲག་	གཏར་	གཏརད་	གཏར་	གཏོར་ཞིག

སྒྲིན་	གདིབ་	གདིབས་	གདིབ་	གདིབས་ཤིག
ཞབས་ལ་	གདུག་	གདུགས	གདུག་	གདུགས་ཤིག
དུམ་བུར་	གདུབ་	གདུབས་	གདུབ་	གདུབས་ཤིག
མགོ་	གདུམ་	གདུམས་	གདུམ་	གདུམས་ཤིག
སེ་གོལ་	གདོག་	གདོགས་	གདོག་	གདོགས་ཤིག
ཁོངས་སུ་	གདོགས་	གདོགས་	གདོགས་	གདོགས་ཤིག
བཅའ་ཀ་	གདོང་	བདང་	གདང་	དོངས་ཤིག
ལུགས་སྲོལ་	གདོད་	གདོད་	གདོད	གདོད་ཅིག
ལག་ཏུ་	གདོད་	གདད་	གདད་	གདོད་ཅིག
ལུས་སྟོབས་	བརྡ་	བརྡས་	བརྡ་	རྡས་ཤིག
ཡུན་དུ་	བརྡན་	བརྡནད་	བརྡན་	རྡོནད་ཅིག
ཐོག་	རྡིབ་	བརྡིབས་	བརྡིབ་	རྡིབས་ཤིག
བྱ་བ་	རྡུལ་	བརྡུལད་	བརྡུལ་	རྡུལད་ཅིག
གཞི་ལ་	རྡེནད་	བརྡེནད་	བརྡེན་	རྡེནད་ཅིག
ལེགས་ཉེས་	རྡོག་	བརྡགས་	བརྡག་	རྡོགས་ཤིག
གནས་སུ་	རྡོལ་	བརྡོལད་	བརྡོལ་	རྡོལད་ཅིག
མིག་གིས་	ལྟ་	བལྟས་	བལྟ་	ལྟོས་ཤིག
སྣས་	ལྟམ་	བལྟམས་	བལྟམ་	ལྟོམས་ཤིག
ངན་འགྲོར་	ལྟུང་	ལྟུང་	ལྟུང་	ལྟུངས་ཤིག
གོས་	ལྟེབ་	བལྟབས་	བལྟབ་	ལྟོབས་ཤིག
ཕྱིང་དུ་	སྟར་	བསྟརད་	བསྟར་	སྟོརད་ཅིག
བདེ་བར་	སྟི་	བསྟིས་	བསྟི་	སྟིས་ཤིག་

ལྷ་རང་ལ་	སྙིམ་	བསྙིམས་	བསྙིམ་	སྙིམས་ཤིག
བཀྲུན་པའམ་	སྙིང་	བསྙིངས་	བསྙིང་	སྙིངས་ཤིག
ཡུན་	སྙུང་	བསྙུངས་	བསྙུང་	སྙུངས་ཤིག
ཡང་ཡང་	སྙུད་	བསྙུད་	བསྙུད་	སྙུད་ཅིག
གྲོགས་དང་	སྙུན་	བསྙུནད་	བསྙུན་	བསྙུནད་ཅིག
ཁྲ་མ་	སྙེན་	བསྙེནད་	བསྙེན་	སྙེནད་ཅིག
དཔུལ་པོར་ཉོར་	སྙེར་	སྙེརད་	སྙེར་	སྙེརད་ཅིག
གུས་པས་	བསྙོད་	བསྙོད་	བསྙོད་	བསྙོད་ཅིག
ཧ་ར་སྣ་	སྙོད་	བསྙད་	བསྙད་	སྙོད་ཅིག
ལམ་	སྙོན་	བསྙནད་	བསྙན་	སྙོནད་ཅིག
ཞལ་དུ་	སྙོབ་	བསྙབས་	བསྙབ་	སྙོབས་ཤིག

ཐ

ཞིབ་མོར་	འཐག	བཏགས་	བཏག	ཐོགས་ཤིག
དགྲ་ལ་	འཐབ་	འཐབས་	འཐབ་	འཐབ་ཅིག
གཅིག་ཏུ་	མཐུད་	མཐུད་	མཐུད་	མཐུད་ཅིག
ཉེས་པ་	ཐོལ་	མཐོལད་	མཐོལ་	མཐོལ་ཞིག
དུ་བ་	འཐིབ་	འཐིབས་	འཐིབ་	འཐིབས་ཤིག
མེ་ཏོག་	འཐུ་	བཏུས་	བཏུ་	ཐུས་ཤིག
ཕན་ཚུན་	ཐུག་	ཐུག་	ཐུག་	ཐུག་ཅིག
ཇ་	འཐུང་	བཏུངས་	བཏུང་	ཐུངས་ཤིག
དམ་བུར་	འཐུབ་	བཏུབས་	གཏུབ་	ཐུགས་ཤིག

མགོ་	འཐུམས་	གཏུམས་	གཏུམ་	ཐུམས་ཤིག
སྨན་	འཐུལ་	བཏུལད་	གཏུལ་	ཐུལད་ཅིག
སྤུ་	འཐོག་	བཏོགས་	བཏོག་	ཐོགས་ཤིག
ཕྱིར་	འཐོན་	ཐོནད་	འཐོན་	ཐོནད་ཅིག
མགོ་	འཐོམ་	འཐོམས་	འཐོམ་	ཐོམས་ཤིག
མེ་ཏོག་	འཐོར་	གཏོརད་	གཏོར་	ཐོརད་ཅིག

ད

ཚོས་	དར་	དར་	དར་	དར་ཞིག
ཁ་	གདང་	གདངས་	གདང་	གདོངས་ཤིག
སྐྱ་ངན་ལས་	འདའ་	འདས་	འདའ་	འདའ་ཞིག
བདེན་པ་	བདར་	བདརད་	བདར་	བདོར་ཞིག
སྨན་	བདར་	བདརད་	བདར་	བདར་ཞིག
དྲི་མ་	འདག་	དག་	དག་	དག་ཅིག
གདན་	འདིངས་	བཏིངས་	གདིང་	ཐིངས་ཤིག
སེམས་	དུབ་	དུབ་	དུབ་	དུབ་ཅིག
ཐུག་པ་	གདུ་	གདུས་	གདུ་	གདུས་ཤིག
སྐྱ་ངན་གྱིས་	གདུང་	གདུངས་	གདུང་	གདུངས་ཤིག
སྤོས་	བདུག་	བདུགས་	བདུག་	བདུགས་ཤིག
གཞུ་	བདུང་	བདུངས་	བདུང་	བདུངས་ཤིག
མཉམ་དུ་	འདུ་	འདུས་	འདུ་	འདུས་ཤིག
གདན་ལ་	འདུག་	འདུག་	འདུག་	འདུག་ཅིག

ཞབས་ལ་	འདུད་	བཏུད་	གཏུད་	དུད་ཅིག
རྩོད་པ་	འདུམ་	འདུམས་	འདུམ་	འདུམས་ཤིག
གདུལ་བྱ་	འདུལ་	བཏུལད་	གདུལ་	ཐུལད་ཅིག
མཚོན་ཆ་	གདེང་	གདེངས་	གདེང་	གདེངས་ཤིག
སྲང་ལ་	འདེགས་	བཏེག་	གདེག་	ཐེགས་ཤིག
བྲིས་སུ་	འདེགས་	བཏེག་	འདེག་	ཐེགས་ཤིག
རྗེས་ནས་	འདེད་	བདས་	བདའ་	དེད་ཅིག
ས་བོན་	འདེབས་	བཏབ་	གདབ་	ཐོབས་ཤིག
རྒྱུས་	འདེབས་	བཏབ་	གདབ་	ཐོབས་ཤིག
གནས་གཞན་དུ་	འདེང་	འདེང་	དེངས་	དེངས་ཤིག
ལེགས་ཉེས་	འདེམ་	བདམས་	བདམ་	འདོམས་ཤིག
འགྲོ་བའམ་	འདོང་	འདང་	འདོང་	དོང་ཞིག
རྒྱུན་	འདོགས་	བཏགས་	གདགས་	ཐོགས་ཤིག
ཟས་ཟ་བར་	འདོད་	འདོད་	འདོད་	འདོད་ཅིག
ངན་སོང་ལས་	འདོན་	བཏོན་	གདོན་་	ཐོན་ཅིག
ཁ་ཏོན་	འདོན་	བཏོནད་	གདོན	ཐོནད་ཅིག
གདམས་ངག་	འདོམས་	གདམས་	གདམ་	འདོམས་ཤིག
ཕྱིར་	འདོར་	དོརད་	དོར་	དོར་ཞིག
ཕྱེ་མ་	རྡལ་	བརྡལད་	བརྡལ་	རྡོལད་ཅིག
ཐོག་	རྡིབ་	བརྡིབས་	བརྡིབ་	རྡིབས་ཤིག
ཛ་དང་ཕྲོ་	རྡུང་	བརྡུངས་	བརྡུང་	རྡུངས་ཤིག
དབྱུག་པས་	རྡེག་	བརྡེགས་	བརྡེག་	རྡེགས་ཤིག

ཐལ་མོ་	རྡེབ་	བརྡབས་	བརྡབ་	རྡོབས་ཤིག
གྲི་	རྡོར་	བརྡརད་	བརྡར་	རྡོརད་ཅིག
སྐོད་	རྡོལ་	བརྡོལད་	བརྡོལ་	རྡོལད་ཅིག
ལྷེས་	ལྡུག་	བལྡུགས་	བལྡུག་	ལྡོགས་ཤིག
མལ་ནས་	ལྡང་	ལྡངས་	ལྡང་	ལྡོངས་ཤིག
སོས་	ལྡད་	བལྡད་	བལྡད་	ལྡོད་ཅིག
ཡང་ཡང་	ལྡབ་	བལྡབས་	བལྡབ་	ལྡོབས་ཤིག
མཉམ་དུ་	སྡེབ་	བསྡེབས་	བསྡེབ་	སྡེབས་ཤིག
སྐོད་དུ་	ལྡུག་	ལྡུགས་	ལྡུག་	ལྡུགས་ཤིག
ཁྲོ་བས་	སྡང་	སྡང་	སྡང་	སྡང་ཞིག
དགྲ་ལ་	སྡིག་	བསྡིགས་	བསྡིག་	སྡིགས་ཤིག
དབང་དུ་	སྡུད་	བསྡུས་	བསྡུ་	སྡུས་ཤིག
འཁོན་	སྡུམ་	བསྡུམས་	བསྡུམ་	སྡུམས་ཤིག
ལེགས་ཉེས་	སྡུར་	བསྡུརད་	བསྡུར་	སྡུརད་ཅིག
གྲོས་	སྡུར་	བསྡུརད་	བསྡུར་	སྡུརད་ཅིག
གྲོགས་དང་	སྡེབ་	བསྡེབས་	བསྡེབ་	སྡེབས་ཤིག
དགྲར་	སྡོ་	བསྡོས་	བསྡོ་	སྡོས་ཤིག
ལམ་ཆས་	སྡོག	བསྡོགས་	བསྡོག	སྡོགས་ཤིག
གདན་ལ་	སྡོད་	བསྡད་	བསྡད་	སྡོད་ཅིག
གཅིག་ཏུ་	སྡོང་	བསྡོངས་	བསྡོང་	སྡོངས་ཤིག
ཐག་པས་	སྡོམ་	བསྡམས་	བསྡམ་	སྡོམས་ཤིག
གྲངས་	སྡོམ་	བསྡོམས་	བསྡོམ་	སྡོམས་ཤིག

སེམས་ལ་	དྲན་	དྲནད་	དྲན་	དྲན་ཞིག
གོས་དུམ་བུ་ར་	འདྲལ་	དྲལད་	དྲལ་	དྲོལད་ཅིག
ཁྲིམས་	དྲལ་	འདྲལད་	དྲལ་	དྲོལ་ཞིག
དྲི་བ་	འདྲི་	དྲིས་	དྲི་	དྲིས་ཤིག
གཡོ་རྒྱུས་	འདྲིད་	ཁྲིད་	ཁྲིད་	ཁྲིད་ཅིག
རས་ཀྱིས་	འདྲིལ་	དྲིལད་	འདྲིལ་	དྲིལད་ཅིག
གྲོགས་དང་	འདྲིས་	འདྲིས་	འདྲིས་	འདྲིས་ཤིག
སློག་ཏུལ་	འདྲུད་	དྲུད་	དྲུད་	དྲུད་ཅིག
སྒྲ་	འདྲེག་	འདྲེགས་	འདྲེག་	འདྲེགས་ཤིག
གྲངས་	འདྲེན་	བགྲངས་	བགྲང་	བགྲོངས་ཤིག
ལམ་སྣ་	འདྲེན་	དྲངས་	དྲང་	དྲོངས་ཤིག
ཆུ་དང་འོ་མ་	འདྲེ་	འདྲེས་	འདྲེ་	འདྲེས་ཤིག
རྟ་	འདྲོག་	འདྲོགས་	འདྲོག་	འདྲོགས་ཤིག

ན

སྣ་མས་	གནང་	གནངས་	གནང་	གནོངས་ཤིག
ནང་ལ་	གནས་	གནས་	གནས་	གནས་ཤིག
ཕྱག་བཙལ་	མནག་	མནགས་	མནག་	མནོག་ཅིག
ན་བཟའ་	མནབ་	མནབས་	མནབ་	མནབས་ཤིག
ཕྱག་བཙལ་གྱིས་	མནར་	མནརད་	མནར་	མནརད་ཅིག
མལ་དུ་	མནལ་	མནལད་	མནལ་	མནོལ་ཞིག
ཉི་མ་	ནུབ་	ནུབ་	ནུབ་	ནུབ་ཅིག

གདམས་ངག་	ནོད་	མནོས་	མནོ་	མནོས་ཤིག
ཉེས་པས་	གནོང་	གནོངས་	གནོང་	ནོངས་ཤིག
ལག་པས་	ནོམ་	ནོམས་	ནོམ་	ནོམས་ཤིག
ལུས་ལ་	གནོད་	གནོད་	གནོད་	གནོད་ཅིག
འོག་ལ་	གནོན་	མནནད་	མནན་	མནོནད་ཅིག
མནོ་བསམ་	མནོ་	མནོས་	མནོ་	མནོས་ཤིག
དྲི་	མནམ་	མནམས་	མནམ་	མནོམས་ཤིག
གྲིབ་ཀྱིས་	མནོལ་	མནོལད་	མནོལ་	མནོལད་ཅིག
ཟས་ཀྱིས་	རྣོང་	བརྣངས་	བརྣང་	རྣོངས་ཤིག
ནན་གྱིས་	རྣོན་	བརྣནད་	བརྣན་	རྣོནད་ཅིག
ཡིད་ལ་	བརྣག་	བརྣགས་	བརྣག་	རྣོགས་ཤིག
ནོར་རྫས་	རྣོག་	བརྣོགས་	བརྣོག་	རྣོགས་ཤིག
མཚོན་གྱིས་	སྣད་	བསྣད་	བསྣད་	སྣོད་ཅིག
སྡིག་ཁྲིམས་	སྣུབ་	བསྣུབས་	བསྣུབ་	སྣུབས་ཤིག
མཚོན་གྱིས་	སྣུན་	བསྣུནད་	བསྣུན་	སྣུནད་ཅིག
དུས་ཡུན་	སྣུར་	བསྣུརད་	བསྣུར་	སྣུརད་ཅིག
ཕྲེ་	སྣོ་	བསྣོས་	བསྣོ་	སྣོས་ཤིག
ཁར་	སྣོན་	བསྣནད་	བསྣན་	སྣོནད་ཅིག
ཕྲུག་ཏུ་	སྣོམ་	བསྣམས་	བསྣམ་	སྣོམས་ཤིག
སྙིང་འོག་	སྣོར་	བསྣོརད་	བསྣོར་	སྣོརད་ཅིག
ཕན་ཚུན་	སྣོལ་	བསྣོལད་	བསྣོལ་	སྣོལ་་ཞིག

པ་

དཔེ་ཆ་	དཔར་	དཔརད་	དཔར་	དཔོརད་ཅིག
ཟློས་	དཔོག་	དཔགས་	དཔག་	དཔོགས་ཤིག
དུ་མ་	སྤུང་	སྤུངས་	སྤུང་	སྤུངས་ཤིག
སྣོད་ཀྱི་ཁ་	སྤུབ་	སྤུབས་	སྤུབ་	སྤུབས་ཤིག
མང་དུ་	སྤེལ་	སྤེལད་	སྤེལ་	སྤེལད་ཅིག
གནས་	སྤོ་	སྤོས་	སྤོ་	སྤོས་ཤིག
གོམ་པ་	སྤོ་	སྤོས་	སྤོ་	སྤོས་ཤིག
སྲིག་པ་	སྤོང་	སྤངས་	སྤང་	སྤོངས་ཤིག
གྲངས་	སྤོར་	སྤརད་	སྤར་	སྤོརད་ཅིག
དར་	དཔྱོང་	དཔྱངས་	དཔྱང་	དཔྱོངས་ཤིག
དོན་ལ་	དཔྱོད་	དཔྱད་	དཔྱད་	དཔྱོད་ཅིག
ཆུར་	སྤྲིང་	སྤྲིངས་	སྤྲིང་	སྤྲིངས་ཤིག
ཡུལ་ནས་	སྤྲུག་	སྤྲུགས་	སྤྲུག་	སྤྲུགས་ཤིག
བཀྲོན་པའམ་	སྤྲོ་	སྤྲོས་	སྤྲོ་	སྤྲོས་ཤིག
ལོངས་སུ་	སྤྱོད་	སྤྱད་	སྤྱད་	སྤྱོད་ཅིག
ཉོར་དབང་གིས་	སྤྱོམ་	སྤྱོམས་	སྤྱོམ་	སྤྱོམ་ཞིག
འཕྲིན་	སྤྲིང་	སྤྲིངས	སྤྲིང་	སྤྲིངས་ཤིག
གོས་	སྤྲུག་	སྤྲུགས་	སྤྲུག་	སྤྲུགས་ཤིག
སྤྲུལ་པ་	སྤྲུལ་	སྤྲུལད་	སྤྲུལ་	སྤྲུལད་ཅིག
འོད་	སྤྲོ་	སྤྲོས་	སྤྲོ་	སྤྲོས་ཤིག
རྒྱས་པར་	སྤྲོ་	སྤྲོས་	སྤྲོ་	སྤྲོས་ཤིག

ཁ་	སྒྲོད་	སྒྲད་	སྒྲད་	སྒྲོད་ཅིག
		ཕ་		
ནད་ལ་	ཕན་	ཕནད་	ཕན་	ཕན་ཞིག
ཕར་ཚུར་	ཕེབ་	ཕེབས་	ཕེབ་	ཕེབས་ཤིག
གནས་ལས་	འཕག་	འཕགས་	འཕག་	འཕོགས་ཤིག
གོང་དུ་	འཕགས་	འཕགས་	འཕགས་	འཕགས་ཤིག
གཡུལ་ལས་	འཕམ་	ཕམ་	ཕམ་	ཕམ་ཞིག
གོ་གནས་	འཕར་	འཕརད་	འཕར་	འཕརད་ཅིག
ནོར་གྱིས་	འཕུང	ཕུང་	འཕུང་	ཕུང་ཞིག
ནམ་མཁར་	འཕུར་	འཕུརད་	འཕུར་	འཕུར་ཞིག
ནང་ནས་ཕྱིར་	འཕུལ་	འཕུལད་	འཕུལ་	འཕུལ་ཞིག
ཇོ་	འཕེན་	འཕངས་	འཕང་	ཕོངས་ཤིག
ནོར་	འཕེལ་	འཕེལ་	འཕེལ་	འཕེལ་ཞིག
གོང་དུ་	འཕོ་	འཕོས་	འཕོ་	འཕོས་ཤིག
འབེན་ལ་	འཕོག་	ཕོག་	འཕོག་	ཕོག་ཅིག
གཞན་ལ་	འཕྲ་	འཕྲས་	འཕྲ་	འཕྲོས་ཤིག
ཇུལ་	འཕྲག་	འཕྲགས་	འཕྲག་	འཕྲོགས་ཤིག
ཐུར་དུ་	འཕྲང་	དཕྲངས་	འཕྲང་	འཕྲོངས་ཤིག
ཕྲོགས་སུ་	འཕྲན་	འཕྲནད་	འཕྲན་	འཕྲོནད་ཅིག
རྒྱལ་དར་	འཕྲར་	འཕྲརད་	འཕྲར	འཕྲོརད་ཅིག
དུས་ལས་	འཕྲི་	འཕྲིས་	འཕྲི་	འཕྲིས་ཤིག

རྫིས་	འཕྱུག་	འཕྱུགས་	འཕྱུག་	འཕྱུགས་ཤིག
དུ་བ་	འཕྱུར་	འཕྱུརད་	འཕྱུར་	འཕྱུརད་ཅིག
ནམ་མཁར་	འཕྱོ་	འཕྱོས་	འཕྱོ་	འཕྱོ་ཞིག
ཕན་ཚུན་	འཕྲད་	ཕྲད	འཕྲད་	ཕྲད་ཅིག
ཁ་ནས་	འཕྲི་	ཕྲིས་	དཔྲི་	ཕྲིས་ཞིག
སྣ་ཚོགས་	འཕྲུལ་	འཕྲུལད་	འཕྲུལ་	ཕྲུལད་ཅིག
བཅའ་ཀ་	འཕྲོགས་	ཕྲོག་	དཔྲོག་	ཕྲོགས་ཤིག
འོད་	འཕྲོ་	འཕྲོས་	འཕྲོ་	འཕྲོས་ཤིག

བ

ཆར་	འབབ་	བབས་	འབབ་	བོབ་ཅིག
ནོར་ལ་	དབང་	དབང་	དབང་	དབང་ཞིག
བརྩོན་པས་	འབད་	འབད་	འབད་	འབོད་ཅིག
མེ་	འབར་	འབརད་	འབར་	འབརད་ཅིག
སྤུ་	འབལ་	འབལད་	འབལ་	འབོལད་ཅིག
མཆོན་གྱིས་	འབིགས་	ཕུག་	དབུག་	ཕུག་ཅིག
ཤོག་བུ་	དབུར་	དབུརད་	དབུར་	དབུར་ཞིག
ཆོས་ལ་	འབུང་	འབུངས་	འབུང་	འབུངས་ཤིག·
གླིང་བུ་	འབུད་	བུས་	བུས་	བུས་ཤིག
གནས་ནས་	འབུད་	ཕུད་	ཕུད་	ཕུད་ཅིག
སྣོད་ཁ་	བུབ་	བུབ་	བུབ་	བུབ་ཅིག
གདུགས་	འབུབས་	ཕུབ་	དབུབ་	ཕུབས་ཤིག

མཆོད་རྫས་	འབུལ་	ཕུལད་	དབུལ་	ཕུལད་ཅིག
ཆར་	འབེབས་	ཕབ་	དབབ་	ཕོབ་ཅིག
ཆུ་	འབོ་	འཕོས་	དབོ་	ཕོས་ཤིག
གདམས་ངག་	འབོགས་	ཕོག་	དབོག་	ཕོག་ཅིག
མིང་ནས་	འབོད་	བོས་	བོད་	བོས་ཤིག
ཅ་ལག་ཕྱིར་	འབོར་	བོརད་	བོར་	བོརད་ཅིག
ལས་ལ་	རྦོད་	རྦད་	རྦད་	རྦོད་ཅིག
རང་སྐྱོན་	སྦེད་	སྦས་	སྦ་	སྦོས་ཤིག
ནད་ཀྱིས་	སྦོ་	སྦོས་	སྦོ་	སྦོས་ཤིག
རླན་གྱིས་	སྦོང་	སྦངས་	སྦང་	སྦོངས་ཤིག
མེ་	སྦོར་	སྦརད་	སྦར་	སྦོརད་ཅིག
ཆུར་	འབྱིང་	བྱིང་	འབྱིང་	བྱིང་ཞིག
སྡིག་པ་	འབྱང་	བྱང་	འབྱང་	བྱང་ཞིག
རི་མོ་	འབྱིད་	ཕྱིས་	དབྱི་	ཕྱིས་ཤིག
གནས་ནས་	འབྱིན་	ཕྱུང་	དབྱུང་	ཕྱུངས་ཤིག
སྦྱིན་པ་	སྦྱིན:	བྱིན་	སྦྱིན་	སྦྱིནད་ཅིག
དྲི་བཟང་གིས་	འབྱུག་	བྱུགས་	འབྱུག་	བྱུགས་ཤིག
འབྲས་བུ་	འབྱུང་	བྱུང་	འབྱུང་	བྱུང་ཞིག
བྱ་བ་	བྱེད་	བྱས་	བྱ་	བྱོས་ཤིག
སྒོ་	འབྱེད་	ཕྱེས་	དབྱེ་	ཕྱེས་ཤིག
དཔོན་པོ་	འབྱོན་	བྱོནད་	འབྱོན་	བྱོནད་ཅིག
ཤོག་བུ་	འབྱོར་	འབྱརད་	འབྱར་	འབྱརད་ཅིག

ལག་ཏུ་	འབྱོར་	འབྱོརད་	འབྱོར་	འབྱོརད་ཅིག
བྱ་བ་	འབྱོལ་	བྱོལད་	འབྱོལ་	བྱོལད་ཅིག
བློ་	འབྱོང་	འབྱོངས་	འབྱོང་	འབྱོངས་ཤིག
ཕན་ཚུན་	སྦྱོར་	སྦྱརད་	སྦྱར་	སྦྱོརད་ཅིག
སྡིག་པ་	སྦྱོང་	སྦྱངས་	སྦྱང་	སྦྱོངས་ཤིག
ཆབ་	བྲན་	བྲནད་	བྲན་	བྲནད་ཅིག
རྗེས་སུ་	འབྲང་	འབྲངས་	བྲངས་	བྲོངས་ཤིག
སེན་མོས་	འབྲད་	བྲད་	དབྲད་	བྲོད་ཅིག
ལྕུག་གིས་	འབྲབ་	བྲབ་	བྲབ་	བྲོབ་ཅིག
སོ་སོར་	འབྲལ་	ཕྲལད་	དབྲལ་	ཕྲོལད་ཅིག
ཁ་ནས་	འབྲིད་	ཕྲིས་	དབྲི་	ཕྲིས་ཤིག
ཡི་གེ་	འབྲི་	བྲིས་	བྲི་	བྲིས་ཤིག
གཡོ་སྒྱུས་	འབྲིད་	བྲིད་	འབྲིད་	བྲིད་ཅིག
སྐུ་འགྲུད་	འབྲིམ་	འབྲིམས་	འབྲིམ་	བྲིམས་ཤིག
མཚང་	འབྲུ་	བྲུས་	བྲུ་	བྲུས་ཤིག
སྐྲ་	འབྲེག་	བྲེགས་	བྲེག་	བྲོགས་ཤིག
ཕན་ཚུན་	འབྲེལ་	འབྲེལད་	འབྲེལ་	འབྲེལད་ཅིག
ལྕུག་གིས་	འབྲབ་	བྲབ་	བྲབ་	བྲོབ་ཅིག
སྐྲག་ནས་	འབྲོས་	བྲོས་	འབྲོས་	བྲོས་ཤིག
པགས་པ་	དབྲོལ་	དབྲལད་	དབྲལ་	དབྲོལད་ཅིག
དྲི་མས་	སྦག་	སྦགས་	སྦག་	སྦོགས་ཤིག
མཉམ་དུའམ་	སྦྲག་	སྦྲགས་	སྦྲག་	སྦྲོགས་ཤིག

གྲོགས་ལ་	སྤྲོན་	སྤྲནད་	སྤྲན་	སྤྲོནད་ཅིག
རྒྱལ་མཚན་	སྤྲེང་	སྤྲེངས་	སྤྲེང་	སྤྲེངས་ཤིག
ཕན་ཚུན་	སྤྲེལ་	སྤྲེལད་	སྤྲེལ་	སྤྲེལ་ཞིག
རྣ་བ་	སླག་	སླགས་	སླག་	སློགས་ཤིག
གཡོ་སྒྱུས་	སླུ་	སླུས་	སླུ་	སླུས་ཤིག
སྣོད་དུ་	སླུག་	སླུགས་	སླུག་	སླུགས་ཤིག

མ

གཏམ་	སྨོལ་	སྨོལད་	སྨོལ་	སྨོལད་ཅིག
ཡུལ་ལ་	སྨོས་	སྨོས་	སྨོས་	སྨོས་ཤིག
ཡུལ་ལ་	དམིགས་	དམིགས་	དམིགས་	དམིགས་ཤིག
འཛུམ་	དམུལ་	དམུལད་	དམུལ་	དམུལ་ཞིག
གྲིབ་ཀྱིས་	དམེ་	དམེས་	དམེ་	དམེས་ཤིག
ཚིག་གིས་	དམོད་	དམོད་	དམོད་	དམོད་ཅིག
ཁྲིས་	རྨུག་	རྨུགས་	རྨུག་	རྨུགས་ཤིག
བལ་	རྨེལ་	རྨེལད་	རྨེལ་	རྨེལད་ཅིག
ཞིང་	རྨོད་	རྨོས་	རྨོ་	རྨོས་ཤིག
གཞན་དོན་ལ་	སྨོན་	སྨོནད་	སྨོན་	སྨོནད་ཅིག
ཚིག་གིས་	སྨོད་	སྨད་	སྨད་	སྨོད་ཅིག
གཏམ་	སྨྲ་	སྨྲས་	སྨྲ་	སྨྲོས་ཤིག
ཟས་	སྨྱུག་	སྨྱུགས་	སྨྱུག་	སྨྱུགས་ཤིག
བྲོ་བ་	སྨྱོང་	སྨྱངས་	སྨྱང་	སྨྱོངས་ཤིག

སེམས་	མྔོས་	མྔོས་	མྔོས་	མྔོས་ཞིག
གདོན་གྲུས་	སྔོ་	སྔོས་	སྔོ་	སྔོས་ཞིག

ཅ་

ཁབ་ཀྱིས་	གཙག་	བཙགས་	གཙག་	གཙོགས་ཞིག
བུ་	བཙའ་	བཙས་	བཙའ་	བཙས་ཞིག
ཞིང་	གཙུབ་	གཙུབས་	གཙུབ་	གཙུབས་ཞིག
ཞ་	ཙབ་	བཙབས་	བཙབ་	བཙབས་ཞིག
གྲངས་	རྩི་	བརྩིས་	བརྩི་	རྩིས་ཞིག
ཁང་པ་	རྩིག་	བརྩིགས་	བརྩིག་	རྩིགས་ཞིག
གྲོགས་ལ་	བརྩེ་	བརྩེས་	བརྩེ་	བརྩེས་ཞིག
སྙིང་དུ་	རྩེག་	བརྩེགས་	བརྩེག་	རྩེགས་ཞིག
ནོར་ཕྱིར་	རྩོད་	བརྩད་	བརྩད་	རྩོད་ཅིག
རྩེད་མོ་	རྩེ་	བརྩེས་	བརྩེ་	རྩེས་ཞིག
བསྟན་བཅོས་	རྩོམ་	བརྩམས་	བརྩམ་	རྩོམས་ཞིག
བྱ་བར་	བརྩོན་	བརྩོནད་	བརྩོན་	བརྩོནད་ཅིག
སྒྲིན་པ་	སྩོལ་	བསྩལད་	བསྩལ་	སྩོལད་ཅིག

ཆ

རིང་ཐུང་	ཆད་	ཆད་	ཆད་	ཆོད་ཅིག
ཡིད་	ཆིམ་	ཆིམས་	ཆིམ་	ཆིམས་ཞིག

གོས་	འཚེམ་	བཙེམས་	བཙེམ་	ཚེམས་ཤིག
ཕྱེ་	འཚགས་	བཙགས་	བཙག་	ཚོགས་ཤིག
ཉང་དུ་	འཚང་	བཙངས་	བཙང་	ཚོངས་ཤིག
སྐྱིན་པ་	འཚབ་	འཚབས་	འཚོབ་	ཚོབས་ཤིག
ཐོ་	འཚམ་	བཙམས་	བཙམ་	ཚོམས་ཤིག
ང་	མཚར་	མཚརད་	མཚར་	མཚརད་ཅིག
ཕུག་	འཚལ་	བཙལད་	བཙལ་	འཚོལད་ཅིག
མེས་	འཚིག་	ཚིག་	འཚིག་	ཚིག་ཅིག
སྐྱུམ་	འཚིར་	བཙིརད་	བཙིར་	ཚིརད་ཅིག
ཁྲིད་པར་	མཚུངས་	མཚུངས་	མཚུངས་	མཚུངས་ཤིག
ཁ་བ་	འཚུབ་	འཚུབས་	འཚུབ་	འཚུབས་ཤིག
མིག་	འཚུམ་	བཙུམས་	བཙུམ་	ཚུམས་ཤིག
དགྲས་	འཚེ་	གཙེས་	གཙེ་	གཙེས་ཤིག
རྐྱེན་ངན་གྱིས་	འཚེ་	འཚེས་	འཚེ་	འཚེས་ཤིག
འདོད་པ་	འཚེང་	འཚེངས་	འཚེང་	འཚེངས་ཤིག
སྲོག་	འཚོ་	འཚོ་	འཚོ་	འཚོ་ཞིག
ཕྱུགས་	འཚོ་	བཙོས་	བཙོ་	བཙོས་ཤིག
དཔེས་	མཚོན་	མཚོནད་	མཚོན་	མཚོནད་ཅིག
འདུ་བར་	འཚོགས་	ཚོགས་	འཚོགས་	ཚོགས་ཤིག
ཚོང་རྫས་	འཚོང་	བཙོངས	བཙོང་	ཚོངས་ཤིག
འབྲས་	འཚོད་	བཙོས་	བཙོ་	ཚོས་ཤིག
འོད་	འཚབ་	ཚབ་	འཚབ་	ཚོབས་ཤིག

ནོར་	འཚོལ་	བཙལད་	བཙལ་	ཚོལད་ཅིག

ཛ་

གྲོགས་	མཛད་	མཛད་	མཛད་	མཛོད་ཅིག
ཆུ་	འཛགས་	གཟགས་	གཟགས་	གཟགས་ཤིག
ནོར་	འཛད་	ཟད་	གཟད་	ཟད་ཅིག
ཆུད་	འཛའ་	ཟོས་	འཛའ་	ཟོས་ཤིག
གོས་	འཛར་	གཟརད་	གཟར་	གཟརད་ཅིག
ཁྲི་བས་	འཛིང་	འཛིངས་	འཛིང་	འཛིངས་ཤིག
ལག་ཏུ་	འཛིན་	བཟུང་	གཟུང་	ཟུངས་ཤིག
སློལ་	འཛུགས་	བཙུགས་	གཟུགས་	ཚུགས་ཤིག
གྲལ་དུ་	འཛུད་	བཙུད་	གཟུད་	ཚུད་ཅིག
ཞལ་	འཛུམས་	བཙུམས་	གཟུམ་	ཚུམས་ཤིག
སྣོ་ནས་	འཛུལ་	འཛུལད་	འཛུལ་	འཛུལད་ཅིག
མཚོན་ཁ་ལས་	འཛུར་	བཟུརད༔	གཟུར་	ཟུརད་ཅིག
སྐས་ལ་	འཛེག་	འཛེགས་	འཛེག་	འཛེགས་ཤིག
སྡོད་	འཛེད་	བཟེད་	གཟེད་	ཟེད་ཅིག
རིམས་ནད་ལ་	འཛེམ་	འཛེམས་	འཛེམ་	འཛེམས་ཤིག
ཆེར་མ་	འཛེར་	འཛེརད་	འཛེར་	ཛེརད་ཅིག
གཟུགས་	མཛེས་	མཛེས་	མཛེས་	མཛེས་ཤིག
ལྷན་དུ་	འཛོམ་	འཛོམས་	འཛོམ་	འཛོམས་ཤིག
བྱ་བ་	འཛོལ་	འཛོལད་	འཛོལ་	འཛོལད་ཅིག

ཀྲང་པས་	ཛི་	བཛིས་	བཛི་	ཛིས་ཤིག
འདྲི་རུ་	ཛུ་	བཛུས་	བཛུ་	ཛུས་ཤིག
གོས་	ཛེ་	བཛེས་	བཛེ་	ཛེས་ཤིག
རུས་པ་	ཛོག་	བཛོགས་	བཛོག་	ཛོགས་ཤིག
བག་མ་	ཛོང་	བཛངས་	བཛང་	ཛོངས་ཤིག
གྲོགས་ངན་གྱིས་	ཛོད་	བཛད་	བཛད་	ཛོད་ཅིག
མཉམ་དུ་	ཛོབ་	བཛབས་	བཛབ་	ཛོབས་ཤིག

ཞ

བློས་	གཞིག་	གཞིགས་	གཞིག་	གཞིགས་ཤིག
དཔོན་ལ་	ཞུ་	ཞུས་	ཞུ་	ཞུས་ཤིག
མར་ཁུ་	བཞུ་	ཞུས་	བཞུ་	ཞུས་ཤིག
མར་ཁུ་	བཞུར་	བཞུརད་	བཞུར་	བཞུརད་ཅིག
དབུག་པས་	གཞུ་	གཞུས་	གཞུ་	གཞུས་ཤིག
ལམ་ལ་	བཞུད་	བཞུད་	བཞུད་	བཞུད་ཅིག
སེམས་	ཞེད་	ཞེད་	ཞེད་	ཞེད་ཅིག
ནོར་ལ་	ཞེན་	ཞེནད་	ཞེན་	ཞེནད་ཅིག
རྟེན་	བཞེང་	བཞེངས་	བཞེང་	བཞེངས་ཤིག
གདན་ལས་	བཞེངས་	བཞེངས་	བཞེངས་	བཞེངས་ཤིག
བཟའ་བ་	བཞེས་	བཞེས་	བཞེས་	བཞེས་ཤིག
རྟ་ལ་	ཞོན་	བཞོནད་	བཞོན་	ཞོནད་ཅིག

ཆོས་ལ་	གཞོལ་	གཞོལད་	གཞོལ་	གཞོལ་ཞིག
ཤིང་	འཇོག་	བཞོགས་	བཞོག་	ཞོགས་ཤིག

ཟ་

ཟས་	ཟ་	བཟས་	བཟའ་	ཟོ་ཞིག
སྡོད་ནས་	འཛགས་	གཟགས་	གཟགས་	གཟོགས་ཤིག
ཐྲོས་	གཟོབ་	བཟབས་	གཟབས་	གཟོབས་ཤིག
གོས་	གཟར་	གཟརད་	གཟར་	གཟརད་ཅིག
མདས་	གཟས་	གཟས་	གཟས་	གཟས་ཤིག
སྤྲིན་གྱིས་	གཟིགས་	གཟིགས་	གཟིགས་	གཟིགས་ཤིག
མལ་དུ་	གཟིམ་	གཟིམས་	གཟིམ་	གཟིམས་ཤིག
ཚང་གིས་	བཟི་	བཟི་	བཟི་	བཟི་ཞིག
མིག་	ཟུམ་	བཙུམས་	བསུམ་	ཟུམ་ཞིག
སྡོད་	འཛེད་	བཟེད་	བཟེད་	ཟེད་ཅིག
ལྷ་སྐུ་	བཟོ་	བཟོས་	བཟོ་	བཟོས་ཤིག
དཀའ་བ་	བཟོད་	བཟོད་	བཟོད་	བཟོད་ཅིག
སྡོད་དུ་	ཟླུག་	བཟླུགས་	བཟླུག་	ཟླུགས་ཤིག
དབྱེན་	ཟླུམ་	བཟླུམས་	བཟླུམ་	ཟླུམས་ཤིག
ཐུགས་	ཟློ་	བཟླས་	བཟླ་	ཟློས་ཤིག
གཏོད་པ་	ཟློག་	བཟློག་	བཟློག་	ཟློག་ཅིག

ཡ

མི་མཐོང་ཆེད་	ཡིབ་	ཡིབས་	ཡིབ་	ཡིབས་ཤིག
རྡོ་	གཡུག་	གཡུགས་	གཡུག་	གཡུགས་ཤིག
ལྷོད་མོར་	གཡེང་	གཡེངས་	གཡེང་	གཡེངས་ཤིག
ལས་ལས་	གཡེལ་	གཡེལད་	གཡེལ་	གཡེལད་ཅིག
ཟས་	གཡོ་	གཡོས་	གཡོ་	གཡོས་ཤིག
གོས་	གཡོག་	གཡོགས་	གཡོག་	གཡོགས་ཤིག
དར་	གཡོབ་	གཡབས་	གཡབ་	གཡོབས་ཤིག
བུ་ལོན་	གཡོར་	གཡརད་	གཡར་	གཡོརད་ཅིག
མིག་	གཡོར་	གཡོརད་	གཡོར་	གཡོརད་ཅིག
དོན་	རིག་	རིག་	རིག་	རིག་ཅིག
མང་པོས་	རུབ་	རུབས་	རུབ་	རུབས་ཤིག
ཐོབ་པའི་	རེ་	རེས་	རེ་	རེ་ཞིག
ལག་པས་	རེག་	རེག་	རེག་	རེག་ཅིག
བདེ་བར་	རོལ་	རོལད་	རོལ་	རོལད་ཅིག
ནོར་	རློག་	བརླགས་	བརླག་	རློགས་ཤིག
རྒྱུས་	རློན་	བརླནད་	བརླན་	རློནད་ཅིག
བྱིན་གྱིས་	རློབ་	བརླབས་	བརླབ་	རློབས་ཤིག
འདྲེས་	རློམ་	བརླམས་	བརླམ་	རློམས་ཤིག

ལ་

ཡར་	ལང་	ལངས་	ལང་	ལོངས་ཤིག

གཏམ་	ལབ་	ལབ་	ལབ་	ལོབས་ཤིག
སྦུར་དུ་	ལུག་	ལུགས་	ལུག་	ལུགས་ཤིག
ལག་ཏུ་	ལེན་	བླངས་	བླང་	ལོངས་ཤིག

ཤ་

ཉི་མ་	འཆར་	ཤར་	ཤར་	ཤར་ཞིག
སྦུབས་	གཤོང་	བཤངས་	བཤང་	གཤོངས་ཤིག
བཤན་པས་	བཤའ་	བཤས་	བཤའ་	བཤོས་ཤིག
གྲིས་	གཤོར་	བཤརད་	བཤར་	གཤོརད་ཅིག
ཆུས་	བཤལ་	བཤལད་	བཤལ་	བཤོལད་ཅིག
གྲལ་	གཤིབ་	གཤིབས་	གཤིབ་	གཤིབས་ཤིག
དཔེ་	བཤུ་	བཤུས་	བཤུ་	བཤུས་ཤིག
པགས་པ་	བཤུ་	བཤུས་	བཤུ་	བཤུས་ཤིག
ཉོར་	ཤུག་	བཤུགས་	བཤུག་	ཤུགས་ཤིག
སྲེར་མོས་	བཤུད་	བཤུད་	བཤུད་	ཤུད་ཅིག
སྒྲོ་བས་	བཤུམ་	བཤུམས་	བཤུམ་	ཤུམས་ཤིག
བདེ་བར་	གཤེགས་	གཤེགས་	གཤེགས་	གཤེགས་ཤིག
ཆུས་	གཤེར་	གཤེརད་	གཤེར་	གཤེར་ཞིག
གྲལ་སྒྲིགས་	གཤོམ་	བཤམས་	བཤམ་	ཤོམས་ཤིག
ཆུ་	གཤོ་	གཤོས་	གཤོ་	གཤོས་ཤིག
ཤིང་	གཤོག་	གཤགས་	གཤག་	གཤོགས་ཤིག

ཕྱང་ལ་	བཞར་	ཞརད་	བཞར་	ཞོརད་ཅིག
བྱ་བ་	བཞོལ་	བཞོལད་	བཞོལ་	ཞོལད་ཅིག

ས་

སྲིབ་པ་	བསང་	བསངས་	བསང་	སོངས་ཞིག
མཚོལ་བ་	བསང་	བསངས་	བསང་	བསོངས་ཞིག
དྲིན་ལན་	གསབ་	བསབས་	བསབ་	སོབས་ཞིག
རལ་པ་	གསིག་	བསིགས་	བསིག་	གསིགས་ཞིག
ཆང་	བསིང་	བསིངས་	བསིང་	སིངས་ཞིག
དྲིལ་བུ་	གསིལ་	གསིལད་	གསིལ་	གསིལད་ཅིག
ཡིད་ལ་	སིམ་	སིམས་	སིམ་	སིམས་ཞིག
ཞལ་ནས་	གསུང་	གསུངས་	གསུང་	གསུངས་ཞིག
མགྲོན་པོ་	བསུ་	བསུས་	བསུ་	བསུ་ཞིག
རི་མོ་	སུབ་	བསུབས་	བསུབ་	སུབས་ཞིག
ཁ་	སུམ་	བསུམས་	བསུམ་	སུམས་ཞིག
སྒུར་མས་	བསུར་	བསུརད་	བསུར་	བསུརད་ཅིག
སྨུན་པ་	སེལ་	བསལད་	བསལ་	སོལད་ཅིག
ཡིད་ལ་	སེམས་	བསམས་	བསམ་	སོམས་ཞིག
ཞིང་	གསེ་	གསེས་	གསེ་	གསེས་ཞིག
བལ་	བསེད་	བསེད་	བསེད་	སེད་ཅིག
ནད་ལས་	གསོ་	གསོས་	གསོ་	གསོས་ཞིག
ཚོར་	གསོག	བསགས་	བསག་	སོགས་ཞིག

གདམ་	གསོང་	གསངས་	གསང་	གསོངས་ཤིག
སེམས་ཅན་	གསོད་	བསད་	གསད་	སོད་ཅིག
སྨན་གྱིས་	གསོན་	གསནད་	གསན་	གསོནད་ཅིག
རྡོ་རྗེ་	གསོར	གསོརད་	གསོར་	གསོརད་ཅིག
ཞུ་བ་	གསོལ་	གསོལད་	གསོལ་	གསོལད་ཅིག
དཀའ་སྲུད་	སྲན	བསྲནད་	བསྲན་	སྲོནད་ཅིག
སྡིག་པ་	སྲབ་	བསྲབས་	བསྲབ་	སྲོབས་ཤིག
ནོར་	སྲི་	བསྲིས་	བསྲི་	སྲིས་ཤིག
ཚེ་	སྲིང་	བསྲིངས་	བསྲིང་	སྲིངས་ཤིག
གནོད་པ་ལས་	སྲུང་	བསྲུངས་	བསྲུང་	སྲུངས་ཤིག
འོ་མ་	སྲུབ་	བསྲུབས་	བསྲུབ་	སྲུབས་ཤིག
ཕན་ཚུན་	སྲེ་	བསྲེས་	བསྲེ་	སྲེས་ཤིག
མེར་	སྲེག་	བསྲེགས་	བསྲེག་	སྲེགས་ཤིག
ཉི་མར་	སྲོ་	བསྲོས་	བསྲོ་	སྲོས་ཤིག
དྲང་པོར་	སྲོང་	བསྲངས་	བསྲང་	སྲོངས་ཤིག
སྐྲོན་གྱིས་	སློད་	བསླད་	བསླད་	སློད་ཅིག
ཕྱོགས་སུ་	སློན་	བསླནད་	བསླན་	སློནད་ཅིག
རྫུན་གྱིས་	སླུ་	བསླུས་	བསླུ་	སླུས་ཤིག
སྐད་ཡིག་	སློབ་	བསླབས་	བསླབ་	སློབས་ཤིག
གནས་སུ་	སླེབ་	བསླེབས་	བསླེབ་	སླེབས་ཤིག
གོས་ཕྱི་ནང་	སློག་	བསློགས་	བསློག་	སློགས་ཤིག
ཡར་	སློང་	བསླངས་	བསླང་	སློངས་ཤིག

ཟས་	སྐྱོང་	བསྐྱངས་	བསྐྱང་	སྐྱོངས་ཤིག

ཧ་

གཡང་དུ་	ལྷུང་	ལྷུང་	ལྷུང་	ལྷུང་ཞིག
ཁྲིམས་	ལྷོད་	ལྷོད་	ལྷོད་	ལྷོད་ཅིག

སྒྲུང་དང་ལོ་རྒྱུས།

ཀ   སྒྲུང་།

༡   སྤྲེའུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ།

སྔོན་གྱི་དུས་ཤིག་ན།   སྤྲེའུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞིག་ནགས་ཚལ་སྟུག་པོ་ཞིག་ན་རྒྱུ་ཞིང་གནས་པའི་སྐབས།   མི་ཞིག་བ་ཕྱུགས་བརླགས་པ་དེ་འཚོལ་བའི་ཕྱིར་ཕྱོགས་ཀུན་ཏུ་རྒྱུ་ཞིང་སོང་བས་ལམ་བརླགས་ཤིང་ཕྱོགས་འཁྲུགས་ཏེ།   འཁྱམས་ནས་ནགས་སྟུག་པོ་དེར་བཀྲིས་ཤིང་སྐོམ་པའི་སྡུག་བསྔལ་གྱིས་མནར་ཞིང་།   ཚ་བ་དང་ངལ་བས་ལུས་དུབ་པར་གྱུར་ཏེ།   ཡིད་མི་དགའ་བ་དང་བཅས་ཤིང་སྡོང་ཞིག་གི་རྩ་བར་ངལ་གསོ་བ་ན་ཤིང་ཏིན་ཏུའི་འབྲས་བུ་སྨིན་པ་ཞིག་མཐོང་ངོ་།   །མི་དེས་འབྲས་བུ་དེ་ཟོས་པས་ཤིན་ཏུ་ཞིམ་པར་ཚོར་ཏེ་ཕན་ཚུན་བཙལ་བས།   དེ་དང་ཉེ་བའི་གཡང་ཁ་ཞིག་ན་ཤིང་ཏིན་ཏུའི་སྡོང་པོ་ཡལ་ག་འབྲས་བུ་སྨིན་པའི་ལྗིད་ཀྱིས་དུད་པ་ཞིག་མཐོང་ངོ་།   །མི་དེས་འབྲས་བུ་དེ་ཟ་འདོད་ཀྱིས་གཡང་དེ་ལ་འཛེགས་ཏེ་ཤིང་སྡོང་དེའི་འབྲས་བུ་འཐུ་བཞིན་འཛེགས་ནས་སྡོང་པོའི་རྩེ་མོའི་བར་ཕྱིན་པ་ན།   སྡོང་པོའི་ཡལ་ག་མིའི་ལྗིད་ཀྱིས་ཆག་ནས་མི་དེ་ཤིང་སྡོང་དང་བཅས་པ་ཁྲོན་པ་མཐའ་བྲག་གིས་བསྐོར་བ་ཞིག་ཏུ་ལྷུང་བར་གྱུར་ཏོ།   །འོན་ཀྱང་ལུས་ལ་སྐྱོན་ཅུང་ཟད་ཀྱང་མ་བྱུང་བས།   ཁྲོན་པའི་ནང་ནས་ཐོན་ཏེ་ཕྱོགས་ཀུན་ཏུ་རྒྱུ་ཞིང་བལྟས་ཀྱང་།   གང་ནས་ཀྱང་ཐར་བའི་ལམ་མ་མཐོང་བས་ཐར་བའི་ཐབས་ཅི་ཡང་མ་རྙེད་པས་ངེས་པར་བདག་ནི་གནས་འདི་ཉིད་དུ་འཆི་བར་འགྱུར་སྙམ་ནས་སེམས་སྡུག་བསྔལ་ཞིང་མིག་མཆི་མས་གང་བཞིན་དུ་སྨྲེ་སྔགས་འདི་དག་ཕྱུང་ངོ་།།

ནགས་ཁྲོད་དགོན་པ་བགྲོད་དཀའ་བ། །
སྐྱེ་བོའི་འགྲུལ་ཡང་ཡོངས་མེད་པ། །
འདི་ལྟ་བུར་ནི་བདག་ལྷུང་སྟེ། །

གང་དུ་བརྟགས་ཀྱང་འཆི་ལས་མེད། །

དེའི་ཚེ་སྤྲེའུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དེ་ཟས་འཚོལ་བཞིན་ནགས་དེའི་ནང་དུ་ཕེབས་ནས་གཡང་དེའི་ཁར་སླེབས་པ་ན་མི་མདོག་ངན་ཞིང་མིག་རྩ་ཞན་པ། ལུས་རིད་ཅིང་སྐྱ་ངན་གྱི་སྒྲི་ཐུགས་འདོན་པ་ཞིག་ཡོད་པ་མཐོང་ནས། སྤྲེའུ་དེས། མི་ཡིས་ཐར་བ་མ་ཡིན་པའི་གཡང་ས་འདིར་སྡོད་པ་ཁྱོད་ཅི་ཕྱིར་འདིར་འོང་། སུ་ཞིག་ཡིན། དེ་ནི་ལེགས་པར་སྨྲ་བར་རིགས་ཞེས་གསུངས་པ་ན། སྤྲེའུ་ལ་མི་དེས་ཕྱག་འཚལ་ཏེ།

ལྷ་དཔལ་བདག་ནི་མི་ཞིག་ལགས། །
འཁྱམས་ནས་ནགས་སུ་རྒྱུ་བ་ལ། །
ཤིང་འདིའི་འབྲས་བུ་འཚོལ་བཞིན་པར། །
འདི་ལྟ་བུ་ཡི་ཉམ་ཉེས་བྱུང་། །

ཞེས་ལོ་རྒྱུས་བརྗོད་པས། སྤྲེའུ་སྙིང་རྗེས་མ་བཟོད་ནས་མི་དེ་ལ་དབུགས་དབྱུང་ཞིང་ཤིང་ཏིན་དུའི་འབྲས་བུ་གཞན་བཙལ་ནས་བྱིན། སྤྲེའུས་མི་དེ་འདོན་པའི་ཆེད་དང་པོ་རྡོ་བ་ལྡིད་མི་ཁུར་ཙམ་ཞིག་འཁུར་བ་ལ་གོམས་པར་བྱས། དེ་ནས་གཡང་དེའི་ནང་དུ་ཞུགས་ཏེ་མི་དེ་ལ།

ཚུར་ཤོག་ང་ཡི་རྒྱབ་ཏུ་ཞོན། །
ཁྱོད་ནི་སྙིང་དུ་ཕྱིན་པ་དང་། །
རང་གི་ལུས་ལ་སྙིང་པོ་དག །
ཐོབ་པའི་བར་དུ་རབ་ཏུ་ཞུགས། །

ཞེས་པ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་པ་དང་། དེས་ཀྱང་དེ་ལྟར་བགྱིའོ་ཞེས་ཕྱག་བཙལ་ཏེ་བཞིན་ནོ། །འོན་ཀྱང་སྤྲེའུ་ཉམ་ཆུང་ཞིང་མིའི་ལུས་ལྗི་བས་ཏ་ཅང་སྙིང་སྟོབས་དང་སྡུག་སྲན་གྱི་མཐར་སྙིང་དུ་བཏོན་ཐུབ་ཙམ་བྱུང་བས། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རབ་ཏུ་དགྱེས་པར་གྱུར་ཅིང་མི་དེ་ལ།

ཀུན་ནས་བསྐོར་བའི་ནགས་ཀྱི་ས་ཕྱོགས་འདིར།།
གཅན་གཟན་ང་ར་མ་ཐགས་ཐོག་མེད་པར་འོང་།།
ངལ་བས་གཉིད་ལོག་གྱུར་ན་གསོད་ཀྱང་སྲིད། །
ཅུང་ཞིག་ཉལ་བས་ཕྱོགས་སུ་མིག་ལྟོས་ལ། །
ང་དང་ཁྱོད་རང་གཉིས་ཀ་སྲུང་བར་གྱིས། །

ཞེས་གདམས་པ་ན་མི་དེས་ཀྱང་སྲུང་བར་ཁས་བླངས་སོ། །དེ་ནས་སྤྲེའུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དེ་ཇོ་ལེབ་སྡོན་པོ་ཞིག་གི་སྟེང་དུ་གཉིད་ལོག་པ་ན། མི་ངན་དེའི་བསམ་པ་ལ་སྤྱར་གྱི་དྲིན་བཛེད་དེ་སྤྲེའུ་འདི་བསད་དེ་ཤ་ཟོས་ན་ངའི་ལུས་བརྟས་ཤིང་ཕྱིས་རང་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་ཏེ་སྡིག་སྦྱོང་བྱ་བསམ་སྟེ་ཆོས་ཀྱི་འདུ་ཤེས་ནི་ཉམས་ཤིང་སྙིང་རྗེ་ནི་ཐུངས་ཏེ་རྡོ་བ་ཆེན་པོ་ཞིག་བཏེགས་ནས་སྤྲེའུའི་མགོ་ལ་འཕངས་པ་ན། སྤྲེའུ་ལ་མ་ཕོག་ཀྱང་ཧོག་སྒྲས་སྤྲེའུ་གཉིད་ལས་སད་ནས། རྒྱངས་རིང་པོར་མཆོངས་ཏེ་ཅི་ཡིན་བརྟགས་པས། གཅན་གཟན་ནི་མི་འདུག་མི་ངན་དེ་མགོ་བོ་སྐད་དེ་སྐྱེངས་པ་མཐོང་སྟེ།

གྲོགས་པོ་ཁྱོད་ནི་མིར་གྱུར་ཀྱང་། །
འདི་འདྲ་བ་གཅིག་ཁྱོད་ཀྱིས་བྱས། །
འཆི་བདག་ཁ་ཡི་ནང་འདྲ་བ། །
འཇིག་རྟེན་གཞན་ནས་བླངས་པ་བཞིན། །
གཡང་ས་འདི་ནས་ངས་སྲུང་བས། །
ཁྱོད་ནི་གཞན་དུ་ལྟུང་བར་གྱུར། །

ཅེས་གདམས་ཤིང་མི་དེ་གྲོང་འདབས་ཤིག་ཏུ་བསྐྱལ་ཏེ་ལམ་བསྟན་ནས། ང་ཁྱོད་རང་གི་ཡུལ་དུ་སོང་ལ། སྡིག་པའི་ལས་སྤོང་སྤྱར་ཀྱི་ཉེས་པ་བཤགས་པ་ལ་འབོད་ཅིག ཅེས་གདམས་ནས་ནགས་སུ་ལོག་གོ །མི་དེ་ལ་མྱུར་དུ་ན་ཚ་མི་བཟོད་པ་ཞིག་གིས་ཟིན་ཏེ་ཤིའོ།།

དེ་ལྟར་རང་བཞིན་ངན་པ་ཅན་ལ་ཕན་པ་བྱས་ཀྱང་ལན་དུ་གནོད་པ་ལས་དྲིན་ལན་འཇལ་བ་ནི་ཉིན་མོའི་སྐར་མ་བཞིན་དཀོན་པ་ལགས་སོ།།

༣ ཝ་སྐྱེས་རི་དྭགས་ཀྱི་རྒྱལ་པོར་བསྐོས་པ།

སྔོན་ཝ་སྐྱེས་ཞིག་ཟས་འཚོལ་བའི་ཕྱིར་ཕྱོགས་ཀུན་དུ་ཉུལ་བ་ན། སྔོ་ཚོས་མཁན་གྱི་སྔོ་རྩི་ཟང་གང་སྦྱར་ཏེ་བཞག་པའི་ནང་དུ་ལྷུང་ནས་ཐར་བ་ན། དེའི་སྤུའི་རྩེ་མོའི་མདོག་ཟར་མའི་མེ་ཏོག་ལྟར་ཤིན་ཏུ་མཛེས་པར་གྱུར་ཏོ།།

དེའི་དུས་རི་དྭགས་ཐམས་ཅད་འདུས་ཏེ་རྒྱལ་པོར་འོས་པ་ཞིག་བཙལ་བའི་དུས་སུ་བབས་པས། ཁ་ཅིག་གིས་ཝ་ལ་ཁྱོད་སུ་ཡིན་ཞེས་དྲིས་པ་ན། ཝ་ན་རེ། བདག་ལ་སྔོག་ཆགས་དབྱིག་ཀྱང་ཟེར་རོ། །དེར་རི་དྭགས་རྣམས་ཀྱིས། དེ་ལྟ་ན་མདོག་མཛེས་ཤིང་སྤྱོད་ལམ་ལེགས་པས་འདི་རྒྱལ་པོ་ལ་མངའ་གསོལ་དུ་རུང་ཞེས་ཐམས་ཅད་ཁ་མཐུན་ཏེ། རྒྱལ་པོར་མངའ་གསོལ་ལོ།།

སེང་གེས་དེའི་བློན་པོ་བྱས་ཏེ་ཕན་ཚུན་འགྲོ་བ་ན། སེང་གེ་ལ་བཞོན་ནས་འགྲོ་བ་སོགས་བཀུར་སྟི་དང་བཅས་པས་གནས་ཀྱང་། དེས་འཁོར་ཕལ་མོ་ཆེ་དང་། ཁྱད་པར་དུ་ཝའི་རིགས་ལ་ཤིན་ཏུ་སྡང་ཞིང་བརྙས་པར་བྱས་པས། ཝ་ཐམས་ཅད་གནས་ཤིག་ཏུ་འདུས་ནས། ཇོ་བོ་འདི་ནི་འུ་ཅག་ཁོ་ན་ལ་སྡང་ཆེ་བས་རང་ཅག་གི་རིགས་ཤིག་ཡིན་པ་འདྲ། ཡིན་ནམ་མིན་བརྟགས་པའི་ཆེད་དུ་ཚེས་བཅོ་ལྔའི་མཚན་མོ་རང་ཅག་ཐམས་ཅད་འདུས་ཏེ་བརྒྱལ་བར་བྱའོ། །གལ་ཏེ་ཁོ་ཝ་ཞིག་ཡིན་ན་དེའི་ཚེ་ཁོ་ཡང་བརྒྱལ་བར་བྱེད་ཀྱི་རེད་ཅེས་གྲོས་བྱས་སོ།།

དེ་ནས་དུས་ལ་བབས་པ་ན། ཝ་རྣམས་འདུས་ནས་བརྒྱལ་བས། ཇོ་བོ་དེ་ཡང་བརྒྱལ་བ་ཐོས་པས་ཝ་ཡིན་པར་ཤེས་ཏེ་རི་དྭགས་ཐམས་ཅད་འདུས་ཏེ་བརྙས་པ་དང་བཅས་བསད་དོ།།

དེ་ལྟར་རང་བཞིན་ངན་པ་དང་གཡོ་སྒྱུ་ཅན་རྣམས་ཀྱི་བྱ་བ་ནི། རེ་ཞིག་ལེགས་པ་ལྟར་འགྲུབ་སྲིད་ཀྱང་། མཐར་ཕྱི་ལེབ་ལ་མར་མེའི་ཁང་བཟང་བཞིན་རང་ཉིད་རློག་བྱེད་ཀྱི་རྒྱུར་འགྱུར་བ་ཡིན་ནོ།།

༣ དཔོན་དང་གྲོགས་བཟང་ངན་གྱི་ཁྱད་པར།

སྔོན་ཕ་བུ་གཉིས་ཡོད་པ་ལས་ཕ་དེ་འཆི་ཁར་བུ་ལ་གདམས་པ། ད་ང་ཤི་ཡི་རེད། ཁྱོད་རང་རྒྱལ་པོ་དང་གྲོགས་རང་བཞིན་ངན་ཞིང་ཤེས་རབ་ཆུང་བ་ལ་མ་བསྟེན། རྒྱལ་པོ་དང་གྲོགས་བཟང་པོ་ལ་བསྟེན་པར་གྱིས།

དེ་ནས་བུ་དེས་ཕའི་ངག་བདེན་རྫུན་བརྟག་པའི་ཆེད་དུ་རྒྱལ་པོ་དང་གྲོགས་ཁྱིམ་ཐབ་མོ་ངན་པ་གཅིག་བཙལ་ཏེ་གནས་སོ།།

ཉིན་གཅིག་རྒྱལ་པོ་དེ་དང་ཁོང་གཉིས་ནགས་ཚལ་ཞིག་ཏུ་སོང་བ་ན་སྟག་མི་ཟན་ཞིག་ཐུང་ནས་རྒྱལ་པོ་གསོད་ལ་ཁད་པའི་མདུན་དུ་སོང་སྟེ་རལ་གྲིས་སྟག་གི་སྐེ་བཅད་དེ་བསད་དོ།། དེ་ལ་རྒྱལ་པོ་མགུ་ནས་ཁྱོད་དྲིན་ཆེ། ངའི་སྲོག་ཁྱོད་ཀྱིས་བྱིན་ནོ་ཞེས་སྨྲས་སོ།།

དེ་ནས་ཉིན་གཅིག་རྒྱལ་པོའི་རྨ་བྱ་གར་མཁན་གཅིག་ཡོད་པ་དེ་བཀུས་ནས་གྲོགས་པོ་གཅིག་ལ་བཅོལ་ཏེ་བཞག ནགས་ཀྱི་རྨ་བྱ་ཞིག་ཁྱིམ་ཐབ་མོའི་དྲུང་དུ་ཁྱེར་ནས་སྨྲས་པ། རྒྱལ་པོ་སྟག་གིས་གསོད་པར་ཉེ་བ་ན་ངས་བསྐྱབས་ཀྱང་དྲིན་ལན་མ་བསབས་པས། ད་རྒྱལ་པོའི་རྨ་བྱ་འདི་གསོད་དོ། །ཞེས་སྨྲས་ཏེ་རྨ་བྱ་དེ་བསད་ནས་ཁྲོ་ཤུག་གཉིས་པོས་དེའི་ཤ་ཟོས་སོ།།

དེའི་ཚེ་རྒྱལ་པོའི་རྨ་བྱ་འཚོལ་བའི་ཕྱིར་ཕོ་ཉ་བཀྱེས་ཏེ། ངའི་རྨ་བྱ་རྙེད་མཁན་བྱུང་ན་དེ་ལ་ཅི་འདོད་པའི་བྱ་དགའ་སྟེར་རོ། །ཞེས་བསྒྲགས་པས། དེའི་ཁྱིམ་ཐབ་མོ་བུད་མེད་དེ་སོང་སྟེ་རྒྱལ་པོ་ལ་སྨྲས་སོ། །རྒྱལ་པོ་ན་རེ་ཁོང་ང་ལ་བྱམས་པ་ཡིན་ན་

གསོད་པའི་རྒྱུ་ཅི། མོས་ལོ་རྒྱུས་སྔ་མ་བསྐྱད་དོ། །རྒྱལ་པོས་འོ་ན་ཁོ་བོས་ཤིག་དེ་བོས་པ་དང་རྒྱལ་པོ་ན་རེ། ངའི་རྨ་བྱ་ཁྱོད་ཀྱིས་བསད་དམ། དེས་སྨྲས་པ་བསད་དོ།། རྒྱལ་པོས་སྨྲས་པ། རྒྱུ་ཅི། དེས་རྒྱུ་སྔ་མ་བཤད་དོ། །རྒྱལ་པོ་ན་རེ། འབངས་ཀྱིས་རྒྱལ་པོའི་ཞབས་ཏོག་བྱས་པ་དྲིན་དུ་ཅི་ལ་བརྩི། ད་འདི་སོད་ཅིག

དེའི་དུས་སུ་མི་དེས་རྒྱལ་པོ་དང་གྲོགས་ངན་པའི་རང་བཞིན་ཤེས་ཏེ་རྨ་བྱ་གར་མཁན་དེ་བཏང་། ཚང་མ་དེ་ཡང་བོར་ནས་ཡུལ་གཞན་ཞིག་ཏུ་སོང་ངོ་།།

དེ་ནས་ཡུལ་གཞན་ཞིག་ཏུ་རྒྱལ་པོ་བཟང་པོ་དང་གྲོགས་ངན་པ་ཞིག་བཙལ་ནས་འདུག་པ་ན། ཉིན་གཅིག་རྒྱལ་པོ་དང་ཁོ་རང་གཉིས་ནགས་ཚལ་སྟུག་པོ་ཞིག་ཏུ་ཞུགས་ནས་ཕྱིན་པའི་ཚེ། སོས་ཀའི་ཚད་པ་སྟོབས་ཆེ་བས་རྒྱལ་པོ་ཤིན་ཏུ་སྐོམ་པར་གྱུར་པ་དང་། ཁོ་ན་རེ། རྗེ་ཡིས་གསོལ་དུ་རུང་ན་ཁོ་བོ་ལ་སྐྱུ་རུ་ར་གསུམ་མཆིས་སོ། །རྒྱལ་པོ་མཉེས་ཏེ་ཁྱོད་ཀྱིས་ངའི་སྲོག་བྱིན་ནོ། །ཞེས་སྨྲས་སོ།།

དེ་ནས་ཉིན་གཅིག་རྒྱལ་པོ་དེའི་སྲས་གཅིག་ཡོད་པ་དེ་སྲས། རྒྱལ་བུའི་གོས་དང་རྒྱན་ལ་སོགས་པ་གྲོགས་དེ་ལ་བཅོལ་ཏེ་བཞག་གོ།

དེ་ནས་རྒྱལ་པོ་དེས། ངའི་བུ་རྙེད་མཁན་བྱུང་ན་བྱ་དགའ་ཆེན་པོ་སྦྱེར་རོ།། ཞེས་ཁས་བླངས་ཏེ། ཀུན་ཏུ་བསྒྲགས་པ་ན། བྱ་དགའ་དོན་དུ་གཉེར་བའི་གྲོགས་དེས་རྒྱལ་པོ་ལ་སྨྲས་སོ། །རྒྱལ་པོ་ན་རེ། མི་བདེན་ནོ། །དེ་ན་རེ། བདེན་ཏེ་རྒྱན་འདིའོ་ཞེས་བསྟན་པས་རྒྱལ་པོ་ཡིད་ཆེས་ཏེ། ད་ཁོ་བོས་ཤིག་ཟེར། ཁོ་ཁྲིབས་པ་དང་། རྒྱལ་པོ་ན་རེ། ངའི་བུ་བསད་པ་བདེན་ནམ། དེས་སྨྲས་པ་བདེན་ནོ། །རྒྱལ་པོས། ད་འདི་སོད་ཅིག་ཟེར། དེས་སྨྲས་པ། ཅི་རྒྱལ་པོར་བདག་གིས་དྲིན་གཅིག་བཏོག་པ་དེ་བརྗེད་དམ། རྒྱལ་པོས་སྨྲས་པ། དྲིན་ཅི་ཡོད། དེས་སྔར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་བཤད་པས། རྒྱལ་པོ་ན་རེ། དྲིན་དེ་བདེན། ཁྱོད་ཀྱི་དྲིན་ཡོད། ད་ངའི་རྒྱལ་བུ་དེ་ཡང་ཤིན་ཏུ་ཕངས་པ་ཡིན་ཀྱང་སྐྱུ་རུ་ར་གཅིག་གི་དྲིན་གྱི་ལན་དུ་ཁྱོད་ཀྱི་སྲོག་ཐར་དུ་ཆུག །གཉིས་པའི་

བྱིན་ལན་དུ་ངའི་བུ་མོ་ཁྱོད་ཀྱི་ཁྱིམ་ཐབ་ཏུ་སྟེར་རོ། གསུམ་པའི་བྱིན་ལན་ལ་ངའི་རྒྱལ་སྲིད་ཀྱི་ཕྱེད་ཁྱོད་ལ་སྟེར་རོ། །ཞེས་སྨྲས་སོ།།

དེས་རྒྱལ་པོའི་རང་བཞིན་བཟང་པོ་དེ་ཤེས་ཏེ་མགུ་ནས་རྒྱལ་པོར་ཁྱེད་ཀྱི་བྱ་དགའ་དེ་རྣམས་ག་ལ་ཞུ། ཁྱེད་ཀྱི་སྲས་དམ་པ་དེ་བཀྲོང་ག་ལ་ཕོད། ཟེར་ནས་རྒྱལ་བུ་ཕུལ། རང་གིས་རྒྱལ་པོའི་བཀའ་བཞིན་བསྒྲུབ་པར་ཁས་བླངས་སོ།།

དེ་ལྟར་རང་བཞིན་ངན་པ་ཅན་གྱི་གྲོགས་དང་དཔོན་ལ་བསྟེན་པ་ནི་སྤུ་གྲིའི་སོར་ཆགས་པའི་སྦྲང་རྩི་མྱོང་བ་བཞིན་ངེས་པར་ཕོངས་པར་བྱེད་པས། བླང་དོར་ཚུལ་བཞིན་བྱ་བ་གལ་ཆེའོ།།

ས་པཎ་གྱིས༔
ངན་པ་ཇི་ལྟར་བཙོས་གྱུར་ཀྱང་།།
རང་བཞིན་བཟང་པོ་འབྱུང་མི་སྲིད།།
སོལ་བ་འབད་དེ་བཀྲུས་ན་ཡང་།།
ཁ་དོག་དཀར་བ་མི་སྲིད་དོ།།
དང་།
ངན་པས་ཐོག་མར་ཚིག་གིས་འབྲིད།།
བག་ཕེབས་གྱུར་ནས་ཕྱི་ནས་བསླུ།།
ཉ་པས་ཟས་ཀྱིས་ཁ་བྲིད་ནས།།
ཉ་རྣམས་གསོད་པར་བྱེད་ལ་ལྟོས།།

ཡོན་ཏན་ཀུན་ཛོགས་སྐྱེ་བོ་བསྟེན།།
ཡང་ན་ཐ་མལ་འགྲོགས་པ་བདེ།།
བུམ་པ་ཆུ་ཡིས་གང་བ་འམ།།
ཡང་ན་སྟོང་པ་བཀུར་བ་སྟེ།།

ཡོན་ཏན་ཅུང་ཟད་བསླབ་པའི་མི།།
སུ་ཞིག་གིས་ནི་བསྙེན་པར་ནུས།།
ཆུས་ཕྱེད་གང་བའི་བུམ་པ་དེ།།
མགོ་ལ་ཁུར་བར་སུ་ཡིས་ནུས།།
དང་།
ནོར་གྱི་མཆོག་ནི་སྦྱིན་པ་སྟེ།།
བདེ་བའི་མཆོག་ནི་སེམས་སྐྱིད་པ།།
རྒྱན་གྱི་མཆོག་ནི་ཐོས་པ་སྟེ།།
གྲོགས་ཀྱི་མཆོག་ནི་མི་བསླུ་བའོ།།
དང་།
རང་ཉིད་ཅིས་ཀྱང་མཐོ་འདོད་ན།།
གཞན་ལ་ཕན་པ་འབའ་ཞིག་གྱིས།།
བྱད་ལ་བྱི་དོར་བྱེད་པ་རྣམས།།
སྔོན་དུ་མེ་ལོང་མི་ལྟ་འམ།།
ཕ་རོལ་ཅི་ནས་གཞོམ་འདོད་ན།།
རང་གི་ཡོན་ཏན་འབད་པས་བསྒྲུབ།།
དགྲ་བོ་གསོད་པར་འདོད་པ་རྣམས།།
མཚོན་ཆ་འབད་ནས་བསྒྲུབ་ལ་ལྟོས།།

༨ ཟླ་བ་གྲགས་པའི་ཕ།

སྟོན་མི་དབུལ་པོ་ཞིག་བསོད་སྙོམས་ལ་ཕྱིན་ནས་འབྲུ་མང་པོ་རྙེད་པ་སྣོད་ཞིག་ཏུ་བླུག་པ་དེ་སྟེང་དུ་བཏགས། ཁོ་རང་དེའི་འོག་ཏུ་ཉལ་ནས་བསམ་པ། ད་ངས་འབྲུ་འདི་ལ་མ་རྩ་བྱས་ནས་ཚོང་བྱས་ཏེ་ལོངས་སྤྱོད་ཆེན་པོ་བསྒྲུབ། དེ་ནས་ཆུང་མ་ཞིག་ཀྱང་བསྡུ། དེར་བུ་ཞིག་ཀྱང་ངེས་པར་སྐྱེ་བར་གྱུར་ན། བུ་དེའི་མིང་ལ་གང་འདོགས་སྙམ་ཙ་ན་ཟླ་བ་ཤར་བྱུང་བས་ཁོའི་བསམ་པ་ལ་དེའི་མིང་ཟླ་བ་གྲགས་པ་འདོགས་དགོས་སྙམ་པའི་སྐབས་འབྲུ་སྣོད་ཀྱི་ལུང་བྱི་བས་ཟོས་ཏེ་ཆད་ནས་ཁོ་རང་གི་སྟེང་དུ་ལྷུང་བས་ཤི་བ་རེད།

དེ་ལྟར་ཆུ་ཡི་ལྦུ་བ་ལྟ་བུའི་མི་ཚེ་འདི་ལ་སྐད་ཅིག་གཅིག་ཀྱང་རྟག་པའི་ཡིད་བརྟན་མེད་ན་ཕན་པ་མེད་པའི་མ་འོངས་པའི་རྟོག་ཚོགས་མཐའ་མེད་པ་མང་པོ་བསྐྱེད་པས་ཉེ་འབྲས་བུ་སྨིན་པ་མེད་ཁར་ངལ་བ་ཁོ་ན་བསྐྱེད་པས། རྣམ་རྟོག་ལ་བརྟགས་ཤིང་དཔྱད་དེ་བག་ཡོད་པར་བྱ་རིགས་སོ།།

རྒྱལ་སྲས་ཞི་བ་ལྷསཿ-

རྨི་ལམ་ལོ་བརྒྱར་བདེ་སྤྱོད་ནས།།
སད་པར་གྱུར་པ་གང་ཡིན་དང་།།
གཞན་ཞིག་ཡུད་ཙམ་བདེ་སྤྱོད་ནས།།
སད་པར་གྱུར་པ་གང་ཡིན་པ།།

སད་པ་དེ་དག་གཉིས་ཀ་ལའང་།།
བདེ་བ་དེ་ནི་ཕྱིར་འོང་མེད།།
ཚེ་རིང་ཚེ་ཐུང་གཉིས་ཀ་ཡང་།།
འཆི་བའི་དུས་ན་དེ་འདྲར་ཟད།།

དཔལ་སྤྲུལ་པས༔-

སྟོན་ཡང་རང་སེམས་རྣམ་ཤེས་གཅིག་པུ་ཞིག།
འཁྲུམས་ཤིང་ལས་ཀྱིས་བདས་ནས་འདིར་སྐྱེས་ཟིན།།
ད་ཡང་མར་གྱི་དཀྱིལ་ནས་སྤུ་བཏོན་ལྟར།།
ཐམས་ཅད་བཞག་ནས་རང་ཉིད་གཅིག་པུར་འགྲོ།

ཁྲི་གུང་ཐང་པས༔-

ཆོས་བྱེད་ཀྱི་སང་ཉིན་ཤར་གྱི་བར།།
འཆི་དུས་ཀྱི་དེ་རིང་སླེབས་ཉེན་ཆེ།།
ད་རང་མགོ་རང་གིས་མ་བསྐོར་བར།།
ཆོས་བྱེད་ན་དེ་རིང་ཉིད་ནས་གྱིས།།
དང་།
རང་ཉིད་དང་སྔར་ནས་འདྲིས་པའི་གྲོགས།།
ཆེ་སྒྲོག་དང་སྐྱབས་མཆུངས་ཞལ་ཆེར་ཡང་།།
སློ་བུར་དུ་འཆི་བདག་དགྲས་ཁྲེར་ན།།
ད་རང་ལ་མི་འཛིགས་གདེང་ཅི་ཡོད།།

ཆེས་ཤིན་ཏུ་སྙིན་པ་ལུག་གིས་ཀྱང་།།
རང་རིགས་རྣམས་བཤན་པས་གསོད་མཐོང་ནས།།

སྙིང་འདར་བཞིན་གཞན་དཔེ་རང་སྙིང་དུ།།
སྤྲོར་མི་ཤེས་པ་དེ་ཕྱུགས་ལས་བླུན།།
གཉེན་ཉེ་དུ་གཡོག་འཁོར་འདུས་པ་ཡང་།།
ལྷུང་ཆེན་པོས་ཤིང་ལོ་སྲུང་བ་འདྲ།།
དལ་གཅིག་གིས་རི་གླུང་ཀུན་ཏུ་འཐོར།།
སྤུར་མི་འཛོམ་འདུས་པའི་ཐ་མ་ཡིན།།

དང་།

སྐྲ་དཀར་ཞིང་གཞུ་ལྟར་གུག་པ་ཡི།།
རྒན་འཁོགས་ཀྱི་ཕ་མས་འདར་བཞིན་དུ།།
བུ་ལང་ཚོ་ཅན་གྱི་དུར་འདེབས་ན།།
རྒན་གཞོན་གྱི་རིམ་པ་སུ་ཡིས་བརྩི།།
ནོར་ལོངས་སྤྱོད་སྣེ་མའི་གོང་བུ་ཡང་།།
རྐྱེན་ངན་གྱི་སེར་བས་བརྡུང་བ་ན།།
ཐུར་རང་གིས་གསོས་པའི་གཡོག་གི་སྣོར།།
སྐྱུང་ཞུ་བའི་ཨང་ལན་ཁྲུག་པར་དཀའ།།
དུས་དེ་རིང་ཡིད་གཅུག་གྲོགས་པོ་ཡང་།།
ཚིག་ལེགས་ཉེས་གཅིག་ལ་རྣམ་རྟོག་གི།
སྒྲོ་བཏགས་ནས་སང་ཉིན་དྭངས་མའི་དགྲ།
ཉེ་རིང་གི་འཛིན་པ་དེ་ནས་ཆོད།།

༥ དེད་དཔོན་སྙིང་རྗེ་ཅན།

སྔོན་སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་དེད་དཔོན་སྙིང་རྗེ་ཅན་ཞེས་བྱ་བའི་སྐུ་སྐྱེ་བཞེས་སྐབས། ཁོང་ཚོང་པ་ལྔ་བརྒྱ་དང་བཅས་རྒྱ་མཚོར་ཕྱིན་པའི་ལམ་དུ་མི་ནག་མདུང་ཐུང་ཅན་ཞེས་བྱ་བའི་ཆོམ་རྐུན་ཞིག་ཚོང་པ་ལྔ་བརྒྱ་པོ་གསོད་དུ་བྱུང་བ་ན། ཁོང་གི་ཐུགས་དགོངས་ལ་ཚོང་པ་ལྔ་བརྒྱ་པོ་འདི་དག་མི་གཅིག་གིས་བསད་ན། དེ་བསྐལ་པ་དཔག་ཏུ་མེད་པའི་བར་དམྱལ་བར་གནས་དགོས་པར་འགྱུར་བས། དེ་བས་ངས་ཆོམ་རྐུན་འདི་བསད་ན་ཆོམ་རྐུན་འདི་དམྱལ་བར་མི་འགྲོ་ཞིང་། ཚོང་པ་ལྔ་བརྒྱ་པོའི་སྲོག་ཀྱང་སྐྱོབ་པར་འགྱུར་ན། ང་དམྱལ་བར་འགྲོ་དགོས་ཀྱང་ཐབས་མེད་དགོངས་ནས། སྙིང་རྗེ་བསྐྱེད་དེ་བློ་གྲོས་ཆེན་པོས་ཆོམ་རྐུན་དེ་བསད་པས། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ལ་སྡིག་པ་མ་བྱུང་ཞིང་། བསྐལ་པ་བདུན་ཁྲིའི་ཚོགས་རྫོགས་པ་ཡིན་ནོ།།

དེ་ཡང་ལྟ་སྣང་ལ་མི་དགེ་བ་ཡིན་ཏེ་ཁོང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞིག་གིས་མི་ཞིག་གི་སྲོག་བཅད་པ་རེད། འོན་ཀྱང་དོན་དུ་དགེ་བར་གྱུར་ཏེ། ཁོང་ལ་རང་འདོད་ཀྱི་རྟོག་པ་མེད་པ་མ་ཟད་སྙིང་རྗེའི་གཞན་དབང་གིས་ཚོང་པ་ལྔ་བརྒྱའི་སྲོག་བསྐྱབས་པ་དང་ཆོམ་རྐུན་དེ་ངན་སོང་ལས་བསྐྱབས་པས་དགེ་བར་འགྱུར་བ་ཡིན་ནོ།།

དེས་ན་དགེ་སྡིག་ལ་བསམ་པ་དགེ་དང་མི་དགེ་བ་ཉིད་གཙོ་ཆེ་བས་སེམས་རང་འདོད་ཉོན་མོངས་པ་དང་བཅས་པ་ཡིན་ན་དེའི་བྱ་སྤྱོད་དགེ་བ་ལྟར་སྣང་ཡང་འབྲས་བུ་མི་དགེ་བར་འགྱུར་བ་དང་། བསམ་པ་དགེ་ན་ཐམས་ཅད་དགེ་བར་འགྱུར་བ། དཔེར་ན་ལྗོན་ཤིང་ཞིག་གི་རྩ་བ་དུག་ཡིན་ན་དེའི་ཡལ་འདབ་ཀྱང་དུག་དང་། རྩ་བ་སྨན་ཡིན་ན་དེའི་ལོ་འདབ་ཀྱང་སྨན་དུ་ངེས་པ་བཞིན་ནོ།།

ཇི་སྐད་དུཿ-

བསམ་པ་དགེ་དང་མི་དགེའི་བྱེ་བྲག་ལས།།

དགེ་སྡིག་གཟུགས་བརྙན་ཆེ་ཆུང་རྗེས་མི་འགྲོ།

ཆོས་ཀྱི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ་ལས༔-

ཆོས་རྣམས་ཡིད་ཀྱི་རང་བཞིན་ཏེ།།
ཡིད་ནི་གཙོ་ཞིང་སྔོན་ལ་འགྲོ།
གལ་ཏེ་ཡིད་ནི་རབ་དྭངས་བས།།
སྨྲས་སམ་ཡང་ན་བྱས་ཀྱང་རུང་།།
དེ་ལ་དེ་ཡི་བདེ་བ་ཐོབ།།
གྲིབ་མ་ཡོལ་བར་མི་འགྱུར་བཞིན།།
ཆོས་རྣམས་ཡིད་ཀྱི་རང་བཞིན་ཏེ།།
ཡིད་ནི་གཙོ་ཞིང་སྔོན་ལ་འགྲོ།
གལ་ཏེ་གདུག་པའི་ཡིད་ཀྱིས་ནི།།
སྨྲས་སམ་ཡང་ན་བྱས་ཀྱང་རུང་།།
དེ་ལ་དེ་ཡིས་སྡུག་བསྔལ་ཐོབ།།
ཤིང་རྟའི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ་བཞིན།།

༦ ཙན་དན་སོལ་བར་བསྒྱུར་བའི་སྒྲུང་།

སྔོན་མི་ལྷུན་པོ་ཞིག་ལ་ཙཛན་གོ་བྲི་ར་ཡི་དམ་བུ་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་ཕྱོགས་ཀུན་ཏུ་འཚོང་ཆེད་ཁྱེན་ཀྱང་རིན་ཐང་ཆེ་བ་དེ་ལྟ་བུའི་དངོས་པོ་ཉོ་ནུས་མཁན་གཅིག་ཀྱང་མ་རྙེད་དོ།། མཚན་མོ་ཁང་སྟོང་ཞིག་ཏུ་ཉལ་ནས་སྡོད་སྐབས་སོལ་བ་འཚོང་མཁན་ཞིག་ཀྱང་དེར་བྱུང་ནས་

གཏམ་གླེང་བ་ན།   ཙནྡན་གྱི་བདག་པོས་ཡུལ་ཕྱོགས་འདིར་ཟིང་ཉེ་མཁན་མི་གདའ་ཞེས་སྨྲས་སོ།།

སང་ནངས་པར་གཉིས་ཀ་ལམ་སོ་སོར་ཚོང་ལ་ཕྱིན་ནས་དགོང་མོ་སླར་དེར་འདུས་པ་ན།   སོལ་བ་ཚོང་མཁན་གྱིས་སོལ་བ་བཙོངས་ཟིན་པར་མཐོང་བས་བླུན་པོ་དེའི་སེམས་ལ་ཐབས་བཟང་པོ་ཞིག་ཤེས་སོ་སྙམ་སྟེ།   ཙནྡན་དེ་མེར་བསྲེགས་ནས་སོལ་བ་བྱས་ཏེ་བཙོངས་པ་རེད།

དེ་བཞིན་དུ་བློ་གྲོས་དང་བྲལ་བའི་བླུན་པོ་རྣམས་ཀྱིས་དོན་འབྲས་བཟང་པོ་གསར་དུ་སྒྲུབ་པ་ལྟ་ཅི།   རང་ལ་ཡོད་པའི་དངོས་པོ་བཟང་པོ་ཡང་བརླག་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ།།

ས་པཎ་གྱིསཿ-

ཕན་དང་མི་ཕན་མི་དཔྱོད་ཅིང་།།
བློ་དང་ཐོས་པ་མི་བསྒྲུབ་པར།།
ལྟོ་འགྲངས་འབའ་ཞིག་དོན་གཉེར་བ།།
སྤྱུ་མེད་པ་ཡི་ཕག་པ་ཡིན།།

བླུན་པོའི་དབུས་ན་དགའ་ཞིང་རྩེ།།
མཁས་པའི་མདུན་སར་ཞུམ་ཞིང་འཛུར།།
གནོག་དང་ཕྲོག་ཤལ་མེད་ན་ཡང་།།
ཡ་སོ་ཅན་གྱི་བ་ལང་ཡིན།།

གང་ན་བཟའ་བཏུང་ཡོད་དེར་རྒྱུགས།།
དགོས་པའི་བྱ་བ་བཙོལ་ན་འབྲོས།།
གཏམ་དང་བཤད་གད་ཤེས་ན་ཡང་།།

མཇུག་མ་མེད་པའི་ཁྲི་ཀན་ཡིན།།

དང་།

བཟང་པོའི་ཚོ་རིགས་སྤྱོད་པས་བསྐྱུང་།།
སྤྱོད་པ་ཉམས་ན་རིགས་དོན་མེད།།
ཙནྡན་དྲི་བཟང་སྐྱེ་བོ་དགའ།།
དེ་བསྲེགས་སོལ་བ་སུ་ཞིག་ལེན།།

དང་།

ལྷུན་པོས་ཡོན་ཏན་ཁར་འབྲིན་ཏེ།།
མཁས་པས་ཡོན་ཏན་ཁོང་དུ་སྦེད།།
སོག་མ་ཆུ་ཡི་སྟེང་དུ་འཕྱོ།།
ནོར་བུ་སྟེང་དུ་བཞག་ཀྱང་འབྱིང་།།

ཡོན་ཏན་ཆུང་རྣམས་ང་རྒྱལ་ཆེ།།
མཁས་པར་གྱུར་ན་དུལ་བར་གནས།།
ཆུ་ཕྲན་རྟག་ཏུ་ཀུ་ཅོ་ཆེ།།
རྒྱ་མཚོ་ཙ་ཅོ་ག་ལ་སྒྲོག།

༧ མི་བཟང་པོ་རྐུན་མ་ཡིན་ཀྱང་ཕན།

༈ སྔོན་རྒྱ་གར་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ། སྒྱུ་མ་མཁན། འཕྲུལ་འཁོར་ལ་མཁས་པ་རྒྱལ་པོ་བྷོ་ཛ་དེ་ཝ་ཞེས་བྱ་བ་ཞིག་ཡོད་དོ། །དེ་ལ་རྒྱལ་པོའི་ཁབ་ཀྱི་སྒོ་སྲུང་ཤིང་གི་མི་དུ་མ་ཡོད་པས་སྐྱེ་བོ་གཞན་ནང་དུ་ཞུགས་ན། འཕྲུལ་འཁོར་དེ་རྣམས་ཀྱིས་བཟུང་བ་དང་། ཐོ་བ་དང་དབྱུག་པས་སྣུན་པར་བྱེད་པ་ཡོད་ཅིང་། རྒྱལ་པོའི་དྲུང་དུ་སྤྲེའུ་རལ་གྲི་འཛིན་པའི་སྐུ་སྲུང་ཞིག་ཀྱང་ཡོད་པ་རེད། དེའི་ཚེ་ཕྱོགས་དེའི་མི་ཞིག་གིས་རྒྱན་ཤོར་ནས་དེ་གཞལ་བའི་ཆེད་དུ་རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་དུ་ཀུར་ཕྱིན་པ་ན། རྒྱལ་པོ་གཉིད་ལོག་པའི་སྟེང་དུ་སྤྲུལ་ཞིག་འདུག་པ་མཐོང་ཞིང་། དེའི་སྲུང་མ་སྤྲེའུ་དེས་ཀྱང་སྤྲུལ་དེ་མཐོང་སྟེ་དེ་ལ་རལ་གྲི་བརྡེག་པར་རྩོམ་པ་ན། མི་དེས་རལ་གྲིས་བརྡེག་པས་རྒྱལ་པོ་བཀྱོང་བར་བྱེད་ན། བདག་བསད་པས་ཅིར་འགྱུར། མིའི་དབང་པོ་འདི་སྐྱོབ་པར་བྱེད་དགོས་སྙམ་སྟེ་སྤྲེའུའི་རལ་གྲི་ལ་འཇུས་ནས་སྐད་བརྒྱབས་ཏེ་རྒྱལ་པོ་གཉིད་ལས་སད་དེ་དེ་ལ་རྒྱུ་མཚན་དྲིས་པ་ན་དེས་ལེགས་པར་བཤད་པས། རྒྱལ་པོ་མགུ་སྟེ།

མཁས་པ་དགྲ་བོར་གྱུར་ཀྱང་བཟང་།།
བླུན་པོ་གྲོགས་ལའང་དེ་ལྟ་མིན།།
སྤྲེའུས་རྒྱལ་པོ་གསོད་པ་ལ།།
རྐུན་པོས་བཟློག་པ་འདི་ལ་ལྟོས།།

ཞེས་སྨྲས་ཏེ་རྐུན་མ་བྱ་དགས་མགུ་བར་བྱས་སོ།།

དེ་བཞིན་དུ་གྲོགས་ངན་པ་ལས་དགྲ་བོ་བཟང་པོས་ཕན་པ་ཡོང་བས་གྲོགས་ངན་པ་ལ་ཧ་ཅང་བརྩེ་བ་དང་། དགྲ་བཟང་པོར་ཧ་ཅང་སྡང་བར་བྱ་མི་རིགས་སོ།།

ས་པཎ་གྱིས༔-

མཁས་པ་ཇི་ལྟར་ཐབས་རྡུགས་ཀྱང་།།

སྤྲུན་པོ་འཇུག་པའི་ལམ་མི་འགྲོ།
ཆར་འདོད་བྱིའུ་སྐོམ་ན་ཡང་།།
ས་ལ་འབབ་པའི་ཆུ་མི་འཐུང་།།

༨ ཁྱིམ་བདག་ཅིག

༄ སྔོན་འཕགས་པ་ཀཱཏྱཱཡན་བསོད་སྙོམས་ལ་ཕེབས་པ་ན། ཁྱིམ་བདག་ཞིག་གིས་བུ་ཞིག་པང་ན་བཟུང་སྟེ། ཉ་ཤ་ཞིག་ཞིམ་ཞིམ་ལྷར་ཟ་བ་དང་ཁྱི་མོ་ཞིག་རུས་པ་འཆའ་བ་ལ་རྡོ་བརྡེག་པར། འཕགས་པས་མངོན་ཤེས་ཀྱིས་གཟིགས་པས། ཉ་དེ་ཁྱིམ་བདག་རང་ཉིད་ཀྱི་སྐྱེ་བ་འདིའི་ཕ་དང་། ཁྱི་མོ་དེ་མའི་སྐྱེ་བ་ཡིན་ཞིང་། ཆེ་སྔོན་རང་གསོད་པའི་དགྲ་དེ་ད་ལྟ་རང་གི་བུར་སྐྱེས་པ་ཡིན་པར་གཟིགས་པས༔

ཕ་ཤ་ཟ་ཞིང་མ་ལ་རྡེག།
གསོད་པའི་དགྲ་བོ་པང་ན་བཟུང་།།
ཆུང་མས་ཁྱོ་ཡི་རུས་པ་འཆའ།།
འཁོར་བའི་ཆོས་ལ་གད་མོ་བྲོ།

ཞེས་གསུངས་སོ། །དེ་བཞིན་དུ་འཇིག་རྟེན་འདིར་དགྲ་དང་གཉེན་ལ་ངེས་པ་ནམ་ཡང་མེད་པས་ཀུན་ལ་བྱམས་སེམས་ཀྱིས་གནས་གལ་ཆེའོ།།

༩ ཁྱིའུ་སྣན་ཆེན་པོའི་ལོ་རྒྱུས།

༄ སྔོན་རྒྱལ་པོ་ཞིག སྔོན་པོར་འོས་པའི་སྐྱེ་བོ་འཚོལ་ཞིང་བརྟགས་པའི་ཚེ། རྒྱལ་པོས་ཁྱིའུ་སྣན་ཆེན་པོ་ཞེས་བྱ་བ་ཞིག་ལ་རྡིའུ་ཞིག་གསོ་བར་བཅོལ། དེ་ནས་ཡུན་

རིང་འདས་རྗེས་མི་ཞིག་དྲིའུ་དེ་ཀུ་རུ་བཏང་སྟེ་ཐོབ་པ་དང་། རྒྱལ་པོ་ཉིད་ཁྲིའུའི་མདུན་དུ་ཕྱིན་ཏེ་དྲིའུ་སྦྲོང་བ་ན་གཞོན་ནུ་དེས་རང་གི་ཕ་ལ་བཞིན་ནས་བརྗེག་བཙོག་བྱེད་ཅིང་འདུག་པ་གཟིགས་ནས། དེ་ལ་རྒྱལ་པོས་ཁྱོད་ཅི་བྱེད་པ་ཡིན་དྲིས་པས། དེས་བདག་ཕ་འདི་འདུལ་བ་ཡིན་ཞེས་ཞུས་པ་ན། རྒྱལ་པོས་སླས་པ། ཀྭ་ཡེ་འཇིག་རྟེན་ན་བཀུར་བར་འོས་པ་ནི་དཀོན་མཆོག་དང་ཕ་མ་ཡིན་ན་ཁྱོད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་དེ་ལྟ་བུ་ངོ་ར་ཅིག དེ་ན་རེ། རྒྱལ་པོ་དེ་སྐད་མ་གསུངས། བཀུར་བར་འོས་པ་ནི་བུ་ཡིན་གྱི་ཕ་མ་ཅི་སྟེ་ཡིན། དེ་ལ་རྒྱལ་པོས། ཕ་མ་དྲིན་ཆེ་བ་ལ་སོགས་པའི་རྒྱུ་མཚན་དུ་མ་དང་བཅས་པའི་ལན་བཏབ་པས། ཁྲིའུ་ན་རེ། འོ་ན་བདག་ཁོ་ནའི་ཕ་མ་བཟང་བ་ཡིན་ནམ། གཞན་དག་གི་ཕ་མ་ཡང་བཟང་བ་ཡིན། རྒྱལ་པོ་ན་རེ། འཇིག་རྟེན་ན་གང་ཞིག་ཕ་མ་ཡིན་པ་དེ་ཐམས་ཅད་བུ་ལས་བཟང་བ་ཡིན་ནོ། །ཁྲིའུ་དེས་དེ་ལྟར་ན། དྲིའུའི་ཕ་འདི་ལགས་པས། མིའི་བདག་པོ། འདི་སློམས་ཤིག་ཅེས་ཞུས་ནས། བོང་བུ་གཅིག་ཡོད་པ་དེ་རྒྱལ་པོ་ལ་ཕུལ་བས་རྒྱལ་པོ་ཁྲིའུ་དེའི་རིག་པ་ལ་མགུ་སྟེ་བློན་པོར་བསྐོས་པ་ཡིན་ནོ།།

དེ་ལྟར་རིག་པ་དང་ལྡན་ན་རེ་ཞིག་གསུད་ཀྱང་ནམ་ཞིག་ན་རྒྱལ་བར་འགྱུར་བ་ཆོས་ཉིད་ཡིན་ནོ།།

ས་པཎ་གྱིས༔-

རིག་པ་ནང་པར་འཆི་ཡང་བསླབ།།
ཚེ་འདིར་མཁས་པར་མ་གྱུར་ཀྱང་།།
སྐྱེ་བ་ཕྱི་མར་བཙོལ་བ་ཡི།།
ནོར་ལ་རང་ཉིད་ལེན་པ་འདྲ།།

ཡོན་ཏན་ལྡན་ན་སྐྱེ་བོ་ཀུན།།

མ་བསྒྲུས་པར་ཡང་རང་ཉིད་འདུ།།
དྲི་ལྡན་མི་ཏོག་རྒྱང་རིང་ཡང་།།
བུང་བ་སྤྲིན་གྱི་ཚོགས་བཞིན་འཁོར།།
དང་།
ཤེས་རབ་ལྡན་པས་ཉེས་པ་དག
སེལ་བར་ནུས་ཀྱི་བླུན་པོས་མིན།།
ནམ་མཁའ་ལྡིང་གིས་དུག་ཅན་སྦྲུལ།།
གསོད་པར་ནུས་ཀྱི་ཁྭ་ཏས་མིན།།

༡༠ ཀུན་མོ་ཁྱི་སོས་གྲོལ་བ།

༈ སྔོན་ཀུན་མོ་མ་བུ་གཉིས་ཡོད་པའི་བུ་དེ་ཡང་ཡང་རྒྱ་གར་དུ་ཚོང་ལ་འགྲོ་བ་ལ་མ་ཀུན་གྱིས་རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གདན་ནི་རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས་རྣམས་བྱོན་པའི་ཡུལ་ཡིན་པས། ཁྱོད་ཀྱིས་ང་ལ་ཕྱག་འཚལ་བའི་རྟེན་ཁྱད་པར་ཅན་ཞིག་ཁྱེར་ཤོག་ཅེས་ལན་མང་པོར་སྨྲས་ཀྱང་། བུས་བརྗེད་ནས་རྟེན་མ་ལོན། ལན་གཅིག་ཡང་བུ་རྒྱ་གར་ལ་འགྲོ་བའི་ཚེ་ད་རེས་ང་ལ་ཕྱག་འཚལ་བའི་རྟེན་ཞིག་ཁྱེར་མ་ཡོང་ན། ང་ཁྱོད་རང་གི་སྔོན་དུ་ལྷེབས་ནས་འཆིའོ་ཞེས་སྨྲས་ཀྱང་། བུ་རྒྱ་གར་དུ་ཕྱིན་ནས་ཚོང་བྱས་ཏེ་སླར་ལོག་པའི་བར་བརྗེད། ཁྱིམ་དུ་སླེབས་ཀར་མས་སྨྲས་པ་དྲན་ནས་ད་ཅི་བྱེད་ངས་མ་ཀུན་མོ་ལ་ཕྱག་འཚལ་བའི་རྟེན་ནི་གང་ཡང་མ་ཐོབ། རྟེན་མེད་པར་ཁྱིམ་དུ་ཕྱིན་ན་མ་ཀུན་ལྷེབས་ནས་འཆི་བར་འགྱུར་སྙམ་སྟེ་གཡས་གཡོན་དུ་བལྟས་པས། ཟུར་དུ་ཁྱི་མགོ་གཅིག་མཐོང་། དེའི་སོ་ཞིག་ཕྱུངས་ཏེ་དར་གྱིས་དྲིལ། ཁྱིམ་དུ་འོངས་ནས་མ་ལ་བྱིན་ཏེ། འདི་སངས་རྒྱས་

བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་ཚེམས་ཡིན་པས་ཁྱོད་ཀྱིས་གསོལ་བ་འདེབས་པའི་རྟེན་གྱིས་ཤིག་བྱས་པས། མ་རྒན་གྱིས་ཁྱི་སོ་དེ་ལ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཚེམས་དངོས་སུ་བཟུང་ནས་དད་པ་བསྐྱེད་དེ་དུས་རྒྱུན་དུ་ཕྱག་དང་མཆོད་པ་བྱས་པས། ཁྱི་སོ་ལས་རིང་བསྲེལ་མང་པོ་བབས། རྒན་མོ་འཆི་བའི་ཚེ་འཇའ་འོད་ཀྱི་གུར་ཕུབ་པ་སོགས་བྱུང་བ་རེད། དེ་ནི་ཁྱི་སོ་ལ་བྱིན་རླབས་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ཀྱང་རྒན་མོའི་དད་པ་ཆེ་བའི་སྟོབས་ཀྱིས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཚེམས་དངོས་ཡིན་པར་ཡིད་ཆེས་སྐྱེས་པས། སངས་རྒྱས་ཀྱི་བྱིན་རླབས་ཁྱི་སོ་ལ་ཞུགས་ཏེ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཚེམས་དངོས་དང་ཁྱད་པར་མ་བྱུང་བ་རེད།

དེ་བཞིན་དུ་ལྷ་ལས་དངོས་གྲུབ་ཐོབ་པ་ནི། ལྷ་ལ་རང་གི་ཡིད་ཆེས་ཡོད་མེད་ལ་རག་ལུས་པ་ཡིན་ནོ།།

མདོ་ལས༔-

དད་པ་མེད་པའི་མི་རྣམས་ལ།།
དཀར་པོའི་ཆོས་ནི་མི་འབྱུང་སྟེ།།
ས་བོན་མེ་ཡིས་ཚིག་པ་ལ།།
མྱུ་གུ་སྔོན་པོ་ཇི་བཞིན་ནོ།།

༢༢ རྣལ་འབྱོར་པ་ཞིག

༄ སྔོན་མགོ་ལོག་གི་ཡུལ་དུ་རྣལ་འབྱོར་པ་ཞིག དུར་ཁྲོད་འགྲིམ་ཞིང་རྒྱུ་བའི་ཚེ། ཐེངས་གཅིག་མཚན་མོའི་དུས་ཤིག་ལ། ཁོང་དུར་ཁྲོད་ཞིག་ཏུ་འབྱོར་ཏེ། གཅོད་གསུང་གིན་བཞུགས་སྐབས། ཇག་པ་ཞིག་གིས་མཐོང་སྟེ་བཙོམ་སེམས་ཀྱིས་རལ་གྲིས་རྣལ་འབྱོར་པའི་མགུལ་ལ་བརྒྱབ་པས་ཁོང་གི་དབུ་ས་ལ་ཟག་སོང་ཡང་འཕྲུལ་དུ་ཁོང་

རང་གི་ཕྱག་གཉིས་ཀྱིས་དབུ་ས་ལས་བླངས་ཏེ་མགུལ་ལ་སྦྲུར་བས། སྔོན་བཞིན་སྐྱོན་མེད་པར་གྱུར་ཏེ་ཆོ་ག་རྫོགས་པར་གནང་བ་རེད།

དེ་མཐོང་ནས་ཇག་པ་དེ་འགྱོད་པས་གདུང་བཞིན་ནང་ལ་ལོག་ཕྱིན་ཏེ་ངས་གྲུབ་པ་ཐོབ་པའི་རྣལ་འབྱོར་པ་དེ་འདྲ་བ་ཞིག་ལ་མི་རུང་བའི་ལས་ཆབས་ཆེན་པོ་བྱས་པས་ཚེ་འདིར་སྡུག་བསྔལ་དང་། འཇིག་རྟེན་ཕྱི་མར་ངན་སོང་གི་གནས་སུ་སྐྱེ་བར་ངེས་པས། ད་རྣལ་འབྱོར་པ་དེ་ལ་བཟོད་གསོལ་ཞུ་ཆེད་འགྲོ་བ་འཐད་སྙམ་ནས་རྣལ་འབྱོར་པའི་དྲུང་དུ་ཕྱིན་ཏེ། སྔར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་སྦྲགས་བཟོད་གསོལ་ཞུས་པ་ན། རྣལ་འབྱོར་པ་ན་རེ། ང་ལ་གྲི་རྒྱབ་མཁན་དེ་ཁྱོད་རང་ཡིན་ནམ། ཇག་པས། ལགས་ཡིན་ཞུས་པས་དེ་མ་ཐག་རྣལ་འབྱོར་པའི་དབུ་སར་ལྷུང་སྟེ་གཤེགས་པ་རེད།

དེ་ནི་དང་པོ་སྣང་བ་དེ་འཁྲུལ་པར་ཐག་བཅད་པས་གནོད་པ་མ་བྱུང་ཡང་རྗེས་སུ་སྣང་བ་དེ་བདེན་པར་འཛིན་པའི་རྟོག་པ་བྱུང་བས་རྐྱེན་དབང་དུ་གྱུར་པ་རེད།

རྒྱལ་སྲས་ཞི་བ་ལྷསཿ-

སེམས་ཅན་མི་སྲུན་ནམ་མཁའ་བཞིན།།
དེ་དག་གཞོམ་གྱིས་ཡོངས་མི་ལང་།།
ཁྲོ་བའི་སེམས་འདི་གཅིག་བཅོམ་ན།།
དགྲ་དེ་ཐམས་ཅད་ཆོམས་དང་འདྲ།།

ས་སྟེང་འདི་དག་ཀོས་གཡོག་ཏུ།།
དེ་སྙེད་ཀོ་བས་ག་ལ་ལང་།།
ལྷམ་མཐིལ་ཙམ་གྱི་ཀོ་བས་ནི།།
ས་སྟེང་ཐམས་ཅད་གཡོགས་དང་འདྲ།།

དེ་བཞིན་ཕྱི་རོལ་དངོས་པོ་ཡང་།།
བདག་གིས་ཕྱིར་བཟློག་མི་ལང་གི།
བདག་གི་སེམས་འདི་ཕྱིར་བཟློག་བྱའི།།
གཞན་རྣམས་བཟློག་གོ་ཅི་ཞིག་དགོས།།

དང་།

གང་ཚེ་རང་ཡིད་ཆགས་པ་དང་།།
ཁྲོ་བར་འདོད་པ་དེའི་ཚེ།།
ལས་སུ་མི་བྱ་སྨྲ་མི་བྱ།།
ཤིང་བཞིན་དུ་ནི་གནས་པར་བྱ།།

དང་།

ཉེ་སྡང་ཟུག་རྡུའི་སེམས་འཆང་ན།།
ཡིད་ནི་བདེ་བ་ཉམས་མི་མྱོང་།།
དགའ་དང་བདེ་བའང་མི་འཐོབ་ལ།།
གཉིད་མི་འོང་ཞིང་བརྟན་མེད་འགྱུར།།
གང་དག་ནོར་དང་བཀུར་སྟི་ཡིས།།
དྲིན་ཁྱིན་དེ་ལ་བརྟེན་གྱུར་པ།།
དེ་དག་ཀྱང་ནི་སྡང་ལྡན་པའི།།
རྗེ་དཔོན་དེ་ལ་གསོད་པར་རྒོལ།།

དང་།

དཔེར་ན་ཁྱིམ་ཞིག་གྱུར་པའི་ཚེ།།
ཁྱིམ་གཞན་ཞིག་ཏུ་སོང་ནས་ནི།།

རྩྭ་སོགས་གང་ལ་མཆེད་བྱེད་པ།།
དེ་ནི་ཕྱུང་སྙེ་འདོར་བར་རིགས།།

དེ་བཞིན་གང་ལ་སེམས་ཆགས་ནས།།
ཞེ་སྡང་མེ་ནི་མཆེད་གྱུར་པ།།
བསོད་ནམས་འཇིག་པར་དོགས་པ་ཡིས།།
དེ་ནི་དེ་ཡི་མོད་ལ་དོར།།

༢༣ ཇོ་བོ་འཕེན།

༄ སྔོན་ཀོང་པོའི་ཡུལ་དུ། ཇོ་བོ་འཕེན་ཞེས་བྱ་བའི། མི་སྤྲིན་པ་ཞིག་ཡོད་པ་རེད། དེ་དབུས་སུ། ཇོ་བོ་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་མཇལ་དུ་ཕྱིན་ཏེ་ཇོ་བོའི་མདུན་དུ་ལྷ་གཉེར་བ་སོགས་གཞན་སུ་ཡང་མེད་སྐབས་ཞིག་ལ་ཧྲུང་དུ་སོང་ནས། མཆོད་པའི་ཞལ་ཟས་དང་སྒྲོན་མེ་རྣམས་མཐོང་བས་དེའི་སེམས་ལ་ཞལ་ཟས་འདི་རྣམས་སྒྲོན་མེའི་མར་ཁུར་བསྲེས་ནས་ཇོ་བོ་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུས་གསོལ་བ་ཡིན་པར་འདུག མར་ཁུ་མི་འཁྱག་པའི་ཆེད་དུ་མེ་སྦར་ནས་བཞག་འདུག ཇོ་བོ་ཉིད་ཇི་ལྟར་བཞེས་པ་བཞིན་ངས་ཀྱང་ཟ་དགོས་སྙམ་ནས། ཞལ་ཟས་རྣམས་སྒྲོན་མེའི་མར་ཁུར་བསྲེས་ནས་ཟོས། ཇོ་བོའི་ཞལ་ལ་བལྟས་ཏེ་སྨྲས་པ།

ལྷ་བཤོས་ཁྱི་ཡིས་ཁྱེར་ཡང་འཛུམ་མོལ་མོལ།།
མར་མེ་རླུང་གིས་བསྐྱོད་ཀྱང་འཛུམ་མོལ་མོལ།།

བྱེད་པ། ཁྱེད་བླ་མ་བཟང་། ང་རང་གི་ལྟམ་འདི་ཁྱེད་ལ་བཙོལ་བ་ཡིན་པས་ཉར་ཚགས་མཛོད་དང་། ངས་ཁྱོད་ལ་བསྐོར་བ་ཞིག་བྱེད་འོང་། ཞེས་ལྟམ་ཕུད་དེ་ཇོ་བོའི་མདུན་དུ་བཞག་སྟེ། ཁོ་བར་སྐོར་ལ་སོང་བའི་ཤུལ་དུ། ལྷ་གཉེར་བ་འོངས་ནས

ལྷམ་དེ་ཕྱི་རོལ་དུ་འདོར་བར་རྩོམ་པ་ན་ཇོ་བོ་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུའི་ཞལ་ནས། དེ་ཀོང་པོ་འབེན་གྱིས་ང་ལ་བཙོལ་བ་ཡིན་པས་མ་འདོར་གསུངས། ཁོ་སླར་འོངས་ནས་ལྷམ་བླངས་ཏེ་བླ་མ་བཟང་པོ་ཟེར་བ་ཁྱོད་རེད། སང་ཕོད་ང་ཚོའི་ཡུལ་དུ་ཤོག་དང་། ངས་གྲ་བསྒྲིགས་བྱས་ཏེ་བསྒུག་ཡོང་ཟེར་བ་ན་ཇོ་བོའི་ཞལ་ནས་འོང་གསུངས་སོ།།

དེ་ནས་ཁོ་ཁྱིམ་དུ་འཁྱོར་ནས་ཆུང་མ་ལ་ངས་ཇོ་བོ་གདན་འདྲེན་ཞུས་ཡོད། ཁོང་ནམ་འབྱོན་མི་ཤེས་པས། ཁྱོད་ཀྱིས་རྒྱུན་དུ་ཁོང་ཨེ་བྱོན་ལྟ་རྒྱུ་མ་བརྗེད་ཅེས་སྨྲས་སོ།

དེ་ནས་སང་ཕོད་ཙམ་ན་ཉིན་གཅིག་ཁོའི་ཆུང་མ་ཆུ་ལེན་དུ་ཕྱིན་པ་ན་ཆུ་ནང་དུ་ཇོ་བོའི་གཟུགས་བརྙན་མངོན་སུམ་དུ་ཤར་བ་མཐོང་བས། ཆུང་མ་འཕྲལ་དུ་ནང་ལ་རྒྱུག་སྟེ། ཆུ་ནང་ཕ་གིར་གཅིག་འདུག དེ་ཁྱོད་ཀྱིས་བོས་པའི་མགྲོན་པོ་དེ་མིན་ནམ་ལབ་པས། ཁོ་འཕྲལ་དུ་རྒྱུག་ཕྱིན་པ་ན་ཆུ་ནང་དུ་ཇོ་བོའི་གཟུགས་བརྙན་མཐོང་བས། ཇོ་བོ་ཆུ་ནང་དུ་ལྷུང་བ་ཡིན་སྙམ་སྟེ། ཆུར་ལྕེབས་ནས། ཇོ་བོའི་སྐུ་དངོས་ཤིག་འཇུས་ཏེ། ནང་ལ་ཁྲིད་དེ་འོངས་སྐབས་ལམ་བར་དུ་རྡོ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད་པའི་དྲུང་དུ་སླེབས་ཆེ། ང་མི་ནག་གི་ཁྱིམ་དུ་མི་འགྲོ་གསུངས་ནས་བྲག་དེར་ཐིམ་སོང་བ་རེད།

རྡོ་དེ་ལ་ཇོ་བོའི་སྐུ་རང་བྱོན་ཞིག་ཤར་བ། དེ་ལ་རྡོ་ཇོ་བོ་དང་། ཆུ་ལ་ཇོ་བོའི་སྐུ་རང་བྱོན་ཞིག་ཤར་བ་དེ་ལ་ཆུ་ཇོ་བོ། ཞེས་གྲགས་ཏེ་ད་ལྟ་ཡང་རང་བྱོན་དེ་གཉིས་དངོས་སུ་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད་ཅིང་། བྱིན་རླབས་ཆེ་བར་རྩི་བ་རེད།

ཁོས་ཇོ་བོའི་པང་དུ་ལྷམ་བཞག་པ་དང་། ཞལ་ཟས་སྔྲོན་མིའི་མར་ཁུར་བསྒྲིས་ནས་ཟོས་པ་སོགས་སྤྱོད་པ་མི་དགེ་བ་བྱས་ཀྱང་། དད་པ་དང་། ཡིད་ཆེས་ཆེ་བས་ཀུན་སློང་དགེ་བར་བརྟེན། ཇོ་བོའི་གསུང་བྱོན་པ་དང་། སྐུ་དངོས་གདན་འདྲེན་ནུས་པ་བྱུང་ངོ་།།

ཁ ལོ་རྒྱུས།

༡ སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཛད་པ་བཅུ་གཉིས།

༈ སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པས་ནི། དང་པོ་བྱང་ཆུབ་མཆོག་ཏུ་ཐུགས་བསྐྱེད། བར་དུ་བསྐལ་ཆེན་གྲངས་མེད་གསུམ་དུ་ཚོགས་བསགས། མཐར་འཛམ་གླིང་འདིར་མཛད་པ་བཅུ་གཉིས་དང་བཅས་པའི་སྒོ་ནས། མངོན་པར་རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་པ་ཡིན་ནོ།

མཛད་པ་བཅུ་གཉིས་ནི།

དང་པོ། དགའ་ལྡན་ནས་འཕོ་བའི་མཛད་པ་ནི། དགའ་ལྡན་ལྷའི་གནས་སུ། ལྷའི་བུ་དམ་པ་ཏོག་དཀར་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་སྐྱེ་བ་བཞེས་ཏེ་འཁོར་རྣམས་ལ་ཆོས་སྟོན་ཅིང་བཞུགས་པའི་ཚེ། ཕྱོགས་བཅུའི་སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱིས། འཛམ་བུའི་གླིང་འདིར་མཆོག་གི་སྤྲུལ་སྐུའི་མཛད་པ་སྟོན་པར་བསྐུལ་བས། རང་གི་དབུ་རྒྱན་མ་ཕམ་པའི་དབུར་བཅིངས་ཤིང་རྒྱལ་ཚབ་ཏུ་དབང་བསྐུར་ཏེ་གཟིགས་པ་ལྔ་ལ་གཟིགས་ནས་ལྷའི་ཡུལ་ནས་འཛམ་གླིང་མིའི་ཡུལ་འདིར་འཕོ་བར་མཛད་དོ།།

དེ་ལ་གཟིགས་པ་ལྔ་ནི། དུས་ཚོད་ལྡན་དང་། ཡུལ་འཛམ་གླིང་དང་། རིགས་རྒྱལ་རིགས་དང་། རུས་ཉམས་པའི་སྐྱོན་མེད་པ་དང་། ཡུམ་སྒྱུ་མ་ལྷ་མཛེས་ཏེ་ལྔ་ལ་གཟིགས་པའོ།།

གཉིས་པ། ལྷུམས་སུ་ཞུགས་པ་ནི། གླང་པོ་ཆེ་ཐལ་དཀར་མཆེ་བ་དྲུག་ལྡན་གྱི་རྣམ་པས། ཡུམ་གྱི་གློ་གཡས་ནས་མངལ་དུ་ཞུགས་པར་མཛད་དོ།།

གསུམ་པ། བལྟམས་པའི་མཛད་པ་ནི། ཡུམ་སྒྱུ་མ་ལྷ་མཛེས་ལུམ་བི་ནིའི་ཚལ་དུ་བྱོན་ཏེ་ལྗོན་ཤིང་སླ་ལའི་ཡལ་ག་ཞིག་ལ་ཕྱག་གཡས་པས་འཇུས་ནས་ནམ་མཁར་གཟིགས་པའི་མོད་ལ་སྐུ་བལྟམས། ལྷ་རྣམས་ཀྱིས་མཆོད་པའི་རྫས་ཀྱིས་ནམ་མཁའ་གང་བར་མཛད་པ་སོགས་ངོ་མཚར་བའི་ལྟས་བྱུང་། བལྟམས་མ་ཐག་ཏུ་ཕྱོགས་བཞིར་གོམ་པ་བདུན་བདུན་བོར་བའི་ཤུལ་ནས་མེ་ཏོག་བདུན་བདུན་འཁྲུངས་ཤིང་། ང་ནི་འཇིག་རྟེན་འདི་ན་མཆོག་གོ །ཞེས་འཇིགས་པ་མེད་པའི་སྒྲ་དབྱངས་བསྒྲགས།

དེའི་ཚེ་རྒྱལ་ཁབ་ཏུ་བཀྲ་ཤིས་པའི་ལྟས་དཔག་ཏུ་མེད་པ་བྱུང་ཞིང་། ཡབ་ཀྱི་བཞེད་དོན་ཐམས་ཅད་གྲུབ་པ་བྱུང་བས་ཡབ་ཀྱིས་རྒྱལ་བུའི་མཚན་ལའང་དོན་ཀུན་གྲུབ་པ་ཞེས་གསོལ། མཚན་ལྟས་མཁན་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱལ་བུ་ཁྱིམ་དུ་བཞུགས་ན་འཁོར་ལོའི་བསྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ་དང་། རབ་ཏུ་བྱུང་ན་སངས་རྒྱས་སུ་འགྱུར་བར་ལུང་བསྟན་ཏོ།།

བཞི་པ། བཟོའི་གནས་ལ་མཁས་པ་ནི། དེ་ནས་སློབ་དཔོན་ཀུན་གྱི་བཤེས་གཉེན་ལས་ཡིག་རིགས་དང་། རྩིས་པ་སྦྱིན་སྐྱབ་ལས་རྩིས་དང་། གཞན་ཡང་སྒྲ་དང་། གཏན་ཚིག་དང་། བཟོ་དང་། གསོ་བ་སོགས། ཤེས་བྱ་རིག་པའི་གནས་དཔག་ཏུ་མེད་པ་སྦྱངས་པས་མཁས་པར་གྱུར་ཏོ།།

ལྔ་པ། བཙུན་མོའི་འཁོར་གྱིས་རོལ་པ་ནི། ཡབ་ཀྱི་དགོངས་པ་བཞིན། ལྷས་བྱིན་ལ་སོགས་པའི་ཤཱཀྱའི་གཞོན་ནུ་ལྔ་བརྒྱ་ཙམ་དང་། སྒྱུ་རྩལ་སྣ་ཚོགས་ལ་འགྲན་པས། རྒྱལ་བུ་རྒྱལ་ཏེ། རྒྱལ་བའི་རྟ་མཆོན་དུ་ཤཱཀྱ་ལག་ན་བེ་ཅོན་ཅན་གྱི་བུ་མོ་ས་འཚོ་མ་བཙུན་མོར་བཞེས་སོ།།

དྲུག་པ། རབ་ཏུ་བྱུང་བ་ནི། དེ་ནས་རྒྱལ་བུ་ཕོ་བྲང་གི་ཤར་དང་། ལྷོ་དང་། ནུབ་ཀྱི་སྒོར་ཐེབས་པ་ན། རྒ་བ་དང་། ན་བ་དང་། འཆི་བའི་སྡུག་བསྔལ་གྱིས་ཉེན་པའི་སྐྱེ་བོ་དག་གཟིགས་པས། འཁོར་བའི་བདེ་བ་ལ་ཡིད་རྟོན་མེད་པར་མཁྱེན། ཡང་བྱང་སྒོ་ནས་ཐེབས་པ་ན། དགེ་སློང་ཞི་དུལ་ཅན་ཞིག་གཟིགས་པས།

རབ་ཏུ་བྱུང་བ་ལ་ཐུགས་མོས་པར་གྱུར་ཏེ། ཡབ་ལ་ཞུས་པས། ཡབ་ཀྱིས། ཁྱོད་ཅི་འདོད་པའི་མཆོག་སྦྱིན་གྱི་ཁབ་ཏུ་ཞུགས་ཤིག གཞོན་ནུས་སྨྲས་པ། རྒ་ན་འཆི་བ་མེད་པ་སྩོལ་ཅིག ཡབ་ཀྱིས་སྨྲས་པ། དེ་སྦྱིན་པའི་ནུས་པ་མེད། གཞན་སློངས་ཤིག རྒྱལ་བུས་འོ་ན། འདི་ནས་ཤི་འཕོས་ཏེ་སྐྱེ་བ་ཕྱི་མ་ལེན་མི་དགོས་པ་མཛོད་ཅིག་ཅེས་གསོལ་བས། ཡབ་ཀྱིས། ཁྱོད་ཀྱི་བསམ་པ་རྫོགས་པར་གྱུར་ཅིག་ཅེས་གནང་ངོ༎

དེ་ནས། རྟ་མཆོག་བསྔགས་ལྡན་ལ་ཞོན་ཏེ། འདུན་པ་ཕྱུག་ཕྱིར་ཁྲིད་ནས་མཆོད་རྟེན་རྣམ་དག་གི་དྲུང་དུ་ཕེབས་ཏེ་རྟ་མཆོག་རྒྱན་དང་བཅས་པ་འདུན་པ་ལ་སྐུར་བརྫངས། རྒྱལ་བུ་དེ་ཉིད་དུ་རབ་ཏུ་བྱུང་བར་མཛད་དོ༎

བདུན་པ། ལོ་དྲུག་ཏུ་དཀའ་བ་སྤྱད་པ་ནི། དེ་ནས་ཕྱི་བའི་སློབ་དཔོན་རིང་འཕུར་དང་། ལྷག་སྤྱོད་སོགས་ལས་སྲིད་རྩེའི་བར་གྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན་བསླབས་ཏེ་རྟོགས་ཀྱང་ཐུགས་མ་མགུ དེ་ནས་ཆུ་བོ་ནཻ་རཉྫ་ནའི་འགྲམ་དུ་ལོ་དྲུག་གི་བར་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་མཉམ་པར་བཞག་སྟེ་དཀའ་བ་སྤྱད་དོ༎

བརྒྱད་པ། བྱང་ཆུབ་ཤིང་དྲུང་དུ་གཤེགས་པ་ནི། དེ་ནས་དཀའ་ཐུབ་ཀྱིས་གྲོལ་བར་འཛིན་པ་དགག་པའི་ཕྱིར། ལེགས་སྐྱེས་མ་ལས་འོ་ཐུག་བཞེས། རྩ་ཚོང་ཁྱེའུ་བཀྲ་ཤིས་ལས་རྩ་ཀུ་ཤ་བཞེས་ཏེ། རྡོ་རྗེ་གདན་གྱི་བྱང་ཆུབ་ཤིང་གི་དྲུང་དུ་ངོ་མཚར་བའི་ལྟས་སྣ་ཚོགས་དང་བཅས་ཏེ་གཤེགས་ནས། རྩ་བཏིང་བ་ལ་བཞུགས་ཏེ།

སྟན་འདིར་བདག་གི་ལུས་འདི་སྐམ་ཡང་རུང་༎
པགས་པ་རུས་པ་ཤ་རྣམས་ཞིག་ཀྱང་རུང་༎
བསྐལ་མང་རྙེད་དཀའི་བྱང་ཆུབ་མ་ཐོབ་པར༎
སྟན་འདི་ལས་ནི་ལུས་བསྐྱོད་མི་བྱའོ༎

ཞེས་དམ་བཅའ་མཛད་དོ༎

དགུ་པ། བདུད་སྡེ་བཅོམ་པ་ནི། དེའི་སྒྲོད་ལ་བདུད་ཀྱི་སྡེ་དཔག་ཏུ་མེད་པའི་དཔུང་གིས་སྒྲུལ་པ་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་བསླུ་བ་དང་མཚོན་ཆ་སྣ་ཚོགས་པའི་ཆར་ཕབ་པ་སོགས་བྱས་ཀྱང་། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་བཞུགས་པས་ཐམས་ཅད་མཆོད་པ་དང་བསྟོད་པའི་དངོས་པོར་གྱུར་པས་བདུད་ཀྱི་གཡུལ་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བར་གྱུར་ཏོ།།

བཅུ་པ། སངས་རྒྱས་པ་ནི། དེའི་ཐོ་རངས་ཀྱི་དུས་སུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་ཀྱི་གོ་འཕང་མངོན་དུ་བརྙེས་པར་མཛད། དེ་ནས་བདུན་ཕྲག་བདུན་གྱི་བར་དུ་ཆོས་མི་གསུང་བར་བཞུགས་སོ།།

བཅུ་གཅིག་པ། ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བ་ནི། དེ་ནས་ཕྱོགས་བཅུའི་སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱིས་བསྐུལ་ཞིང་ལྷ་ཚངས་པ་དང་བརྒྱ་བྱིན་གྱིས་གསོལ་བ་བཏབ་པས། ཡུལ་ཝཱ་རཱ་ཎ་སཱི་ར་ཎ་ཏེ། མིའི་འཁོར་ལྔ་སྡེ་དང་ལྷ་བརྒྱད་ཁྲི་ལ། བཀའ་དང་པོ་བདེན་བཞིའི་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བར་མཛད། དེ་ནས་བཟུང་མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་བར་དུ། གདུལ་བྱ་སྣ་ཚོགས་པ་ལ། སོ་སོའི་ཁམས་དབང་མོས་པ་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་ཆོས་ཀྱི་བདུད་རྩིའི་བགོ་སྐལ་གནང་བར་མཛད་དོ།།

བཅུ་གཉིས་པ། མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ནི། དགུང་ལོ་བརྒྱད་ཅུ་ཐུ་གཅིག་ལ་ཕེབས་པ་ན། དགེ་བསྙེན་ཙུནྡ་ལས་བསོད་སྙོམས་ཀྱི་ཐ་མ་བཞེས་ཤིང་། གདུལ་བྱའི་ཐ་མ་ཀུན་ཏུ་རྒྱུ་རབ་བཟང་འདུལ་བར་མཛད་དེ་རྩ་མཆོག་གྲོང་ཁྱད་ཀྱི་ཡུལ་དང་ཉེ་བའི་ཤིང་སཱ་ལ་ཟུང་གི་དྲུང་དུ་སྐུ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་ཚུལ་བསྟན་པར་མཛད་དོ།།

ཁྲི་གུང་ཐང་པས༔-

སྟོན་འབྱོན་གྱི་རྒྱལ་བ་སྲས་དང་བཅས།།
མཛད་འཕྲིན་གྱིས་ས་གསུམ་ཁྱབ་ན་ཡང་།།

སྐུ་མི་བཞུགས་མཚན་ཙམ་ཤུལ་དུ་ལུས།།
དེ་ཀུན་ཀྱང་མི་རྟག་སློབ་དཔོན་ཡིན།།

༣ བོད་མིའི་བྱུང་ཚུལ།

༈ སྔོན་བོད་ཡུལ་གྱི་ཁྱོན་ཆེ་བ་འཁྱུགས་རུམ་གྱིས་གང་བ་ཡིན་པ། ཕྱིས་རིམ་གྱིས་ཞུ་བས་དྭངས་ཤིང་ཡིད་དུ་འོང་བའི་མཚོར་གྱུར། མཚོ་དེ་ཡང་རིམ་གྱིས་བསྐམས་ནས་དབུས་སྤང་ཐང་དང་ནགས་ཚལ། མཐའ་གངས་ཀྱི་ར་བའི་མུ་འཁྱུད་ཀྱིས་བསྐོར་བ། ཕྱོགས་བཞིར་བསིལ་ཞིང་ཞིམ་པའི་ཆུ་བོ་དང་ཆུ་ཀླུང་རྣམས་དལ་གྱིས་འབབ་པ། མཚོ་དང་མཚེའུ་མང་པོས་མཛེས་པར་གཏམ་པ་དང་། རི་བོ་མཐོ་ལ་སྒྲོང་ཟབ་པ། ཡངས་པའི་ནེའུ་གསིང་ཀུན་འབྲས་མང་འཛིན་པའི་ལྗོན་པས་དོག་པོར་བྱས་པའི་ཡིད་དུ་འོང་བའི་ཡུལ་དུ་གྱུར་ཏོ།།

དེ་ནས་མིའི་འགྲོ་བ་བྱུང་བའི་དུས་ལ་བབས་པ་ན། བོད་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་གདུལ་ཞིང་ཡིན་ཕྱིར། འཕགས་པའི་སྤྲུལ་པ་སྤྲེའུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཞིག་དང་འཕགས་མ་སྒྲོལ་མའི་སྤྲུལ་པ་བྲག་སྲིན་མོ་གཉིས་འདུས་པ་ལས། རང་བཞིན་དང་སྤྱོད་པ་མི་འདྲ་བའི་ཕྲུ་གུ་དྲུག་སྐྱེས་སོ།།

དེ་ལས་ཡབ་ཀྱི་རིགས་ཅན་རྣམས་བློ་གྲོས་དང་སྙིང་རྗེ་ཆེ་བ་དང་། ཡུམ་གྱི་རིགས་ཅན་རྣམས་འདོད་པ་ཆེ་ཞིང་སྡིག་པ་ལ་དགའ་བ་བྱུང་།

རིམ་གྱིས་དེ་དག་གི་རིགས་རྒྱུད་འཕེལ་བས་མིའི་འགྲོ་བ་བྱུང་བ་ཡིན་ནོ།།

དེ་དག་གི་རྒྱུད་ལས་ཕྱིས། སེ་དང་། རྨུ་དང་། སྟོང་དང་། སྦྲོང་སྟེ། རུས་ཆེན་བཞི་དང་། དེ་དག་གི་སྟེང་དུ་སྦྲ་དང་། དབྲ་གཉིས་བསྣན་ཏེ་མིའུ་གདུང་དྲུག་ཏུ་གྲགས་པ་རྣམས་རིམ་གྱིས་བྱུང་ངོ་།།

གཞན་ལོ་རྒྱུས་འགའ་ཞིག་ཏུ། རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་པོ་རུ་པ་ཏི་ཞེས་པ་དཔུང་ཚོགས་དང་བཅས་པ། གངས་རིའི་ཁྲོད་དུ་བྲོས་པ་ལས་འཕེལ་བ་ལ་སོགས་པའི་རིགས་ཀྱང་ཡོད་པར་གསུངས་པ་དང་། ཡང་མི་རིགས་གཞན་དག་ལས་མཆེད་པའང་ཡོད་ཚུལ་སྣང་ངོ་།།

དེ་ནས་འཛམ་གླིང་སྤྱིའི་ལོ་རྒྱུས་ལྟར་བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་། དང་པོ་ཟས་སུ་ཤིང་ཏོག་དང་སྲོག་ཆགས་ཀྱི་ཤ་ལ་སོགས་པ་སྤྱོད། གོས་སུ་ཤིང་གི་ལོ་མ་དང་། རི་དྭགས་ཀྱི་པགས་པ་གྱོན་ཏེ་གནས་པར་སྣང་ལ། རིམ་གྱིས་ཏ་རྒོད་དང་། གཡག་རྒོད་སོགས་བཏུལ་ཏེ་ལོངས་སུ་སྤྱོད་པ་དང་། གནག་ཕྱུགས་བསྲུ་ཞིང་སྤེལ་བ་བྱུང་ངོ་།།

དེ་ནས་ཡར་ཀླུངས་ཀྱི་གཙང་པོའི་འགྲམ་དུ། ཞིང་ཀ་འདེབས་བྱས་པས་ལོ་ཏོག་སྨྲི་ཞིང་སྨིན་པར་གྱུར་པ་ན། ཕྱུ་གུ་རྣམས་ལ་ཟོ་དང་བྱས་པས། ཞིང་དེའི་མིང་ལའང་དེང་གི་བར་ཟོ་དང་རིང་མོ་ཞེས་གྲགས་ལ་འདི་བོད་ཀྱི་ཞིང་གི་ཐོག་མར་འདོད་དོ།།

དེ་ལྟར་རིམ་གྱིས། གནག་ཕྱུགས་སྤེལ་ཞིང་དེ་ལ་ལོངས་སྤྱོད་མཁན་གྱི་འབྲོག་པ་དང་ཞིང་ལས་བྱེད་མཁན་གྱི་ཞིང་པ་སྟེ་སྡེ་གཉིས་བྱུང་།

ཞིང་པ་རྣམས་ནི། ས་ཆ་དྲོད་ཆེ་ཞིང་ལོ་ཏོག་འབྱུང་རུང་གི་གནས་དམའ་བ་རྣམས་སུ་ཁང་ཁྱིམ་བརྩིགས་ཤིང་ལོ་ཏོག་འདེབས་ཀོ་བྱས་ཏེ་གནས།

འབྲོག་པ་རྣམས་ནི་རྩ་ཆུ་བཟང་པོ་གར་ཐོབ་ཀྱི་ས་གནས་མཐོ་བ་རྣམས་སུ་གནག་ཕྱུགས་སྦྲང་ཁྲིའི་ཁྲུ་བསྐྱངས་ཏེ། ཕན་ཚུན་སྤོད་གནས་སྤོ་ཞིང་གནས་ལ། གར་གནས་ཀྱི་ས་ཆ་དེར་སྦྲ་གུར་ཕུབ་ཏེ་སྡོད་པ་བྱུང་།

དེ་ནས་རིམ་གྱིས་ཞིང་པས་འབྲོག་པ་རྣམས་ལ་གྲོ་དང་སྲན་མ་དང་ནས་སོགས་སྤྲད་དེ། ཚབ་ཏུ་འབྲོག་པ་རྣམས་ལས། མར་དང་ཕྱུར་བ་དང་། བལ་སོགས་ལེན་

པའི་ཉོ་ཚོང་བྱེད་པའང་བྱུང་།།

དང་པོ་མི་རྣམས་འདྲ་མཉམ་སྤྱུན་གྲོགས་ལྟར་གནས་པ་ཡིན་ཀྱང་ རིམ་གྱིས་མི་སྟོབས་ལྡན་རྣམས་དང་། འདོད་ཆེན་རྣམས་ཀྱིས། གནག་ཕྱུགས་དང་། ས་ཞིང་རྒྱ་ཆེན་པོའི་བདག་པོ་བྱས་པས་ཕྱུག་དབུལ་གྱི་ཁྱད་ཀྱང་བྱུང་།

དེ་ནས་མི་འགའ་ཞིག་སྟོབས་ཆེ་བར་གྱུར་པས་བཀུར་གནས་དང་། འགའ་ཞིག་ནུས་པ་ཆུང་བར་གྱུར་པས་བཀོལ་གནས་སུ་གྱུར་པས་དཔོན་དང་གཡོག་གི་རྣམ་དབྱེ་ཡང་དར་བར་གྱུར།།

མཐར་དཔུང་ཤུགས་ཆེ་བའི་མི་རྣམས་ཀྱིས་ས་ཁུལ་ཆེན་པོ་དང་། མི་ཁྲིམ་མང་པོ་དབང་དུ་བསྒྱུར་བས་རིམ་གྱིས་ཡུལ་ཆུང་ངུར་དབང་བྱེད་པའི་རྒྱལ་ཕྲན་བཅུ་གཉིས་ཙམ་བྱུང་བར་གྲགས་སོ།།

དེ་སྐབས་འཇིག་རྟེན་གྱི་ལྷ་མཆོད་པའི་སྲོལ་ཡང་བྱུང་། འོན་ཀྱང་ལྷ་བ་དང་ལོ་རྒྱུས་ཅན་གྱི་ཆོས་ཟབ་མོ་དང་། བོད་སྤྱི་ལ་དབང་བའི་རྒྱལ་པོ་ནི་མེད་དོ།།

༣ བོད་ཀྱི་ཆོས་རྒྱལ་རྣམས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས།

དེ་ལྟར་བོད་སྤྱི་ལ་དབང་བའི་རྒྱལ་པོ་མེད་པར་གནས་པ་ན་དེང་ནས་ལོ་ཉིས་སྟོང་དགུ་བཅུ་གོ་དྲུག་ཙམ་གྱི་སྔོན་ཡེ་ཤུའི་སྔོན་ལོ་ ༡༣༧ ལ་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་ཐོག་མ་གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ་བོད་ལ་བྱོན་པ་རེད།

གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོའི་ལོ་རྒྱུས་ལ་བཤད་ཚུལ་དུ་མ་སྣང་ན་ཡང་། ལོ་རྒྱུས་ཕལ་ཆེ་བ་ལྟར་ན། ཤཱཀྱ་ལི་ཙ་བི་ཞེས་པའི་རིགས་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་དམག་བརྒྱ་པ་ཞེས་པ་ལ་སྲས་དྲུང་སོ་དང་། གཡུ་ཡི་སྨིན་མ་སོགས་མཚན་ལྟས་བཟང་པོ་ཅན་ཞིག་འཁྲུངས་པའི་ཚེ། གཞན་དང་མི་འདྲ་བའི་རྟགས་དང་ལྡན་པས། འདྲིའི་སྤྲུལ་པར་དོགས་ཏེ། གངས་རིའི་ལྗོངས་སུ་སྤྱུགས་པ་རིམ་གྱིས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོར་གྱུར་པར་གྲགས།

དེ་ཡང་བོད་དབུས་ཡར་ཀླུངས་གཙང་པོའི་འགྲམ། ལྷ་རི་གྱང་མཐོའི་རྩེ་ར། བོད་ཀྱི་མི་བློ་བཀྲ་བ་བཅུ་གཉིས་ཀྱིས་ཁོང་དེར་ཕེབས་པ་མཐོང་སྟེ། ཁྱེད་གང་ནས་བྱོན་པ་ཡིན་ཞེས། དྲིས་པ་ན། སྐད་བརྡ་མ་འཕྲོད་པས། ཁོང་གིས་གནམ་ལ་འཛུབ་མོ་བསྒྲེངས་པས། གནམ་ལ་ལྷའི་ཞིང་དུ་ཡིད་ཆེས་བྱེད་མཁན་གྱི་གནའ་མི་དེ་རྣམས་ཀྱིས། འདི་ནི་ལྷའི་ཡུལ་ནས་མིའི་རྗེར་ཕེབས་པར་ངེས་སོ་སྙམ་ནས་སོ་སོའི་གཉའ་བར་ཁྲི་བྱས་ཏེ་ཡར་ཀླུངས་སུ་སྤྱན་དྲངས་ཏེ། ཡུལ་གྱི་བདག་པོར་མངའ་གསོལ། གཉའ་བར་ཁྲི་བྱས་ནས་སྤྱན་དྲངས་པས་མཚན་ལའང་གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོར་གྲགས་ཏེ་འདི་ནི་བོད་སྤྱི་ལ་དབང་བའི་རྒྱལ་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཐོག་མར་གྲགས་སོ།།

རྒྱལ་པོ་འདིའི་སྐབས་སུ། བོད་ཡུལ་དབུས་སུ་མཁར་གྱི་ཐོག་མ་ཡུམ་བུ་བླ་སྒང་ཞེས་པ་ཞིག་ཡར་ཀླུངས་ཀྱི་རི་ཞིག་གི་སྟེང་དུ་བརྩིགས། རྒྱལ་ཕྲན་འགའ་དབང་དུ་བསྡུས་སོ།།

དེ་དང་དེའི་གདུང་རྒྱུད་དུ་རྒྱལ་པོ་དྲུག་རིམ་བཞིན་བྱུང་བ་ལ་གནམ་གྱི་ཁྲི་བདུན་ཞེས་བྱ་སྟེ༑-

༡ མུ་ཁྲི་བཙན་པོ།

༢ དེ་ཁྲི་བཙན་པོ།

༣ སོ་ཁྲི་བཙན་པོ།

༤ མེར་ཁྲི་བཙན་པོ།

༥ གདགས་ཁྲི་བཙན་པོ།

༦ སྲིབ་ཁྲི་བཙན་པོའོ།།

དེ་ནས་དེའི་གདུང་རྒྱུད་དུ་བར་གྱི་སྟེང་གཉིས་ཞེས་པ་བྱུང་སྟེ།

༡ གྲི་གུམ་བཙན་པོ།

༢ བྱ་ཁྲིའམ་སྤུ་དེ་གུང་རྒྱལ།

ཕྱི་མ་འདིའི་སྐབས་སུ། རྡོ་བཞུ་བདུལ་གྱི་སྒོ་ནས། གསེར། དངུལ། ཟངས་དང་། ལྕགས་བཏོན་པ་དང་ཞིང་གི་ཐོང་གཤོལ་བཟོས་ཏེ། སྤང་ཐང་ཞིང་དུ་བསྒྱུར་བས་ལོ་ཏོག་རྒྱས་པར་བྱས་སོ།།

དེ་ནས་དེའི་གདུང་རབས་སུ་རིམ་བཞིན་བར་གྱི་ལེགས་དྲུག་བྱུང་སྟེ༑

༡ ཨེ་ཤོ་ལེགས།

༢ དེ་ཤོ་ལེགས།

༣ ཐི་ཤོ་ལེགས།

༤ གོང་རུ་ལེགས།

༥ འབྲོང་བཞེར་ལེགས།

༦ ཨི་ཤོ་ལེགས།

དེ་ནས་དེའི་གདུང་རབས་སུ་རིམ་པར་ས་ལ་ལྡེ་བརྒྱད་ཅེས་པའི་རྒྱལ་རབས་བརྒྱད་བྱུང་སྟེ།

༡ ཟ་ནམ་ཟིན་ལྡེ།

༢ ལྡེ་འཕྲུལ་ནམ་གཞུང་བཙན།

༣ སེ་སྣོལ་ནམ་ལྡེ།

༤ སེ་སྣོལ་པོ་ལྡེ།

༥ ལྡེ་སྣོལ་ནམ།

༦ ལྡེ་སྣོན་པོ།

༧ ལྡེ་རྒྱལ་པོ།

༨ ལྡེ་སྤྲིན་བཙན།

དེ་ནས་དེའི་གདུང་རབས་སུ་ཚིགས་ཀྱི་བཙན་ལྔ་ཞེས་པ་བྱུང་སྟེ།

༡ ཏོ་རེ་ལོང་བཙན།

༢ ཁྲི་བཙན་ནམ།

༣ ཁྲི་སྒྲ་སྤུངས་བཙན།

༤ ཁྲི་རྗེ་ཐོག་བཙན།

༥ ལྷ་ཐོ་ཐོ་རི་གཉན་བཙན།

ཕྱི་མ་འདིའི་སྐབས། ཕྱི་ལོ། ༤༣༣ ལ་མདོ་སྡེ་སྤང་སྐོང་ཕྱག་རྒྱ་པ་སོགས་ཕྱག་ཏུ་འཁོར་བས་བོད་དུ་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་དབུ་བརྙེས་ཤིང་མི་ལམ་དུ་རྒྱལ་རབས་ལྔ་ན་འདིའི་དོན་ཤེས་པ་འབྱུང་ངོ་ཞེས་ལུང་བསྟན་ཐོབ། དོན་ཨ་མ་ཤེས་ཀྱང་མཚན་ལ་གཉན་པོ་གསང་བ་ཞེས་གསོལ་ནས་དཀོར་ཁང་དུ་མཆོད་པ་དང་བཅས་པས་བཞུགས་སུ་གསོལ་བས།

རྒྱལ་པོ་ཉིད་སླར་སྐུ་གཞོན་པའི་ན་ཚོད་དུ་ཅན་གྱུར་ཏེ། ལོ་བརྒྱ་དང་ཉི་ཤུ་བར་བཞུགས་པ་ཡིན་ནོ།།

དེ་ནས་དེའི་གདུང་རབས་སུ་སྟེང་གསུམ་དུ་གྲགས་པ་བྱུང་སྟེ།

༡ ཁྲི་གཉན་གཟུང་བཙན།

༢ འབྲོང་གཉན་ལྡེའུ།

༣ སྟག་རི་གཉན་གཟིགས།

ཕྱི་མ་འདིའི་རིང་རྒྱལ་ཕྲན་མང་པོ་དབང་དུ་བསྡུས། ཚོང་དང་བྲེ་སྲང་གི་སྲོལ་དར་བར་བྱས་ཏེ། འདི་ནི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་སུམ་ཅུ་སོ་གཅིག་པའོ།།

དེ་ནས་རྒྱལ་རབས་སོ་གཉིས་པ་གནམ་རི་སྲོང་བཙན་གྱི་རིང་ལ། རྒྱ་ནག་ནས་རྩིས་དང་སྨན་དཔྱད་བླངས། ཕོ་བྲང་ཁྲི་བརྩེགས་འབུམ་གདུགས་བརྩེགས། བྲག་གསུམ་མཚོ་ནས་ཏྭ་ཙང་ཤེས་རྟེད། བྱང་ནས་ཚྭ་བརྟོན། བོད་དམག་གིས་གྲུ་གུ་སོགས་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡུས་པ་ཡིན་ནོ།།

དེ་ནས་རྒྱལ་རབས་སོ་གསུམ་པ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ། སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་(འཁྲུངས་ལོ་ ༦༡༧) དུས་སུ་བོད་ཀྱི་ཡི་གེའི་སྲོལ་གསར་དུ་བཙུགས། རྒྱ་ནག་གོང་མ་དང་བལ་པོའི་རྒྱལ་པོའི་སྲས་མོ་གཉིས་ཁབ་ཏུ་བཞེས། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་བསྒྱུར་ཞིང་སྤེལ་བར་མཛད། མཐའི་རྒྱལ་ཁབ་མང་པོ་དབང་དུ་བསྡུས་ཏེ་བསྐྱངས་པར་མཛད་དོ།།

རྒྱལ་རབས་སོ་བཞི་པ་མང་སྲོང་མང་བཙན་གྱིས། ཕྱི་ལོ་ ༦༩༨ ནས་རྒྱལ་སྲིད་བསྐྱངས་ཏེ། རྒྱ་དམག་བོད་དུ་ལྷགས་པ་བཅོམ་ནས་རྒྱ་ནག་གི་ཡུལ་ཁམས་མང་པོ་དབང་དུ་བསྡུས།

རྒྱལ་རབས་སོ་ལྔ་པ་འདུས་སྲོང་མང་པོ་རྗེས་ (འཁྲུངས་ལོ་ ༧༡༣) སོག་པོ་ཡང་དབང་དུ་བསྡུས།

རྒྱལ་རབས་སོ་དྲུག་པ། ཁྲི་ལྡེ་གཙུག་བརྟན་ནམ། མེས་ཨག་ཚོམས་ཅན་(འཁྲུངས་ལོ་ ༧༤༠) གྱིས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་གླེགས་བམ་འགའ་ཞིག་གདན་དྲངས་ཤིང་། ལྷ་ཁང་ལྔ་བཞེངས།

རྒྱལ་རབས་སོ་བདུན་པ། ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་ཕྱི་ལོ་ ༧༩༠ ལ་འཁྲུངས་ཤིང་། རྒྱ་གར་ནས་པཎ་གྲུབ་མང་པོ་སྤྱན་དྲངས། གསུང་རབ་དུ་མ་བསྒྱུར་ཞིང་། བསམ་ཡས་སོགས་གཙུག་ལག་ཁང་མང་པོ་བཞེངས་པར་མཛད་དེ། བོད་དུ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་དང་། དེ་འཛིན་གྱི་སྡེ་ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པར་མཛད་དོ།།

དེའི་སྲས་རྒྱལ་རབས་སོ་བརྒྱད་པ། མུ་ནེ་བཙན་པོས། ཕྱི་ལོ་ ༨༤༤ ནས་རྒྱལ་སྲིད་བསྐྱངས། བསྟན་པ་ལ་བསྙེན་བཀུར་ཆེན་པོ་བྱས་ཤིང་། རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་དབུལ་ཕྱུག་ལན་གསུམ་སྙོམ་པར་མཛད་དོ།།

དེའི་གཅུང་རྒྱལ་རབས་སོ་དགུ་པ་མུ་ཏིག་བཙན་པོའམ། སད་ན་ལེགས་མཇིང་ཡོན་གྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༨༤༦ ནས་རྒྱལ་སྲིད་བསྐྱངས། བསྟན་པ་ལ་རིམ་གྲོ་རྒྱ་ཆེན་པོ་བྱས། དཀར་ཆུང་རྡོ་ཡི་ལྷ་ཁང་ཞེས་པའི་ངོ་མཚར་ཅན་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང་བཞེངས་སོ།།

དེའི་སྲས་རྒྱལ་རབས་བཞི་བཅུ་པ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་ཁྲི་རལ་པ་ཅན་གྱིས། ཕྱི་ལོ་ ༨༧༧ ནས་རྒྱལ་སྲིད་བསྐྱངས། བསྟན་པ་དང་དགེ་འདུན་ལ་བཀུར་སྟི་ཆེན་པོ་བྱས། སྟོབས་ཀྱིས་མཐའི་རྒྱལ་ཁབ་མང་པོ་དབང་དུ་བསྡུས་པར་མཛད་ཀྱང་། གཅུང་དར་མ་དང་བློན་པོ་ཆོས་ལ་མི་དགའ་བ་རྣམས་ཀྱིས་བཀྲོངས་སོ།།

དེའི་གཅུང་། རྒྱལ་རབས་ཞེ་གཅིག་པ་གླང་དར་མས་ཕྱི་ལོ། ༩༠༡ ལ་རྒྱལ་སྲིད་བླངས་ཏེ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་བཤིགས། དགེ་འདུན་པ་རྣམས་ཕབས་པ་དང་བསྐྲད་པར་བྱས་པས། བསྟན་པ་ཤིན་ཏུ་ཉམས་པར་གྱུར་པ་ན། གྲུབ་བརྙེས་ལྷ་ལུང་པ་དཔལ་གྱི་རྡོ་རྗེས་བཀྲོངས་སོ།།

དེ་ལ་སྲས་གཉིས་ཡོད་ཀྱང་མ་མཐུན་པའི་དབང་གིས་རིམ་གྱིས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་སིལ་བུར་གྱུར་ཅིང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གདུང་རྒྱུད་རྣམས་ཀྱང་སྟོད་མངའ་རིས་དང་། སྨད་མདོ་ཁམས་ཀྱི་ཡུལ་དུ་འཐོར་བར་གྱུར།

རྒྱལ་པོ་གླང་དར་མ་བཀྲོངས་ནས་བཟུང་། ཕྱིས་དཔལ་ས་སྐྱ་པས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་མཛད་པའི་བར། ལོ་སུམ་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་གྱི་རིང་ལ་བོད་སྤྱི་ལ་དབང་བྱེད་པའི་རྒྱལ་པོ་མེད་པས། སིལ་བུར་གནས་པར་གྱུར་ཏོ།།

༨ ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ།

༄ བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་སོ་གསུམ་པ། ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ་ནི། ཕྱི་ལོ་༦༡༧ བོད་མི་གླང་ལ་ཡབ་གནམ་རི་སྲོང་བཙན་དང་། ཡུམ་ཚེ་སྤོང་བཟའ་གཉིས་ཀྱི་སྲས་སུ་ཕོ་བྲང་བྱམས་པ་མི་འགྱུར་གླིང་དུ་འཁྲུངས། དགུང་ལོ་བཅུ་གསུམ་པ་ས་གླང་ལོར་རྒྱལ་སྲིད་ལ་མངའ་གསོལ། རྒྱལ་པོ་འདིའི་དབུ་ལ་འོད་དཔག་མེད་ཀྱི་དབུ་ཡོད་པས་རྒྱལ་པོ་དབུ་གཉིས་ལྡན་ཞེས་ཀྱང་གྲགས་ལ་བློ་གྲོས་དང་རྫུ་འཕྲུལ་དཔག་ཏུ་མེད་པའི་སྟོབས་དང་ལྡན་པ་ཞིག་གོ།

དེ་ནས་རྒྱལ་པོ་འདི་རང་གི་བློན་པོ་ཐོན་མི་སམྦྷོ་ཊ་འཁོར་དང་བཅས་པ་རྒྱ་གར་ལ་བཏང་སྟེ། སྐད་རིགས་དང་རིག་གནས་དང་། ཆོས་ལ་མཁས་པར་སྦྱངས་ཏེ་སླར་བོད་དུ་ཕྱིན་ནས་བོད་ཀྱི་ཡི་གེའི་གཟུགས་ལཉྫ་ལ་དཔེ་མཛད་ནས་དབུ་ཅན་དང་། ཝརྟུལ་ལ་དཔེ་མཛད་ནས་དབུ་མེད་མཛད། ལེགས་སྦྱར་གྱི་དབྱངས་གསལ་ལ་འཕྲི་སྣོན་གྱིས་བོད་ཡིག་དབྱངས་བཞི་དང་གསལ་བྱེད་སུམ་ཅུར་གཏན་ལ་ཕབས། བསྟན་བཅོས་འགའ་བརྩམས་ཤིང་བསྒྱུར་བར་མཛད།

བློན་པོ་མགར་སྟོང་བཙན་གྱིས་རིག་པ་དང་སྟོབས་ཀྱིས་བལ་པོའི་རྒྱལ་པོ་འོད་ཟེར་གོ་ཆའི་སྲས་མོ་ཁྲི་བཙུན་དང་། རྒྱ་ནག་གོང་མ་ཐང་ཐའི་ཙུང་གི་སྲས་མོ་ཝུན་ཤང་ཀོང་ཇོ་

གཉིས་རྒྱལ་པོའི་བཙུན་མོར་བསུས། བཙུན་མོ་དེ་གཉིས་ཀྱི་རྗོངས་སྐྱེས་སུ་འཛམ་གླིང་ན་འགྲན་ཟླ་བྲལ་བའི་རྟེན་མཆོག །ཇོ་ཤཱཀྱ་རྣམ་གཉིས་ཀྱིས་དབུ་བྱས་པའི་རྟེན་དང་ལོངས་སྤྱོད་དུ་མ་བོད་དུ་བྲངས།

ལྷ་ཁང་དང་། དེ་བཞིན་དུ་མཐའ་འདུལ་དང་ཡང་འདུལ་སོགས་གཙུག་ལག་ཁང་མང་པོ་བཞེངས།

ལྷ་ཆོས་དགེ་བ་བཅུ་དང་། མི་ཆོས་གཙང་མ་བཅུ་དྲུག་དང་། ཁྲིམས་ཡིག་ཞལ་ལྕེ་བཅུ་གསུམ་སོགས་མཛད་པའི་སྒོ་ནས་བོད་དུ་ཆོས་ཁྲིམས་བཟང་པོ་གསར་དུ་བཙུགས།

ངོ་མཚར་ཅན་གྱི་ཕོ་བྲང་དམར་པོ་རི་ཞེས་བྱ་བ་བཞེངས་པར་མཛད། དེ་ལ་ཕྱིས་ཉམས་གསོ་བྱས་པ་ནི་ད་ལྟའི་ཕོ་བྲང་པོ་ཏ་ལ་འདི་ཡིན།

བཙུན་མོ་མོང་གཟའ་ཁྲི་ལྕམ་ལ་སྲས་གུང་རི་གུང་བཙན་འཁྲུངས་ཀྱང་དགུང་ལོ་བཅོ་བརྒྱད་ལ་སྐུ་གཤེགས། སྲས་དེ་དང་ཡུམ་འ་ཞ་བཟའ་ལ་སྲས་མང་སྲོང་མང་བཙན་འཁྲུངས།

རྒྱལ་པོ་འདིས་བོད་ཁམས་སུ་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྲོལ་བཙུགས། མཐའི་རྒྱལ་ཁབ་མང་པོ་དབང་དུ་བསྡུས་ཏེ་དགུང་ལོ་བརྒྱད་ཅུ་རྩ་གཉིས་པ་ལ་ངོ་མཚར་བའི་རྟགས་དང་བཅས་ཏེ་སྐུ་གཤེགས་སོ།།

༥ ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན།

༈ བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་སོ་བདུན་པ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༧༩༠ བོད་ལུགས་ཏ་ལ་ཡབ་མེས་ཨག་ཚོམ་དང་། ཡུམ་རྒྱ་ནག་རྒྱལ་པོ་ཤི་ཧྲང་གི་སྲས་མོ་ཀིམ་ཤིང་ཀོང་ཇོ་གཉིས་ཀྱི་སྲས་སུ་འཁྲུངས།

རྒྱལ་པོ་འདི་ཆུང་ངུ་ནས་ཐུགས་རྒྱུད་འཇམ་ཞིང་བློ་གྲོས་ཆེ་བ་དང་། འབངས་ལ་རང་གི་བུ་ལྟར་བརྩེ་ཞིང་རྟག་ཏུ་མི་སེར་གྱི་དོན་ལ་བརྩོན་པ་ཞིག་བྱུང་། དགུང་ལོ་བཅུ་གསུམ་པ་ནས་རྒྱལ་སྲིད་བསྐྱངས། སྐུ་ནར་སོན་པ་དང་ཆོས་ལ་དད་པ་རྒྱས་ཏེ། རྒྱ་གར་ནས་དཔལ་ནཱ་ལེནྡྲའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་མཁན་པོ་ཤཱནྟ་རཀྵིཏ་བོད་དུ་སྤྱན་དྲངས་ནས་ཆོས་ཞུས། རྒྱལ་པོས་བསམ་ཡས་ཀྱི་གཙུག་ལག་ཁང་བཞེངས་པར་དགོངས་ཏེ་དབུ་བརྩམས་ཀྱང་། བོད་ཀྱི་ལྷ་འདྲེ་རྣམས་ཀྱིས་བར་ཆད་བྱས་པ་ན་མཁན་པོས་ལུང་བསྟན་པ་བཞིན་རྒྱ་གར་ནས་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་གྲུབ་པའི་དབང་ཕྱུག་པདྨ་འབྱུང་གནས་སྤྱན་དྲངས་ཏེ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས་གཙུག་ལག་ཁང་བཞེངས་པས་ལོ་ལྔ་ན་བར་ཆད་མེད་པར་གྲུབ། བོད་ཀྱི་དཔུང་གིས་མ་གཏན་ནས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་རིང་བསྲིལ་སྤྱན་དྲངས་ཏེ་རྟེན་གྱི་སྙིང་པོར་བཞུགས་སུ་གསོལ།

རྒྱ་གར་ནས་དགེ་སློང་བཅུ་གཉིས་སྤྱན་དྲངས་ཏེ་མཁན་པོས་མཁན་པོ་མཛད་ནས་སྲ་གསལ་སྣང་སོགས་བོད་ཀྱི་མི་བདུན་རབ་ཏུ་བྱུང་ཞིང་དེ་བདུན་ལ་སད་མི་མི་བདུན་ཞེས་གྲགས།

བོད་ཕྱུག་ཤེས་རབ་ཅན་རྣམས་ལ་ལེགས་སྦྱར་བསླབས། མཁན་པོ་དང་སློབ་དཔོན་དང་། པཎ་ཆེན་བི་མ་ལ་མི་ཏྲ་སོགས་པཎྜིཏ་རྣམས་དང་བོད་ཀྱི་ལོ་ཙྪ་བ་བཻ་རོ་ཙ་ན་དང་སྐ་བ་དཔལ་བརྩེགས་སོགས་ལོ་པཎ་བརྒྱ་རྩ་ཞལ་འཛོམས་པའི་སྒོ་ནས་མདོ་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་དུ་མ་བསྒྱུར། ལོ་ཙྪ་བ་མང་པོ་རྒྱ་གར་ལ་བཏང་སྟེ་མདོ་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་དང་པཎྜིཏ་དུ་མ་སྤྱན་དྲངས།

མདོ་དང་སྔགས་ཀྱི་ཐུན་མོང་དང་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བཤད་གྲྭ་དང་སྒྲུབ་གྲྭ་བཙུགས་པས་མཁས་ཤིང་གྲུབ་པ་བརྙེས་པའི་སྐྱེས་ཆེན་གྱི་ཚོགས་ཀྱིས་གང་བར་གྱུར་ཏོ།།

དགེ་འདུན་གྱི་སྡེ་ལའང་། མདོ་ལུགས་པ་དབུ་ཟླུམ་ངུར་སྨྲིག་ཅན་གྱི་སྡེ་དང་། སྔགས་ལུགས་པ་གོས་དཀར་ལྕང་ལོ་ཅན་གྱི་སྡེ་སྟེ་དགེ་འདུན་གྱི་སྡེ་གཉིས་བཙུགས་ཤིང་གཉིས་ཀ་ལ་བསྙེན་བཀུར་མཛད།

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐེག་དམན་དང་ཐེག་ཆེན་དང་གསང་བ་སྔགས་དང་བཅས་པ་མ་ལུས་པ་བོད་དུ་སྤྱན་དྲངས་ཤིང་སྤེལ་བར་མཛད་པས་བོད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ཡོངས་རྫོགས་དར་བའི་ཆོས་ཀྱི་ཡུལ་དབུས་སུ་གྱུར་ཏོ།།

འདིའི་རིང་ལ་ཤར་དུ་རྒྱ་ནག་ཀིམ་ཤིང་ཁྲི་སྒོ་དང་། ལྷོར་རྒྱ་གར་གྱི་ཆུ་བོ་གང་གའི་འགྲམ་དང་ནུབ་ཏུ་སྟག་གཟིག (ཏཟིག) གི་ས་མཚམས་སྲ་སྟག་ཤ་དུང་གི་སྒོ་མོ་དང་། བྱང་དུ་ཧོར་གྱི་ས་མཚམས་བྱེ་མ་སྙེད་རིང་གི་བར་དུ་མངའ་མཛད།

བཙུན་མོ་ལྷ་ལས་ཆེ་སྤོང་བཟའ་ལ་སྲས་མུ་ནེ་བཙན་པོ་དང་། མུ་རུམ་བཙན་པོ་དང་། མུ་ཏིག་བཙན་པོའམ་སད་ན་ལེགས་མཇིང་ཡོན་ཏེ་གསུམ་འཁྲུངས།

དགུང་ལོ་ ༥༥ པ་ཕྱི་ལོ་ ༨༩༩ ལ་ཟུར་མཁར་སྨྲུག་མ་ཚལ་དུ་གཤེགས་སོ།།

༦ ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་རལ་པ་ཅན།

བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་བཞི་བཅུ་པ་ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་རལ་པ་ཅན་ནི། ཕྱི་ལོ་ ༨༦༦ བོད་མེ་ཁྱི་ལོ་ལ་འཁྲུངས། གཞོན་ནུའི་དུས་ནས་ཆོས་ལ་དད་པ་ཆེ་ཞིང་། མཁྱེན་རབ་ཆེ་ལ་ཡབ་མེས་ལ་བཀུར་སྟི་དང་། མི་མང་ལ་བརྩེ་བ་དང་ལྡན་པ་ཞིག་བྱུང་།

དགུང་ལོ་བཅུ་གཉིས་པ་ནས་རྒྱལ་སྲིད་བསྐྱངས། ནང་པའི་དགེ་འདུན་རེ་ལ་མི་ཁྱིམ་བདུན་རེ་ཆོས་རྒྱགས་སུ་ཕུལ། རྒྱལ་པོ་རང་གི་དབུ་སྐྲར་དར་ཡུག་གཉིས་བཏགས་ཏེ་དེའི་སྟེ་གཉིས་སུ་རབ་བྱུང་དང་སྔགས་པའི་སྡེ་གཉིས་བཞུགས་སུ་གསོལ་བ་སོགས་དགེ་འདུན་ལ་བཀུར་སྟི་ཆེན་པོ་མཛད། འུ་ཤང་རྡོའི་ལྷ་ཁང་ཞེས་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་དེ་མཚར་ཆེ་

པ་ཞིག་ཀྱང་བཞེངས། སློབ་དཔོན་ཛིན་མི་ཏྲ་སོགས་རྒྱ་གར་གྱི་པཎྜིཏ་དང་མཁན་པོ་རིན་ཆེན་དྲུང་དང་ཡེ་ཤེས་སྡེ་སོགས་བོད་ཀྱི་ལོ་ཙཱ་བ་རྣམས་ཀྱིས་བཀའ་དང་བསྟན་བཅོས་མང་པོ་བསྒྱུར། སྔོན་བསྒྱུར་བའི་བཀའ་དང་བསྟན་བཅོས་རྣམས་ལ་ཞུས་དག་དང་སྐད་གསར་བཅད་ཀྱིས་གསལ་བར་བྱས་སོ།།

འདིའི་རིང་བོད་དམག་གིས་རྒྱ་ནག་གི་ཡུལ་གྲུ་མང་པོ་བཅོམ་པས་བོད་ཀྱི་ལོ་པཎ་རྣམས་དང་། རྒྱ་ནག་གི་ཧྭ་ཤང་རྣམས་དཔང་པོར་བཞུགས་ཏེ་སྔར་ཕན་ཚུན་དམག་འཁྲུགས་མི་བྱེད་པར་དབུ་མཐའ་བོར་ཏེ་ཡི་གེ་རྡོ་རིང་གསུམ་ལ་བརྐོས་ནས་གཅིག་རྒྱ་ནག་གི་རྒྱལ་སར་དང་། གཅིག་རྒྱ་བོད་གཉིས་ཀྱི་ས་མཚམས་གུང་གུ་རི་རུར་དང་། གཅིག་ལྷ་སར་བཙུགས་པ་ད་ལྟའང་ཡོད་དོ།།

རྒྱལ་པོ་ནང་ཆོས་ལ་ཞེན་ཏུ་དད་ཅིང་བཀུར་སྟི་ཆེ་བས་བོན་རྣམས་མ་དགའ་སྟེ་རྒྱལ་པོ་དགུང་ལོ་ ༣༨ བཞེས་པ་ན་བློན་པོས་བཀྲོངས་སོ།།

དེ་ནས་དེའི་གཅེན་གླང་དར་མས་རྒྱལ་སྲིད་བཟུང་སྟེ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་སྤྱི་དང་། ཁྱད་པར་དུ་མདོའི་བསྟན་པ་བོད་ཡུལ་དབུས་སུ་རོ་ཞིག་བསྣུབས་པར་བྱས་པས། ཕྱི་ལོ་ ༩༠༡ ལ་རྣལ་འབྱོར་པ་ལྷ་ལུང་པ་དཔལ་གྱི་རྡོ་རྗེས་བསྒྲལ་བ་དང་རིམ་གྱིས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་སིལ་བུར་གྱུར་ཏོ།།

༧ ས་སྐྱའི་རྒྱལ་རབས།

དཔལ་ས་སྐྱའི་རྒྱལ་རབས་ནི། རྒྱལ་པོ་གླང་དར་མ་བཀྲོངས་རྗེས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་སིལ་བུར་གྱུར་ཏེ་ལོ་གསུམ་བརྒྱ་དང་བཞི་བཅུ་ཞེ་བདུན་སྐོར་ཕྱིན་པའི་ཕྱི་ལོ་ ༡༣༥༣ རབ་བྱུང་བཞི་པའི་ལྕགས་གླང་ལ། འགྲོ་མགོན་ཆོས་རྒྱལ་འཕགས་པས་བོད་ཆོལ་ཁ་གསུམ་ལ་དབང་མཛད།

འགྲོ་མགོན་ཆོས་རྒྱལ་འཕགས་པ་ནི། འཁོན་གྱི་རིགས་སུ་འཁྲུངས་ཤིང་། ཡབ་ཟངས་ཚ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་ལ་སྲས་འཕགས་པ། ཕྱི་ལོ་༡༢༣༥ བོད་ཤིང་ལུག་ལོར་འཁྲུངས། [...]

འགྲོ་མགོན་ཆོས་རྒྱལ་འཕགས་པ་ནི། འཁོན་གྱི་རིགས་སུ་འཁོན་དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་པོའི་སྲས་ཆེན་ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ། དེའི་སྲས་ཆུང་བ་དཔལ་ཆེན་འོད་པོ། དེའི་སྲས་གཉིས་ལས་གཅེན་ས་སྐྱའི་པཎྜིཏ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན་ཞེས་གྲགས་པའི་མཁས་པ་ཆེན་པོ་ཧོར་གོ་དན་རྒྱལ་པོས་བླ་མར་བཀུར་ཤིང་ཧོར་དང་རྒྱ་ནག་ཏུ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ཆེས་ཆེར་སྤེལ་བར་མཛད་པ་སོགས་ཀྱི་ཕྲིན་ལས་བསྐྱངས། དེའི་གཅུང་ཟངས་ཚ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་ལ་སྲས་འཕགས་པ། ཕྱི་ལོ་ ༡༢༣༥ བོད་ཤིང་ལུག་ལོར་འཁྲུངས། ཁུ་བོ་ས་པཎ་ལས་མཁས་པར་སྦྱངས། གོང་མ་སེ་ཆེན་གྱིས་སོག་ཡུལ་དུ་གདན་དྲངས་ཏེ་བླ་མར་བཀུར། ཕྱི་ལོ་ ༡༢༥༣ རབ་བྱུང་བཞི་པའི་ཆུ་གླང་ལོར་བོད་དུ་སླར་བྱོན་ཏེ་བོད་ཆོལ་ཁ་གསུམ་གྱི་མངའ་བདག་ཏུ་གྱུར་ཏེ་ཆོས་སྲིད་ཟུང་གི་ཕྲིན་ལས་རྒྱ་ཆེར་བསྐྱངས་སོ།།

འགྲོ་མགོན་འཕགས་པ་ནས་ས་སྐྱའི་རྒྱལ་རབས་ཉི་ཤུས་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ལོ་དགུ་བཅུ་གོ་དྲུག་ཙམ་རིང་བསྐྱངས་པར་མཛད་པ་ཡིན་ནོ།།

༨ ཕག་གྲུ་པའི་རྒྱལ་རབས།

ཕག་གྲུ་པའི་རྒྱལ་རབས་ནི། སྐབས་ཞིག་ནས་ས་སྐྱའི་དཔོན་རིགས་རྣམས་ཕན་ཚུན་མ་འཆམ་པ་དང་། ཁྲིམས་ལོག་མང་དུ་བྱེད་པ་བྱུང་བས། ཕག་གྲུ་བྱང་ཆུབ་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་ས་སྐྱ་དབང་དུ་བསྡུས་ཏེ་བོད་སྤྱི་ལ་དབང་བྱས་སོ།།

ཕག་གྲུ་བྱང་ཆུབ་རྒྱལ་མཚན་ནི། རླངས་ཀྱི་གདུང་རྒྱུད་དུ་ཡབ་དཔོན་རིན་ཆེན་སྐྱབས་ཀྱི་སྲས་སུ་འཁྲུངས། ཆུང་ངུ་ནས་བློ་གྲོས་ཟབ་ཅིང་དཔའ་ལ་འབངས་ལ་བྱམས་པ་ཞིག་བྱུང་། ས་སྐྱ་དང་རྒྱ་ནག་གོང་མས་ཀྱང་མཚན་གནས་ཕུལ། ཕྱིས་སྟོབས་ཆེ་བར་གྱུར་ཅིང་། ས་སྐྱའི་སྲིད་ལུགས་ལེགས་པོ་མེད་སྐབས་ཁོང་གི་དཔུང་གིས་ས་སྐྱ་བཅས་གླངས་ཏེ་མངའ་མཛད། རྒྱལ་ས་དབུས་ཀྱི་ནེའུ་གདོང་དུ་མཛད། རྫོང་ཆེན་

བཅུ་གསུམ་གསར་དུ་བཅུགས། ཁྲིམས་གསར་དུ་བཅས། བོད་ཁམས་ཞི་བདེར་བཀོད་པར་མཛད་པས་སྡེ་སྲིད་ཕག་མོ་གྲུབ་པ་ཞེས་གྲགས་སོ།།

དེ་ལྟར་ཕག་གྲུ་པ་བྱང་ཆུབ་རྒྱལ་མཚན་ནས་ཕག་གྲུའི་རྒྱལ་རབས་བཅུ་གཅིག་གིས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་ལ་ལོ་བརྒྱ་དང་དྲུག་བར་དབང་བྱས་སོ།།

༨ སྡེ་སྲིད་རིན་སྤུངས་པ་དང་། སྡེ་པ་གཙང་པའི་རྒྱལ་རབས།

སྡེ་སྲིད་རིན་སྤུངས་པ་དང་། སྡེ་པ་གཙང་པའི་རྒྱལ་རབས་ནི། སྡེ་སྲིད་ཕག་གྲུ་པར་སྡེ་སྲིད་རིན་སྤུངས་པ་དང་། དེ་ལ་སྡེ་པ་གཙང་པས་ངོ་རྒོལ་བྱས་ཏེ་རྒྱལ་སྲིད་འཕྲོག་ལེན་བྱས་ཏེ་མི་རབས་འགར་རྒྱལ་སྲིད་བསྐྱངས་པ་རེད།

སྡེ་སྲིད་རིན་སྤུངས་པ་ནི། རིན་སྤུངས་པ་དོན་ཡོད་རྡོ་རྗེ་ཞེས་པ་སྔར་གྱི་གདུང་རྒྱུད་དུ་ཡབ་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོའི་སྲས་སུ་འཁྲུངས། ཕྱིས་འདིའི་དཔུང་གིས་ཕག་གྲུ་པར་ངོ་རྒོལ་བྱས་ཏེ་དམག་འཐབ་བྱས་པས། ཕྱི་ལོ་ ༡༤༣༥ བོད་རབ་བྱུང་བདུན་པའི་ཤིང་ཡོས་ལོར་ཕོ་བྲང་སྣེའུ་གདོང་བླངས་ཏེ་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོར་གྱུར།

དེ་ནས་རིན་སྤུངས་པ་རྒྱལ་རབས་བཞིས་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ལོ་བརྒྱ་དང་སུམ་ཅུར་བསྐྱངས་སོ།

སྡེ་པ་གཙང་པ་ནི། རིན་སྤུངས་པའི་བློན་པོར་གྱུར་པ་གཙང་པ་ཞིག་ཤག་པ་ཚེ་བརྟན་རྡོ་རྗེས་གཞིས་ཀ་རྩེའི་རྫོང་དཔོན་བྱེད་སྐབས་སྡེ་སྲིད་རིན་སྤུངས་པར་ངོ་རྒོལ་གྱིས་དམག་འཐབ་འགའ་བྱས་རྗེས། ཕྱི་ལོ་ ༡༥༦༦ བོད་རབ་བྱུང་དགུ་པའི་མེ་སྟག་ལོར་རིན་སྤུངས་པ་དབང་དུ་བསྡུས་ཏེ་བོད་ཀྱི་བདག་པོར་གྱུར།

དེ་ནས་སྡེ་པ་གཙང་པའི་རྒྱལ་རབས་གསུམ་གྱིས་ལོ་བདུན་ཅུ་དོན་དྲུག་གི་རིང་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་སྲིད་བསྐྱངས་པའི་མཐར་སོག་པོའི་དཔུང་གིས་བསྡུས་ནས་༧རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ཆེན་པོར་ཕུལ་བས་བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་པ་ཆེན་པོ་དབུ་བརྙེས་སོ།།

༡༠ དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་པའི་རྒྱལ་རབས།

དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་ནི། སོག་པོའི་དཔུང་གིས་སྡེ་པ་གཙང་པ་བཅོམ་སྟེ་བོད་ཡུལ་དབང་དུ་བསྡུས་ནས ༸རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ཆེན་པོར་ཕུལ་བས་བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་པ་དབུ་བརྙེས་ཏེ་བོད་ཡུལ་ལ་དབང་བསྒྱུར་པ་ཡིན་ནོ།།

༸རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ཆེན་པོ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ་ནི། རྒྱལ་དབང་དགེ་འདུན་གྲུབ་ཀྱི་ཡང་སྤྲུལ་ལྔ་པའི་རྣམ་རོལ་དུ་ཡབ་མི་དབང་བདུད་འདུལ་རབ་བརྟན་དང་། ཡུམ་ཁྲི་ལྕམ་ཀུན་དགའ་ལྷ་མཛེས་ཀྱི་སྲས་སུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༡༧ ལ་སྐུ་བལྟམས། སྐྱེས་ཐོབ་ཀྱི་བློ་གྲོས་ཆེ་ཞིང་། མཁས་ཤིང་གྲུབ་པ་བརྙེས་པའི་བདག་ཉིད་ཆེན་པོར་གྱུར།

མཚོ་སྔོན་ཁུལ་གྱི་སོག་པོའི་རྒྱལ་པོ་གོ་ཤྲི་བསྟན་འཛིན་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་སོག་དམག་བོད་དུ་དྲངས་ཏེ་སྡེ་པ་གཙང་པ་དཔུང་བཅས་ཕམ་པར་བྱས་ནས་བོད་ཡུལ་ཐམས་ཅད་དབང་དུ་བསྡུས་ཏེ་རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ཆེན་པོར་ཕུལ་ཏེ་བོད་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཀྱི་བདག་པོར་མངའ་གསོལ།

༸རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ཆེན་པོས་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༤༢ བོད་རབ་བྱུང་བཅུ་གཅིག་པའི་ཆུ་རྟ་ལོར་བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་པ་གསར་དུ་བཙུགས་ཏེ་བོད་ཁམས་ཡོངས་ལ་དབང་བསྒྱུར།

རྒྱ་ནག་གི་༸གོང་མ་ཤུན་རྫི་དང་པོའི་དབུས་རྒྱ་ནག་དང་སོག་པོའི་རྗེ་འབངས་ཀུན་གྱི་བླ་མར་བཀུར། བོད་མཐའ་དབུས་ཀུན་ཏུ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་སྤེལ་བར་མཛད་ཅིང་། དགོན་སྡེ་དང་བཤད་སྒྲུབ་ཀྱི་སྡེ་མང་པོ་བཙུགས། བོད་ལ་ཆོས་སྲིད་ལུགས་ཟུང་གི་བཀའ་ཁྲིམས་ རྨད་དུ་བྱུང་བས་ཞི་བདེའི་དཔལ་བརྟན་པར་མཛད།

༸རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ཆེན་པོ་ནས་༸སྐུ་འཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་ཆེན་པོ་འདི་ཉིད་ཀྱི་བར་རྒྱལ་རབས་བཅུས་བོད་མངའ་མཛད་པ་ཡིན་ནོ།།

ཁྲི་གུང་ཐང་པས༔-

སྐབས་འགྱུར་གྱི་དྲིགས་པའི་རྒྱལ་བློན་ཚོགས།།
ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཕྲེང་བ་ཆེ་ན་ཡང་།།
མ་བརྟགས་ན་ཡོད་ཡོད་འདྲ་བ་ལ།།
ཁམས་གསུམ་དུ་འཁོར་ཏེ་ཤུལ་ན་མེད།།

༡༡ བོད་ཀྱི་ནང་པའི་ཆོས་ལུགས་ཁག་བཞི།

བོད་ཀྱི་ནང་པའི་ཆོས་ལུགས་ཁག་བཞི་ལས་དང་པོ་གསང་སྔགས་རྙིང་མ་པ་ནི། ཕྱི་ལོ་དུས་རབས་དགུ་པའི་ནང་། ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་གྱིས་དཔལ་ན་ལནྡྲའི་མཁན་པོ་ཞི་བ་འཚོ་དང་། གྲུབ་པའི་དབང་ཕྱུག་སློབ་དཔོན་པད་མ་འབྱུང་གནས་དང་། པཎྜིཏ་བི་མ་ལ་མི་ཏྲ་སོགས་མཁས་པ་དུ་མ་གདན་དྲངས། བོད་ནས་ལོ་ཆེན་བཻ་རོ་ཙ་ན་སོགས་ལོ་ཙ་བ་མང་པོ་འཕགས་ཡུལ་ལ་བཏང་སྟེ་ལེགས་སྦྱར་དང་ཆོས་བསླབས། ལོ་པཎ་ཞལ་འཛོམས་ཀྱིས་མདོ་དང་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་དཔག་ཏུ་མེད་པ་ལེགས་སྦྱར་ནས་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བར་མཛད། མདོ་དང་སྔགས་ཀྱི་བཤད་སྒྲུབ་ཀྱི་སྡེ་མང་པོ་བཙུགས་པའི་སྐྱེས་ཆེན་ཤིན་ཏུ་མང་བ་བྱོན་པ་ནས་བཟུང་ཕྱི་ལོ་དུས་རབས་བཅུ་གཅིག་པའི་ནང་ཆོས་ལུགས་གཞན་གྱི་སློལ་བྱོན་པའི་བར་བོད་དུ་བྱོན་ཞིང་དར་བའི་ནང་པའི་ཆོས་ཇི་སྙེད་པ་དང་། དེ་དག་གི་རྗེས་འབྲང་སྐྱེས་ཆེན་རྒྱ་མཚོ་ལྟ་བུས་ཕྱི་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་དགུ་པ་ནས་དེང་གི་བར་བསྒྱུར་བ་དང་འཆད་རྩོད་རྩོམ་གསུམ་གྱི་སྒོ་ནས་སྤེལ་བའི་ཆོས་ལ་རྙིང་མ་དང་དེའི་རྗེས་འབྲང་བ་རྣམས་ལ་རྙིང་མ་པ་ཞེས་གྲགས་སོ།།

གཉིས་པ་བཀའ་བརྒྱུད་པ་ནི། ཕྱི་ལོ་ ༡༠༡༣ ལ་འཁྲུངས་པའི་མངའ་བདག་མར་པ་ལོ་ཙྪ་བ་ཆོས་ཀྱི་བློ་གྲོས་ཀྱིས་འཕགས་ཡུལ་དུ་ལན་གསུམ་བྱོན་ནས། གྲུབ་ཆེན་

ནཱ་རོ་པ་སོགས་མཇལ་ཏེ་གདམས་ངག་ཟབ་མོ་བོད་དུ་སྤྱན་དྲངས་ཏེ་སྤེལ་བ་རྒྱལ་འགྱུར་གྱི་དབང་ཕྱུག་མི་ལ་རས་པ་དང་དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེ་སོགས་ཀྱིས་ཕྱོགས་ཀུན་ཏུ་ཁྱབ་པར་སྤེལ་བ་དྭགས་པོ་བཀའ་བརྒྱུད་དུ་གྲགས་པ་དང་།

གྲུབ་ཆེན་མི་ཏྲི་པ་སོགས་ཀྱི་གདམས་ངག་འཕགས་ཡུལ་ནས་བོད་དུ་ཁྱུང་པོ་རྣལ་འབྱོར་གྱིས་གདན་དྲངས་ཏེ་སྤེལ་བ་ཤངས་པ་བཀའ་བརྒྱུད་ཅེས་གྲགས་ཤིང་། དེ་དག་གི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ་རྣམས་ལ་བཀའ་བརྒྱུད་པར་གྲགས་སོ།།

གསུམ་པ་ས་སྐྱ་པ་ནི། འཁོན་དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་པོ་ཕྱི་ལོ་ ༡༠༣༤ བོད་ལོ་རབ་བྱུང་དང་པོའི་ཤིང་ཁྱི་ལ་འཁྲུངས། འབྲོག་མི་ལོ་ཙཱ་བ་ཤཱཀྱ་ཡེ་ཤེས་སོགས་བླ་མར་བསྟེན་ཏེ། གྲུབ་ཆེན་བི་རཱུ་པ་སོགས་ལས་བརྒྱུད་པའི་ལམ་འབྲས་གསང་སྔགས་གསར་མ་གསན་ཏེ་སྤེལ་བར་མཛད། ཕྱི་ལོ་ ༡༠༧༣ ཆུ་གླང་ལོར་དཔལ་ས་སྐྱའི་དགོན་པ་བཏབ། དེ་དང་དེའི་བརྒྱུད་འཛིན་ས་སྐྱའི་པཎ་ཆེན་སོགས་མཁས་དབང་དུ་མས་བསྐྱངས་ཤིང་སྤེལ་བར་མཛད་པའི་ཆོས་ལ་ས་སྐྱའི་ཆོས་ལུགས་སུ་གྲགས་སོ།།

བཞི་པ་དགེ་ལུགས་པ་ནི། འཇམ་མགོན་བློ་བཟང་གྲགས་པ་ཕྱི་ལོ་ ༡༣༥༧ བོད་ལོ་རབ་བྱུང་དྲུག་པའི་མེ་བྱ་ལ་འཁྲུངས། མདོ་དང་སྔགས་གསར་མའི་གཞུང་ལུགས་ལ་མཁས་པའི་དབང་པོར་གྱུར་ཏེ། འཆད་རྩོད་རྩོམ་པའི་ཕྲིན་ལས་ཀྱིས་མདོ་དང་སྔགས་གསར་མ་དང་། ཁྱད་པར་དུ་འདུལ་བའི་བསྟན་པ་དང་དེ་འཛིན་གྱི་སྡེ་སྤེལ་བར་མཛད་པ་དང་། གང་གི་བརྒྱུད་འཛིན་གྱི་སྡེ་ཇེ་སྐྱེད་སྦྱོན་པ་རྣམས་ཀྱིས་བསྐྱངས་པའི་ཆོས་ལ་དགའ་ལྡན་པའམ་དགེ་ལུགས་པའི་ཆོས་ལུགས་ཞེས་གྲགས་སོ།།

ག བསླབ་བྱ།

༡ དམ་པའི་ལྷ་ཆོས་དགེ་བ་བཅུ།

སྟོན་ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོས་ཁྲིམས་སུ་བཅས་པའི་དམ་པའི་ལྷ་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་དགེ་བ་བཅུ་ནི། ལུས་ཀྱི་དགེ་བ་གསུམ། ངག་གི་དགེ་བ་བཞི། ཡིད་ཀྱི་དགེ་བ་གསུམ་སྟེ་བཅུའོ།

དང་པོ་ལུས་ཀྱི་དགེ་བ་གསུམ་ནི།

དང་པོ། གནོད་སེམས་ཀྱི་བསམ་པས་མིའི་སྲོག་དང་། ཐ་ན་དུད་འགྲོའི་རིགས་སུ་གཏོགས་པའི་སྲོང་བུ་ཡན་ཆད་གསོད་པའམ། གསོད་དུ་འཇུག་པ་སྤོང་བའོ།།

གཉིས་པ། འདོད་ཆགས་གཙོ་ཆེ་བས་གཞན་གྱིས་བདག་གིར་བྱས་པའི་དངོས་པོ་ཁབ་དང་སྐུད་པ་ཡན་ཆད་མ་བྱིན་པར་རྐུ་བ་དང་འཕྲོག་པ་སོགས་ཀྱིས་ལེན་པའམ་ལེན་དུ་འཇུག་པ་སྤོང་བའོ།།

གསུམ་པ། ཉོན་མོངས་པ་འདོད་ཆགས་གཙོ་ཆེ་བའི་དབང་གིས་བགྲོད་བྱ་མ་ཡིན་པའམ། དུས་མ་ཡིན་པ་སོགས་སུ་འདོད་པ་སྤྱོད་པ་སྟེ། འདོད་པའི་ལོག་པར་གཡེམ་པ་སྤོང་བའོ།།

གཉིས་པ་ངག་གི་དགེ་བ་བཞི་ནི།

དང་པོ། གཞན་བསླུ་སེམས་ཀྱིས་རྫུན་ཚིག་སྨྲ་བ་སྤོང་བའོ།།
གཉིས་པ། གཞན་མི་མཐུན་པར་བྱེད་ཆེད་ཕན་ཚུན་ཕྲ་མ་བྱེད་པ་སྤོང་བའོ།།
གསུམ་པ། གཞན་གྱི་སྙིང་ལ་ཟུག་རྔུ་སྐྱེད་པར་བྱེད་པའི་ཚིག་རྩུབ་སྨྲ་བ་སྤོང་བའོ།།
བཞི་པ། དོན་མེད་ཀྱི་གཏམ་སྣ་ཚོགས་བརྗོད་པའི་ངག་འཁྱལ་སྤོང་བའོ།།

གསུམ་པ་ཡིད་ཀྱི་དགེ་བ་གསུམ་ནི།

དང་པོ། གཞན་གྱི་ནོར་རང་ལ་ཐོབ་འདོད་ཀྱི་ཀུན་སློང་བཏང་སེམས་སྒོང་བའོ།།
གཉིས་པ། གཞན་ལ་གནོད་པ་བྱེད་འདོད་དང་། གཞན་ལ་སྡུག་བསྔལ་ཐོབ་འདོད་ཀྱི་གནོད་སེམས་སྤོང་བའོ།།
གསུམ་པ། དཀོན་མཆོག་དང་། ལས་རྒྱུ་འབྲས། དགེ་སྡིག་ཚེ་སྔ་ཕྱི་སོགས་མེད་པར་འཛིན་པའི་ལོག་ལྟ་སྤོང་བའོ།།

ཆོས་ཀྱི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ་ལས།

སྡིག་པ་ཅི་ཡང་མི་བྱ་ཞིང་།།
དགེ་བ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པར་སྤྱོད།།
རང་གི་སེམས་ནི་ཡོངས་སུ་འདུལ།།
འདི་ནི་སངས་རྒྱས་བསྟན་པ་ཡིན།།
དང་།
གང་གིས་ལུས་དང་ངག་དང་ནི།།
ཡིད་ཀྱིས་ཉེས་པར་མི་བྱེད་པ།།
གནས་སྐབས་གསུམ་གྱི་སྡོམ་པ་ཅན།།
དེ་ལ་བདག་ནི་བྲམ་ཟེར་བརྗོད།།

༣ མི་ཆོས་གཙང་མ་བཅུ་དྲུག

སྔོན་ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོས་ཁྲིམས་སུ་བཅས་པར་མཛད་པའི་མི་ཆོས་གཙང་མ་བཅུ་དྲུག་ནི།

དང་པོ། དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་བླ་མར་བཟུང་ནས་གུས་པས་མཆོད་པ།

གཉིས་པ། ཆེ་འདི་དང་ཕྱི་མར་ཕན་པའི་དམ་པའི་ཆོས་སྒྲུབ་པ།

གསུམ་པ། ཕ་དང་མ་ལ་དྲིན་གཟོ་བའི་ཆེད་དུ་བསྙེན་བཀུར་བྱེད་པ།

བཞི་པ། ཡོན་ཏན་ཅན་ལ་བཀུར་སྟི་བྱེད་པ།

ལྔ་པ། རིགས་མཐོ་བ་དང་རྒན་པ་རྣམས་ལ་ཞེ་ས་བྱེད་པ།

དྲུག་པ། མཛའ་བཤེས་རྣམས་ལ་བརྩེ་བའི་གཞུང་རིང་བ།

བདུན་པ། ཡུལ་མི་ཁྱིམ་མཚེས་དང་དམན་པར་ཕན་པ་སྒྲུབ་པ།

བརྒྱད་པ། གཞན་གྱི་གཏམ་འཁྱལ་ལ་མི་ཉན་པའི་ཡིད་དྲང་ཞིང་བརྟན་པ།

དགུ་པ། ཡ་རབས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ལ་མིག་ལྟོས་བྱེད་པ།

བཅུ་པ། ཟས་དང་ནོར་ལ་རན་པར་སྤྱོད་ཤེས་པ།

བཅུ་གཅིག་པ། དྲིན་ཅན་ལ་ཕན་ལན་གཟོ་བ།

བཅུ་གཉིས་པ། བྲི་སྲང་སོགས་ལ་གཡོ་སྒྱུ་མི་བྱེད་པ།

བཅུ་གསུམ་པ། ཉེ་རིང་སྙོམ་ཞིང་གཞན་ནོར་ལ་ཕྲག་དོག་སྤོང་བ།

བཅུ་བཞི་པ། གྲོགས་ངན་གཡོ་སྒྱུ་ཅན་ལ་མི་ཉན་པ།

བཅོ་ལྔ་པ། ངག་འཇམ་ཞིང་གཞན་དང་རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་གཏམ་སྨྲ་བ།

བཅུ་དྲུག་པ། ཆོས་དང་སྲིད་གང་ལ་ཡང་དཀའ་སྤྱད་བཟོད་པ་དང༌། བློ་ཁོག་ཡངས་པའོ།།

མངྒལམ། བཀྲ་ཤིས་པར་གྱུར་ཅིག

प्र०

1997